Lei 7

324

Jarosław Iwaszkiewicz
Povestiri muzicale

«Orice carte nouă a lui Jarosław Iwaszkiewicz este un dar neașteptat în care descoperim aceeași perfecțiune a unei proze calde, scrisă aparent într-o doară, o proză plină de imagini, aptă să rețină stări de spirit efemere, trecerea ineluctabilă a timpului. În modul de înțelegere a lumii la acest scriitor se produce un uimitor proces: o distanțare, dar fără trufie, emitere de judecăți, dar fără o sentință finală, marea liniște a unui om care știe că nu va mai schimba cursul întimplărilor, cel mult ar putea încerca să le explice, să le comenteze, să le dea un sens.»

WOICIECH ŻUKROWSKI

EDITURA UNIVERS
GLOBUS

9

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ
POVESTIRI MUZICALE

1979

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

POVESTIRI MUZICALE

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica: Viorel Popescu; Ilustrația: Silvia Coțovanu

După ediția:

Jarosław Iwaszkiewicz
OPOWIADANIA MUZYCZNE
Czytelnik 1971 Warszawa

GLOBUS
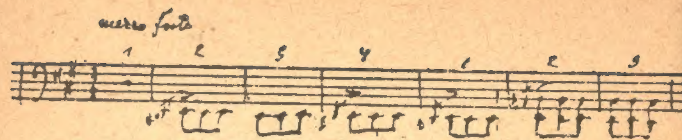

Jarosław
IWASZKIEWICZ

Povestiri muzicale

EDITURA UNIVERS
București

1979

MEFISTO-VALS

Franz Liszt

TOATE FERESTRELE DIN LOCUINȚA doamnei Klara erau deschise. E adevărat că acea căsuță de provincie era înconjurată doar de o mică grădină, dar aceasta era legată de altele, întregul oraș era înecat în verdeață și aveai impresia că locuința doamnei Klara, ca o mică arcă de lemn, plutește pe acea mare de frunze, flori și parfum de iunie. Pereții erau acoperiți pînă în dreptul ferestrelor cu caprifoi și parfumul plantelor înflorite pătrundea prin fereastră, parfum de liniște și de locuri părăsite.

Nici una dintre persoanele care se aflau la doamna Klara însă nu dădeau atenție acestor parfumuri, nici frumosului apus de soare și nici norilor roșiatici care pluteau foarte sus pe cerul de vară. Și doamna Klara, și Michał ședeau foarte aproape de pianul la care cînta domnul Feliks, urmărind partitura ce se afla în fața lui, pe pupitru. Cînta din „Parsifal“ fragmentul în care Gorvenal îl conduce pe tînăr la templul lui Graal în dangătul de neuitat al clopotelor: bang, bang, bang, bang...

Michał își pironise pur și simplu ochii săi negri asupra domnului Feliks și părea că ascultă cu ochii. Domnul Feliks explica în timp ce cînta:

— Aici ei merg, iar aici apare Monsalvat.

— Și aici începe corul băieților.

Se întrerupse la jumătatea unei măsuri și se întoarse către Michał.

— Vezi, băiete, asta e cea mai bună pregătire pentru examen — audierea unei muzici bune. În cele cîteva ore care au mai rămas din seara asta, n-ai să înveți mai mult.

Doamna Klara își împreună mîinile ca pentru rugăciune.

— Continuați, domnule Feliks, e atît de minunat.

— În camera alăturată se aude clinchet de tacîmuri, spuse domnul Feliks. Ar fi cazul să hrănim puțin și trupurile noastre cele păcătoase.

Michał era ca trezit din somn.

— E foarte frumos, spuse.

— Cînd vei fi un mare pianist, vorbi domnul Feliks, repetînd pe bas profund cele patru note ale clopotelor, vei cutreiera întreaga lume. Atunci vei auzi și vei vedea multe.

Michał nu răspunse nimic, ridică doar din umeri fără chef.

Doamna Klara îl privi cu neliniște, spunînd:

— Cu siguranță vei fi un mare pianist.

Michał se sculă și se apropie de fereastră. În grădină îl văzu pe Karol. Stătea în fața geamului și privea. Costumul său de cercetaș, figura lui încordată, așteptarea din privirile lui îl enervară. Se întoarse și privi cerul.

— Vremea e atît de minunată, rosti pe neașteptate.

Doamna Klara aruncă domnului Feliks o privire plină de înțelegere, cum că Michał nu vrea să vorbească despre muzică.

— Ei, să mergem, spuse, ridicîndu-se.

În camera alăturată masa era pregătită pentru ceai. În jurul ei se învîrtea Lusia, fiica doam-

nei Klara. Îi privi fără bunăvoință pe Michał și pe domnul Feliks.

— Mai aveți aici elevi talentați? întrebă domnul Feliks, așezîndu-se la masă fără să mai aștepte gazda.

Se purta ca la el acasă.

— Am cîțiva, răspunse cu glas nesigur doamna Klara și aruncă din nou o privire neliniștită spre Michał și spre Lusia. Era vizibil că nu-i plăcea proasta dispoziție a celor doi tineri.

— Tatăl tău e feroviar? îl întrebă Feliks pe Michał. E un om muzical?

Michał se înroși.

— Cîntă la trompetă, strigă Lusia mai tare decît era necesar. Cîntă la trompetă în orchestra feroviarilor.

— Și pentru asta trebuie o oarecare muzicalitate, spuse domnul Feliks, atacînd ridichile de pe masă.

Michał îl privi cu o lipsă de bunăvoință prost ascunsă. Bătrînul muzician îl făcuse să-și cam piardă cumpătul.

— Ei și acum spune-mi, ce o să cînți mîine? întrebă profesorul, ungîndu-și pîinea cu unt.

— Doar știți, ripostă, posomorît, Michał.

Erau acum cu toții la masă. În această cameră (aici dormea doamna Klara), tufele de *boule-de-neige* ajungeau pînă la fereastră. Încărcate de flori, păreau niște draperii alb-verzi.

— La ce preludiu și fugă te-ai hotărît? Re major sau re minor?

— Re major, bolborosi cu glas posomorît băiatul. Doamna Klara își flutură mîinile deasupra ceștii

de ceai. Avea mîini frumoase, cu degete subțiri și palmă muschiuloasă. Mîini de muziciană.

— Preludiul în re major e atît de greu, observă.

— Dar în schimb fuga e ușoară, spuse domnul Feliks.

— Vi se pare doar, domnule profesor, interveni ceva mai vioi Michał.

— E adevărat, ritmul e greu, trebuie menținut tot timpul. Fără a accelera. Pentru a fi bine cîntat, orice e greu. Și apoi?

— Sonata în re minor de Beethoven.

— O, asta-i frumos, mormăi domnul Feliks, luînd din nou o ridiche.

— Apoi balada a patra și „Mefisto-Vals", încheie doamna Klara în locul elevului său. După cum vedeți, domnule profesor, e un program foarte serios.

— Oare nu e prea serios? întrebă cu satisfacție Lusia.

Toți o priviră uimiți.

Doamna Klara dădu din mînă.

— Ce știi tu! oftă ea, adăugînd: Astăzi Karol nu-i aici.

— E în grădină, mormăi Michał. Îi e frică să intre.

— Ciudată creatură! exclamă Lusia.

Vru să mai spună ceva, dar doamna Klara îi făcu semn cu mîna, șoptind:

— Taci, taci! Ascultați!

Afară se întunecase ușor și într-o tufă de sub geam se auzi o privighetoare. Încă nu începuse să cînte cu adevărat. Încerca doar. Cîteva note, apoi se opri. Dar toți cei de la masă rămaseră

nemişcaţi şi tăcuţi. Nu mîncau, aşteptau, doreau o continuare.

Primul vorbi domnul Feliks.

— E doar o repetiţie. Încă nu şi-a început concertul.

— Ca şi Michał, spuse cu îndărătnicie Lusia. Se vedea că vrea să-l necăjească pe Michał şi că se agăţa de fiecare prilej. Dar nu reuşea.

— Lusia... spuse doamna Klara. Michał n-a început încă să dea concerte.

— Şi nici nu va începe vreodată, adăugă Michał dînd din umeri.

— Nu crezi în talentul tău? întrebă domnul Feliks.

— Talentul nu ajunge. Trebuie să munceşti. Dar cum să munceşti. Aici, în văgăuna asta!...

— Oriunde se poate munci, spuse sentenţios doamna Klara.

— Dar trebuie să ai şi cu ce să trăieşti. Eu nici măcar nu am pian în casă, îşi pierdu răbdarea Michał.

Doamna Klara îl aprobă din cap, spunînd cu tristeţe:

— Da, asta aşa e.

Bătrînul profesor se înfurie.

— Întotdeauna se pot crea condiţii.

— Domnule profesor, se aprinse Lusia, cum se pot crea condiţii? În orăşelul nostru?

— Atunci, la Varşovia, poate.

— „La Varşovia", repetară într-un glas doamna Klara, Lusia şi Michał.

După care Michał se ridică şi îşi tăie o enormă bucată de pîine. Privighetoarea nu cînta.

Şcoala medie de muzică, a cărei directoare era doamna Klara, se afla într-o clădire foarte ciudată. Cîndva fusese un fel de magazie sau hambar şi sediul administrativ al unei mari moşii, care se afla odinioară la o distanţă de cincizeci kilometri de Orăşel. Moşia aceea fusese industrializată încă de la jumătatea secolului al XIX-lea şi îşi avea birourile comerciale aici, pe malul rîului, ce se ocupau de transportul zahărului, al amidonului şi, uneori, al lemnelor. Clădirea îşi pierduse semnificaţia şi Consiliul Popular local îi dăduse destinaţia de şcoală de muzică. Dar nu se potrivea deloc acestui scop. Magazia, care ocupa jumătate din clădirea cu un etaj, s-a putut transforma de bine, de rău într-o sală în care aveau loc concertele, examenele şi repetiţiile corului. În schimb încăperile strîmte, în care fuseseră birourile, cu greu ţineau loc de clase. Despre izolaţie nici vorbă nu putea fi, aşa că în zilele de lucru pînă departe de „hambarul" acela cocoţat sus pe malul apei se auzea scîrţîitul instrumentelor. Sunete amestecate de pian, viori, flaut ca şi miorlăit de solfegii erau în stare să-i sperie şi pe cei mai înflăcăraţi amatori de muzică.

Toate acestea i le povestea doamna Klara cu lux de amănunte domnului Feliks, în dimineaţa zilei următoare, în timp ce şedeau pe o bancă în faţa şcolii. De astă dată în clădire era linişte, se auzeau doar lovituri monotone în clape: se acorda un pian destul de bun, care ajunsese la şcoală, se pare, tot de la aceeaşi moşie căreia îi aparţinuseră şi birourile.

Domnul Feliks venise la şcoală la examen, ca reprezentant al şcolii de muzică din capitală şi

urma să asiste doar o zi la acele probe plictisitoare și greoaie ale copiilor. De fapt, scopul real al vizitei sale era să-l asculte pe Michał, despre care se dusese vestea la Varșovia. Doamna Klara însăși fusese eleva unuia dintre cei mai buni pedagogi din Varșovia și — grație relațiilor ei — a reușit să semnaleze, în acest orășel uitat de lume din sudul Poloniei, prezența fiului unui feroviar, care promitea să fie un vestit muzician. Tînărul avea un caracter dificil și doamna Klara nu mai putea s-o scoată la capăt cu el. Voia să-l expedieze în capitală, deși Michał avea posibilități minime de întreținere la Varșovia.

În sinea ei, doamna Klara îl considera pe Michał drept un artist format, dar, din proprie experiență, știa că fără un ultim lustru al capitalei, fără un „nume" de profesor care să se ocupe de el și să-l lanseze, nu va putea să se afirme. Doamna Klara era o foarte bună profesoară, dar nu avea „nume".

De ce era doamna Klara o bună profesoară? Pentru că nu impunea elevilor săi nici un fel de canoane interpretative, iar tehnica știa să le-o dezvolte de minune. Acest sistem nu dădea întotdeauna rezultate bune. Dar în cazul lui Michał s-a dovedit a fi eficace. La drept vorbind, Michał era primul elev „strălucit" al doamnei Klara, iar ea își punea în el speranța întregii sale vieți.

Viață ce nu fusese tocmai fericită. Se măritase chiar înainte de începerea războiului, la Varșovia, soțul o adusese în acest Orășel, unde locuia împreună cu maică-sa în casa lor proprie, cu o grădină plină de liliac și *boule-de-neige*. Cînd a izbucnit războiul, soțul, care lucra la o întreprindere de construcții, a început să facă afaceri cu nemții. Nemții l-au luat pe neașteptate la niște lucrări inginerești în Ucraina și nu s-a mai întors de acolo. A dispărut fără urmă. Cum a pierit și unde, n-avea habar, nu i-a dat nici un semn de viață. Doamna Klara nici măcar nu-l prea aștepta. Spre sfîrșitul războiului s-a născut Lusia, a murit soacra. Doamna Klara se întreținea dînd lecții de muzică. Iar cînd, după război, s-a înființat în Orășel școala medie de muzică, a devenit directoarea acesteia. Avea diplomă de conservator, era eleva doamnei Rabcewiczowa — școala mergea bine sub conducerea ei și, iată, după atîția ani, se făcea cunoscută grație unui mare talent.

La început, Michał era prieten cu Lusia. Apoi nu s-au prea înțeles, ceea ce nici măcar n-o necăjea pe doamna Klara. Își iubea foarte mult fiica și era legată de Michał, pe care îl cunoștea de mic copil, dar nu-i prea plăcea să-i vadă împreună — și nici prin cap nu-i trecea ca Michał să se însoare cu Lusia. Erau încă atît de tineri, amîndoi aveau doar douăzeci de ani — și deși Michał, era, incontestabil, talentat, nu avea încă o pîine asigurată. Concepțiile doamnei Klara erau cam învechite — ba chiar demodate. În Orășelul în care locuia de atîția ani — printre liliac și bujori în iunie și printre noroaie și frunze îngălbenite în octombrie — acele concepții deveneau și mai retrograde. E limpede că nu fusese vorba de dragoste între cei doi tineri, așa că nu avea de ce să-și facă griji. Deși uneori o cuprindea o adîncă părere de rău că Michał nu este fiul ei.

Desigur că toate astea nu i le-a spus domnului Feliks, în timp ce ședeau în fața școlii în așteptarea examenului. Dar se gîndea la asta. Între timp, discutau despre vreme, care era atît de frumoasă, despre școală, despre programul lui Michał, care era atît de greu. Domnul Feliks nu putu să nu-și exprime îndoiala.

— Ce să mai vorbim despre asta — spuse doamna Klara cu o siguranță care o uimea și pe ea — veți auzi chiar dumneavoastră.

Chiar atunci îi poftiră la examen.

La început, au cîntat cîteva eleve. Executară corect programe destul de grele și de lungi. Totul suna foarte școlărește, deși elevele doamnei Klara aveau un ton foarte bun și se vedea clar că și-au însușit conștiincios tehnica muzicală. Domnul Feliks se cam plictisea.

Michał cîntă abia al patrulea sau al cincilea.

Ciudata sală, amenajată în fostul hambar, avea geamurile undeva foarte sus și de aceea era foarte întunecoasă. Nu aprinseseră lumina, și nici nu era nevoie. În iunie, lumina aceea difuză, verzuie, era suficientă pentru întreaga aulă. Doar că în acea lumină, chipurile oamenilor păreau foarte palide.

Și mai palid părea Michał. De felul lui, avea un ten mat, iar claia de păr negru îl făcea să pară și mai alb, prin contrast. Pe capacul negru al pianului, jucau niște lumini verzui. Norii ce alunecau pe cerul de vară ba întunecau, ba luminau gemulețul de sub tavan. Se părea că acești nori aștern umbre pe chipul lui Michał.

Se înclină foarte stîngaci și, fără să-și potrivească taburetul, cum fac întotdeauna elevii și pianiștii, începu direct să cînte.

După primul acord, domnul Feliks își și dăduse seama că băiatul are o excelentă digitație. La ambele mîini. Notele preludiului vesel, luminos și vioi, curgeau ca apa. Și prin această rețea de tonuri rapide, răsunau deodată, neașteptat de frumos, note înalte sau joase — ca un bîzîit de albine în desișul unor vișini înfloriți.

Doamna Klara privi neliniștită la domnul Feliks. Dar pe fața lui se așternu deodată liniștea. Nu mai asculta un elev care dădea examen, ci asculta muzică — asta era limpede. Asta era incontestabil.

Și într-adevăr, după tensiunea de moment cu care execută fuga, Michał trecu aproape pe nesimțite la numărul următor, sonata de Beethoven, total relaxat. Se liniștise și se dăruise și el muzicii.

— Ce frumos e, șopti aproape fără să vrea doamna Klara.

Feliks auzi acea șoaptă, căci în sală era liniște, și zîmbi ușor.

— Beethoven e mai frumos, spuse la fel de încet.

Finalul sonatei, Michał îl interpretă excelent, ușor, cu un sunet minunat — și fără grabă, ceea ce nu era cîtuși de puțin ușor. Își menținu ritmul pînă la capăt. După ce termină, lăsă pentru o clipă mîinile în jos, fără a-și dezlipi ochii de pe clape.

Apoi începu „Balada“ de Chopin. De la primele octave în surdină se vedea că îi reușește nu nu-

mai din punct de vedere tehnic acea bucată grea, dar că are şi o concepţie de ansamblu asupra ei. Nicidecum şcolărească — ci o concepţie de artist format. Doamna Klara zîmbea dulce şi nici măcar nu se uita la domnul Feliks. Finalul impetuos îi captivă pe toţi, după ce fu precedat de execuţia liniştită, plină şi profundă a celor patru acorduri renumite. După „Baladă“ nu aşteptă să audă impresia produsă de interpretare, şi începu îndată „Mefisto-Vals“. Faptul că „mînca pauza“ dintre o bucată şi cealaltă demonstra totuşi că Michał e nervos.

Execută „Mefisto-Vals“ cu toată precizia tehnică, dar prea repede, îngrozitor de repede — chiar şi pasajele de *rallentando*, senzuale, care se prelungeau cu sincope, iar spre sfîrşit se părea că vrea să termine cît mai repede, că se plictiseşte la pian. Finalul îl execută într-un ritm nebunesc, dar curat. Doamna Klara îşi duse ambele mîini la piept, ca şi cum ar fi vrut să-şi oprească bătăile asurzitoare ale inimii.

După ce termină, izbucniră aplauze, aplauze puternice. Întreaga şcoală era mîndră de elevul său şi de programul lui atît de neobişnuit. Urmă o pauză şi toţi ieşiră în faţa clădirii, la umbra arţarilor şi a altor copaci cu frunziş bogat.

Domnul Feliks tăcea şi se plimba pe cărarea ce înconjura şcoala. Doamna Klara nu avea curaj să întrebe. Dealtfel, pe faţa ei se întipărise expresia triumfului: nu se îndoise nici o clipă de interpretarea extraordinarului ei elev. Se aşezară pe bancă.

Se apropie Lusia şi se aşeză alături.

— Da' ştiu că a rasolit-o, spuse ea.

Doamna Klara se întoarse către ea.

— Lusia...

— Ăsta n-a fost vals, ci galop, mormăi Lusia, de astă dată cu mai puţin curaj şi nu atît de categoric.

— Ce ştii tu! doamna Klara dădu din umeri. Se vedea că e foarte nemulţumită că fiica ei spune astfel de lucruri de faţă cu domnul inspector. Ca şi cum părerea profesorului despre interpretarea lui Michał ar fi putut să fie influenţată de astfel de opinii.

Apăru şi Michał cu notele în mînă. Era palid, sau poate că din nou frunzele erau cele care dădeau feţei lui acea nuanţă verzuie. Se opri o clipă nehotărît, apoi se apropie de bancă.

— Michał dragă, spuse doamna Klara cu emoţie în glas, vino să te sărut. Ai cîntat minunat.

Dar Michał nu se lăsă sărutat, îl privea doar pe domnul Feliks. Acesta îşi drese glasul.

— Ei, dădu glas, în sfîrşit, trebuie să-mi spun şi eu părerea. Foarte frumos — adăugă fără grabă — iar cît priveşte amănuntele, vom mai discuta.

Michał îşi muşcă buzele. Lusia îl privea cu un zîmbet răutăcios.

— Prea repede l-ai pus pe Mefisto să se învîrtească, spuse ea.

Discuţia dintre domnul Feliks şi Michał avu loc o oră mai tîrziu, în locuinţa doamnei Klara. Ea sună cam aşa:

— Foarte bine, băiatul meu, foarte bine, spuse domnul Feliks. Ai o tehnică bine organizată. La Chopin te-ai depărtat poate cam mult de modelele de interpretare...

— De unde să am eu modele? interveni Michał.

— Desigur, desigur. Dar totul e foarte bine. Doar „Mefisto“! Tu știi cine a fost acest Mefisto?

— Păi, diavolul.

În vocea lui se simțea iritarea.

— Da, diavolul. Dar ce fel? Înțelegi, demonul ispitei. Cel care l-a ademenit nu numai pe Faust, ci și pe Margareta. Demonul, înțelegi, băiatule, demonul.

— Nu, nu prea înțeleg.

— Tu n-ai avut nimic demonic. Înțelegi... — ispită, simțuri... Ai fost puțin, cum să spun... ceea ce francezii numesc „*languide*“...

— Nu cunosc franceza.

— Știi, locul acela sincopat. Trebuie să fie senzual și neliniștitor. La tine a fost prea puțină neliniște.

— Nu știu deloc...

— Prea puțin! N-a fost deloc. Asta n-a fost „Mefisto-Vals“, ci un studiu, bine cîntat dealtfel, dar ca o *Leggerezza* sau *Au bord d'une source*. Cu totul alt Liszt. Liszt a fost un răsfățat al saloanelor, dar, totodată un om stăpînit de demoni. Știa ce e acela demonism...

— De unde să știu eu ce-i acela demonism?

Domnul Feliks îl apucă pe Michał de poala hainei.

— Nu trebuie să știi, trebuie doar să simți. Ăsta e diavolul, ăsta e răul... ispitește, ispitește... Ai avut vreodată vreo iubită?

Michał își eliberă poala hainei din mîna domnului Feliks și în silă se dădu cu un pas înapoi.

— Iartă-mi întrebarea, spuse domnul Feliks. Dar locul acela sincopat este atît de feminin..

adică nu feminin... dar destinat femeilor. Tu desigur, nu înțelegi mare lucru din asta. Dar a avut prea puțin demonism, asta e clar. Valsul nu ți-a reușit deloc.

— Ce să-i faci! ripostă Michał cu prefăcută indiferență și vru să plece.

— Ascultă, îl opri domnul Feliks, am o propunere pentru tine...

Michał îl privi fără chef și cu uimire, în așa fel, încît domnul Feliks se îngrijoră.

— Bineînțeles, nu insist.

Michał dădu din umeri.

— Ce anume? întrebă.

— Aș vrea să pleci cu mine la Varșovia.

— În ce calitate? întrebă cu răceală Michał.

— În calitate de elev. Locuiesc la Asociația de Muzică, am acolo o cămăruță, lîngă bucătărie. Vara, nu plec de obicei — și nici în vara asta. Te voi pregăti toată vara pentru examen la conservator.

— Mă veți învăța demonismul? rîse Michał.

— Nu fi copil, se înfurie domnul Feliks. Ei?

Michał îl privi cu atenție pe domnul Feliks. Privirea era neliniștitoare.

— Te-ai hotărît?

Michał ridică din nou din umeri. Gestul acesta însemna la el foarte mult: înlocuia nenumărate cuvinte.

— Aveți vreo îndoială?... Să scap de aici!...

— Dar nu despre asta e vorba, spuse nerăbdător Feliks. Pur și simplu, vreau să mai înveți. În „Baladă“ s-a simțit puțină manieră...

Michał se neliniști din nou.

— Nu mi-ați spus nimic despre asta.
— Cum nu? Tocmai despre asta vorbesc.
— Vorbeați de „Mefisto-Vals".
— Da. Mai ales. Dar și despre altele.

Michał închise ochii pe jumătate, ca și cum și-ar fi adunat forțele.

— Cînd plecăm? întrebă.
— În seara asta.

Și la Varșovia era cald. Clădirea Asociației, purtînd numele lui Moniuszko, era spațioasă. Domnul Feliks era mereu pe drumuri, aproape niciodată acasă, se întorcea seara obosit, uneori nici nu avea timp să-l mai asculte pe Michał. Michał, în schimb, își petrecea toată ziua la pian, mînca singur prînzul pregătit de menajera lui Feliks. În sfîrșit, avea instrumentul la îndemînă în orice clipă. Nu exersa numai, ci și citea. Note se găseau la Asociație din belșug. Interpretă Chopin în întregime, operele lui Wagner (de „Parsifal" nu avea curajul să se atingă, deoarece îl asocia cu ultima seară din casa doamnei Klara), simfoniile lui Beethoven. Nu se plictisea. Medita mult. La „Mefisto-Vals" n-a mai revenit.

Lîngă casa în care locuia domnul Feliks era și o grădină, dar deosebită de grădina doamnei Klara. Michał nu putea sta toată ziua la pian, așa că uneori ieșea în „scuar", cum îl numea Feliks. Se așeza la umbra acelor pomi ciudați cum nu întîlnise prin locurile natale — platani și cedri. Copacii aceia necunoscuți accentuau senzația că orașul și tot ceea ce-l înconjura îi erau străine. De cele mai multe ori ședea fără să gîndească la nimic, punîndu-și palmele obosite

pe genunchi. I se părea că șade nemișcat ca un sfinx, dar în sinea lui nu simțea nici un fel de liniște. Iritarea și un fel de tremur îi stăpîneau simțurile și gîndurile. Se gîndea foarte des la Karol și la întreaga lui comportare. Nu prea știa ce să creadă despre el și imaginația lui frămîntată îi furniza mereu alte idei. Nu-și dădea seama că, pur și simplu, era vorba de nostalgie și de o revenire la amintirile modeste, dar pline de intensitate, din tinerețe. Uneori, se întreba cum de a rezistat. Cum de n-a fugit de doamna Klara, de școală, de Karol și Lusia. Îl amuza că doamna Klara îl întîmpina la fiecare lecție ca și cum ar fi fost pentru ea o surpriză și ca și cum el s-ar fi întors dintr-o călătorie lungă.

Varșovia era un pustiu străin, o junglă. Mai ales cînd ploua, i se părea deosebit de străină cu apa șiroind și cu luminile felinarelor reflectîndu-se în băltoacele colorate de-a lungul trotuarelor ude. În astfel de momente ar fi vrut să meargă undeva departe, în tovărășia lui Karol sau a noului său prieten, Bohdan. Dar niciodată nu se ducea nicăieri. Se temea să nu se rătăcească în această Varșovie rece, neplăcută, populată și în plină vară, care-l umplea de năzuinți și de teamă. Cînd, în cele din urmă, se hotăra să iasă la plimbare, îl neliniștea fiecare femeie întîlnită. Clopotele strălucitoare ale umbrelelor desfăcute în ploaie îi păreau o grămadă de scoici negre aruncate pe malul apei. Scoici goale, bineînțeles, deși spera să zărească sub una din ele chipul de care îi era dor.

Se surprindea uneori trecînd pe neobservate de la game și exerciții la ritmul vreunui dans

sau al unei melodii. Ceea ce pînă atunci fusese lumea lui muzicală nu-i mai ajungea.

Domnul Feliks era cam ciudat, altfel decît acolo, în Orăşel. Întrucîtva îşi bătea joc de Michał. Îi dădea bani de buzunar, „pentru ţigări“, deşi Michał nu fuma, şi îi spunea „frumosul meu“. Se crease între ei un fel de relaţie ironică, destul de neplăcută pentru amîndoi.

Dacă Michał îşi reamintea ultimele zile petrecute în Orăşel, se gîndea cel mai puţin la examen. Se pare că, cel mai mult, revedea acea seară în care domnul Feliks cîntase „Parsifal“ şi îl văzuse pe fereastră pe Karol, care nu voia să intre în casă. Ar fi jurat că, încă de atunci, Karol ştia. Ştia ce va urma.

Avusese o discuţie cu Karol, chiar înaintea plecării, dar nu şi-o mai amintea. Atît era de buimăcit de felul neaşteptat în care se petrecuse totul, de rapiditatea deciziei lui Feliks şi de propriul său curaj. Să se arunce aşa, deodată, în vîltoarea Varşoviei...

Deocamdată, nu era nici o vîltoare. O casă mare, trandafiri de vară pe masă, pustietate şi muzică, multă muzică — care începuse de asemenea să-l obosească. Fusese la cîteva concerte, dar a venit sfîrşitul stagiunii. În plus, de la Asociaţia care purta numele lui Moniuszko şi pînă în oraş era o bună bucată de drum, iar el nu suporta tramvaiele, zgomotul, aşteptatul în staţii. Concertele îl dezamăgiseră, nu putea să se concentreze în sălile acelea mari, luminoase.

Nu-şi amintea discuţia cu Karol. Ştia că acesta îi spusese o mulţime de lucruri importante (unele i se păreau doar lui Karol importante) — dar nu-şi amintea cu precizie cuvintele. Spusele lui Karol au fost numai o completare a haosului ce domnea în capul său. La fel şi Lusia — o proastă. Inventase în ultima clipă nişte destăinuiri. Dumnezeule, ce-ar mai fi fost...

De asemenea, îşi amintea despărţirea de doamna Klara. Şi-o amintea tocmai pentru că nu se rostise nici un cuvînt la acea despărţire. Şi parcă asta îi mersese cel mai mult la inimă din acea întreagă ultimă zi. Şi doamna Klara ştia multe, poate chiar mai multe decît Karol, dar nu-i spusese niciodată nimic. Doar atît: „Michał dragă, ai cîntat prea puţin ieri, azi ai degetele cam *amorţite*??... Ia cîntă cîteva studii de Czerny. Toate pe care le ştii pe dinafară...“

Acum, în aşteptarea domnului Feliks, interpretase studiile lui Czerny, toate pe care le ştia pe dinafară, vreo douăsprezece.

Domnul Feliks venea pe seară, de fiecare dată puţin jenat parcă, se ducea în bibliotecă şi aducea nişte partituri, sau în dormitor, unde se afla o pianină, deschidea dulapul ascuns după acea pianină şi, de acolo, îi aducea lui Michał o sută de zloţi.

— Pentru ţigări, îi spunea, punîndu-i pe pian, în faţa lui Michał.

— De ce? întreba Michał. Doar ştiţi că nu fumez.

Se ducea apoi în cămăruţa lui de lîngă bucătărie şi citea romane poliţiste. Erau pline de crime şi sînge, dar lui Michał îi plăceau.

Pe la domnul Feliks venea mereu un băiat. Îl chema Bohdan. Era foarte bine îmbrăcat. Cîteodată, se închidea cu domnul Feliks în ca-

mera acestuia şi răzbăteau de acolo nişte sunete confuze, interpretate la pianină, acorduri şi melodii, uneori, lovituri în capac. Pe Michał nu-l interesa. El îşi pregătea programul pentru examenul la conservator. Bohdan rămînea uneori la cină şi atunci schimba cîteva cuvinte cu Michał. Bohdan povestea multe despre pianişti şi artişti, cîntăreţi, dar toate aceste nume nu-i spuneau nimic celui venit din provincie, ba chiar îl plictiseau. Nu-i plăcea lui Michał cînd Bohdan rămînea la cină.

O dată, mai spre toamnă, căci se apropiau examenele, Bohdan veni seara, înainte de a se întoarce domnul Feliks din oraş. Menajera le servi cina, fără să-l mai aştepte pe domnul Feliks. Michał se simţea foarte jenat. Avea sentimentul că, totuşi, Bohdan îi impunea.

„O să-i mai arăt eu lui", îşi spuse Michał. Ca şi cum ar fi ghicit ce se petrece în sufletul lui Michał, Bohdan căuta să fie prietenos. Totuşi, se vedea că îi vine greu să-l trateze pe Michał ca pe „egalul" său.

— S-a rătăcit pe undeva profesorul nostru, spuse Bohdan confidenţial. Cu cîntăreţele lui, precis.

Michał nu înţelese.

— Ce cîntăreţe? întrebă.

— Cum asta? Tu nu ştii? Bohdan se miră. Îţi povestesc imediat. Se apropie de dulapul din cameră şi scoase de acolo o sticlă de „*Wyborowa*".

— Cam modestă cina asta a noastră — spuse — trebuie s-o dregem, pentru curaj. Bei?

Aduse două pahare destul de mari şi turnă.

Michał nu voia să bea, dar nu se cuvenea să refuze.

Bohdan se instală din nou în fotoliu şi începu, ca şi cum ar fi avut multe de povestit.

— Eşti un naiv, spuse. Stai aci de cîteva săptămîni...

— De două luni, oftă Michał.

— ...şi nu ştii nimic.

Michał n-ar fi vrut să-i povestească Bohdan ce face domnul Feliks cu cîntăreţele. Se dovedi a fi cu adevărat un naiv.

— Nu ştii din ce trăieşte profesorul? întrebă Bohdan. Scrie cîntece. Sub pseudonim, bineînţeles. Iar eu îi furnizez textele.

— Scrii? întrebă Michał, înroşindu-se.

— Da' de unde. Am încercat, dar nu prea merge. Pare uşor. Nu-i nevoie decît să plouă, să fie toamnă, ea să aştepte, şi el să nu vină. Dar nu-i chiar aşa.

— Cum adică?

— Păi, i-e şi lui ruşine. Fiecare om are pudoarea lui. Iar eu sînt doar intermediarul, îi fac rost de texte de pe la diferiţi prieteni. Cîştigă ei, cîştigă şi el. El are partea leului. Eu, unul, mă aleg doar uite cu mesele astea.

— Nu-ţi plăteşte nimic?

— Pentru ce? Poţi plăti doar pentru ceva.

— Îi furnizezi textele.

— Întocmai. Mai pică uneori cîte ceva, cînd dintr-un loc, cînd din altul. Dar asta nu înseamnă mare lucru.

— Doar din asta trăieşti?

— Şi da şi nu. De aici şi viaţa pe care o duc.

Turnă al doilea rînd.

— Aş vrea să ascult şi eu un cîntec din ăsta, spuse Michał îngîndurat.

— Păi auzi aici cîte vrei. Zdrăngăne la pian întruna.

— Da, dar într-o interpretare bună. Nu-i zdrăngănit.

— E una care cîntă cîntecele astea la „Salamandra". Dacă vrei, mergem într-o zi.

Şi astfel au ajuns Michał şi Bohdan la „Salamandra". Dar înainte de asta, Michał a avut o dispută cu domnul Feliks pentru votca pe care a luat-o din dulap. Domnul Feliks motivase că votca dăunează pianiştilor, dar Michał intuise că iritarea domnului Feliks e pricinuită de faptul că i-a fost luată votca din dulap. Michał avea puşi deoparte cîţiva groşi din sutele „pentru ţigări", aşa că au avut din ce să acopere cheltuielile din acea seară. Bohdan n-a plătit nimic.

Abia pe la unsprezece a apărut şi solista cu cîntecele lui Bolek Bolski (ăsta era pseudonimul pe care îl folosea domnul Feliks pe atunci). Cîntecele erau aşa cum sînt cîntecele de obicei şi, ca în toate cîntecele poloneze, ploua, acompaniamentul repeta acordurile pentru a lega quintele paralele, totul era monoton şi fără culoare.

Băieţii apucaseră să bea cîteva păhărele de votcă şi Michał prinsese curaj.

— Astfel de cîntece aş putea să scriu şi eu, spuse.

— Ţi se pare. Da' cuvintele?

— Aş găsi şi cuvinte, spuse Michał.

Şedeau într-un colţ, nu departe de estradă. Alături de ei era o masă mare. Se îngrămădiseră acolo cîteva persoane, vreo zece. Printre ei se

afla o fată frumoasă, oacheşă. Bohdan o salută într-un mod familiar.

— Ia te uită ce trup frumos, îi spuse lui Michał.

— O cunoşti?

— Prea bine chiar. E Giulia.

Şi, aplecîndu-se peste speteaza scaunului, îi spuse fetei:

— Giulia, mută-te la masa noastră.

Michał se făcu roşu.

La început, Giulia ridică din umeri, dar apoi se ridică. Bohdan aduse de undeva un scaun şi fata se aşeză lîngă ei.

— Priveşte, spuse Bohdan arătînd spre Michał, un maestru al pianului. A venit dintr-o provincie îndepărtată şi cînd te-a văzut, s-a înroşit.

Giulia îl privi pe pianist. Avea nişte ochi mari, negri.

— Într-adevăr, spuse cu un glas gros, de ţigancă, e roşu ca un rac. Dar cred că nu din cauza mea. Aţi băut?

— Da' de unde, făcu Bohdan. Ca nişte copii.

Solista terminase şi orchestra cînta muzică de dans. Bohdan o invită pe Giulia şi începură să se învîrtească în cerc. Au dansat un dans şi încă unul. Michał şedea ca pe ace. Ar fi vrut să se ducă acasă, i se părea că e îngrozitor de tîrziu.

La un moment dat, văzu că cei de la masa Giuliei se ridicară şi se îndreptară grăbiţi către garderobă. Asta îl nelinişti puţin: oare Giulia va rămîne cu ei pînă la sfîrşitul serii?

Cînd Bohdan şi Giulia reveniră la masă, fata întrebă mirată:

— Ce? Au şi plecat?

— Au plecat.
— Ar fi trebuit să-i oprim, spuse Bohdan, aruncînd o privire neliniştită prin sală.
— Frumoasă treabă! exclamă Giulia.
În aceeaşi clipă se apropie de ei un chelner.
— Aţi stat la masa aceea? o întrebă el pe fată.
— Şi ce-i cu asta? întrebă Giulia.
— Poftim nota! Chelnerul îi întinse o foaie de hîrtie.
— N-au plătit? întrebă Bohdan.
— Nu. Au spus că plăteşte doamna.
— Frumoasă păcăleală, remarcă Bohdan.
Nota era de aproape o mie de zloţi.
— Ce mă fac? întrebă Giulia.
— Noi n-avem bani, îi spuse Bohdan chelnerului. Vă rog să-l chemaţi pe şeful de sală.
Apăru şi şeful de sală, dar însoţit de un vlăjgan în civil, uşor de recunoscut.
Vlăjganul în civil nu ştia prea multe.
— Vă rog să mă urmaţi, doamnă.
— Cum aşa, ce-nseamnă asta? se enervă Bohdan.
— Vă rog să mă urmaţi, repetă vlăjganul.
— N-o lăsăm, spuse Bohdan.
— Achitaţi dumneavoastră nota? întrebă şeful sălii.
— Da' de unde!
— Poftiţi la garderobă, spuse şeful.
Se duseră cu toţii la garderobă. Orchestra cînta. Doar cîţiva băgară de seamă cortegiul.
— Ascultă, Bohdan, spuse Giulia. Vor să mă ducă la comisariat.
— Vom merge împreună. Linişteşte-te, Giulia.

Şi astfel ajunse Michał, împreună cu Giulia şi Bohdan la comisariat. Îi primi un locotenent căruia vlăjganul îi relată întreaga poveste. Locotenentul îi privi cu simpatie.
— Cine dintre dumneavoastră achită nota?
— Eu nu am bani, spuse Bohdan.
— Nici eu, bîigui Michał.
Locotenentul le notă datele personale, ceea ce dură destul de mult. În cele din urmă, i se adresă lui Michał.
— Locuiţi la profesorul Feliks Pietrusiński? Sînteţi elevul lui?
— Da. Adică...
— Poate garantaţi că va plăti el.
— Cum asta...
Bohdan îl trase pe Michał de haină.
— Bineînţeles, tovarăşe locotenent, spuse, vom achita nota. Profesorul ne va avansa banii. Dar acum n-am nici un chior în buzunar.
Locotenentul zîmbea întruna. Era evident că îi place Giulia.
— Vă rog să semnaţi hîrtia asta.
Îi dădu lui Michał o hîrtie şi îi arătă unde să semneze. Imediat după asta ieşiră în stradă, Michał avînd o datorie de o mie de zloţi. Era foarte tîrziu şi întuneric beznă.
— N-are rost să vă mai duceţi acasă la ora asta, spuse Giulia. Veniţi la mine, dormiţi şi plecaţi dimineaţa.
— Michał, mai ai bani de taxi? întrebă Bohdan.
— Mai am douăzeci de zloţi, de la nota noastră.
Accentuă cuvîntul „noastră".

— Bun. Să mergem.

Se urcară în taxi şi merseră pînă undeva în Ochota. Într-o casă veche.

— Locuiesc singură, spuse Giulia. Cu sora mea, de fapt.

Urcară o scară înaltă şi murdară.

Giulia deschise uşa şi-i rugă:

— Încet, cît se poate de încet, căci în bucătărie doarme Zosia.

Bohdan o ajută pe Giulia să-şi scoată paltonul în vestibulul întunecos. Dar şi el se dovedi prost informat, căci întrebă:

— Cine e Zosia?

Giulia nu răspunse.

Îi conduse în cameră. Aprinse o lampă joasă, cu lumină mică, şi le arătă un pat lat:

— Culcaţi-vă, le şopti.

Bohdan se aşeză şi îşi scoase, cam în silă, pantofii.

Asta a fost începutul.

II

Era noapte tîrzie, cînd Michał se apropie de casa doamnei Klara. Cerul era negru, dar de după nori lumina luna şi totul era învăluit într-o atmosferă cenuşie. Norii nu erau apăsători, ci dimpotrivă, înălţau parcă cerul.

— Aici e zăpadă, constată Michał.

La Varşovia nu era zăpadă.

Tufişurile care creşteau pe lîngă casa doamnei Klara erau golaşe şi zbîrlite ca penele unei păsări bizare. Gardul acoperit de vrejurile goale ale viţei sălbatice părea zburlit ca un arici. Michał trebui să se strecoare prin acest hăţiş. Poarta era încuiată, aşa că fu nevoit să sară gardul, lucru care nu-i pricinui nici o greutate. Sări sprinten de pe gard, pe gazon unde se aşternuse un strat subţire, dar trainic de zăpadă.

Michał făcu cîţiva paşi, uitîndu-se împrejur. Lăsa urme vizibile, negre, pe fondul alb.

„Cu atît mai bine“, gîndi.

Cîinii nu lătrau. Doar într-o vilă destul de îndepărtată, se nelinişti un căţel, dar lătra doar de formă, scoţînd nişte sunete grave, din adîncul pieptului, întrerupte de pauze lungi. Michał stătea pe gînduri.

Privea geamurile închise, apărate pentru iarnă cu nisip şi muşchi, aşternute între geamurile duble. Numără ferestrele, ca s-o găsească pe cea a doamnei Klara.

„Aici e,“ îşi spuse.

Îşi aminti de fereastra aceasta deschisă în iunie spre copacii şi tufişurile din grădină. De atunci trecuse parcă foarte puţin timp. Îi răsunară în urechi patru note din „Parsifal,“ deci mai continua încă să gîndească muzical. Ce lucru obişnuit (şi groaznic totodată), ca într-un timp atît de scurt să se întîmple atîtea. Atîtea lucruri importante, hotărîtoare pentru viaţă. „Pentru totdeauna“, nici nu-ţi vine să crezi aşa ceva.

Acolo stătea Karol, iar el la fereastra aceea. Karol stătea şi privea grăitor. Voia să-i spună ceva. Era oare acelaşi lucru pe care i-l spusese

mai tîrziu, înainte de plecare? Era ceva ireversibil, ceea ce-i spusese.

Michał şi-a dat seama abia în tren de importanţa celor spuse de Karol, pînă atunci cuvintele prietenului îi trecuseră doar pe lîngă ureche, se gîndea numai că pleacă la Varşovia.

Se apropie cu hotărîre de fereastră şi bătu destul de tare. O clipă domni tăcerea. Mai bătu o dată.

În cameră nu se aprinse lumina, dar la fereastră se zări o umbră. Doamna Klara apăru în dosul ferestrei ca o imagine într-un diapozitiv.

— Sînt eu, Michał, spuse destul de tare.

Umbra din spatele ferestrei se agită ca un fluture.

— Lăsaţi-mă să intru.

Se auzi un glas slab, iar lîngă pat se aprinse o lumină. Doamna Klara dispăru, ca să deschidă uşa. Michał se îndreptă spre uşă. Aceasta se deschise încet. În vestibul nu era lumină, probabil că se întrerupsese curentul. Doamna Klara avea un capot de culoare închisă, iar în mînă ţinea o lumînare. Era foarte palidă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă.

— Vă povestesc îndată, spuse liniştit Michał, trăgînd zăvorul în urma sa. Vor veni să mă caute.

Doamna Klara se trase înapoi.

— Vor veni? Cine?

— Miliţia.

Doamna Klara se îndreptă în grabă spre camera sa. Michał o urmă. O lampă mică ardea lîngă patul pe care doamna Klara îl acoperi în grabă cu o cuvertură. Michał se aşeză în fotoliu. Pianina avea capacul ridicat şi i se vedeau dinţii albi.

În colţ, lucea un brad mic, argintiu. Doamna Klara acoperi patul şi se aşeză pe el. Era aiurită, trezită în toiul nopţii, speriată, dar se ţinea tare.

— Îţi fac îndată un ceai, spuse.

— Mai bine daţi-mi o votcă, răspunse băiatul.

— Dar, Michał... se scandaliză doamna Klara.

— Daţi-mi o votcă, repetă băiatul cu încăpăţinare.

Doamna Klara îşi aranjă părul cărunt. Se ridică şi se duse în camera alăturată. Se întoarse cu o sticlă şi un pahar.

— Lusia nu e aici, spuse. E la Lódz.

— Ştiam, făcu Michał.

Îşi umplu un pahar mare şi-l bău dintr-o înghiţitură.

— Dar, Michał... repetă doamna Klara.

— Sînt obişnuit, răspunse.

— Te-ai schimbat, remarcă doamna Klara. În cameră era răcoare. Îşi înfăşură mai strîns halatul, nedezlipindu-şi privirea de pe faţa slab luminată a lui Michał.

— M-am schimbat, aprobă Michał. Apoi adăugă pe alt ton: Dar timpul trece, iar ei vor veni.

Şi simţi că-l strînge ceva de gît.

— Michaś, ce s-a întîmplat? întrebă, după o clipă de tăcere, doamna Klara.

— Dumneavoastră vă pot spune, numai dumneavoastră. Nu mai am pe nimeni altcineva pe lume. Votca începuse să-şi facă efectul. Nicăieri în lumea asta, repetă cu încăpăţinare.

Abia după felul dezordonat în care începuse să povestească, puteai să-ţi dai seama de starea nervoasă în care se găsea. Doamna Klara căuta

să-l privească liniştită în ochii care-i luceau în întuneric, dar îşi strîngea tot mai tare halatul la piept: tremura toată.

— Şi, închipuiţi-vă, bolborosi aproape Michał, întrerupîndu-se din cînd în cînd, închipuiţi-vă, ceea ce m-a enervat cel mai tare din spusele aceluì... acolo — nu îndrăznea să pronunţe numele lui Feliks, ca şi cum acest lucru ar fi putut provoca apariţia persoanei sale — ceea ce m-a adus la nebunie, aici încă, şi ceea ce n-am putut suporta la Varşovia... n-am putut suporta ceea ce mi-a spus despre „Mefisto-Vals"... Cică ar fi foarte greu să-l înţelegi pe Liszt... Şi cine mai e şi Liszt ăsta? Am citit o carte despre el...

— Ţi-am dat-o chiar eu, interveni doamna Klara. Se vedea că spune aceste cuvinte doar ca să-şi audă glasul. Îi era foarte frică.

— Da, întocmai... Că alerga după femei... cînta...

— A fost un mare artist, Michał.

— Acum o sută de ani, surîse Michał. Acum nu mai avem nevoie de astfel de artişti... Şi ce? Sincopele alea? Cică — demonism... Doamna mea, Michał bău al doilea pahar de votcă, în timpurile noastre, nu ne mai impresionează un asemenea demonism. Am văzut şi lucruri mai rele. Cînd am ajuns la Varşovia...

Michał se întrerupse şi oftă, sau icni, de parcă ar fi ridicat o greutate sau ar fi tras aer în piept ca să salveze astfel, cu propria răsuflare, un înecat. Doamna Klara profită de această clipă pentru a-şi acoperi picioarele cu plapuma. Era din ce în ce mai rece. Vara, ar fi început să se lumineze, dar acum era încă noapte de nepătruns, noapte

ce începea în dosul ferestrei sau chiar în acea încăpere, prin colţurile ei.

— Aţi fost o profesoară excelentă, continuă Michał. M-aţi învăţat tot ceea ce se putea. Dar să-i respect pe demonii de acum o sută de ani, asta nu m-aţi putut învăţa. Baladele lui Chopin — asta da — poate nu atît a doua, dar a patra are unele lucruri ce par a fi de azi. Dar „Mefisto-Vals?" Să-ţi baţi capul cu el? Sînteţi bătrînă şi provincială, doamnă Klara, asta e sigur, dar dumneavoastră îl înţelegeţi mai bine decît imbecilul ăla bătrîn. Nici n-ai cu ce să-ţi baţi capul: bum, bum, bum-bum, bum-bum...

— Nu te prea înţeleg, spuse doamna Klara.

— Parcă eu înţeleg? Şi chiar această *pani* Lusia... Eu ar fi trebuit s-o seduc şi, la fel ca Mefisto, să rătăcesc după ea prin grădina din jurul casei?...

— Nu Mefisto rătăcea prin grădină, ci Faust.

— Nu-i totuna? Ştiţi ce mi-a spus Lusia cînd am plecat?...

— Ştiu, mi-a spus.

— Asta mai lipsea. Confidenţe făcute mamei. La naiba... De ce v-a spus?

— Michał, dă-ţi seama doar îi sînt mamă.

— Tocmai. Mamei îi sînt necesare asemenea confidenţe?

— Dar chiar tu vrei să-mi spui; îmi spui oare totul?

— Totul. Totul. Fiţi liniştită. Dar nu sînteţi mama mea, ăsta e lucrul cel mai important. Sînteţi profesoara mea. Nu numai de muzică...

— Înţeleg, Michaś. Înţeleg asta.

— Nu-mi mai spuneţi Michaś. Nu mai sînt un băieţel. Michaś cel cuminte!

— Pentru mine...

— Pentru dumneavoastră, ce? Vă e indiferent. M-aţi lăsat să plec la Varşovia. Singur. V-a fost mai comod aşa.

— Eşti nedrept.

— Sînt nedrept. Mai nedrept decît credeţi.

— Vorbeşti aiurea.

— Vorbesc aiurea? Tot ce se poate. Totul mi se amestecă în cap. Timpul goneşte: şi ei vin, vin repede. Sînt curios cum o să-mi petrec timpul în închisoare?

— Iar nu te înţeleg.

— O clipă. De le-aş avea pe toate în cap în ordine... Dar totul mi-e învălmăşit. Şi Mefisto, şi imbecilul ăla. Ştiaţi că el trăieşte din cîntecele pe care le scrie? Şi ce cîntece? Te treceau fiori, cînd le ascultai.

— Le-ai ascultat?

— Le-am ascultat. De la asta a început totul.

— Ai luat examenul?

— Despre asta mai tîrziu. De ce m-aţi lăsat să plec la Varşovia singur? Nu ştiaţi nimic?

— Despre ce?

— Despre ceea ce mi-a spus Karol. Dar mi-am dat seama şi singur. Era clar, asta a fost prima porcărie din partea mea, că am fost de acord să plec. Căci am fost de acord, înţelegeţi, am fost de acord...

— Nu înţeleg nimic.

— Imbecil bătrîn. Eu am fost de acord, apoi n-a fost nimic. Făcea pe nevinovatul. Compunea cîntece cu Bohdan. Toată vara. Înţelegeţi cum vine asta? Simţi porcăria aici, în suflet. Bun, zici că omul a ajuns o canalie. Şi cînd colo — nici urmă de porcărie, de canalie. Vă daţi seama ce dezamăgire! Omul s-a murdărit pentru bani, pentru carieră, pentru tot — iar aici — nimic, totul pare nevinovat, curat, ca o icoană. Michał exersează, iar Feliks — blestemat să-i fie numele — compune cîntece cu Bohdan.

Michał se ridică şi, în umbra ce domnea, păru uriaş umplînd întreaga încăpere. Întinse mîna după al treilea pahar.

Se apropie de doamna Klara şi îi atinse genunchii cu mîna. Profesoara, puţin speriată, se retrase spre fundul patului. Îşi trase picioarele sub ea, acoperindu-se cu şi mai multă grijă împotriva frigului nopţii. Michał îi părea nu numai uriaş, ci şi deosebit de frumos, cu şuviţele negre de păr răspîndite pe frunte. Se retrase din faţa gestului lui neaşteptat.

Spuse doar: „Michaś“!

În acel singur cuvînt era cuprinsă întreaga ei spaimă. Dar cel de al treilea pahar de votcă (şi erau pahare mari), îl transportă în întregime pe Michał pe tărîmul fantasmelor.

— Balada lui Chopin, spuse stînd aplecat deasupra profesoarei ghemuite, este un ţinut al fricii şi al groazei. E ceva ce mi se potriveşte, ceva ce pot interpreta. E ceea ce se află în mine. Vă rog să mă scuzaţi, vă vorbesc cum n-am mai vorbit niciodată. Dar n-am avut niciodată o noapte ca asta. Tot ceea ce am fost pînă acum a dispărut. Am rămas gol-goluţ.

Şi, vrînd parcă să se dezbrace, îşi scoase pardesiul subţire, de vară, nepotrivit pentru acea

vreme, şi-l azvîrli pe podea. Apoi se aşeză din nou în fotoliu, avînd faţa în umbră. Doamna Klara îl privea în tăcere. Nu putea articula nici un cuvînt. De fapt, nici nu ştia ce i-ar fi putut spune băiatului beat, care se afla în cel mai înalt grad de surescitare.

— Ce-mi putea spune „Mefisto-Vals"? — reveni el la subiect. Pustiul acelei frici prosteşti în faţa unor demoni inexistenţi. Astăzi, însă, demonii există. Ştiţi, există cu adevărat. De fapt, au existat întotdeauna — adăugă după o clipă — cu excepţia unuia: demonul fricii. Oare te poţi teme de Liszt cînd ştii ceea ce ştim noi? Cînd ştii ceea ce ştiu eu? Doamnă Klara! răcni el deodată, disperat şi grosolan. Eu ştiu tot!

— Copile, ce poţi tu să ştii? se strădui doamna Klara să spună.

Michał izbucni în rîs.

— „Copile — repetă el — ce poţi tu să ştii?" Eu sînt cel care vă poate pune această întrebare.

Apoi, se mută deodată de pe fotoliu pe pat, chiar lîngă doamna Klara şi, încercînd s-o apuce de mîinile pe care ea şi le retrăgea, întrebă:

— Dumneavoastră ştiţi ce e dragostea?

Doamna Klara ridică din umeri şi îl îndepărtă pe Michał.

— Aşază-te în fotoliu, spuse.

O ascultă.

— În orice caz, nu ceea ce numiţi voi dragoste numeam eu aşa.

Michał rîse din nou.

— Oh, cît de învechit, de provincial, spuse.

— M-ai trezit noaptea, ca să-mi spui obrăznicii? doamna Klara reuşise s-o rostească limpede.

— O, cîtuşi de puţin, spuse el grăbit. Nici măcar nu ştiţi de ce v-am trezit. Vă e somn, dar, din păcate, trebuie să mă ascultaţi pînă la capăt.

— Te ascult, Michaś, spuse Klara cu resemnare.

— Deci, despre dragoste. Dumneavoastră nu ştiţi ce înseamnă acea teribilă voluptate din clipele în care te pierzi, posezi, iei, umileşti. Nu, asta nu e dragoste de zi, ci dragoste de noapte. Oh, cum e asta, doamnă Klara... nu pot să trăiesc fără...

Se întrerupse şi îşi privi palmele.

— Nu, o spun doar aşa. Trebuie să trăiesc fără asta, dar va fi greu.

— Într-adevăr, spuse Klara, eu n-am cunoscut o astfel de dragoste.

— Trupul, trupul, repeta Michał, ce e trupul? Masa aceea de atomi îngrămădiţi sub acelaşi acoperiş. Şi aceasta se simte în fiece clipă şi în fiece clipă ai senzaţia că se va dezagrega, că s-a şi dezagregat, că piere, dispare, se împrăştie. Chiar că nu-mi dau seama, cum am putut trăi aici...

— Ai avut dragoste de zi, spuse doamna Klara.

— Nu există dragoste de zi, doamnă Klara, nu există. E o iluzie. Dar noaptea... Priviţi geamurile astea. Ce negru e în spatele lor, ce pustiu. Geamurile ne privesc ca nişte ochi, cu negreala şi întunecimea lor. Şi cuprind atîtea sensuri, ca nişte ochi pătrunzînd foarte adînc... pînă în conştiinţă, doamnă Klara, pînă în conştiinţă... S-ar putea să existe o conştiinţă, deşi nu mă mustră pentru fapta mea. Nici un pic.

— Ce faptă? doamna Klara se săltă neliniştită pe pat.
— L-am ucis pe domnul Feliks, spuse Michał.
— Sfîntă Fecioară, strigă doamna Klara, nu e adevărat.
Michał se mută din nou pe pat şi o apucă de picioare pe doamna Klara.
— Rămîneţi culcată, spuse ameninţător, nu vă mişcaţi. N-am venit să vă omor, ci ca să vă povestesc totul.
Doamna Klara respira greu şi nu-şi lua ochii de la Michał. Acesta vru să se aplece spre mîna ei, dar ea şi-o retrase energic. O clipă tăcură.
— Aşază-te acolo, pe fotoliu, spuse, în sfîrşit, doamna Klara, ca la şcoală, şi te rog să nu te apropii de mine.
— Nu vă temeţi, spuse Michał cu oarecare duioşie, voi dispare îndată nu numai din această cameră, ci şi din viaţa dumneavoastră. Voi dispare pentru totdeauna. Cînd voi ieşi din închisoare, voi fi, în sfîrşit, o adevărată canalie. Voi căuta să nu mă întorc în Orăşel.
Doamna Klara se mişcă, neliniştită.
— Nu, nu, spuse Michał, complet echilibrat, împreunîndu-şi mîinile, nu aveţi de ce să vă temeţi. Totul s-a sfîrşit. L-am ucis. De fapt, l-am ucis toţi trei: eu, Bohdan şi Giulia.
Doamna Klara respira greu.
— E un coşmar, spuse.
— L-am ucis, doamnă Klara, continuă Michał liniştit, l-am ucis pentru bani. Eu n-am vrut să-l ucid, am vrut doar să-l ameţesc. Dar l-am ucis cu o ţeavă învelită în ziar. L-am pocnit în cap.
— Michal ai înnebunit! strigă doamna Klara.

— Sînt perfect conştient. L-am ucis pentru bani, dar n-am găsit nimic — cutia era goală, conţinea doar o scrisoare a lui Chopin, pe care am rupt-o.
— Ah! gemu doamna Klara.
— Sînteţi mai mişcată de scrisoarea lui Chopin decît de moartea domnului Feliks, remarcă Michał.
— Îţi baţi joc. Pleacă odată de aici.
— Vor veni îndată după mine, spuse Michał, şi voi pleca de aici. Pentru toată viaţa. Înţelegeţi oare ce înseamnă „pentru toată viaţa?"
— Eşti beat şi faci o filozofie idioată.
— Sînt beat. Nu vă supăraţi pe mine. Voiam să vă povestesc tot, doar dumneavoastră. Iar dumneavoastră reacţionaţi aşa...
— Michaś, dar cum aş putea reacţiona? spuse cu disperare doamna Klara.
— Chiar şi un criminal caută o inimă.
— Spune, spune-mi că e o minciună, că e ceva inventat de tine. Nu poate fi adevărat.
— Doamnă Klara, e adevărat. L-am ucis pentru bani, dar n-am găsit nimic. Apoi am plecat, ei s-au dus la Giulia, iar eu la gară şi am venit încoace. Nu m-am ascuns. Ţeava am aruncat-o pe geamul vagonului. Era plină de sînge.
Doamna Klara gemu.
— N-ar fi trebuit să mă lăsaţi să plec la Varşovia. Şi cele mai rele au fost cele două convorbiri pe care le-am avut aici înainte de plecare: cu Lusia şi cu Karol.
Vorbea din nou liniştit. Îşi privea degetele subţiri şi îşi examina palmele, căutînd parcă ceva.

— Îl iubiţi pe Karol?
— Michał, ce întrebare! Acum!
— E important, doamnă Klara, să ştiu dacă îl iubiţi pe Karol.
— Îl iubesc, sigur că-l iubesc.
— Asta nu e bine. E o creatură rea, josnică, de nimic. El mi-a spus despre Feliks. Eu oricum ştiam, dar nu voiam să ştie ceilalţi. Eu ştiam că sînt o canalie, dar nu voiam să ştie şi alţii.
Se îndreptă în fotoliu, luînd o poziţie ciudată, cu picioarele ghemuite.
— Nu puteam să sufăr faptul că venea ironic, sfidător, fără să ştiu ce voia de la mine. Îmi dădea din cînd în cînd cîte o sută de zloţi pentru ţigări. Dar ştia că nu fumez. Dumneavoastră ştiţi cum e cînd exersezi, degetele se mişcă singure, iar prin cap îţi trec tot felul de gînduri. Uneori, mi se părea că lui Feliks îi e pur şi simplu silă de mine.
— Silă? spuse doamna Klara.
— Da. Ştiţi ce mi-a spus Karol la sfîrşit? Că sînt evreu, că sînt un copil evreu, salvat de... părinţii mei... feroviari.
— Cum, nu ştiai asta? se miră doamna Klara. Doar ştiau toţi, întregul orăşel. Au ţinut minte.
— Ei, vedeţi, eu nu ştiam. Bănuiam, asta da, dar nu ştiam. Şi în timp ce, în căldura verii, şedeam la pian, mă gîndeam numai la asta. S-a dovedit că sînt evreu.
— Şi are vreo importanţă ? întrebă doamna Klara.
— Sigur că nu. Dar s-a dovedit că sînt altul decît credeam. Am început să înţeleg multe lucruri. Poziţia mea faţă de acei feroviari. Şi poziţia lor faţă de mine, dispreţul lor faţă de arta mea şi faţă de meseria pe care mi-am ales-o. Înţelegeţi, tot ceea ce a constituit viaţa mea de pînă atunci s-a dovedit a fi cu totul altceva — şi aptitudinile mele, neaşteptate în casa unor feroviari, şi faptul că numai pentru dumneavoastră nutream sentimente mai omeneşti, şi că Lusia a ezitat atît pînă să-mi spună etc., etc. Poate că toate astea erau nişte prostii, dar m-am gîndit la ele zile întregi. Bineînţeles că toate astea au încetat să mă intereseze.
— De ce „bineînţeles"?
— Fiindcă s-a dovedit că sînt altul, un copil evreu găsit.
— Cum poţi să vorbeşti astfel!
— Cine au fost părinţii mei? întrebă el deodată. Acum puteţi să-mi spuneţi. Cine au fost părinţii mei?
— Nu se ştie. Ai fost găsit într-o casă pustie, din care evreii fuseseră duşi la Auschwitz.
— Cine a locuit în casa aceea?
— Multă lume.
— N-a locuit nici un muzician?
— Nu ştiu. Cred că nu.
— Evreii sînt foarte muzicali, spuse Michał cu amărăciune.
Doamna Klara se mişcă, neliniştită.
— Bine, bine, am terminat, făcu Michał, întinzîndu-şi picioarele, aşa că vedeţi ce mi-a spus Karol. A vrut să mă necăjească... la despărţire. Un porc ordinar. Nu l-am putut suferi niciodată.
— Era cel mai bun prieten al tău.
— Halal prieten! A vrut să mă înece într-un pahar cu apă.
Tăcu.

— Şi, Michał? spuse liniştită doamna Klara.
— Şi nimic. Şedeam la pian şi mă gîndeam doar la asta. Un evreu... tuturor le e silă. Lusiei, dumneavoastră, lui Karol...
— Ce tîmpenii, ripostă doamna Klara cu sinceritate.
— Tîmpenii, posibil, dar aşa gîndeam.
— Ai fost pentru mine ca propriul meu copil, urmă doamna Klara, înduioşată. Întinse mîna spre el, dar Michał nu i-o luă într-a sa.
— Şi treptat, s-a schimbat totul în mine. Uram. În primul rînd pe Karol, apoi pe Bohdan. El îi furniza texte domnului Feliks — adăugă, cu titlu informativ. Şi uram Varşovia. Există vreun loc mai abject pe lumea asta? Cît de mult urăsc ei toţi...
— Pe cine?
— Pe mine, pe dumneavoastră, pe oricine. E un oraş îngrozitor. Uneori — nu, nu uneori, ci mereu, mă simţeam ca în deşert. Un deşert fierbinte: nici o picătură de apă. Nimic şi nimeni.
— Michaś, spuse deodată doamna Klara, vorbeşti foarte mult, de parcă ai căuta să te justifici faţă de tine însuţi. Cauţi motivări din afară. Dacă e adevărat că ai comis o crimă...
— E adevărat.
— N-ai făcut-o nici pentru că domnul Feliks avea obiceiuri proaste, nici pentru că scria cîntece, nici pentru că erai copil de evreu...
— Nu, nu, nu, strigă Michał şi sări din nou în picioare — nu de asta. Nu vreau să mă justific, nimic nu poate justifica ceea ce am făcut. Trebuie să mă justific faţă de mine însumi. M-am îndrăgostit atît de tare...

— Aşa numeşti tu asta... oftă doamna Klara.
— O numesc cum pot. Limbajul oamenilor e atît de sărac... Nici muzica n-ar putea să exprime nimic aici. Muzica nu are expresie, toate astea sînt nişte baliverne. Deci, cum vă spuneam, m-am îndrăgostit.
Se aşeză din nou.
— Prima dată am rămas la ea noaptea împreună cu Bohdan. Şi, cu toate astea, mi se părea ceva imposibil, ceva ce depăşea imaginaţia mea. Apoi mi-a spus: vino la mine singur. Mi s-a părut că se crapă pămîntul sub mine. Doar noaptea cunoaşte asemenea taine. Poate că şi luna şi stelele, tot ceea ce au descris idioţii ăia de poeţi fără să ştie niciodată cu adevărat cum e asta. Rîdeţi? Pentru că am folosit cuvîntul „taină"? Astăzi nu se mai foloseşte acest cuvînt. Se spune: a fost grozav — şi atît. Dar pentru mine e prea puţin. Cînd nu sînt suficiente expresiile de astăzi, se folosesc cele vechi, stupide, idioate. Dar acestea exprimau ceva, pe cînd cele de acum nu reuşesc să exprime nimic, nimic. Ca scîrţîielile „Toamnei varşoviene" — un rahat. Voi, bătrînii, aveaţi cuvinte ca: „taină", „crimă", „conştiinţă", pe cînd acum, întîlneşti: „hogeag", „pileală", „gagică". Sau „pericol atomic", „apărare nucleară", „rachete", „America", sau mai ştiu eu ce. Şi parale, parale, parale, bani, lovele, simt că mă apucă nebunia cînd aud de toate astea.
— Şi totul trebuie să fie cum a spus ea.
— Dumneavoastră nu înţelegeţi, doamnă Klara că atunci cînd n-o să spun iubeşti pe cineva, pentru că dumneavoastră înţelegeţi asta altfel, iubirea dumneavoastră e diferită de a mea — dar atunci cînd

dorești la nebunie să ai pe cineva, să posezi, să iei, să chinuiești, să te dăruiești, să permiți orice; cînd nu poți trăi fără cineva, vrei să-l asculți. Să faci ce-ți cere ea, să spui ceea ce vrea ea să spui. Sînt cuvinte depravate, foarte bine, fie, cuvinte depravate. Le repet cu desfătare. Mai ales noaptea, în întuneric, cînd ești înconjurat de acele forțe negre. Noaptea mi-a spus: sparge chioșcul acela — și l-am spart, sparge geamul — și l-am spart. Adă votcă — și am adus. Pocnește-l pe Bohdan — și l-am pocnit. Nici măcar nu știți ce voluptate simți cînd faci totul, după cum vrea ea...

— Ești bărbat, încercă doamna Klara să-l contrazică.

— Tocmai de aceea. Bărbatul nu dorește numai să aibă o femeie, ci dorește ca și ea să-l aibă. Și e atît de bine să te îmbeți, cînd vrea ea, să faci, ceea ce vrea ea. Descoperi astfel noi posibilități de desfătare...

— Noi?

— Sigur că da. Noi, noi, mereu noi. Nici nu vă închipuiți, ce plăcut e. Poc în geam, și geamul se preface într-o grindină măruntă, argintie — înhați două, trei sticle, se aude un fluierat, cineva aleargă. Iar Giulia spune: bravo! Apoi, bem o sticlă și două le vindem. O nebunie, o adevărată nebunie. Ea spunea că are nevoie de bani, ca să organizeze revelionul, dar eu știu că îi trebuiau pentru Zosia. Acum s-a dus să caute în altă parte bani, căci eu nu-i puteam da. Și știți ce?

— Ce, Michaś?

— Zosia e cocoșată.

— Care Zosia?

— Cînd am fost la ea, ne-a spus: să nu faceți gălăgie, fiindcă doarme Zosia în bucătărie. Bohdan habar n-avea de Zosia, care era sora fetei. Fata ne-a culcat și Bohdan a început-o cu ale lui, s-a culcat și fata și spunea mereu: liniște, liniște, să nu se trezească Zosia. Dimineața, Bohdan făcea cafea, iar eu nu mă trezisem încă complet cînd a apărut din bucătărie Zosia. Mă uit și văd că e cocoșată. Giulia noastră spune: eu sînt curvă, iar ea e cocoșată, iar în italiană e invers: eu sînt cocoșată, iar ea e curvă. Dar ea nu era deloc curvă, era dactilografă, și voia să meargă la birou. A vrut bani, dar nu erau. Și ce a mai fost după asta, nu țin minte, căci m-am îmbătat, imediat din nou. Și a fost atît de bine, dragă doamnă Klara, atît de bine, cum n-aș fi crezut niciodată că poate fi. Doar că nu aveam bani, n-aveam bani deloc și nu aveam nimic de băut. Iar Giulia repeta întruna: Zosia, pentru Zosia, despre Zosia. Iar banii nu-i trebuiau pentru revelion, ci pentru Zosia ei, dar spunea că vrea să organizeze revelionul, ca pe timpuri.

— Și domnul Feliks? întrebă cu greu doamna Klara.

— Domnul Feliks? Parcă eu puteam să mă întorc la domnul Feliks? A trebuit să mă refer la el în chestiunea datoriei de la restaurant... ce să vă mai povestesc.... și-așa n-o să înțelegeți, pentru că n-ați fost la Varșovia. Într-un cuvînt, nu mă puteam întoarce la domnul Feliks. Trebuia să ne gîndim la noi.

— Poate că n-ai vrut să te întorci?

— Sigur că n-am vrut. Toate erau înlănțuite: școala, Feliks, muzica, gamele, era ca un lanț.

Odată am încercat să mă rup din acest lanț și am prins gust. Doamnă Klara! strigă deodată Michał, cu bucurie (era complet beat). Doamnă Klara, am prins gust. Am simțit că mi-au crescut aripi. Zburam — poate nu ca o pasăre, nu ca un fluture — Doamne ferește! Frumos fluture! Ca un liliac.

Se opri lîngă doamna Klara și întinse mîinile deasupra ei. Doamna Klara întoarse capul, obosită, speriată. Dar o fascina vederea degetelor subțiri ale lui Michał.

— Imaginați-vă, e noapte, întuneric beznă, de poți să-ți bagi degetele în ochi, iar liliacul zboară, zboară. Zboară în liniște, nu se aude nimic. Doar că are niște antene, cu care simte obstacolele, pe cînd eu nu simt nimic.

— Ești nebun de-a binelea, încetează.

— Din păcate, nu sînt nebun. Nici o reducere a responsabilității. Sînt doar beat, dar cine nu s-ar fi îmbătat într-o astfel de situație?

— Niciodată n-ai fost atît de vorbăreț.

— Despre ce era să vorbesc? Totul era aici, în mine — și arătă spre burtă. Totul.

Dar deodată, zîmbi senin și copilărește.

— În viață trebuie să plătești pentru tot.

— Ce știi tu... șopti doamna Klara.

— Așa spuneți voi, bătrînii, de parcă ați ști totul. Știți pe dracu! Și tocmai asta e îngrozitor, că știți tot atît cît știm și noi. Faceți doar pe grozavii, la fel ca domnul Feliks. Din cauza lui m-am distrus.

— Cauți din nou o justificare.

— Trebuie. Trebuie să trăiesc cumva, să suport toate astea, procesul, depozițiile, sentința. Trebuie să mă descurc. Doar nu pot spune că m-am distrus fiindcă părinții mei au fost trimiși la gazare. Am avut alți părinți, niște părinți buni, le port numele, se vor necăji din cauza procesului. Dar pe mine toate astea nu mă interesează. Nu i-am iubit niciodată, deși nu știam că nu sînt părinții mei. Porcul de Karol mi-a spus în mod inutil acest lucru.

Acum, Michał umbla prin cameră, cufundîndu-se în beznă, cu palmele albe lucind. Strălucirea mîinilor lui se amesteca cu strălucirea argintului de pe brad. Ochii doamnei Klara îl urmăreau ca un pendul. Se temea de el din ce în ce mai mult. În cele din urmă, se cuibări în fundul patului, chiar lîngă perete.

— Și imaginați-vă, continuă să vorbească Michał, că voi avea mereu această scenă în fața ochilor. Giulia a șoptit: acum, și l-am izbit cu toată puterea cu țeava. Ședea la pian, așa că era ușor să-l lovesc de sus. Cu toată puterea, înțelegeți? Cu toată forța fizică și morală. S-a prăbușit pe loc, a căzut de pe scaun și atît, nici măcar n-a horcăit. Iar Bohdan s-a repezit la cutie și a spus: e goală. Iar Giulia a spus: să fie al dracului. Iar eu am spus: frumoasă păcăleală. Iar bătrînul zăcea pe podea și sîngera ca un porc. Ducă-se toate dracului.

Michał se apropie de doamna Klara și se opri lîngă pat. Începu să vorbească complet liniștit.

—Și ce credeți? Ce partitură avea bătrînul în fața sa, pe pupitru? N-o să ghiciți niciodată, niciodată. Era „Mefisto-Vals". Bohdan spunea că vrea să-l transpună pe jazz. Dar eu nu înțelegeam, nu simțeam muzica asta. Ho, ho, ho, ho. Eu nu simțeam, iar el o transpunea pe jazz. El o simțea.

Glasul i se frînse și doamna Klara îl privi neliniștită.

— Michaś, spuse.

Michał se strîmbă:

— Michaś... Pentru ultima oară „Michaś", n-o să-mi mai spună nimeni Michaś.

— Părinții... începu doamna Klara.

— Părinţii? Părinţii vor spune: aşa ne trebuie, n-ar fi trebuit să ocrotim un evreiaş. Căţeluşul se face cîine iar evreiaşul evreu. Ştiţi cum se spune.

— Nu, nu ştiu. N-am spus niciodată aşa.

— Şi vor avea dreptate! strigă tînărul.

— Nu, nu, Michał, linişteşte-te.

Doamna Klara ştia că Michał era cuprins de o nebunie din ce în ce mai mare. Deodată, îngenunche lîngă pat și își ascunse capul în plapumă. Rămase așa o clipă, apoi înălță capul.

— Doamne,— spuse, iar cuvintele păreau să-i iasă cu greu din gîtlej. Doamne, vedeți, aici sînt lîngă dumneavoastră, Michaś, Michaś, cum spuneți dumneavoastră, un băiat pe care l-ați învățat, l-ați îndrăgit poate, așa cum a fost, obișnuit, cu claia de păr, ca o perucă. Iar în fața ochilor elevului dumneavoastră va rămîne pentru totdeauna acea imagine. Nu balada, nu valsul, nu ceea ce l-ați învățat, ci acea imagine groaznică. Giulia, șoptind: acum. Și lovitura cu țeava în cap, și el căzînd pe loc, căzînd pe loc — se apleacă puțin pe o parte și cade, cade, cade... Și Bohdan care spune: e goală. Și strigătul oribil al Giuliei: duceţi-vă dracului, căcăcioşilor. Şi sîngele ăla care curge din el... Iar eu nu vreau, nu vreau, nu vreau...

Și cu un strigăt îngrozitor, începu să izbească cu pumnii în patul doamnei Klara ca un smintit, ca un inconștient.

Dioamna Klara se lăsă să alunece din pat, îl luă pe Michał pe după umeri și, ridicîndu-l din genunchi, îl așeză în fotoliu.

III

SCRISOAREA DOAMNEI KLARA CĂTRE LUSIA

Dragă Lusia!

Ai aflat, probabil, din ziare de nenorocirea care i s-a întîmplat lui Michał şi, împreună cu el, nouă tuturor. Cred că trebuie s-o numim nenorocire, nu altfel, deşi ziarele scriu despre ratare, desfrîu şi toate celelalte lucruri enumerate în astfel de cazuri. Îmi dau seama ce înseamnă asta pentru tine şi de aceea consider cu atît mai potrivit cuvîntul nenorocire. Totuşi, nu ştii un lucru, despre care ziarele, în mod discret, n-au amintit — de fapt, au şi încetat să mai scrie, căci au intervenit alte evenimente — n-au amintit că Michał a fost găsit şi arestat la noi, în casa noastră. A venit la mine noaptea tîrziu şi a stat pînă în zori. Mi-a povestit totul, cu amănunte. A fost cea mai îngrozitoare noapte din viaţa mea, incomparabilă chiar cu vizitele Gestapoului şi cu arestarea tatălui tău.

Aş vrea doar să lămuresc ce rol a jucat Karol în toată povestea asta. Michał s-a referit de multe ori la Karol şi la discuţia avută cu el înainte de ple-

carea la Varşovia. Nu înţeleg prea bine toate astea. Dar oare ce înţeleg? Aţi fost prieteni toţi trei şi mi se părea că Michał nu avea un prieten mai bun decît Karol. Eu l-am iubit întotdeauna pe Karol, mai ales atunci cînd Michał nu era încă elevul meu. Îl consideram foarte capabil şi mi-a părut foarte rău că a încetat să ia lecţii de muzică în clasa a zecea. Spunea că îi e foarte greu să împace una cu alta, dar mie mi se pare că nu voia să rivalizeze cu Michał. Dar se bucura întotdeauna de succesele acestuia. Îmi amintesc că atunci cînd Michał, încă înainte de sosirea domnului Feliks, îşi interpreta programul, era încîntat şi îi străluceau ochii. Atunci era cu siguranţă sincer. Nu l-am mai văzut de mult pe Karol, lucrează la poştă şi pesemne că e foarte ocupat. A dispreţuit studiile superioare, s-a închis în sine. Pentru Dumnezeu, Lusia, ştii ceva despre toate astea? De pomană i-a înşirat lui Michał, înainte de plecare, asemenea lucruri neplăcute. În primul rînd, l-a bîrfit pe domnul Feliks. Viaţa lui Michał la Varşovia a dezminţit toate aceste bîrfe, în schimb a dat naştere la altele noi. Nu ştiu nici eu ce să cred despre toate astea. Iar tu nu mi-ai vorbit niciodată nimic pe tema asta. În primul rînd, mă interesează rolul şi caracterul lui Karol. Ce l-a determinat oare să discute astfel cu Michał? Probabil că această discuţie a avut o influenţă hotărîtoare asupra celor întîmplate ulterior. Oare a fost o atingere conştientă a strunelor de către Karol? Tot ceea ce i-a spus lui Michał a fost mai degrabă o bîrfă inutilă şi se pare că Michał a şi luat-o ca atare, a lăsat să-i treacă pe lîngă ureche cuvintele lui Karol. Abia cînd s-a văzut la Varşovia, singur, au început să-l frămînte şi să dea roade. Partea cea mai proastă a fost singurătatea lui Michał. Mi-a vorbit foarte mult de ea şi am înţeles că tocmai această singurătate a dat naştere acelor fapte îngrozitoare. Nu spun gînduri îngrozitoare, căci Michał n-a gîndit nimic, adică n-a plănuit nimic. Crima lui n-a fost premeditată, deşi avea pregătită o ţeavă de gaz învelită în ziar. Am mai citit undeva despre o astfel de armă a crimei, dar nu-mi amintesc unde. Nu vreau să crezi că încerc să-l justific pe Michał. Nu-l pot justifica, căci nu înţeleg mobilul faptei lui, nici el nu-l înţelege, deşi mi-a vorbit foarte mult de dragoste — cred că n-a fost dragoste, căci dragostea nu dă naştere unor asemenea fapte. Cred că de dragoste a avut parte la noi, în Orăşel, pe cînd la Varşovia au fost nişte iluzii pe care nici măcar nu mi le pot imagina. De dragoste a avut parte la noi, adică te-a avut pe tine, care l-ai iubit normal şi i-ai fost credincioasă, l-a avut pe Karol, care i-a dăruit o prietenie cum numai la o astfel de vîrstă se poate dărui şi, în fine, m-a avut pe mine, care l-am iubit ca pe un fiu şi în care — singura — a avut încredere. O dovadă că şi-a păstrat încrederea, este că a venit la mine după ce a săvîrşit actul acela îngrozitor şi a încercat să mi se spovedească. Dar sentimentele îi erau atît de confuze, cuvintele atît de fără şir, încît n-am înţeles mare lucru din acea spovadă. Mi-a reproşat că i-am dat drumul „singur“ la Varşovia. Cum aş fi putut să nu-l las? N-aveam nici un drept asupra lui, era major, era liber — şi n-a fost copilul meu! Din păcate, nu era nici copilul acelor feroviari, care i-au dat un nume şi, de fapt,

părinţii lui adoptivi aveau şi mai puţin decît mine dreptul să-l reţină în Orăşel. Aveau, totodată, şi posibilităţi cu mult mai mici.

E adevărat că aş fi putut să-i spun: „rămîi, nu pleca". Dar cum ar fi fost asta şi ce rezultate ar fi dat? Mai devreme sau mai tîrziu, ar fi trebuit să plece şi — mai devreme sau mai tîrziu — ar fi trebuit să iasă la suprafaţă ceea ce de fapt constituie adevărata lui natură. Cîndva, mai demult, mi-a trecut prin cap că el este cu totul altfel decît pare. Uneori, o anumită sclipire a ochilor, un anumit accent în glasul său — străin parcă de el — mă neliniştea. Apoi mă linişteam.

Şi ştii ce m-a eliberat definitiv de toate temerile? Felul în care a interpretat „Mefisto-Vals". Că l-a interpretat atît de obişnuit, puţin cam repede şi superficial, nedescoperind absolut nimic din ceea ce se ascunde în această operă. Domnul Feliks a fost nemulţumit de interpretare, dar eu m-am bucurat. Dacă acele sclipiri din ochi, acele accente din glasul său ar fi trădat într-adevăr o faţetă neobişnuită a naturii profunde a lui Michał, atunci aceasta ar fi ieşit cu siguranţă la iveală în acea operă demonică a lui Liszt. Şi acum mă mai mir că tot ceea ce era în Michał încă din copilărie probabil n-a erupt în acea muzică diabolică, ci a aşteptat un concurs fatal de împrejurări la Varşovia. Şi să-ţi mai spun ceva. Dîndu-i să studieze „Mefisto-Vals" am vrut — semiconştient, desigur — să-l încerc pe Michał. Am vrut să verific dacă ceea ce observasem uneori la el şi mă nelinişte a îşi va găsi confirmarea în revărsarea quasi-artistică a celor mai nefaste sentimente ale răului. M-am înşelat, dar nu întru totul. Michał

şi-a început mărturisirea pornind de la această operă. Dar îşi bătea joc de demonismul lui Liszt. Înseamnă că a simţit că acest demonism e un fel de probă, dar rîdea de această operă, opera era cu mult mai prejos de cele ce se petreceau în sufletul său, ca urmare a războiului, a omorîrii evreilor — printre altele şi a părinţilor săi — şi a acestei lumi dezbinate şi dezechilibrate în care trăim în prezent. E adevărat că în Orăşelul nostru simţim mai puţin acest dezechilibru, totuşi tot ceea ce ajunge din lume pînă la noi confirmă că trăim la un pas de catastrofă. Asta este probabil ceea ce vă nelinişteşte. N-am putut să-i explic lui Michał că cel mai bun medicament pentru o asemenea nelinişte este o viaţă ca a mea. Că nicăieri nu va găsi nimic altceva. O muncă minuţioasă, de furnică, într-un sector nu mai mare decît foaia de hîrtie pe care scriu această scrisoare. Dar nu i-am putut spune lui Michał: nu pleca, rămîi. Nu vei găsi acolo nimic nou! Michał avea un argument pentru a mă contrazice, unul singur, dar de necombătut: tinereţea sa. Nu puteam să-i spun unui tînăr: rămîi la noi, însoară-te cu Lusia, vei da lecţii de muzică. Dorea să vadă lumea, să încerce tot, lucru pe care nu i-l putea oferi opera naivă a bătrînului romantic. Dar dacă ar fi rămas aici dacă s-ar fi pasionat de ceva, apoi s-ar fi încadrat treptat în tiparele vieţii noastre — poate că atunci ar fi interpretat bine acel „Mefisto-Vals"?

Dar s-a întîmplat cu totul altfel. Viaţa acestui om frumos, talentat — căci se pare că era deja un om — s-a irosit. Nu spun că n-aş fi presimţit

asta. Recunosc că înainte de fiecare lecţie la care trebuia să vină Michał, simţeam o uşoară nelinişte. N-aveam acea nelinişte nici înaintea lecţiilor cu Karol, nici cu oricare alt elev. Însă aşteptîndu-l pe Michał, aveam, de obicei, o mică, uşoară, ascunsă nelinişte: oare va veni? Mi-am dat seama că nu eram sigură de fiecare dată că va veni, că nu-mi va trimite o scrisoare că nu-l mai interesează muzica, că nu mă va anunţa că de mîine va începe să lucreze la poştă sau că mîine pleacă pentru totdeauna. La Rzeszów sau în Africa — totuna. Dar el apărea, fără sclipiri neliniştitoare în ochi, ci mai curînd zîmbitor, liniştit şi cînta atît de frumos, încît acelea nu mai erau lecţii, ci concerte. Odată — o singură dată — a întîrziat o jumătate de oră. Cînd mi-a cerut scuze, i-am spus: „Ştii, am crezut că n-o să mai vii niciodată" — iar el a răspuns: „Dacă aş fi terminat cu Orăşelul sau cu muzica, aţi fi aflat prima. Vă spun întotdeauna totul. Am încredere în dumneavoastră." Şi mi-a dovedit această încredere, atunci cînd a apărut noaptea tîrziu, într-o noapte între Crăciun şi Anul nou şi mi-a bătut în geam, ca să-mi spună totul.

Oare mi-a spus tot? Gîndul ăsta mă frămîntă. Mi-a spus multe, dar nu tot. Te şi aud cum îmi zici: dar oare se poate spune tot? Dar eu înţeleg prin acest tot, dezvăluirea fondului deciziilor şi faptelor sale. Ori acest lucru nu mi l-a dezvăluit. Probabil că nu-l vede nici el sau, văzîndu-l, se teme să-l constate. Nimeni nu vrea să recunoască că e nebun. Fiecare caută să găsească o justificare pentru nebunia sa. În orice caz, mi-a spus multe. Şi în ceea ce priveşte fondul, poate că

el nici n-a existat. Au trimis un volum de versuri pentru tine, versuri din acelea pe care eu nu le înţeleg. O singură strofă e clară:

Cîndva
demult, demult,
exista un fond solid
pe care se putea sprijini
omul.

Fondul pe care s-a sprijinit Michał nu mi se pare solid. Pare ceva inventat şi artificial. Nu aşa arată adevăratele decăderi.

Întîi mi-a vorbit mult despre dragoste. Nici asta n-am înţeles. Mai demult, cînd era la noi în casă ca un fiu, credeam că te iubeşte. Credeam că o să vă luaţi şi că va deveni cu adevărat fiul meu, un ajutor în casă şi la şcoala de muzică. Îţi mărturisesc că la un moment dat, nu-mi mai puteam imagina viaţa noastră fără el. Dar asta a durat puţin. Am observat că nu te iubeşte — şi, cine ştie, poate că am întîmpinat această constatare cu bucurie. Devenise o greutate prea mare în casă. Se pare că şi tu ai văzut asta. Am băgat de seamă că îl sîcîiai. Uneori, erai foarte răutăcioasă cu el. Dar tocmai în asta se ascundea dragostea ta. Şi poate că i-ai vorbit degeaba despre sentimentele tale, înainte de a pleca. Cred că şi asta l-a derutat.

Spunea că pe cînd era singur la Varşovia, se gîndea mult la tine. Degetele cîntă game, iar capul lucrează. Aşa spunea. Poate că mărturisirea ta a fost pentru el o greutate de nesuportat. Oare ne putem noi da seama ce simţea el acolo şi ce-i

îngreuna viaţa la Varşovia? Nu văd prea bine toate astea, ba chiar, ca să fiu sinceră, nu le văd deloc. Cum şi-a orînduit el toate? Cum îi lucra capul?

De fapt, el numea dragoste cu totul altceva. Nicicînd nu mi s-a părut limba noastră mai săracă decît în noaptea aceea în care mi-a vorbit el despre dragoste. Adică despre „dragoste" în ghilimele, deoarece lucrul despre care vorbea el nu putea fi numit dragoste. El o numea „dragoste de noapte". Îmi imaginam părul său negru răsfirat pe pernă. Aceea nu era dragoste de noapte, ci singurătate de noapte. Fiecare om e singur, dar tinerii sînt cei mai singuri, mai singuri decît cei în vîrstă şi tot ceea ce le tulbură singurătatea devine o revelaţie. Pentru Michał, o revelaţie a fost Giulia, pentru care a făcut tot ce a făcut. Demult, romanticii erau condamnaţi pentru faptele lor nebuneşti izvorîte din dragoste, pentru orbirea care îi cuprindea sub influenţa dragostei, erau condamnate nebuniile lui Byron sau crimele lui Kleist! Acum se spune că nu există romantism, că toţi sînt cu capul limpede şi echilibraţi. O, păcat că nu l-ai văzut pe Michał, cum şedea în fotoliu, lîngă patul meu, palid şi cu părul zbîrlit şi, cum pe jumătate beat, îmi vorbea de o orbire totală izvorîtă din dragoste. Acum o numiţi doar altfel, dar e aceeaşi forţă necunoscută, care l-a dus la furturi mărunte, la mici tîlhării, la omorul acela nepremeditat — la nişte lucruri atît de obişnuite şi atît de îngrozitor de mărunte şi de cenuşii în dramatismul lor, în dramatismul lor presupus. Şi tocmai aici apare acea „lipsă de soliditate" a fondului pe care s-a sprijinit Michał, caracterul artificial al

sentimentului, al crimei sale, al Giuliei sale, create ca o păpuşă de hîrtie într-o contemporană dramă cu marionete. Şi, deşi au trecut de-acum cîteva zile de la acele evenimente, nu pot să-mi închipui că a fost ceva real. Încă se mai află în colţ bradul, ale cărui luciri argintii scăpărau scîntei în părul lui Michał, atunci cînd acesta îşi aprindea o ţigară. Mîinile îi tremurau şi flacăra sălta, reflectîndu-se în podoabele argintii — şi în clipa asta, mi se pare că acesta e singurul lucru real pe care l-am reţinut din acea noapte. Restul îmi pare doar halucinaţie.

Plîngea şi izbea cu pumnii în aşternut şi spunea că nu va putea uita niciodată imaginea acelui om ucis. Dar mie mi s-a părut că juca teatru. Voia să mi se arate într-o lumină mai bună decît cea în care se vedea el însuşi. L-am aşezat în fotoliu, lîngă brad, şi mă gîndeam: ce va fi acum? Nu mă gîndeam la clipa imediat următoare, ci mai tîrziu, la viaţa lui. Poezia pe care ţi-am citat-o adineauri, se continuă astfel:

şi uneori el se mişca
se ridica
şiroind de sînge,
curăţindu-se...

Dar asta, din fondul acela solid. Mă întreb dacă te mai poţi mişca din fondul „artificial" pe care şi l-a creat Michał, dacă poţi să ispăşeşti cumva toate astea, ca în romanele de pe timpuri sau ca în unele vieţi. Nu ţi-am povestit niciodată cum a ispăşit tatăl meu toată viaţa o crimă pe care n-a comis-o. Cum s-a ascuns aici în Orăşel, cum a

dobîndit totul treptat, pas cu pas. Desigur, era vorba de tatăl meu, cu o jumătate de secol în urmă. Era acel „fond solid".

Trebuia să-i spun ceva, asemenea vorbe stupide, toată noaptea n-am ştiut ce vorbesc. Trebuia să-i spun ceva despre o renaştere sau despre ceva „moral". A fost, se pare, ceva nepotrivit şi, totodată, stupid. Orice aş fi putut să-i spun, doar asta nu. A avut efectul unui duş rece. Părea că şi-a revenit şi a început să vorbească foarte mult, fără şir, pînă cînd a venit miliţia.

Nu pot să-ţi redau conţinutul celor spuse de el şi, cu atît mai mult, nu-ţi pot repeta cu exactitate cuvintele lui. Mi-a rămas în cap însă sensul final, şi anume, că nu poate fi vorba de nici o renaştere, mîntuire sau altceva de genul ăsta. Aşa mi-a spus, îmi amintesc. Susţinea că va ieşi din închisoare peste zece, cincisprezece ani, complet distrus, ca cel din urmă nemernic. Şi că tocmai asta va fi ispăşirea lui. Bineînţeles că n-a folosit această expresie patetică. De fapt, i se împleticea limba sub influenţa votcii pe care continua s-o bea fără întrerupere, şi, de asemenea, şi sub influenţa stării în care se afla.

Trebuie să-i dau dreptate, Lusia. Mi se pare că poetul acela tocmai la asta se referea, cînd spunea că mai demult, un astfel de om se ridica, că se scurgea din el sîngele prihănit despre care Michał vorbea atît de mult şi chiar cu oarecare plăcere. Cred că din Michał, sîngele acesta nu se va scurge şi că peste zece sau cincisprezece ani nu va putea să se întoarcă la noi, să intre în casa mea, să apară la şcoală.

De fapt, nu înţeleg de ce nu ia el în consideraţie posibilitatea condamnării la moarte. N-a pomenit de asta nici măcar o dată, deşi şi asta îl ameninţă. Stau aici, în camera asta mare şi pustie, e întuneric ca în mormînt, ştii doar ce slab arde la noi lumina. Bezna mă înconjoară şi nu-mi permite să văd toate astea cu claritatea necesară. Ziua, poate că aş fi văzut totul altfel. Dar acum mi se pare că ar fi mai bine să ia în consideraţie şi această sentinţă capitală. Pur şi simplu, nu-mi pot imagina anii care-l aşteaptă de acum încolo pe Michał. Cum o să zacă prin închisori, cum o să se deprindă cu ele, cum o să se mişte prin temniţă. Şi ce se va întîmpla cînd îi vor da drumul — oricum înainte de vreme — din temniţă. Dar el nu-şi imaginează nici asta, nici ceea ce se petrece în inimile unor astfel de oameni şi nici cum se pot schimba aceste inimi.

Şi cred, dragă Lusia, că trebuie să luăm o parte din această vină şi asupra noastră. L-am iubit, a stat printre noi, era un băiat deschis — deşi posomorît — dar nu l-am înţeles întru totul. Şi poate că l-am iubit prea puţin, am pătruns prea puţin în ceea ce gîndea şi simţea el. Nu m-au neliniştit niciodată pînă în adîncul sufletului acele sclipiri pe care le zăream în ochii lui căutam să mă liniştesc, spunîndu-mi: ţi se pare, dă-i pace, o să crească.

Şi a crescut. Dar cum? N-aş vrea să fac acum pe mistica sau pe indulgenta, dar atunci cînd şedea în camera mea, în fotoliul de lîngă brad, simţeam pentru el milă — dar nu o milă de sus în jos, ci o milă de jos în sus. Se afla undeva foarte sus şi inaccesibil, învăluit în suferinţa şi în crima

lui, care-mi sînt la fel de necunoscute ca şi geometria neeuclidiană. Pentru că e vorba de un om, un om care a crescut alături de noi şi care a avut parte de o atît de inexplicabilă, de incredibilă nenorocire.

Nu ştiu ce să-ţi spun... Să-l alungi din inimă, să-l uiţi — sau să-l aştepţi, să-l susţii, poate că se va curăţi de acel sînge. Dar un lucru îl ştiu bine: va trece timpul şi, odată cu el, şi vina; peste zece, cincisprezece ani, nimeni nu-şi va mai aminti de această faptă. Se uită doar şi cele mai oribile crime. Vom uita şi felul în care, ca o zdreanţă, s-a lăsat în genunchi în faţa patului meu. Şi se pare că asta este cea mai mare, deşi îngrozitoare, consolare. A scos din această cameră întunecoasă şi rece germenele otrăvii — şi a dispărut. Cercurile de pe suprafaţa apei se împrăştie şi dispar. Mai devreme, sau mai tîrziu, suprafaţa apei devine netedă. Poate că şi suprafaţa apei noastre se va netezi şi se va linişti — şi va reflecta cerul şi norii...

Roma, noiembrie 1964

NOTRE-DAME-LA-GRANDE

DE MULT MĂ GÎNDISEM SĂ MERG ÎN părţile acelea. Însă expediţia părea să fie îndeajuns de complicată. Nu se putea ajunge pîn-acolo tocmai lesne. Visam o atare expediţie încă de pe cînd eram tînăr, însă abia la bătrîneţe mi-a fost dat să-mi îndeplinesc visul. Lucrul era cu-atît mai greu cu cît nu se putea recurge la mijloacele de transport normale, iar maşină proprie n-aveam.

Acele părţi din Franţa — adică cele dinspre sud-vest — sînt străbătute de-o reţea deasă de şosele comode, chiar dacă nu deosebit de bune. Însă locul unde voiam s-ajung se află cu totul izolat. Trebuie să mergi întîi pînă la Poitiers, apoi s-o iei cumva pe distanţă de şaizeci-optzeci de kilometri spre răsărit, să nu te rătăceşti printre splendidele stînci, săpate de apele numeroaselor rîuri bogate-n peşte, cum sînt Gartempe sau Angles[1] şi-acolo, într-un loc ştiut anume, să iei stîncile pieptiş — bineînţeles cu piciorul — s-ajungi la un platou golaş, iar după vreo zece kilometri sau două ceasuri de asemenea plimbare, să te afli la o cumpănă sau mai bine zis o prelucă dintre doi munţi nu prea înalţi, unde s-a zidit odinioară acea biserică de-i zice Notre-Dame-la-Grande.

[1] Rîuri din departamentul Creuse, în regiunea Masivului Central.

Nu ştiu dacă mai există în Franţa un loc deopotrivă de pustiu. Drumeţului ajuns pîn-aici i se pare c-a revenit cu cel puţin o mie de ani în trecut. Cîmpiile alternînd cu singuratece înălţimi par să nu fie cultivate, rîurile au rămas undeva jos — şi te prinde mirarea, cum de-au construit aşa zidire în locul ăsta, pesemne dintotdeauna pustiu şi nelocuit.

Recunosc că m-am oprit cu inima bătînd — nu numai din pricina plimbării de zece kilometri — în faţa zidirii aceleia, uriaşă, deşartă şi sălbatecă. Îmi realizasem năzuinţa visată, îmi atinsesem ţelul la care gîndisem ani îndelungi. Vedeam în fine acel sfînt lăcaş părăsit, însă foarte frumos.

Nu s-ar fi putut numi ruină. După cum mi s-a spus mai tîrziu, se afla sub oblăduirea episcopului şi a nu ştiu cărei mănăstiri din Poitiers — şi o dată pe lună se ivea un preot din acel oraş sau de undeva din vecinătate şi slujea liturghia. E de la sine înţeles că biserica, ce stătea aici de vreo mie de ani, se năruise foarte. Însă puternicele ziduri rămăseseră cu totul impunătoare.

Ajunsesem în faţa bisericii chiar în clipa nămiezii. Razele zilei de toamnă cădeau pe faţada sudică, dar şi frontonul măreţ era încă luminat. Umbre albăstrui îi puneau contururi parcă aşternute de pensula unui pictor.

Era zidită în stil romanic pur, însă n-avea în sine acea simplitate aspră, pe care stilul romanic l-a căpătat pe pămîntul nostru sărac. Nu amintea prin nimica biserica de la Tum din ţinutul Łęczyca, sau cea din Opatów. Hrănindu-se din

sevele bogatului pămînt francez, crescuse — chiar dacă nu prea înaltă — dar zdravăn așezată, ca o mare tufă de vrejuri din viță de vie.

Cînd stai înaintea fațadei — cum stăteam eu, ostenit și emoționat — observi înainte de toate că meșterii constructori nu se lăsaseră stăpîniți de nici o emoție, iar osteniți nu fuseseră cîtuși de puțin. Dimpotrivă, cu osîrdie și cu măestrie închipuiseră pe-acea fațadă arcuri și arcade, ocnițe oarbe în care așezaseră profeți și sibile, o deasă rețea de ogive plasate una deasupra celeilalte, așa că întreaga suprafață părea o horbotă aplicată pe o perdea din mătase grea ca un fel de straniu paravan, ascunzînd în spatele său inaccesibilul mister al interiorului.

Pe laturile fațadei se ridicau două turnulețe conice, acoperite cu ceva ce semăna a carapace de broască țestoasă ori a țepi de arici. Acest înveliș dădea modestelor turnuri, prea scunde în raport cu dimensiunile fațadei, valoarea notei sale specifice, notă ce-o înrudește cu existența vietăților și-a vegetației. Turnurile se deosebesc de restul fațadei și prin colorit: sînt de culoare vineție ca și oțelul, pe cîtă vreme ansamblul clădirii are tonul cald, ca miezul de fruct, al pietrei din partea locului. Căci posedă piatra aceea culoarea gălbuie, densă și cu totul aparte, galbenul așa-zis roman, pe care nu-l întîlnim decît în Orașul Etern.

Fie din pricina drumului parcurs, fie din a emoției produse de împlinirea visului meu — fapt e că mă simțeam foarte obosit. Cum am spus, catedrala se-nalță într-o totală pustietate, într-o prelucă dintre doi munți, deci n-are în fața ei

nici copaci care să dea umbră, nici o bancă pe care te-ai putea odihni. M-am așezat prin urmare în fața bisericii direct pe pămînt.

M-am uitat în spatele meu. Poteca pe care urcasem de jos se vedea foarte clar. Uneori cotiturile ei dispăreau printre colnicele de pe care atîrnau ierburi ruginii, dar șerpuirea i se zărea îndeajuns de departe, jos în adînc. S-ar fi zis că răsare din însăși inima pămîntului francez, adunînd către sine doar pîraiele și moara de pe rîul Angles.

Ziua de toamnă era tare călduroasă, însă se scurta repede. Abia mi se păruse că trecuse amiaza, cînd iată că soarele și pogora spre asfințit. Cu toate astea, încă mă-nvăluia văzduhul cald, tomnatec, care pe mine în chip deosebit mă duce la visare. Totuși trebuia să mă gîndesc la un adăpost pentru noapte.

Undeva prin fund, în spatele uriașei mase a bisericii, observai unele semne de viață. A lătrat un cîine o dată și s-a auzit apoi scîrțîitul unei roți de fîntînă, după care am bănuit că trăgea cineva o ciutură cu apă. A cucurigit și-un cocoș, cam așa cum s-aude primăvara cîntatul cocoșilor.

Voiam să vizitez interiorul bisericii cît mai era lumină. Gîndeam că trebuie să fie foarte frumos. Dar a precumpănit osteneala și zăcui mai departe pe pămînt, după ce desfăcui sub mine mantaua de călătorie.

Mă uitam tot mereu în josul potecii. Și la un moment dat am observat că de foarte departe urcă spre biserică un om. La-nceput nu-i dădui mare atenție, după o clipă însă am băgat de seamă că omul acela vine spre mine, cu mare grabă,

dar și cu mare efort. Modul cum își purta picioarele, mișcările trupului său dovedeau că, deși tînăr, e tare obosit. „Trebuie să fie bolnav, desigur“, mi-am zis eu.

Vederea acestui nou-venit îmi produse un fel de neplăcere. Căutasem tocmai singurătatea. Și-o găsisem în acea negrăită dulceață a blîndului peisaj francez, a locurilor care cele mai de timpuriu pe pămîntul ăsta fuseseră cercetate de artiști. Dar acum nu mă mai preocupam de artiști, de-acei miraculoși constructori. Însuși pămîntul acesta ușor vălurit, însuși văzduhul așa de lin — aș zice: dulce — alcătuiau o valoare pe care voiam s-o păstrez cît mai îndelung. Voiam să mă delectez cu ea.

Și iată că totul se tulbura de către omul ce venea spre mine.

Efortul lui era atît de mare, încît fără să mă mai gîndesc la ce fac, i-am făcut semn cu mîna. Ajunsese aproape și-i auzeam respirația anevoioasă. La cîțiva pași de mine căzu la pămînt și răsuflă greu.

Ochii pesemne mă înșelaseră, căci omul nu era deloc tînăr. Deși avea o siluetă tinerească, obrazul îi era îmbătrînit, brăzdat de zbîrcituri. Zbîrciturile și trăsăturile crispate îi făceau un fel de mască, ceva în genul unei grime de teatru. Ca atunci cînd un actor tînăr vrea să joace un rol de bătrîn și-și machiază fața cu dîre de fard negru. Purta un costum obișnuit de culoare cenușie, cu cravată tot cenușie, ca și cum ar fi pornit la o lungă plimbare cum era asta, direct din casă ori de pe strada unui mare oraș.

N-a dat glas. Numai gîfîia din greu.

— Sînteți obosit, zisei eu. De ce-ați venit așa de repede?

Se uită la mine puțin mirat. Avea ochi albaștri.

— Voiam s-ajung înainte de asfințit, zise după un răstimp de tăcere, și-am ajuns.

M-a frapat vocea lui: joasă și plăcută și — mi s-a părut — întrucîtva cunoscută. O auzisem odinioară, în tinerețea-ndepărtată, cînd omul care zăcea la pămînt în fața mea nu exista încă pe lume.

— Mai e mult pînă la asfințit, spusei.

— Dar zilele sînt din ce în ce mai scurte.

— Da, din păcate. Asta e tocmai latura amară a toamnei.

M-am întors cu spatele către necunoscut și m-am cufundat din nou în contemplarea frontonului gălbui al catedralei.

Deodată, vocea lui a răsunat chiar lîngă mine. Nu observasem că se sculase și-mi venise alături. Așa cum sta culcat acum, se afla parțial pe-o bucată din mantaua mea. Era foarte aproape.

— E totuși așa cum gîndeam eu, zise. Iar după o clipă adaugă: Și totodată e cu totul altfel. Nu, nu mi-am imaginat așa biserica asta.

— Ca orice mare construcție de arhitectură impunătoare, răspunsei, are și ea cele mai diverse aspecte.

— Numai să nu-mi spuneți, mă întrerupse violent, că totul e relativ.

— Nu. Dar totul atîrnă de lumină, de momentul zilei, de anotimp, de starea noastră sufletească.

— Dar eu aș vrea să știu cum e biserica asta în esența ei. Independent de momentul zilei, de ano-

timp, de lumină, de aer. Cum e în adevărata ei esenţă?

— Asta n-o s-o ştiţi niciodată, constatai eu, cu ton mai rece decît aş fi vrut.

— Aţi intrat înăuntru? mă-ntrebă.

— Încă nu.

— Ei, atunci să intrăm. Să-i vedem interiorul pînă nu se-noptează.

— Prea bine.

— Daţi-mi voie să mă prezint, zise, întinzîndu-mi mîna slabă, osoasă. Mă numesc Rudolf von Brunhoff.

Mi-am spus şi eu numele.

— Deci sînteţi german? am întrebat.

Chiar în acea clipă, de după biserică se ivi o făptură stranie, urmată de-un cîine nu prea mare, cu păr de culoare cafenie, cel care probabil lătrase mai înainte şi care vădit acum se bucura de venirea noastră şi ne-ntîmpina cu elan şi veselie. Făptura era o femeie. Nu era îmbrăcată ciudat, avea o fustă şi-o bluză simple, nu purta nici un soi de podoabe şi totuşi părea o fiinţă de pe altă lume. Părul ei negru, încărunţit pe-alocuri, era ca un înveliş dens al capului, căzîndu-i în şuviţe peste ochi. Iar ochii ei negri, mari, deşi calmi, licăreau printre aceste şuviţe, ca două văpăi. Ni se adresă cu o voce joasă şi foarte atrăgătoare:

— Vreţi să vizitaţi interiorul? Înăuntru e acum destul de întuneric.

Cîinele îmi sări pînă la umeri.

— Vin aici, Jacquot, îl chemă femeia. Vă plac cîinii?

— Ăsta cam exagerează cu prietenia, zise Rudolf.

— Oare se poate exagera cu prietenia?

— Haidem, strigai.

Şi ne-am sculat de jos. Cînd stătu în picioare, Rudolf păru că se clatină puţin.

— Ah, cît m-am ostenit, spuse.

Pătrunserăm înăuntru. Femeia ne călăuzea.

Însă chiar înainte de-a trece pragul bisericii, m-am oprit o clipă şi mi-am aruncat privirea spre spaţiul ce se desfăşura în faţa catedralei. O cîmpie vălurită, coborînd undeva, departe, spre cele două rîuri, o cîmpie a cărei monotonie nu era curmată de nici un arbore, de nici un tufiş, de nici un horn fumegînd. Totul se-ntindea la lumina de aur a soarelui blînd, iar valurile acelei cîmpii erau acoperite de iarbă arsă, roşcată. Şi asta mi-a reamintit brusc — ceea ce pe moment mi-a fost ca o suferinţă — cîmpiile în mijlocul cărora mă născusem şi crescusem.

Abia dincolo de biserică, undeva în depărtări, colnice stîncoase căpătau penumbrele unui violaceu intens. Numai această notă străină îmi aducea aminte că nu mă aflu la mine-acasă.

Interiorul lăcaşului avea nişte ciudăţenii. Navele laterale, rău croite şi prea înguste, formau un soi de coridoare inegale. Pe centru şi pe laturi se distingeau clar vitralii foarte colorate, ce nu se armonizau cu stilul construcţiei. Provenienţa lor era bizară: Prosper Mérimée, pe vremea sa, deci sub al doilea imperiu, lucrase în domeniul conservării monumentelor istorice. El fu cel ce-a „des-

coperit" straniile și veselele fresce de la Saint-Savin[1] din vecinătate — și tot el se-ngrijise de ruinele bisericii Notre-Dame-la-Grande. Și lui îi trecuse prin minte ca în locul ferestrelor distruse de vremuri și războaie, să propună munca de înlocuire a vitraliilor unui pictor cu totul străin de atare stil și factură, anume lui Ingres. Ieșise ceva foarte echivoc, destul de neizbutit în esență, însă remarcîndu-se prin splendide culori, ce parcă luminau excesiv lăuntrul sumbru al navelor.

Iată ce ne relata femeia cu vocea sa joasă, s-ar fi zis smulsă din gîtlej cu mare efort. Pînă și buzele și le mișca într-un chip special, silnic, de parcă trebuia să-și învingă niște împotriviri lăuntrice pentru a putea vorbi. Totuși vorbea mult. Pășea înaintea noastră cu pasul ei greu, așezînd un picior după altul. Și detaliul acesta și greutatea în vorbire făceau impresia că însăși viața pulsează în trupul ei cu încetinitorul. Și totodată se vedea—sau mai bine zis se simțea—că ea e cu străşnicie ataşată de-acea viață trupească. Timp de-o clipă mi s-a părut că femeia umple cu sine întreaga biserică și-am încetat să-i mai dau atenție lui Rudolf.

Superba, sumbra navă centrală, uriașele coloane, ale căror stranii capiteluri susțineau bolțile arcate purtînd urme de frescă, erau pline de glasul acelei femei. Am constatat că această zidire — ca multe altele din aceeași vreme — poseda un ecou aparte, un ecou ce se răsfrîngea de cîteva ori de pereți și de pilaștri. Era poate

[1] Cunoscută biserică abațială, conținînd picturi murale din secolele XI—XIII.

ceea ce producea impresia că femeia cu glasul ei umplea întreaga biserică.

Mergea încet, din cînd în cînd își întorcea spre mine capul, ce s-ar fi zis că poartă un acoperămînt de pene negre. Ochii ei îmi apăreau tot mai mari și mai stranii. Și haina obișnuită — aparent — se drapase cumva pe trupul ei în chip îndeajuns de bizar.

Eram puțin îngrijorat de impresiile acestea și mă străduiam să scurtez vizitarea catedralei. Pereții, de pe care picase tencuiala, dînd la iveală pietrele grosolane, neobișnuitele, nepotrivitele vitralii, mă chinuiau și mă umpleau de spaimă. Dimpotrivă, Rudolf părea să se delecteze cu toate amănuntele clădirii. Se vîra prin toate colțurile, se uita în numeroasele capele laterale, atrăgîndu-mi din cînd în cînd atenția asupra unor particularități.

La drept vorbind, acest interior mă dezamăgise. Nu corespundea nicidecum fațadei așa de promițătoare. Era mult mai primitiv, mult mai puțin rafinat. Capelele laterale erau vădit construite mai tîrziu, trecuseră printr-o reclădire barocă, aceasta la rîndul ei anulată de puriști și-acum elementele lor constitutive străluceau prin absență, golurile fiind totuși împovărate cu tăblițe comemorative și cu busturi pretențioase, consacrate prelaților și binefăcătorilor bisericii, persoane ale căror nume doar aicea mai dăinuiau.

Frumoasă era doar absida. Se frîngeau aici și se încrucișau ramuri de palmier, coloanele alcătuiau o armonie complicată, însă puritatea stilului și grandoarea concepțiilor arhitectonice dădeau o impresie de curăție și de noblețe. Ciudatele

capiteluri, înfățișînd cel mai ades păsări ce beau din mari cupe sau luptele unor fiare, n-aveau totuși în sine acea neliniște a soclurilor obișnuite în stilul romanic. Trebuie să mai adaug că vitraliul principal, ce se zărea licărind la capătul absidei, era cel mai reușit din toate; într-un colorit numai de galben și aur, printre văpăi îl înfățișa pe Duhul Sfînt: pogorîrea lui în chip de colombă.

Cu toate astea, îmi venea să părăsesc acest interior cît mai iute. Nu mă simțeam bine într-însul. M-am întors deci către călăuza noastră cu întrebarea: unde m-aș putea odihni aici?

— Cum: unde? rosti ea, îndreptîndu-și spre mine pupilele ochilor săi ciudați. La mine. Am aici o gospodărie întreagă.

Ne-a condus prin ușile laterale. Și-atunci am observat că, dincolo de masa uriașă a bisericii, se pitulează o locuință joasă c-un singur cat, lîngă care — sau mai bine zis — după care se vedeau acareturi gospodărești. Aici ne-ajunse cățelul căruia nu-i era îngăduit să pătrundă-n biserică. Doar cîinii sînt socotiți vietăți necurate.

— Am pregătit pentru voi o cină, zise bătrîna țigancă și cu-același pas greoi, inegal, ne duse dincolo de îngrăditura locuinței și ne deschise ușa casei. E la mine un văr al meu, adăugă. A sosit de la Paris, aseară.

Ne-am oprit o clipă ca să ne uităm la timpanul de de-asupra ușilor laterale.

Înfățișa lupta sfîntului Mihail cu balaurul, adică Satana. Era o sculptură de o neobișnuită frumusețe. Aripile ascuțite ale îngerului, uimitoarea mișcare a picioarelor lui surprinse în plin salt, gestul energic cu care înălța lancea și capul

monstruos al bestiei biruite — totul, cuprins într-o desăvîrșită compoziție triunghiulară, închisă fără nici un efort în arcul de deasupra intrării, totul — zic — rămînea întipărit perfect în memorie.

Rudolf întrebă ce reprezintă acea sculptură.

— Lupta binelui cu răul, zise țiganca.

Rudolf avu din nou un zîmbet batjocoritor.

— Și, natural, binele învinge, observă cu ironie.

M-am uitat la el atent. Dar în timpul acesta intraserăm în casă. Din ușă se pătrundea direct — fără interpunerea vreunui vestibul — într-o sală mare, ce părea să ocupe întregul parter al clădirii. Iar în acea sală se afla o uriașă masă plată, ocupînd aproape tot spațiul. În jurul mesei, scaune simple. Două fotolii fuseseră împinse către cămin. În cămin ardea focul. Iar pe tableta căminului ședeau două pisici de-o neasemuită frumusețe. Coame îmbelșugate le-nconjurau capetele mici, cu nasurile turtite. Una era neagră, cealaltă plăvie. Curioase, își înălțară capetele și se uitară la noi. Dar, vădit, nu descoperiră nimic interesant, căci revenîră imediat la toaleta lor obișnuită, ridicîndu-și labele din spate, așa încît semănau cu niște gîturi curbe de violoncel.

La masă ședea un bărbat tînăr, care se ridică atunci cînd ne văzu, fără să lase din mîini o carte voluminoasă. Gazda ni-l prezentă drept vărul său; totuși, rudenia trebuie să fi fost foarte îndepărtată, căci Lucien nu era cîtuși de puțin tip de meridional. Era, dimpotrivă, francezul de obîrșie autentic normandă, înalt și bălai, cu lumina mărilor septentrionale topită-n priviri.

S-a înclinat destul de ceremonios în fața noastră. După care s-a așezat din nou la masă. Nu încăpea cea mai mică îndoială că era tare nemulțumit de sosirea noastră. Dealtfel, avea o mutră îmbufnată de copil căruia i s-a întrerupt joaca și arăta foarte caraghios.

— Luați loc, zise țiganca, îndată pun masa.

— Pot să-ți ajut, Hermenegilda? întrebă tînărul cu cartea. Vocea lui avea un sunet neasemuit de blînd, poate chiar feminin, ceea ce nu se potrivea deloc cu înfățișarea lui fizică.

Gazda respinse propunerea vărului și — trebuia să recunoaștem — se mișca de colo-colo foarte vioaie, îngrijind de masă. Din bucătăria plasată dincolo de sală, aduse patru farfurii verzi, patru linguri, patru furculițe, apoi așeză înaintea noastră un castron rotund, plin cu supă de ceapă bine-mirositoare. Ca al doilea fel ne-a servit conopidă fiartă și „*purée*" de cartofi, în fine puse pe masă un talger cu salată verde, pe care-o pregăti cu mare dibăcie și pricepere.

Poftă de mîncare aveam din belșug, însă de vorbit nicidecum. Chiar cînd eram pe sfîrșite, o întrebai pe gospodină:

— Dumneavoastră locuiți aici în singurătatea asta? Cum se face c-ați rămas unica străjuitoare a unei biserici părăsite?

Lucien își ridică privirea de deasupra farfuriei și se uită la mine atent, ca și cum bănuia că întrebarea mea conține cine știe ce înțeles ascuns. Dar Hermenegilda nu s-a întors către mine. Cu cea mai mare liniște din lume, răspunse, netulburată:

— Cîndva, făceam parte din trupa unui circ ambulant. Circul a venit și-n părțile astea, dar nu atrăgea mulți spectatori. A plecat mai departe în sud, iar eu am rămas aici. M-am îngrijit de starea acestui lăcaș — ei, și-am rămas să locuiesc aici. Doar trebuie să păzească cineva ruinele astea.

— N-o s-o puteți păzi prea îndelung de năruire, apoi — la urma urmei, n-o amenință nimic.

— Cine știe? — rosti Lucien, c-un ton semnificativ.

Atunci s-a mișcat de la locul său Rudolf. Chipul său părea zugrăvit cu riduri și căpătă o expresie de suferință; cu un soi de trudă, slobozi din sine următorul monolog:

— Sînt convins că atare opere de artă, uitate și aflate în locuri inaccesibile, sînt de-a dreptul nefolositoare. Mă gîndesc că la noi, în Europa, se găsesc mult mai multe locuri unde s-ar putea exercita o funcție utilă, decît să șadă cineva în pustietatea asta. Dacă Notre-Dame-la-Grande ar dispărea de pe suprafața pămîntului, cred că nimeni n-ar observa.

— Sau poate că abia atunci s-ar observa că existase o atît de splendidă operă de artă, produs al istoriei, de care nu-și amintise nimeni.

Nu băgasem de seamă că Hermenegilda ne pusese înainte niște păhărele pline ochi cu „calvados"[1] ori cu nu știu ce altă băutură spirtoasă, amară și mirosind puternic a plante.

— Nu credeți oare, continuă Rudolf către mine, că vremea marilor opere de artă, a marilor monu-

[1] Rachiu de cidru.

mente istorice a trecut? Acum ele nu mai sînt de folos omenirii. Cu cît vor fi mai puţine, cu atît va fi mai bine pentru noi.

— Pentru care „noi"?

— Pentru noi toţi, pentru omenirea care păşeşte acum într-o nouă fază. Într-o fază cu totul nouă.

— Aveţi dreptate, zise Lucien destul de violent, dînd păhărelul de duşcă, numai că nu se ştie cum e această nouă omenire şi dacă n-a pătruns în ea prea mult din ceea ce fusese vechi, istovit şi duhnind a bătrîneţe.

Hermenegilda se mişcase neliniştită. Însă numai din pricină că una dintre pisici sărise de pe cămin pe genunchii ei.

— Duhneşte, repetă Rudolf, cu-aceeaşi expresie de chin, duhneşte cumplit. Am să vă fac o surpriză, la care sigur nu v-aţi fi aşteptat. Vă sînt oarecum compatriot.

— Cum adică? întrebai, realmente mirat.

— M-am născut lîngă Bydgoszcz[1]. Tatăl meu poseda acolo un mare „Rittergut"[2], eram nobili germani, însă trăiam printre polonezi. Aveam doar şapte ani cînd a început războiul. Dar îmi dădeam seama de toate. Cînd, chiar la-nceputul războiului, au fost goniţi în pădurea noastră zeci de mii de polonezi, evrei, femei, copii, cercetaşi, împuşcaţi mai apoi cu armele automate, am ştiut despre toate. Mă plimbam, condus de servitori,

[1] Citeşte Bîdgoşci; oraş important din n.-v. Poloniei (Pomorze); în timpul ocupaţiei hitleriste, a fiinţat acolo un lagăr de concentrare.

[2] În text „o mare moşie de cavaleri" (germ. *Ritter)*, desemnîndu-se astfel noţiunea de proprietate funciară redată aici prin termenul german adecvat (n. trad.).

pe cîmpul acela de bătaie. Tata mă lua pe genunchi şi-mi spunea: „Ţine minte!" Apoi pe tata l-au spînzurat, fusese amestecat în conjuraţia de la 20 iulie 1944. Şi pe toţi colegii lui. Din cei treizeci şi opt de colegi — fuseseră colegi de şcoală — toţi băieţi aleşi, au spînzurat treizeci şi şase. Asta mi-am întipărit-o bine-n minte.

Mă uitam la Rudolf cu spaimă. Tirada aceasta parcă se umfla de frenezie, de emfază şi el părea că-şi iese cu totul din fire.

— Mi-am întipărit în minte, repetă, şi voi face tot posibilul ca oamenii să priceapă că nu trebuie să meargă la moarte ca berbecii la tăiere.

Tăcerea s-a înstăpînit brusc. Hermenegilda a zvîrlit pisica de pe genunchi şi ne-a umplut iarăşi păhărelele. Apoi, din nou şi-a luat pisica-n braţe şi-a rostit:

— Cu cît iubeşti mai puţin oamenii, cu-atît ţii mai mult la animale.

La aceste cuvinte, Rudolf pufni.

— Vorbiţi întocmai ca şi ofiţerii germani, care trăgeau în polonezi şi-n evrei. Care l-au spînzurat pe tatăl meu. Mi se pare că trăsătura fundamentală a omului e ura faţă de aproapele său. Dealtfel — aproapele său! Ce mai expresie!

Lucien prinse a-şi debita cuvintele foarte calm, însă după aspectul său era limpede că alcoolul începuse să-şi facă efectul.

— Am impresia, rosti el, că dumneavoastră abordaţi problema omenirii de astăzi, luînd-o de la coadă la cap. Credeţi în posibilitatea transformărilor produse în natura umană, credeţi în eficienţa unei acţiuni, căreia chiar dumneavoastră vă împotriviţi. Rămîneţi mereu în

centrul unor concepţii fundamentale, care azi nu mai au nici o valoare. Tot în ce a crezut omenirea pînă astăzi a fost ceva vechi care ne-a dezamăgit total. Acum aveţi de-a face cu nişte colectivităţi expuse tuturor vînturilor şi care-şi dau perfect seama că nimic nu le poate salva. Dar ele nu ştiu ce să facă. Şi-n situaţia asta se frămîntă înnebunite.

Hermenegilda îşi privi cu teamă vărul.

— Vin acum din Paris. Aţi văzut ce-a devenit oraşul ăsta? E atît de ticsit de maşini, încît nici nu te poţi mişca prin el; osteniţi, gîfîiţi, oamenii de pe străzi sau din metrouri nu-ţi pot stîrni decît nedumerire. Nu numai fiindcă se zbuciumă fără noimă şi fără-ncetare, dar fiindcă nici nu ştiu ce au de făcut.

Vorbăria acestor tineri începuse să mă cam plictisească. Mă uitai îngrijorat pe fereastră. Scurta zi de toamnă se şi sfîrşise, întunericul venise de-a binelea. Dar cei doi nu se grăbeau să plece.

— Oare n-ar fi timpul să ne gîndim la întoarcere? întrebai eu.

Gazda noastră tresări atît de brusc, încît se auzi scîrţîind scaunul de sub ea.

— Dar puteţi petrece noaptea aici! zise. E loc destul. Doar ăsta-i un fel de adăpost, care odinioară trebuia să primească mii de pelerini. Deasupra încăperii acesteia, e una la fel, cu paturi. Vă puteţi culca imediat.

Sfatul gazdei mi se păru înţelept. I-am convins pe noii mei cunoscuţi să meargă sus. Acolo se afla o masă cu mult mai mică, iar de-a lungul pereţilor — paturi înfăţate. Hermenegilda ne conduse şi

foarte maternă ne ură noapte bună. Dar noi încă nu ne-am culcat. Ne-am aşezat în jurul mesei (pe care se aflau trei păhărele şi-o sticlă de calvados) şi fără să ne mai gîndim la somn, ne pornirăm din nou la vorbă. Se vedea că păhărelele băute aveau un rol notabil în conversaţia noastră.

Căţelul gospodinei se strecurase după noi la catul de sus şi-acum umbla neliniştit în jurul mesei. Se mira desigur că nu găseşte nici urmă de mîncare. Amuşina cu botul pe la buzunarele noastre; vădit, căuta să verifice dacă n-avem ceva de mîncat. Însă, deşi buzunarele păreau îndesate cu cîte ceva, el se depărtă dezamăgit şi se culcă într-un colţ, cu toate că nimeni nu-l gonise.

— Mi se pare mie, spusei, că sporovăiţi cam prea mult. Voi singuri spuneţi că vorbele n-au nici o valoare şi totuşi vorbiţi. Asta nu-i prea bine.

Lucien se uită la mine ironic.

— Dar ca să faci ceva, trebuie ca mai-nainte să spui ceva. Dacă n-ar fi decît să-ţi vorbeşti ţie însuţi.

Rudolf ridică din umeri.

— Binenţeles că vorbim. Dar vorbim noi, nu ei. Noi sîntem mai aproape de adevăr.

— De adevăr, dragul meu? zisei. Ce fel de adevăr? De care adevăr?

— Sînteţi anarhist, zise Lucien posomorît.

— Dar voi doi?

— Înainte de toate, dumneavoastră nu puteţi spune „voi doi“ despre mine şi despre Rudolf. Amîndoi sîntem tineri, însă ardem lumînarea la capete opuse.

— N-are a face, zise Rudolf, cu aceeaşi expresie de suferinţă ce părea să i-o producă efortul vorbirii, e de ajuns că ardem o lumînare.

— Mie nu-mi ajunge, se-mbufnă Lucien de parcă-şi pierdea răbdarea, dumneavoastră sînteţi un aristocrat prusac. Şi chiar deloc nu mă emoţionează povestea cu tatăl dumneavoastră. Dacă nu s-ar fi abuzat de-un anumit cuvînt, l-aş numi... Ei, hai să-i zic aristocrat. Iar eu sînt un simplu marinar.

— Nu mai faceţi pe modestul, rîse celălalt. Vreţi să reconstruiţi lumea.

— Mai-nainte de toate aş vrea s-o dărîm, zise Lucien, din nou foarte calm, ca să nu mai fie aşa de cumplită.

— Şi credeţi că o lume nouă va fi mai bună? întrebai eu.

— Cu siguranţă mai bună, fiindcă va fi alta.

— Nu ştiu dacă omul e capabil să construiască o altă lume. Tot ce construieşte el, poartă pecetea crimei.

— Credeţi în păcatul originar? întrebă Rudolf.

— Pentru moment, zise Lucien şi mai glacial, să-ncepem cu Notre-Dame-la-Grande. La noapte o fac să sară-n aer — şi se lovi peste buzunarul îndesat cu nu ştiu ce.

Rudolf păli.

— Cum asta? strigă el. Şi dumneata? Doar eu nici nu ţintesc altceva şi tocmai pentru asta am venit aici — şi ce m-am mai ostenit cu drumul!

Am simţit că îngheţ.

— Am adus o excelentă bombă cu ceasornic, zise Rudolf. Praful şi pulberea au să s-aleagă de biserica asta.

— Şi eu am adus o bombă cu ceasornic şi tot în buzunar o port.

M-am smuls de pe scaun (eram şi eu puţintel băut) şi-am strigat, deschizînd uşa:

— Ajutor, Hermenegilda!

Hermenegilda îşi făcu apariţia ca şi cum ar fi ştiut despre ce ispravă e vorba: stătea de veghe acolo jos. Pasul ei pe trepte părea mai puţin greoi decît înainte. Se opri în uşă, avea straiul schimbat: o haină de casă croită larg, de un roşu-întunecat — şi tot părul şi-l aruncase pe spate, dezvelindu-şi cu totul fruntea înaltă.

„Cît de frumoasă trebuie să fi fost odinioară," îmi trecu o clipă prin minte.

— Ce s-a întîmplat? exclamă ea.

— Ştii cu ce intenţie au venit aici? Vor ca la noapte să arunce-n aer Notre-Dame-la-Grande. Fiecare din ei, separat, şi-au pus în gînd acest proiect barbar.

Hermenegilda îşi plimbă privirea de la unul la celălalt.

— Adevărat? întrebă ea, şoptit.

— Da, răspunseră Lucien şi Rudolf.

— Şi avem motivele noastre, adăugă Lucien.

— Of, copii, copii, zise gazda noastră, fără să ridice glasul, ce vă trece prin căpăţînă?

— Apoi eu socot... începu Lucien.

— Taci! strigă Hermenegilda. Ştiu ce socoţi tu. Mi-ai vorbit tu despre asta uneori. Sînteţi idioţi. Notre-Dame a noastră are să dăinuie mai mult decît voi, aşa cum a dăinuit mai mult decît vizigoţii, sarazinii şi mai ştiu eu cine. Înainte de toate, băgaţi-vă bine-n cap: biserica asta trebuie să dureze. Asta-i o zidire pentru generaţii.

— Generaţiilor nu le trebuie zidirea asta.

— Se poate. Însă îşi vor clădi zidirile lor altundeva. Nu în asemenea pustietate. Pustietatea asta e un teatru al istoriei — aici s-au petrecut lucruri mari, cele mai mari — hăt, cîndva, în vechime. Dar tocmai particulele acestui trecut vechi ne-au intrat în sînge şi-n trup. El ne-a făurit. Oare dacă veţi distruge biserica, o să distrugeţi tot ce e din acest trecut în noi? De-aşa ceva nu sînteţi în stare. Omul rămîne om.

— Dumneata spui exact ceea ce le spusesem eu acum o clipă, zisei, întinzînd mîna spre ea.

— N-am fost totdeauna ţigancă, hîrîi Hermenegilda. M-am jertfit ca să veghez clădirea asta, căci ştiu că alta mai frumoasă nu se află în toată Franţa. Şi uite doi mucoşi care vor s-o nimicească. Cine v-a dat dreptul să faceţi aşa ceva?

— Cine? Istoria! răcni Lucien şi izbi cu pumnul în masă cu-atîta putere, încît săriră cît colo toate păhărelele.

— O, dacă-i vorba de istorie, zidirea asta are cu mult mai multe drepturi ca s-o invoce. Am să invoc eu istoria. Voi puteţi să invocaţi viitorul. Viitorul nu e istorie.

— Eu cred c-ar fi cel mai bine să punem maşinuţa sub altarul cel mare, şi Lucien se-ntoarse calm către Rudolf.

— Auzi-i ce spun! mă adresai eu Hermenegildei.

Între timp ea se aşeză la masa noastră.

— Bine, deci, zise cu mult calm. O s-aruncaţi în aer Notre-Dame-la-Grande. Jertfiţi acestei fapte

întreaga voastră viaţă, căci pe urmă o să staţi la temniţă. Pe ce rezultate contaţi?

— Ce rezultate? Nici un rezultat, voi sînteţi aceia care ţineţi totdeauna cont de rezultate. Jucaţi ca la şah. Aveţi nişte idei şi nişte cuvinte. Şi oamenii suferă. Îi prostiţi pe oameni, zicîndu-le: priviţi ce frumos e. Iar oamenii se chinuie. Du-te prin Paris cu metroul, umblă pe-o stradă pariziană. Oameni goniţi din urmă, gîfîind, alergînd — nici ei nu ştiu după ce. Ăsta va fi semnul meu: oameni, luaţi aminte la însemnătatea vieţii voastre!

— Luaţi aminte la sensul faptei voastre, adăugă Rudolf.

Lucien îi dădea înainte:

— Trebuie să pricepeţi că toate astea sînt lipsite de importanţă. Zorzoanele astea sub care oamenii îşi ascund viaţa. Important e datul nostru cotidian: moarte, viaţă, existenţă. Iar restul se preface necontenit. Şi-n prefacerile acestea noi vrem acte, acte nu vorbe. Înşelaţi-vă pe vo, înşivă, fiţi extremişti de dreapta sau de stînga dar cel puţin s-aveţi pentru orînduielile voastre nişte adevăruri ale voastre, nişte credinţe, ceva în care să credeţi. Căci toate celelalte sînt mărunţişuri, combinaţii meschine: aşa şi-altminteri, ca să vă iasă dreptatea voastră minusculă, pe minuscula voastră ulicioară. Construiţi autostrade şi umblaţi pe drumuri de pietroaie.

— Şi ca să fie descoperită acea dreptate, acea raţiune, trebuie aruncată-n aer Notre-Dame-la-Grande, dădu din cap Hermenegilda, cu mîhnire.

— Eu vreau, continua să sporovăiască Lucien (şi-n vorbirea lui sunau accente de beţivan şi totodată de fanatic) — eu vreau ca prin fapta mea să zgudui conştiinţele acelora pentru care lucrurile importante constau în afaceri şi tocmeli, în preţul vitelor şi al laptelui, pentru care lucru important e construirea şcolilor unde să fie dresaţi copiii spre a deveni ascultători şi supuşi roboţi ai nimicniciei lor, pentru care lucrul de seamă e să ştii ce oraş anume şi-a construit cea mai înaltă casă. În loc să-i fac pe toţi ăştia să sară-n aer, am să distrug numai biserica asta.

— Despre care nimeni nu ştie nimic, intervenii eu.

— Deci, întrucît nu suporţi treburile mărunte şi urîte, te-ai hotărît să faci una grozavă: să lipseşti lumea de lucrarea celor mai simţitoare şi mai dăruite mîini. Dragă Lucien, asta-i curată barbarie, zise Hermenegilda.

— Păi, de bună seamă. Sînt un barbar. Numai barbarii sînt capabili să reclădească o lume nouă. Începem cu Notre-Dame.

Rudolf se instală mai comod în scaun:

— Înţeleg foarte bine, zise, deşi, cum zici dumneata, iau problema „de la coadă la cap." Poate asta-i utopie, poate că sînt exponentul iresponsabil al unei pasiuni, însă cred că trebuie să-ţi subliniezi într-un fel propriul tău *votum separatum*[1], să nimiceşti acea blestemată şi binecunoscută conştiinţă de sine a societăţii noastre, căreia

[1] Opinie personală (lat.)

i se pare că e slobodă de orice obligaţie de a-şi defini natura sa, viitorul său, treburile sale supreme şi conflictele fundamentale. Care, de fapt, şi-a încredinţat soarta unor mîini nedemne.

Hermenegilda se ridică de la masă.

— Poate aveţi dreptate, rosti ea, însă fapta voastră va fi ceva într-adevăr nedemn. Şi v-o spun pe faţă: dacă vă-ncumetaţi să faceţi una ca asta, dacă-mi aruncaţi în aer catedrala, apoi am să vă pocesc mutrele, aşa încît să nu vă mai recunoască nici muma care v-a făcut.

Şi-a însoţit spusele cu un gest atît de violent cu mîna ei mare, zdravănă, de muiere, încît nu era nici o îndoială că-şi va pune ameninţarea în practică.

Cei doi tineri se priviră atenţi unul pe altul.

— Mă dau bătut, zise Rudolf şi duse mîna la buzunar. De la-nceput observasem că buzunarul acela era umflat de un obiect cam mare. Întîi crezusem că-i un pistol.

Depuse pe masă o cutiuţă hexagonală, cu mecanism de ceasornic într-unul din colţuri. Lucien, la rîndul său, puse în faţa sa o cutiuţă asemănătoare.

— N-am pus ceasornicul în funcţiune, zise.

— Nici eu nu l-am pus, răspunsei, scoţînd din buzunar o a treia cutiuţă, asemeni celorlalte două şi punînd-o lîngă ele. O adusesem cu mine, atît amar de cale, cu gîndul că poate-mi prinde bine.

Şi mă uitai cu luare-aminte la cele trei cutiuţe, luîndu-le în mînă pe rînd.

— Am oarecum impresia — spusei ca încheiere — că au cîteștrele aceeași marcă de fabricație.

A doua zi de dimineață, toți trei am coborît în vale, spre Angles. Cîinele Jacquot ne întovărăși cu lătratul său. Undeva departe, peste rîu, deasupra morii, plutea o ceață trandafirie. Însă Notre-Dame-la-Grande, se înălța în lumina zorilor de toamnă. Și după ce parcurserăm o bună bucată de drum, au răsunat clopote. Glasul lor ajungea deslușit pînă-n depărtare. Hermenegilda ne dădea semn că ea se află acolo — de veghe.

(Roma, 3. III. 1968)

A PATRA SIMFONIE

ÎN CLIPA CÎND SCRIU ACESTE CUVINTE — adică în ziua de 2 august, anul 1902 — nu mai locuiesc de mult la Petersburg. De opt ani stau în orașul R., ca pe vremuri, în anii tinereții. Mă întrețin dînd lecții de pian, de teoria muzicii și de armonie. Am destui elevi și am fost sfătuit să deschid chiar un fel de școală. Deocamdată, am o trăsurică, un căluț — și Vasia, în veșmînt de surugiu, mă duce de la o casă la alta prin tîrg, uneori și-n afara tîrgului, fiindcă dau lecții la vreo două conace ale unor proprietari ce locuiesc nu departe de orășelul nostru. Viața mi s-a închegat așa cum nici nu mi-a trecut vreodată prin cap. La început mă așteptam să-mi meargă mult mai bine, pe urmă am crezut că din mine n-o să s-aleagă nimic, c-am să termin în chip jalnic sau înfricoșător. Fapt e că tot ce-a fost jalnic și înfricoșător a trecut odată cu tinerețea și măcar pot să spun că sînt liniștit.

Cînd am împlinit șaisprezece ani și mi-a murit tatăl, mama s-a hotărît să ne mutăm la Petersburg. Voia să studiez mai departe muzica, pentru care manifestam multă dragoste, conștiinciozitate și chiar ceva aducînd a talent. A trebuit să vindem casa părintească; mama avea o pensioară — deci mijloacele noastre de întreținere, mai ales la Petersburg, erau foarte modeste. Locuiam undeva pe canalul Moika: cel puțin nu ne-nghesuisem în una din acele oribile case petersburgheze de raport,

pe care așa de exact le descrisese Dostoievski — atîta doar că stăteam într-o căscioară de lemn, construită pesemne în stil finlandez. Căsuța era pe jumătate cufundată-n pămînt, însă avea cîțiva copaci sau arbuști în jur — și mama spunea că aici totul îi amintește orășelul nostru de baștină.

Căsuța avea trei odăi și-o cuhnie. În odaia din mijloc se afla pianina — unica mobilă adusă din casa veche; într-o altă odaie dormea mama, în cealaltă dormeam eu. Iar în cuhnie — bătrîna Dunia, dădaca mea, care slujea și de bucătăreasă și de lacheu și de cameristă pentru mama. La început, abia ne descurcam la sfîrșit de lună și trăiam de-a dreptul în sărăcie. După un timp, cînd am prins să fac progrese la clasa lui Anton Rubinstein[1] (pian) și a lui Taneiev[2] (compoziție), am obținut cîteva lecții avantajoase, corepetiții muzicale — și am reușit să mai cîștig cîte ceva. Dar tot puțin era — dată fiind scumpetea crescîndă din capitală și-apoi mai sporeau și cerințele mele. Eram acum un tînăr în toată puterea cuvîntului, trebuia cît de cît să mă-mbrac și deoarece mai și începusem să cînt fie la concertele conservatorului, fie pe la cele de binefacere, trebuise să mă gîndesc la un frac. Datoram croitorului bani grei.

Dar ne descurcam cumva. Deși slab și firav, n-o duceam prea grozav cu sănătatea, izbuteam totuși să stau la pian ori în picioare la pupitrul de alături

[1] *Rubinstein*, Anton (1829—1894), compozitor și pianist rus, autor al operei „Demonul".
[2] *Taneiev*, Serghei Ivanovici (1856—1915), compozitor rus, teoretician și profesor la Conservatorul din Petersburg, discipol al lui Ceaikovski.

uneori toată noaptea: începusem să compun. La douăzeci şi doi de ani, uvertura compusă de mine ca lucrare de diplomă mi-a fost executată la concertul conservatorului. Eu însumi am dirijat-o, profesorii m-au felicitat după concert şi minunatul tineret din conservator, entuziasmat de creaţia mea, m-a numit: „viitoarea noastră glorie“. O colegă mi-a oferit chiar flori.

Colegii aceştia şi colegele de la conservator formau unica mea societate. Nici eu, nici mama n-aveam nici un fel de cunoştinţe. Nici prin vecinătatea căsuţei noastre nu locuia nimeni cu care-am fi putut lega vreo prietenie, fie cît de superficială. Dar nici printre colegii cu care trăiam în bună înţelegere — cîntam împreună, apăream în diverse ansambluri — nu era nici unul pe care l-aş fi putut numi prieten adevărat. Duceam o viaţă dedicată muncii, dar solitară, alături de mama, de Dunia, în cele trei odăiţe mizere, cu duşumele strîmbe.

Cîteodată visam să cunosc pe vreun tînăr, căruia să-i pot destăinui toate proiectele mele componistice, toate îndoielile, toate entuziasmele — ca, de pildă, dragostea mea pentru muzica lui Mozart, toate năzuinţele şi ambiţiile mele.

În visele mele un mare rol juca aşa-zisa lume bună, sau mai pe scurt „lumea“, *le monde*, cum ziceau oamenii „de lume“. Obîrşia mea nu mi-ar fi închis calea spre lumea aceea, însă mă despărţea de ea un alt obstacol — sărăcia. Uneori, doar la cîte-un concert, de la locul meu — cu bilet de student, în picioare — examinam lojile şi primele rînduri de fotolii, unde le vedeam pe cucoanele mari, gătite cu blănuri şi cu perle, şi pe domnii în frac

sau uniforme de gală. Dealtfel, siluetele şi figurile fiind mai totdeauna aceleaşi, îmi dădeam seama că lumea bună nu se prea omoară după muzică şi că mereu aceiaşi exponenţi ai săi apar la diversele manifestări muzicale. Profesorul meu, Taneiev, descendent dintr-o familie nobilă, mi-a confirmat deducţiile.

Întorcîndu-mă seara de la vreun concert interesant, pe jos, pe uliţele reci ale Petersburgului, străbătute de suflul vînturilor mării, în urechi îmi răsunau fragmente ale operelor abia ascultate, dar în ochi îmi stăruia acel buchet de frumoase chipuri feminine, floarea societăţii ruse — şi-mi repetam mie însumi modul lor de a vorbi, acel ciudat accent petersburghez, pe care ele nu-l dispreţuiau, dimpotrivă, parcă-i subliniau înadins nota străină, insolită (cel puţin după cîte puteam prinde eu, amestecîndu-mă în pauze prin mulţimea elegantă).

Şi nu ştiu ce constituia pentru mine atracţia cea mai vie: splendidele opere, executate de admirabilele orchestre petersburgheze, ori mai curînd pauzele dintre diversele părţi ale programului. În foaierul sălii de concert sau al teatrului, înainta cu pas domol un fel de cortegiu, o adevărată paradă a modei şi a frumuseţii feminine. Mă încîntau uniformele — de fapt, apărînd aici foarte rar — ale ofiţerilor de rang superior sau inferior: albele tunici ale uriaşilor cavaleri-guarzi, uniformele sclipind de aurării ale gărzii imperiale şi uneori, printre ele, haina modestă, albastră, a marinei, în care se ivea cu solemnitate bărbosul Rimski-Korsakov.

În fine, cînd am terminat conservatorul și am început să lucrez ca profesor de pian, am avut ocazia să privesc mai îndeaproape pe reprezentanții acestei „lumi bune“.

Lîngă orășelul nostru (ori mai bine zis chiar la marginea lui) locuise o verișoară de-a noastră. Era, de fapt, o rudă de a șaptea spiță — aveam o străbunică comună. Zula — acesta era numele ei — era poloneză, căci și eu am sînge polonez în vinele mele, ca mai toți compozitorii ruși. Zula era puțin mai mare decît mine, dar situația ei de orfană independentă, ocupîndu-se personal de administrarea propriei averi, făcea ca pe vremea cînd eu eram privit ca un „tinerel,“ ea să fie considerată drept o persoană matură.

Maică-mea nu privea cu ochi răi prietenia noastră: ne despărțeau și vîrsta și averea. Căci Zula tot poseda o mică avere, pe cîtă vreme noi eram săraci ca niște șoareci de biserică. Și la urma urmei, nu ne lega decît amiciția tipică dintre veri. Ea se-arăta puțintel ocrotitoare, eu îi povesteam despre planurile mele muzicale. Asta era tot.

Proprietatea ei nu mai reprezenta decît o biată rămășiță a unor întinse posesiuni. Ce să mai vorbim: o locuință obișnuită cu acareturi, ce formase odinioară centrul unei vaste moșii, iar astăzi era doar o casă de tîrgoveț (ceea ce Zula nu voia să recunoască pentru nimic în lume). Nutrea pretenția apropierii de rudele și cunoștințele sus-puse din așa-zisa „vecinătate“ — și tocmai pentru a-și reînnoi aceste cunoștințe, venise la Petersburg. Gospodăria ei provincială îi aducea venituri modeste, bani mulți n-avea — deci a venit la noi.

Eu m-am mutat la mama și camera mea i-am cedat-o Zulei.

De pe Moika vară-mea făcea incursiuni prin casele mari — și fiindcă locuiam cam departe de centru, dincolo de mănăstirea Alexandru-Nevski, Zula se temea să se-ntoarcă singură noaptea și fie că mă lua cu ea adesea, fie că mă ruga să vin după ea în acele palate și case mărețe și s-o conduc acasă. Uneori, prietena ei cea mai bună, contesa Voronțova, ne trimitea acasă la noi cu careta ei cu doi cai, iar alteori trebuia să ne-ntoarcem cu tramvaiul și să mai facem o bună bucată de drum pe jos, ceea ce ne lua cel puțin trei sferturi de ceas.

Acea Voronțova era o simpatică doamnă mai în vîrstă și se părea că e cu-adevărat în bune relații cu Zula. Avea destul tact ca să nu-mi acorde nici o atenție. Ședeam în fotoliu, într-un colț al camerei, și lacheul îmi aducea paharul cu ceai ca oricărui oaspe. Și cu asta — basta.

Într-o seară, viguroasa doamnă puse, cu plăcuta ei voce, următoarea întrebare:

— *Mais enfin, Zula, où habitez-vous?*[1]

Totdeauna vorbeau franțuzește.

— *Comment donc* — am glăsuit eu — *mais Zula habite chez nous. Nous sommes cousins.*

Voronțova se uită la mine de parc-ar fi grăit fotoliul pe care ședeam. Văzui că-i făcusem o teribilă surpriză.

Și abia atunci o întrebă pe Zula cine sînt.

[1] Ei, da' unde locuiești, Zula? (Fr.)
[2] Păi, Zula locuiește la noi. Sîntem veri. (Fr.)

Auzind că sînt un tînăr compozitor, fu cuprinsă de entuzism. Voia să-mi demonstrez arta imediat. Am refuzat, zicînd că nu sînt pianist, ci compozitor de lieduri și de muzică simfonică.

Tocmai pe vremea aceea mă împrietenisem cu Vera, o tînără colegă de-a mea. Vera învăța canto și avea într-adevăr o voce neobișnuit de frumoasă. Numele ei — Roszczyc — avea să devină mai tîrziu celebru. Dar pe atunci era o modestă elevă și venea din cînd în cînd pe la noi, ca să-mi cînte liedurile. Zula îi povesti Voronțovei despre toate acestea. Era tocmai ce-i trebuia contesei. Se luă de-ndată hotărîrea să fac la Voronțova o demonstrație a talentelor mele componistice. Evident, n-avea să fie de față nimeni dintre oaspeți, ci numai gazda, vară-mea, eu și cu Vera. Și treaba asta se organiză peste cîteva zile.

Tocmai compusesem vreo două lieduri pe versuri ale unor poeți contemporani, foarte simple, dar și foarte lirice. Vera le cînta fermecător — deci eram sigur de succes.

Ne-am dus la ora cuvenită, am fost serviți cu prăjituri și eu m-am așezat în fața pianului din marele salon al Voronțovei. Cele două doamne se instalaseră într-un salonaș alăturat, ca să nu ne stingherească. Vera stătea lîngă mine, tremurînd de emoție.

Mă uitam la ea. Nu era frumoasă, dar cînd prindea să cînte, fața ei se schimba, căpăta expresie, ochii păreau tot mai largi și ea însăși devenea foarte interesantă. În romanțele pe care le cînta, punea foarte mult din propriile-i trăiri Era orfană de tată, iubea pe nu știu cine, „lupta

cu viața“ — și toate acestea se răsfrîngeau în cîntul ei.

Începurăm. Primul lied, un soi de preludiu, se termină fără a produce nici un fel de impresie. Dar la al doilea, Vera începu să se înflăcăreze, glasul ei creștea, căpăta siguranță și deodată deveni atît de pătrunzător și de emoționant, încît liedul meu, compus pe frumoasele cuvinte ale lui Tiutcev[1], îmi păru în acea clipă foarte izbutit. Cînd Vera termină, doamnele din salonaș începură să-și manifeste încîntarea.

Atacarăm al treilea număr al programului nostru. Cîntecul începea cu un acompaniament furtunos, îndeajuns de dificil. Vera atacase și ea cu brio — și eram cu totul cufundați în interpretarea muzicii noastre, cînd la un moment dat, ridicînd ochii de pe claviatură, observai că în curbura pianului cu coadă se afla cineva. Asta m-a intimidat oarecum și m-am prefăcut că nu văd persoana ce se ivise acolo. M-am concentrat și am dus cîntecul pînă la capăt cum se cuvine. Abia atunci m-am uitat la cel ce stătea în picioare lîngă pian. Era un ofițer, tînăr și înalt, în strălucitoarea uniformă a gărzii imperiale. Mi s-a părut că e și foarte frumos.

— Dar ce-i asta? exclamă el entuziasmat, cu un autentic accent petersburghez. N-am mai auzit niciodată. Ce lied e ăsta?

În ușa budoarului apăru Sonia Voronțova.

— Dar de unde ai răsărit, Vitali? întrebă. Și ni-l prezentă pe ofițer, Verei și mie.

[1] *Tiutcev*, Feodor Ivanovici (1813—1873), poet liric rus, apreciat pentru forma sa lapidară și talentul descriptiv.

— Prinţul Bielosielski-Bielozerski, zise ea.

Ofiţerul îmi reţinu mîna într-a lui şi continuă să-şi exprime încîntarea. Voronţova îi şi spusese că e opera mea. Eram uluit de succes.

Am mai interpretat vreo două lieduri. Vitali nu contenea să se minuneze de ele.

În seara aceea ne-a condus acasă pe toţi trei, pe Vera, pe Zula şi pe mine, cu atelajul său de trăpaşi. Vera locuia cu maică-sa nu departe de noi.

Astfel a început prietenia aceea, neobişnuită, furtunoasă, aş putea zice: nebunească, dintre mine şi Vitali. Pot chiar să susţin că astfel a început tinereţea mea. Căci, la drept vorbind, abia Vitali (căruia intimii îi ziceau Talia) m-a făcut să simt că eram tînăr.

A început să ne viziteze acasă în fiecare zi. Perechea de trăpaşi stătea ceasuri întregi în faţa modestei noastre grădiniţe, Zula demult se-ntorsese în orăşelul ei, fără să aibă nici cea mai slabă idee despre cît de mult a însemnat pentru mine venirea ei la Petersburg. Iar noul prieten şedea cu ceasurile în odăiţa mea, trebuia să-i arăt toate ciornele lucrărilor mele — pe atunci începusem să lucrez la a doua mea simfonie — de obicei el se-ncînta de orice, însă uneori îmi dădea sfaturi care nu erau lipsite de justeţe. În materie de muzică nu prea se pricepea, îi cîntam la pian acte întregi din operele lui Wagner, îi povesteam conţinutul lor. Citeam împreună versuri: din Tiutcev, Nadson[1], Fet[1] şi tot împreună alegeam textele pentru liedurile mele. Nici prea multă cultură nu avea: ei, un prinţişor acolo, care trebuia să facă zece vizite pe zi, iar la fiecare două zile, cîte o beţie cu ofiţerii. După asta venea la mine foarte ruşinat, mi se spovăduia despre toate, despre ţigănci, despre orgiile cu ceilalţi ofiţeri şi despre cele mai diverse isprăvi de care eu n-aveam nici cea mai vagă idee: citind *Război şi pace*, gîndeam că aşa ceva aparţinea cu totul trecutului.

Curios a fost că, în acelaşi timp cu prietenia aceasta pe care o numeam primăvăratică, deşi se petrecea într-o iarnă cu frig aspru şi crîncen, se întăriseră şi legăturile mele cu Vera. În măsura în care Vitali flecărea despre „înalta societate", despre distracţii sau chiar despre literatură şi scriitori, în aceeaşi măsură meseria noastră comună, muzica, ne apropiase, pe Vera şi pe mine. Puteam să vorbim despre asta ore-ntregi.

Oamenii care n-au contingenţe cu muzica nici nu-şi imaginează măcar cît de mult şi cît de variat se poate vorbi pe această temă. Cîte nuanţe, cîte probleme diverse nu se ascund în trăirile muzicale, cît de mult acest măreţ subiect ne lărgeşte orizontul vieţii, cît ne îmbogăţeşte conţinutul fiecărei zile trăite. Chestiunile referitoare la treburile conservatorului, la concerte, la noii compozitori, constituiau pentru noi teme inepuizabile.

Cîteodată, ne întîlneam tustrei şi ne era minunat de bine împreună. Vitali reuşea să creeze o atmo-

[1] *Nadson*, Semion Iakovlevici (1862—1886), poet liric rus.

[1] *Fet*, Afanasi Afanasievici (1820—1892) poet rus, cunoscut şi ca traducător al lui „Faust" de Goethe.

sferă atît de prietenoasă, de sinceră, plină de încredere tinerească şi de credinţă în posibilităţile artei (aş putea zice chiar în posibilităţile vieţii), încît abia cînd eram în trei simţeam că sîntem tineri, talentaţi, frumoşi, cuprinşi de bucurie. Cel puţin aşa simţeam eu.

În schimb exista ceva la care Vitali nu izbutea să ne atragă. Voia neapărat să mergem cu el, seara, să cinăm şi să petrecem, la nu ştiu ce restaurante selecte, sau la cine ştie ce mătuşici de-ale lui, cucoane mari, care frecventau curtea imperială. La una ca asta nu ne-am învoit niciodată — şi Vitali, cu ochi mîhniţi, se urca în sanie, ne zîmbea radios totuşi şi pornea către acea lume a lui, care mie şi Verei ne era necunoscută şi inaccesibilă.

Într-un rînd, ne conducea de la conservator spre casă şi Vera trebuia să coboare cea dintîi. Coborînd, şovăi o clipă apoi, rumenindu-se, ne spuse:

— Haidem la mine. Vă ofer un ceai.

— Straşnică idee, zise Talia, haidem!

Căsuţa era modestă, din lemn, cu două caturi. Dar scîndurile din care fusese clădită nu se înnegriseră de vreme, ci doar se-ngălbeniseră uşor. Drept care botezasem casa Verei „căsuţa de turtă dulce". Într-adevăr, nu era o casă posomorîtă, ca locuinţele petersburgheze ce-o înconjurau, ci avea în sine ceva de basm. Vera cu maică-sa ocupau trei odăiţe, în fiecare din ele se afla cîte-o sobă uriaşă, zisă „grăsuna", în care ardea lemn de mesteacăn finlandez. Mirosea a mesteacăn, a curăţenie şi-a sărăcie. Odăiţele cu sobele lor ciudate, cotoiul ce dormea sub fereastră, pe o mescioară, florile de care erau pline ghivecele — îmi

închipui că toate acestea îi păreau cu totul neobişnuite tînărului prinţ. Şi vorbea cu aprindere, de parcă n-ar fi băut nişte ceai tare în pahare puse în suporturi de argint, ci vreun rom puternic, sau grog, sau gin, sau cine ştie ce alte băuturi tari — cum le-or mai fi zis pe vremea aceea — băuturi necunoscute mie.

Bătrîna doamnă Roszczyc ne întîmpinase fără nici o mirare. Persoană micuţă, uscată, arătînd cu mult mai bătrînă decît era, se pornise pe conversaţie cu noi, cîtuşi de puţin jenată de splendida statură a lui Talia — cînd îşi îndrepta spinarea, aproape că atingea tavanul cu capul — strălucind în uniforma lui şi zăngănindu-şi sabia.

Doamna Roszczyc era nemţoaică şi vorbea ruseşte c-un accent straniu, însă foarte repede. Dealtfel, în curînd trecu la franceză, pe care o ştia mult mai bine decît rusa. Ceaiul cu nişte biscuiţi modeşti de casă păru să se transforme într-o gustare aleasă. Şi tot aşa, mi se păru că bătrîna Roszczyc se distrează mai mult decît noi toţi. Ne povesti despre o soră de-a ei, care fusese o mare actriţă germană, o numea pe fiică-sa „Verocikale", nume pe care l-am adoptat şi noi definitiv, aşa de mult ne plăcuse — şi din toată flecăreala ei — că altfel nu puteai să-i zici — ieşea la iveală o adîncă bunătate şi stimă pentru oameni. Şi-n afară de asta, fireşte, o mare dragoste pentru fiica ei.

Era foarte plăcut. Însă deodată Vitali se uită la ceas — ofiţerii din gardă începuseră pe-atunci să poarte ceasul la încheietura mîinii prins cu o cureluşă, ceea ce se considera drept o ciudăţenie — şi exclamă, speriat:

— Doamne-Dumnezeule, şi mătuşă-mea Volkonska m-aşteaptă de cinci minute la prînz!

Era opt seara. Cuvîntul „prînz“ în acel context ni se păru straniu. Dar pesemne că şi aceasta ţinea de acea stranie lume bună, din care făcea parte prietenul nostru.

Se smulse de la locul său şi plecă. Noi am mai rămas, şi, natural, a trebuit să ascultăm cuvintele de admiraţie ale doamnei Roszczyc, vrăjită de graţia, farmecul şi inteligenţa tînărului Bielosielski.

— Se vede imediat că e un prinţ, spuse bătrîna, în concluzie.

Nouă, Verei şi mie, Talia nu ni se părea chiar un ideal de bărbat. Caracterul său formase obiectul unor îndelungi discuţii dintre noi. Şi, la drept vorbind, într-o anumită epocă, numai de el ne preocupam, îndată ce ne aflam singuri, în doi.

De fapt, nu numai caracterul lui ne interesa, ci felul său de viaţă, relaţiile de familie, rubedeniile sale. Avea o soră mai vîrstnică, măritată după un general cu vază. Tatăl său nu mai trăia, mama provenea dintr-o familie oarecare de moşieri obişnuiţi şi pesemne tocmai de aceea „se ţinea cu nasul pe sus“. În orice caz, observasem că prietenul nostru evita să pomenească de maică-sa. În schimb, ne vorbea mult despre sora lui, pe care o şi cunoscuserăm la un concert. Se purtase destul de rece faţă de noi, deşi Vitali ne prezentă în cuvinte entuziaste. Se vedea că nu prea lua în serios entuziasmele fratelui său. Purta o superbă rochie aurie, garnisită cu o frumoasă blană de samur în jurul decolteului discret şi pe poale.

Ne-ntîlneam toţi trei la concerte. O dată, Vera trebuia să-mi cînte liedurile la o serată, la conservator. Vitali nu putu să vină, avea nu ştiu ce adunare la cazinoul ofiţerilor, dar îi trimise Verei un buchet de roze indecent de mare. La conservator aceste flori fură privite pieziş, cu ironie. Dar Vitali îmi spuse ceva mai tîrziu: „Florile acelea îţi erau destinate, de fapt, ţie, pentru cîntecele tale“. I-am răspuns: „Poate...“.

Era o singură fiinţă care vădit nu-l iubea pe tînărul ofiţer: dădaca noastră, Dunia. Tare ne mai miram: căci — aşa cum glumeam cu Vera — Dunia îi considera, în general, pe toţi conţii şi prinţii din lumea bună drept un soi de îngeri — numai pe Vitali nu binevoia să-l accepte. Cîteodată, era faţă de dînsul de-a dreptul nepoliticoasă şi nu se prea grăbea să-i deschidă, cînd el apăsa pe butonul ruginit al soneriei locuinţei noastre.

Această atitudine se răsfrîngea şi-n sentimentele mamei mele. Oricît ar părea de ciudat, maică-mea se afla sub influenţa puternică a bătrînei ţărănci şi-i împărtăşea toate părerile. Dunia întreţinea vaste relaţii prin vecinătate, aducea în casă tot felul de bîrfeli de pe la vecini şi de la prăvăliaşii din jur — şi cum îl trecea pe cîte unul pe lista ei neagră, atunci era sigur că pe acela nici maică-mea nu-l mai avea la inimă. Mama era o fiinţă modestă, sfioasă şi — cum îmi dau seama astăzi — nu avea ochi decît pentru mine. De fapt, nu vedea lumea aşa cum era ea în realitate, n-o cunoştea deloc, nu ieşea nicăieri, nu avea prieteni şi, la drept vorbind, despre nimic şi nimeni nu avea o părere proprie. Aşa încît m-a uimit într-o bună zi, cînd mi-a declarat, chiar

după o vizită de cîteva ore a prietenului meu, în timp ce ne luam ceaiul de seară:

— Nu prea-mi place că ai relaţii cu prinţii ăştia.

Evident, mi-am dat imediat seama că maică-mea repetă opinia Duniei.

— Apoi Talia nu-i nici un fel de prinţ — e doar prietenul meu.

— Aşa ţi se pare, zise mama cu glasul ei trist.

Despre ce oare mă întreţineam cu Bielozerski în acele după-amiezi, pentru care îmi neglijam lecţiile şi munca mea componistică?

Propriu-zis, nici noi nu ştiam prea bine despre ce vorbeam şi care erau subiectele ce ne preocupau. Cuvinte răzleţe şi fraze neterminate alcătuiau în genere fondul discuţiilor noastre. Dar, tocmai fiindcă frazele nu se terminau, mai tîrziu mă temeam că fiecare dintre noi le dădea un înţeles diferit şi că prin urmare fiece frază căpăta un alt sens. Atunci îmi era greu să sesizez că fiecare dintre noi vorbeam despre cu totul altceva. Astfel, pentru fiecare, cuvintele „viaţă", „artă", „dragoste" aveau semnificaţii deosebite. Mai ales cuvîntului „viaţă" îi dădeam un conţinut diferit: pentru mine, el însemna (cu aproximaţie) acelaşi lucru cu „creaţie" şi oarecum cu „dragoste". Pentru el, cuvîntul suna oarecum ca o scăpărare tunătoare de armuri sau de arme, ca un freamăt de baluri şi fanfare. Dar amîndoi recunoşteam în sinea noastră că e cuvîntul cel mai important şi că lui s-ar cuveni să-i atribuim culoare şi mii de nuanţe. Ni-l treceam unul altuia ca pe o minge, cu-atît mai mult cu cît

în convorbirile noastre ocoleam celălalt „cuvînt-cheie". Concepţiile noastre despre artă erau şi ele diferite şi antagonice în aşa măsură, încît dacă n-aş fi fost destul de răbdător şi de înţelegător, am fi putut lesne să ajungem la ceartă. Şi răbdarea mea provenea din faptul că-l iubeam atît de mult pe prietenul meu, încît la urma urmei îmi era totuna ce spunea şi ce gîndea, nu-l contraziceam niciodată şi-i ziceam „da" la toate, numai ca să nu-l jignesc cu ceva: voiam să-l reţin lîngă mine cu orice preţ, căci fără el existenţa mea petersburgheză îmi părea de neimaginat.

Pentru Vitali arta era şi ea ca un fel de uniformă t de buchet sau chiar — hai să-i zicem — de tort sau ca un platou de *blanc-manger* (dulciurile î, plăceau grozav), pe cîtă vreme pentru mine arta era conţinutul existenţei, al existenţei în general. Uneori, mi-era greu să mă împac cu atitudinea lui, în unele fraze simţeam ceva ca o blasfemie. Evitam să-i pătrund formulările, le lăsam să treacă pe lîngă mine, neputînd fi de acord cu ele.

Acest joc al nerostirilor circumspecte mă interesa foarte, dar îmi şi lua mult timp. Nu gîndeam însă că-i timp pierdut. Dimpotrivă, trăiam foarte intens aceste convorbiri ale noastre. Atîta doar că noaptea tîrziu stăteam îndelung treaz, excitat de propriile mele cuvinte, şi a doua zi de dimineaţă mă deşteptam ostenit şi istovit.

Natural, toate acestea se resfrîngeau asupra muncii mele şi asupra stilului meu de viaţă. Maică-mea se-ngrijora de bună seamă, dar nu-mi zicea nimic. În schimb, Dunia nu mă cruţa de vorbăria ei fără sfîrşit, ceea ce mă făcea să turbez.

— Nişte din ăştia n-au hălăduit niciodată pe la noi, zicea bătrîna. Tăicuţul, răposatul, pe unul de teapa ăstuia nici pragul nu l-ar fi lăsat să ni-l calce. (Totdeauna remarcile ei negative le justifica prin opinia defunctului meu tată.)

— Îndură-te, Dunia, o imploram eu, şi-mi spune de ce tata nu l-ar fi lăsat pe ofiţerul ăsta să ne treacă pragul? Ce-a făcut el?

— O, noi nu ştim ce-a făcut. Dar tăicuţul ar fi aflat.

Şi-aşa o tot ţinea într-una, fără nici un sens şi fără nici o logică. Nu mai puteam suporta. Detestam vorbăria Duniei, însă nu puteam să nu recunosc că ea lăsa nişte sedimente în gîndirea şi-n sentimentele mele. La început îmi imaginasem că prinţul e făurit numai din aur pur, strălucitor, acum aurul acela îmi apărea puţintel aburit ca de-o fumegare uşoară.

Prietenia aceasta îmi lua aşa de mult timp, încît prea puţin îmi rămînea pentru munca mea componistică, pentru conservator, pentru a o acompania pe Vera. Dealtfel, ea începuse a cînta nespus de frumos atît liedurile mele, cît şi altele. În ochii ei sălăşluia acum o surprinzătoare expresie de uimire şi poate chiar de tristeţe. Nu mă dumiream de ce Vera se tot mira faţă de mine cum de am reuşit să-l acaparez pe Vitali.

— Nu mai vorbeşte decît despre tine, zicea Vera.

Eram foarte mîndru de spusele ei, cu toate că uneori ele îmi dădeau de gîndit.

„Cînd i-o fi vorbind el despre mine? Căci atunci cînd sîntem în trei, mai degrabă tace, ori nu rosteşte nici un cuvînt despre modesta mea persoană."

Întîlnirile mele cu Vera deveniseră şi ele ciudate. Crîmpeie de timp, rupte din alte îndeletniciri, grăbite corepetiţii la pian, fredonări ale cîte unui lied, a unei romanţe sau a alteia, reflecţii asupra cutărui sau cutărui moment muzical. Aici o fi crescendo sau diminuendo, între aceste două note să fie un portamento, şi atît. Despre „viaţă" vorbeam cu Vitali, toate cugetările mele rămîneau pentru clipele din fapt de seară, cînd din toate zgomotele oraşului distingeam, la-nceput nedeslușit, apoi din ce în ce mai clar, zurgălăii sonori ai atelajului de trăpaşi ai lui Vitali, cînd cu respiraţia tăiată auzeam cum se opreşte sania în faţa case noastre, apoi zurgălăii încetau, apoi se-auzea scîrţîitul cizmelor de lac tropăind pe treptele de lemn, în fine răsuna gălăgios primitiva noastră sonerie. Dunia pornea să deschidă, mormăind ca un cîine căruia vor să-i smulgă ciolanul — şi, în sfîrşit, Vitali, aruncînd din mers mantaua lui croită după moda vremii lui Nicolae I, manta îmblănită cu biber, pe braţele puţin binevoitoarei slujnice, apărea în pragul odăii mele — iar eu, ca să nu-mi trădez sentimentele ori fiind pur şi simplu paralizat de-acea scînteietoare apariţie, cu care nu mă puteam obişnui în nici un chip, aşteptam nemişcat lîngă pian ca el să-mi dea mîna şi să-mi spună cu vocea sa joasă şi puţin guturală:

— *Me voilà pour causer avec toi !*[1]

Niciodată, nici înainte, nici pe urmă, n-am mai avut asemenea convorbiri. Le pot compara doar

[1] Iată-mă, am venit să stăm de vorbă. (Fr.)

cu monologurile pe care le rostesc acum, cînd stau de unul singur în odaia mea sau în desişul de liliac înflorit de pe malul iazului. Asta-nseamnă că stăteam în realitate de vorbă cu mine însumi.

În tot ce-i spuneam era şi credinţă şi dorinţă de salvare (a mea şi-a lui), dorinţa de-a umple înspăimîntătoarea prăpastie pe care mi-o dezvăluia el şi pe care n-ar fi trebuit s-o dezvălui, căci ea se vedea neîncetat înaintea ochilor mei — sub vălul Maiei, ţesut din razele artei şi filozofiei, pe care le socoteam unicul mijloc de mîntuire a omului.

Scriam pe-atunci a treia mea simfonie, pe care mă sileam s-o plăsmuiesc din bucuriile şi luminile vieţii, din tot ce căutam să opun nihilismului sumbru al lui Vitali. Altminteri, mă ducea gîndul — şi foarte serios — că această perspectivă desperată, pe care tînărul ofiţer de gardă o desfăşura înaintea mea, era o simplă poză a unui ceas de filozofare, ticluit special pentru mine. Filozofia nu-l împiedica să profite de viaţă, de petrecerile vulgare, de distracţiile care — cine ştie — poate corespundeau cu-atît mai mult caracterului său. Masca aceea de cultură, sub care îşi ascundea chipul, era ceva cu totul artificial. Asta i-am şi spus-o într-o zi, dar el mi-a zis că sînt un nătărău şi m-a încredinţat că tot restul e o mască şi că numai faţă de mine îşi arată chipul adevărat. Bineînţeles, m-am bucurat mult, m-am simţit foarte măgulit şi i-am dat întru totul crezare.

Însă a treia simfonie, pe care voiam s-o numesc „Simfonia primăverii", îmi mergea destul de anevoie. Scrisesem prima parte şi eram mulţumit de ea. A doua, un „scherzo" amintea prea mult de Mendelssohn.

— Şi de ce nu? îmi zicea Vera. Doar muzica lui Mendelssohn respiră o atmosferă atît de plină de bucurie, atît de primăvăratică...

— Plină de bucurie? am întrebat eu. Tot aşa precum un nor de ţînţari, care se ridică deasupra unei băltoace stătute, se poate numi plin de bucurie. Probabil, din pricină că ţînţarii se rotesc şi iar se rotesc...

— Ca şi Vitali, spuse Vera, cu mîhnire.

Partea a treia, „Romanţă", trebuia să fie portretul simfonic al Verei. Dar nu-mi ieşea bine. Stăteam ore-ntregi aplecat asupra notelor, meditînd. Pînă la urmă, m-am convins că, sincer vorbind, n-o cunoşteam deloc pe Vera, că nu ştiu cine este ea şi că nici prin gînd n-ar trebui să-mi treacă să-i fac portretul muzical. Nişte întîmplări, survenite mai tîrziu, m-au convins că avusesem dreptate: n-o cunoşteam pe Vera. Dar, în general, se poate oare compune portretul muzical al unei făpturi omeneşti? Chopin spune c-a portretizat-o pe K. Gładkowska în „larghetto" al concertului în fa minor. Oare portretul îi seamănă? Să-l credem pe Chopin pe cuvînt. „Romanţa" mea a rămas neterminată.

Şi toată simfonia mea a treia a rămas aşa. Partea a doua, „scherzo", s-a cîntat o singură dată la Petersburg. N-a produs nici un ecou.

Probabil că nu-mi era dat să exprim nimic din ce era clar şi plin de bucurie în viaţă. Poate că muzica mea era destinată unui alt gen de expresie?

Vară-mea, încîntată de șederea ei recentă în capitală, ne scria destul de frecvent. Își reamintea de întîlnirile noastre la Voronțova ca de niște simpozioane artistice — și stîlcea în mod ridicol numele lui Vitali, ceea ce mă mira mult. Zula, inițiată în toate secretele genealogiei, dintr-o dată nu mai știa să scrie unul din numele cele mai cunoscute din Rusia. Asta mă intriga neplăcut.

Și mai era un lucru care mă frapa în scrisorile Zulei: ne îndemna, pe mama și pe mine, să ne întoarcem în tîrgul nostru. Ne descria frumusețea acelui orășel, bisericile lui pravoslavnice și slujbele religioase — și ne asigura c-aș fi fericit acolo, compunînd, cîntînd la pian și c-aș putea cîștiga binișor cu lecțiile. În vremea aceea eram atît de atașat de mediul petersburghez, de conservatorul meu, de peisajele de piatră ale Petersburgului, de Vera și de Vitali, încît acele cîntări de sirenă ale Zulei mă supărau pur și simplu. Ca de obicei se plictisea în tîrgul său și voia să aibă o tovărășie oarecare. Ba încă mai propunea s-o aducem cu noi și pe Vera.

— O consideră drept logodnica mea, îi zisei mamei.

— Natural. Și eu am gîndit așa, un timp, îmi răspunse ea, cu oarecare tristețe.

Și ceva mai tîrziu, adăugă o întrebare, neclară pentru mine și cu totul fără rost:

— Roszczycovii ăștia sînt de neam bun?

— Nu știu, răspunsei, nu mă interesează. Bătrîna e nemțoaică de la Baltica, puțintel trăsnită, însă cea mai bună ființă de pe lume.

— Vera n-arată ca fata unei nemțoaice, observă mama.

— Și cum ar trebui s-arate fata unei nemțoaice? întrebai, iritat. Fata unei nemțoaice trebuie să aibă o înfățișare aparte?

— Nu, dar asta-i neagră ca o țigancă.

— Poate că există și nemți-țigani, zisei eu. Ei și? Vrei să ne-ntoarcem acasă?

— Cum vrei, dragă, zise mama, zîmbind cu mîhnire. Cum vrei tu, Petia...

Nu știu din ce motiv, poate supunîndu-se vechiului obicei de a trimite scrisori „prin amabilitate", sau pentru a reînnoi contactul cu mine și cu vechea ei prietenă, Zula mă rugă să remit Voronțovei o scrisoare din partea ei. Poate a făcut asta din economie, ca să expedieze două scrisori cu un singur timbru. Nu era, desigur, aici nici o taină, dar așa lăsa impresia. Trebuia deci să mă duc la contesă și să-i înmînez scrisoarea Zulei.

Voiam doar să dau scrisoarea lacheului și să plec iute, însă Voronțova, zărindu-mă în anticameră, mă trase impetuos într-unul din budoarele ei de lîngă marele salon și mă copleși cu întrebări: despre Zula, despre lucrările mele componistice, despre succesele de cîntăreață ale Verei. Cu vocea sa plăcută, joasă, Voronțova îmi punea toate aceste întrebări grăbit și oarecum neglijent, după ce mă așeză lîngă fotoliul ei. Părea că aceste multiple întrebări ascundeau, de fapt, cu totul altceva. A poruncit să mi se aducă ceaiul, la care își făcuseră apariția eternele prăjiturele de altădată. Trecuseră aproape două luni de la prima mea vizită aici și la tot ce era în jur: saloane, cabinete, mobile, priveam cu alți ochi, ceea ce mă miră pînă și pe mine însumi.

În fine, Sonia Voronţova ajunse la problema care-o interesa.

— Probabil că vă vedeţi cu vărul meu, *mon cousin*, Vitali Bielosielski-Bielozerski? Mă bucur că v-aţi împrietenit. Poate veţi avea o influenţă bună asupra lui.

M-am mirat puţin.

— Nu cred c-aş putea să exercit vreo influenţă asupra cuiva, zisei, şi-n genere nu ştiu dacă o atare acţiune ar fi un lucru bun.

Voronţova îndreptă perna purpurie, de care se rezema.

— Dacă influenţa e bună? zise ea.

— Cred că „a exercita o influenţă" asupra indiferent cărei persoane e ceva imoral.

Sonia Voronţova se uită la mine cu oarecare uimire.

— Dar eu nu vorbesc despre aşa ceva, spuse: doar Vitali nu vă influenţează deloc.

— Şi de ce nu? E un om atît de fermecător.

— Om? Nu-i prea mult spus?

— Să zicem: un tînăr...

— Tocmai.

Cu-acestea convorbirea noastră luă sfîrşit. Am străbătut saloanele şi anticamera, oarecum neliniştit de conţinutul discuţiei. Oare bătrîna contesă nu voise să-mi spună ceea ce-mi spunea şi Dunia? Ce puteau avea comun între ele, aristocrata asta şi dădaca mea? Şi de ce glasul Voronţovei trăda parcă o notă de nelinişte sau de punere în gardă? Ce puteau însemna toate astea?

Dar imediat după aceste clipe, urmă o întîlnire cu Vitali, o „înaintea-cinei", cum îi ziceam. Vitali începuse a mă iniţia în filozofia lui Schopenhauer şi a lui Nietzsche. Dealtfel, nu era chiar o iniţiere, cunoşteam de ajuns de bine scrierile lor filozofice, deşi mai curînd pe linia muzicală. Vitali căuta să mă familiarizeze cu ele la modul „existenţial". Trebuie să recunosc însă că el interpreta în chip foarte personal aceste principii. Şi pe tema asta ne certam des.

II

Într-o duminică m-a poftit la el, la „micul dejun". Pe urmă trebuia să mergem la concert. Erau numai mama lui, sora cu soţul şi cu fetiţa şi mătuşa Volkonska. Societatea era foarte scorţoasă — ca şi şerveţelele de masă foarte scrobite, aranjate cu mult rafinament pe farfuriile noastre. Cumnatul prietenului meu vorbea îndeajuns de solemn despre afacerile politice, despre ciudata alianţă cu republica franceză ateistă — şi rosti apăsat numele ţarilor Alexandru al III-lea şi Nicolae al II-lea. Se vedea că, după opinia lui, Nicolae al II-lea era mult prea liberal şi că defunctul ţar, „Domnul să-l odihnească", fusese monarhul ideal. Vitali, ştergîndu-şi buzele după ce gustase din pateurile grase, îmi aruncă priviri cu înţeles pe deasupra şervetului scrobit. Masa se prelungea, cu toate că serveau patru vlăjgani în livrele, şi farfuriile se schimbau repede, pe tăcute, iar meniul era destul de succint: supă cu mici pateuri, din care-aş fi mîncat douăzeci, dar se

dăduseră numai două de persoană, o subțire felie de cegă cu sos alb, rață tăiată în chip atît de ciudat, încît s-ar fi zis că e fileu de vacă la tavă, și budincă cu dulceață. Mîncam normal, însă cu toate acestea aveam impresia că joc un rol neverosimil într-o piesă plicticoasă. Nu-mi puteam de seama de realitate.

Se vorbea foarte mult despre un bal ce trebuia să aibă loc săptămîna viitoare la „tanti Volkonska". Întrebarea dezbătută era următoarea: să fie bal costumat sau obișnuit? În cele din urmă, s-a hotărît să fie unul obișnuit.

Atît problema însăși, cît și argumentele folosite pentru rezolvarea într-un sens ori altul a chestiunii mi se păreau ireale, imaginare, neavînd nimic comun cu realitatea în care ne aflam. Totuși, observai că eu eram singurul din societatea adunată în jurul mesei care priveam astfel subiectul respectiv. Vitali discuta problema cu toată seriozitatea — ceea ce mă convingea și mai mult că toată „amiciția" noastră e o mare neînțelegere. Cu toate că-n unele momente mi se părea că-l înțeleg pe prietenul meu și că el mă pricepe, aici la masă îmi dădeam seama că trăim în lumi atît de diferite, că era firesc să nu vorbim despre aceleași lucruri atunci cînd stăteam la taifas. Că arta, omul, iubirea înseamnă pentru el cu totul altceva decît însemnau pentru mine. Stînd de vorbă și realizînd cumva un contact, de fapt, ne amăgeam profund unul pe altul.

Cînd cei patru vlăjgani, în livrelele lor de culoare deschisă, de croiala fracurilor, dădură la o parte scaunele noastre, noi trecurăm în odaia „cu canapele", pentru cafeaua turcească. Am vrut să lămuresc lucrurile de-ndată cu tînărul Bieloselski. Dar bineînțeles n-am reușit. Soră-sa m-a invitat lîngă dînsa, mi-a servit cafeaua și se vede treaba că voia să afle de la mine ceva despre fratele ei. Nu prea-mi dădeam seama despre ce era vorba și gestul lui Vitali, care, fără să mă privească măcar, și-a pus ușurel degetul pe buze, dîndu-mi să-nțeleg că trebuie să tac, m-a descumpănit și mai mult. De ce să tac — n-am priceput...

Abia cînd ne-am întors de la concert cu echipajul lui și cînd a coborît la mine, conversația noastră a luat un curs mai slobod, însă tot n-am îndrăznit să-ntreb ce-nsemna gestul acela prevenitor. Oare ce anume trebuia trecut sub tăcere?

— Vezi, spuse el cu oarecare mîndrie, ai să vii la balul mătușii mele.

— Cum adică, am să vin la bal? Doar nu m-a invitat nimeni.

— Ești ridicol, zise prietenul meu, dacă n-ai fi invitat, nimeni n-ar fi vorbit în fața ta despre bal.

— Știi, spusei eu, toată conversația aceea de la masă a fost pentru mine foarte tristă.

— De ce?

— Uite, mi-a arătat clar că aparținem unor lumi ce n-au nimic comun între ele. Și că, la drept vorbind, faptul că stai de vorbă cu mine ar fi din partea ta ca un fel de concesie. Te cobori pînă la mine de pe piedestalul tău.

— Vai, nu pricepi nimic, făcu Vitali, frîngîndu-și mîinile. Tocmai tu stai pe piedestal în raport cu mine. Tu ești creatorul a cărui operă va rămîne pe vecie în cultura noastră, iar eu sînt

doar un consumator al artei tale, un biet ins care nu e în stare să creeze nimic.

— Dragul meu, îi răspunsei cu toată seriozitatea, ar trebui să-nţelegi că pentru mine tu ai devenit cineva deosebit de important. Că pe prietenia ta eu am întemeiat tot ce-am să devin, ce trebuie să devin. Pur şi simplu, fără tine nu mai pot exista.

Vitali parcă s-ar fi înspăimîntat de cuvintele mele.

— Ştii, zise, nu exagera. Niciodată nu trebuie să joci sume prea mari pe o singură carte. Mai ales cînd acea carte e un simplu şeptar.

— Pentru mine eşti asul, răspunsei.

O clipă, rămase tăcut.

— Înţelegi, adăugai, pentru mine asta-i ceva cumplit. Îmi dau perfect de bine seama că totul ne desparte. Tu aparţii acelei „lumi bune", care pe mine mă umileşte şi pe care o urăsc. Dar cînd mă gîndesc că ai putea să nu mai vii pe la mine, că aş pierde într-o zi orice contact cu tine, îmi vine să înnebunesc. Eu compun doar pentru tine.

Vitali mă luă de mînă.

— Linişteşte-te, zise. Toate astea sînt nălucciri, ai să te poţi descurca perfect fără mine. Poţi să compui fără mine. Cu ce particip eu la compoziţiile tale?

— Cum, nu pricepi? Şi i-am respins mîna cu violenţă. Orice creaţie trebuie să s-agaţe cumva de-o individualitate oarecare, aşa cum hameiul se agaţă de arac. Fiinţa intimă a unui om totdeauna se include în fiinţa altuia, într-asta rezidă esenţa creaţiei. Simfonia mea, a treia, e toată

împletită în jurul uneia şi aceleiaşi fiinţe, a însăşi existenţei Verei.

— A Verei? şi mi se păru că Vitali se indignează. De ce a Verei? Şi ce am eu comun cu treaba asta? De ce mă amesteci în tainele creaţiei tale?

— Fiindcă fără tine n-am să pot scrie simfonia a patra.

— Ai înnebunit, îşi pierdu el răbdarea cu desăvîrşire. Mi-e de ajuns. N-am să mai vin la tine. O să ne vedem la balul mătuşii mele.

Şi s-a ţinut de cuvînt. După-amiezile mele se tîrau pustii şi incolore, trăpaşii înhămaţi la sania cea mare nu se mai opreau în faţa casei mele. Pustiul acelor ceasuri era cu atît mai apăsător, cu cît în aşteptarea cunoscutului răsunet al zurgălăilor nu mă puteam concentra suficient ca să lucrez: să studiez ori să compun. Orele acelea de după-amiază au fost un adevărat gol în existenţa mea, simţeam că mă pierd în neant. O chemai într-ajutor pe Vera, însă ea veni abia după trei zile. Îmi arătă un cartonaş frumos tipărit, prin care prinţesa Volkonska o invita împreună cu mama ei la balul ce urma să aibă loc peste zece zile. Cartonul acela — invitaţie obişnuită — îmi provocă un adevărat fior.

— Te duci la balul ăsta? o întrebai pe Vera.

— Ah, trebuie să fie aşa de frumos, îmi răspunse pe un ton atît de nefiresc, încît îmi trezi un soi de bănuială sau de teamă nelămurită.

— De ce-ţi baţi joc? strigai eu, violent.

— Îmi bat joc?!

— Vorbeşti aşa de artificial, de parc-ai vrea să mă tragi pe sfoară, am zis.

— Fie-ţi milă, Petia, zise Vera, c-un accent de implorare, cum şi de ce te-aş putea trage pe sfoară? Nu-ţi sînt iubită, nici logodnică. De ce să te-nşel? Nu eşti decît un prieten obişnuit, mai zise c-un fel de amărăciune.

Mi-am întipărit în minte aceste cuvinte şi mi le rememoram mereu în următoarele după-amieze „goale". Mă temeam de ele. Oare Vera aşteptase din partea mea ceva mai mult decît prietenie colegială? Asta mă neliniştea la fel de mult ca şi absenţa lui Vitali.

Dunia triumfa. De cîte ori îmi aducea după-amiază ceaiul cu biscuiţi, punea tava pe pian şi cînta pe-aceeaşi strună.

— S-a făcut nevăzut prinţul tău. S-a învechit sita, nu-i aşa?

Asta mă ducea la disperare, cu-atît mai mult cu cît ieşea la lumină dreptatea bătrînei dădace. Mă legasem prosteşte de frumosul ofiţer din gardă, luînd de bună, ca un nătîng, o simplă momeală.

Peste alte trei zile, adică cu o săptămînă înainte de bal, m-am hotărît să-i scriu prinţului. O scrisoare în toată puterea cuvîntului idioată. Numai în cea mai fragedă tinereţe se scriu asemenea scrisori — şi eu doar nu mai eram chiar aşa de tinerel.

„Dragul meu Vitali — scriam — eşti pentru mine cea mai scumpă fiinţă de pe lume şi nu te pot pierde din pricina unor idei prosteşti — ale tale sau ale mele. Prietenia mea e temeiul pe care clădesc totul: întreaga mea creaţie şi întreaga mea viaţă viitoare. Faptul că ai încetat să te mai vezi cu mine sub un pretext stupid e ceva

crud şi necugetat din partea ta, în felul acesta mă distrugi pe mine şi toată viaţa mea..."

Şi dă-i şi dă-i mai departe. Opt pagini cu litere mărunte ca bobul de mac, toate-n acelaşi stil. Am trimis scrisoarea prin poştă. A doua zi după-masă, în faţa casei noastre s-a oprit sania lui Bieloselski, din ea a coborît tînărul său „*valet de pied*", aproape la fel de frumos ca şi el, numai c-avea o căutătură foarte fudulă. I-a dat Duniei scrisoarea mea deschisă. Pe partea cealaltă a plicului se vedeau clar următoarele cuvinte, aruncate cu neglijenţă pe hîrtie de către tînărul ofiţer: „Rog a nu mi se mai expedia scrisori compromiţătoare — V.B.B."

Cu inima bătînd, smulsesem scrisoarea din mîinile Duniei, însă după ce citii acele cuvinte, mi se făcu negru înaintea ochilor şi-a trebuit să mă sprijin de pervazul ferestrei — al ferestrei dincolo de care zornăiau zurgălăii saniei ce se depărta. O clipă gîndii că-n sanie fusese Vitali. Şi nu era decît fraza lui idioată zvîrlită pe scrisoarea mea la fel de stupidă. Era ceva de nesuportat.

Şi totuşi omul suportă orice. Am suportat. Nu numai lipsa vizitelor şi-a convorbirilor cu prietenul meu — dar şi privirea întrebătoare a mamei mele, ceea ce era mai rău decît orice flecăreală, şi înţepăturile Duniei, de fiecare dată cînd îmi aducea tava cu ceaiul.

În fine, a trecut şi săptămîna aceea şi a sosit sorocul balului la familia Volkonski. După-amiază, şedeam ca de obicei în odaia mea, cînd am auzit zornăitul zurgălăilor. Nu m-am clintit din loc, deşi inima-mi bătea ca un ciocan. Am rezis-

tat şi la auzul tropotului tocurilor tari pe treptele pridvorului şi la auzul sunetului ruginit al clopoţelului. Dunia deschise, Vitali intră şi după el valetul „*de pied*“ care-i semăna aşa de mult. Acel fudul „valet de pied“ purta la subsuoară o splendidă şubă. Vitali o luă de la valet şi mi-o aruncă pe umăr. Era o manta cenuşie, îmblănită cu „petit-gris“, după moda epocii lui Nicolae I.

— Ca să nu răceşti azi la bal, îmi zise şi se uită la mine cu o privire mai degrabă amuzată, însă cam aşa cum se uită pisica la un şoricel.

Rămăsei mut, pînă cînd s-a retras valetul, iar Dunia dispăru la cuhnie; atunci mă aruncai de gîtul prietenului meu.

— Se pot face oare asemenea prostii? întrebă prinţul Bielosielski-Bielozerski.

— Dar asta nu-i prostie? am replicat eu, arătînd blana.

— Ştii, zise el, în frac se degeră şi azi e-al dracului de frig.

Şezurăm, ca de obicei, lîngă măsuţă. Vitali îşi ţinea sabia pe genunchi.

— Dragul meu, spusei eu, ce-au însemnat toate astea?

El a prins a surîde.

— Tare-mi pare rău, dar am impresia că tu singur nu pricepi şi faci prostii, cum a fost cu scrisoarea aceea.

— Scrisoarea poate era stupidă, zisei, însă exprima sentimentele mele adevărate.

Vitali surîse numai. Întinse mîna şi eu mi-am pus palma pe mănuşa lui din piele de antilopă. M-a mirat că atingerea pielii calde de căprioară mi-a schimbat dintr-o dată toate gîndurile. Întreaga mînă a lui Vitali devenise ceva străin şi ostil, cu toate că pielea de antilopă îmi era totdeauna agreabilă, moale, acţionînd liniştitor asupra nervilor mei. Mi-am retras palma, însă la vîrfurile degetelor persistă acea senzaţie a pielii curate de antilopă, proaspăt spălate de valetul insolent — semn al unei lumi căreia nu-i aparţineam şi căreia nu voiam să-i aparţin, însă după care tînjeam, care mă ademenea cu inaccesibilitatea ei şi chiar prin aceea că bănuiam din experienţele de pîn-atunci că dacă aş cunoaşte-o mai bine, ea m-ar dezamăgi prin nimicnicia ei, şi nu atît prin nimicnicie, cît prin lipsa de conţinut, de culoare, prin aceea că nu mi-ar putea aduce nimic în afară de amărăciune. Şi cu toate acestea, atingerea mănuşii de antilopă ce învelea mîna prietenului îmi producea o imensă bucurie, ştergea aproape cu totul amintirea zilelor crude, cînd pierdusem încrederea în prietenia şi-n sinceritatea lui, ce însemnaseră pentru mine ceva unic, avînd o valoare oarecare în viaţă.

— Vitali, spusei, ce-au fost neînţelegerile astea?

— Parcă din pricina ta...

— Dar ele nu-nseamnă nimic, şoptii cu disperare, într-adevăr nu-nseamnă nimic pentru noi. Totul e ca mai înainte.

Mă privi cu tristeţe.

— Ei da, zise, totul e ca mai înainte, în măsura în care un moment al istoriei poate reveni într-un punct depăşit.

— Nu crezi? întrebai.

— Nu cred. Ai stricat totul cu scrisoarea aceea.

— Dar de ce?

— Ai să-nţelegi cîndva, micuţul meu.

Niciodată nu mi se adresase în felul acesta. Se sculă şi se pregăti să-şi ia rămas-bun.

— Pe deseară, spuse. Să-ţi trimit sania?

— Nu, mulţumesc, mă descurc eu cumva.

Cînd şi-a luat rămas-bun în antreu, l-am sărutat:

— Asta-i pentru blană, zisei eu.

După ce-a plecat, Dunia cercetă cu luare-aminte mantaua.

— Tii, făcu ea, ce mai blană! Da' nu te teme, el poartă una de biber.

N-am dat nici o atenţie acestor cuvinte. Mă simţeam emoţionat... Sărutul n-avusese nimic senzual, totuşi — realizînd frumuseţea prietenului meu — m-am gîndit:

„O, ce fericite vor fi femeile pe care le va îndrăgi el!" Apoi m-am cuibărit în mantaua cea nouă şi trăgeam pe nări mirosul pe care-l exala, ceva între izmă creaţă şi blană de veveriţă.

Dunia repeta cu răutate:

— O blană de veveriţă roasă. Dar să fii cu ochii-n patru, în asemenea blănuri pot fi farmece.

Am aruncat mantaua pe pian şi m-am aşezat în faţa claviaturii. Am cîntat şase tacturi, care mi s-au întipărit îndelung în memorie; în ele era un fel de prevenire, răsunau ca nişte fanfare ameninţătoare ce trebuiau să fie preludiul... la ce anume?

Ecoul acestor fanfare m-a urmărit întreaga seară, în timp ce mă-mbrăcam pentru bal.

III

În palatul prinţesei Volkonska, dealtfel cunoscut în tot Petersburgul, cel mai frumos era holul. Arhitectura era neobişnuită, ciudată: sub tavanul înalt un spaţiu imens spre care ducea un şir de uşi largi de sticlă, ocupat de o uriaşă cajă a scării. Nu existau aici balustrade sau alte puncte de sprijin, treptele suiau — albe, din marmoră — pînă sus de tot, unde atîrnau draperii roşii din catifea broşată. Pentru cel ce intra în palat, aceste trepte constituiau o cale trudnică de acces: tinerii erau intimidaţi, iar bătrînii osteniţi de-a binelea.

În acea seară, pe trepte se-nşirau două rînduri de lachei, în fracuri albastre cu nasturi auriţi, fiecare ţinînd în mîini un sfeşnic cu trei lumînări aprinse. Spalierul acesta înflăcărat, deşi lumina strident scările, îi orbea pe cei care veneau din întuneric, încît cu greu îşi mai recunoşteau prietenii. Sus în vîrful scării, stătea însăşi prinţesa Volkonska în rochie aurie, iar alături de ea neînsemnatul ei soţ, despre care niciodată nu se spunea nimic şi despre care, în fond, nici nu se ştia nimic. Cel puţin eu n-auzisem nimic despre el, nici de la Zula, nici de la Vitali. Intrarea, azvîrlirea dintr-o singură mişcare dibace a şubei, cu care încă nu eram deprins, în braţele unui lacheu gata să mă slujească, salutul de bună venire către gazde, după ce rătăcisem printr-un adevărat roi de oaspeţi, erau o grea încercare pentru mine, mondenul debutant. Dar în fine, m-am descurcat cumva printre aceste Scylle şi

Charybde și pe neașteptate m-am aflat înaintea singurei figuri cunoscute mie, a însăși Soniei Voronțova, pentru care simții atunci o cordialitate și o gratitudine subite numai pentru faptul că figura ei îmi era cunoscută și-mi evoca atîtea lucruri agreabile.

Abia mă depărtai c-un pas de gazde și dădui peste o masă lungă, unde fiece oaspe sosit din ger primea un pahar de punci fierbinte. Era ceva foarte plăcut, dar și primejdios; eu, de pildă, după ce făcusem tot drumul pe jos, de la mine pînă la palatul Volkonskilor, cam degerasem și băutura fierbinte îmi tulbură puțin mintea. Totodată însă îmi dădu și acea siguranță care-mi permise să intru printre oameni cu fruntea sus și cu desăvîrșita convingere că arăt foarte bine.

Mă amestecai în mulțimea ce se și îngrămădise în marea sală rotundă de bal, cu care începeau încăperile de recepție. Încă nu se dansa — era așteptată Marea Ducesă Maria Pavlovna[1], cea mai vîrstnică dintre cele două mari-ducese cu acest nume care-și anunțase venirea la bal.

În galerie, trîmbițe și tromboane de alamă strălucitoare cîntau cele mai variate bucăți, numai „pentru audiție“. Cu nonșalanță am răzbătut prin mulțime, în căutarea vreunui salonaș mai mic, mai intim; însă și încăperile laterale erau pline de oameni de toate categoriile care, ca și mine, fugeau de îmbulzeală și căutau apropierea unei persoane însingurate, cu care să stea la tai-

[1] Maria Pavlovna, fiica marelui-duce Paul Alexandrovici, ultimul dintre fiii lui Alexandru II.

fas. Deși, la drept vorbind, ce fel de taifas e acela în timpul unui bal!

Între timp, mame și mătuși, pieptănate după moda veche, cu fioncuri în păr, cucoane care aveau fete și nepoate de măritat, ocupaseră scaunele așezate de-a lungul pereților celor două mari saloane, unde urma să se danseze pe rînd. Iar salonașele ce se-nșirau în anfiladă, ori se pitulau discret pe lîngă încăperile mai arătoase, de la-nceput se umpluseră cu cei veniți la balul prințesei Volkonska nu ca să danseze, să mănînce și să bea după pofta inimii, ci ca să-ntîlnească vreo persoană anume, să schimbe cu ea un cuvînt-două, să se antreneze eventual într-o conversație mai lungă, sau pur și simplu să-și arunce reciproc priviri cu-nțeles. Am străbătut deci iute aceste oaze tihnite și din nou, strecurîndu-mă pe lîngă pereți, am răzbit în al doilea mare salon. Dacă mi-era dat să le-ntîlnesc pe Vera și pe mama ei, asta nu se putea întîmpla decît acolo, între tapetele fine ale celui de-al doilea salon, unde ele ar fi așteptat cu discreție venirea singurilor parteneri cunoscuți pentru dans — adică a lui Vitali și a mea. Dealtfel, în ce-l privea pe Vitali — gîndeam eu — era cam slabă nădejde. Ca „*jeune homme de la maison*“, am putea spune, desigur, că era împovărat cu numeroase obligații mondene, încredințate lui de către mătușa Volkonska și pe care trebuia să le-ndeplinească vrînd-nevrînd. Mi-a trecut deci prin cap că Vera putea conta doar pe compania mea. Cu-atît mai zorit începui să examinez șirurile de cucoane așezate pe scaune. Spre mirarea mea, nu le-am găsit. Oare n-or fi venit?

Deodată, trîmbițele orchestrei intonară o fanfară solemnă și începu dansul cu străvechea poloneză. Acesta era semnalul venirii Marii Ducese și începutul balului propriu-zis. Firavul prinț-gazdă conducea prin sală cu pas dănțuitor un muieroi gras, de tip vădit nemțesc, în roch'e de argint și cu niște uriașe smaralde pătrate, atîrnate de gîtul gras, cuprinzîndu-i strîns brațele înmănușate pînă aproape de umeri în piele impecabil de albă. Mi-am aruncat ochii prin sală.

Prin dănțuirea șerpuitoare a polonezei, înaintînd roată prin sala dreptunghiulară și-apoi în cea rotundă, sub cupola împodobită cu sculpturi de pe vremea Caterinei a II-a, printre mijirile sclipitoare de rochii și de uniforme scînteietoare, deodată zării pe-un prea frumos tînăr care, cu fața crispată, conducea pe-o domnișoară urîtă, într-o rochie largă roșie, garnisită cu dantele negre. Tînărul avea obrazul rigid, ca și cum s-ar fi reținut să nu caște ori ar fi înțepenit de gerul nopții petersburgheze. Nu dădea nici o atenție lumii ce-l înconjura și nici măcar partenerei sale. Privea drept înainte cu ochii săi albaștri luminoși, cam prea proeminenți, ce-l făceau să semene cu portretele lui Nicolae I. Era prietenul meu iubit.

Deși mi se părea atît de străin în uniforma de gală pe care nu i-o cunoșteam — străin și parcă necunoscut cu desăvîrșire — sub impulsul punciului băut ori ca să-mi dau cît de cît importanță, am ridicat mănușile albe, pe care n-apucasem să le pun înaintea primei mazurci și, ținîndu-le în mînă, am făcut un semn amical spre Vitali. Nu s-a uitat la mine, nu m-a văzut. Doar un bătrîn general, sub nasul căruia nimeriră neașteptat mănușile mele, îmi aruncă o privire înghețată și furioasă.

Privirea bătrînului general m-a făcut să-mi revin. Mi-am dat seama că sînt băut și m-am gîndit să caut un colțișor mai liniștit, unde voi putea mai lesne să evit scandalul. O mică încăpere triunghiulară, pitulată lîngă salonul rotund, îmi apăru ca un adevărat liman. Tapetul de mătase „crème" și două portrete din secolul al XVIII-lea pe fondul lor, creau o ambianță aproape intimă, cu-atît mai mult cu cît acolo se aflau abia cîteva persoane. Toți dăduseră fuga fie ca să vadă poloneza, fie chiar să ia parte la dansul ce deschidea balul. Am respirat adînc, m-am așezat pe-un scaun într-un colț și cu-ncetul am simțit cum mi se eliberează creierul de primul abur al băuturii.

M-am uitat în jur prin odaia aproape goală și — mare mi-a fost mirarea zărind în colțul opus pe Vera și pe maică-sa, așezate sub unul din portrete. Erau separate de restul salonașului printr-un fel de paravan de atlaz de culoarea smîntînii, brodat cu mari trandafiri roșii de mătase. Acea mică mobilă le-ngrădea oarecum și le făcea vizibile numai parțial. Îmi dădu de gîndit aranjamentul acela. Nici mama, nici fiica nu mă văzuseră intrînd și vorbeau între ele cu destulă vervă. Bătrîna, în rochie de catifea zmeurie, cu pene pe cap, amintind epoca lui Evgheni Oneghin, vădit îi explica Verei ceva. Vera părea iritată și nu voia s-o asculte, își făcea vînt cu evantaiul, deși nu era cald. Conversația lor nu semăna cu un amabil schimb de cuvinte la un bal, lă-

sîndu-mi convingerea că vorbeau despre chestiuni serioase.

O clipă m-am uitat la fața însuflețită a Verei, la rumeneala din obraji, la rochia ei simpluță, albă, cu decolteu mic, dezvăluindu-i discret frumosul bust tineresc — și, în sfîrșit, m-am ridicat de la locul meu, am pornit spre ele și le-am salutat. Mi-au părut speriate, de parcă le-aș fi prins în flagrant delict. Or fi vorbit despre mine?

Vera ținea într-o mînă evantaiul, iar în cealaltă un carnețel prins cu șnur de mătase albastră, pe care-l scăpă jos, cînd îmi întinse mîna. L-am ridicat și-am întrebat-o:

— Nu dansezi poloneza?

— Prea mare îmbulzeală — răspunse — ș-apoi e ceva mult prea oficial.

— Ai înscris vreun dansator în carnetul tău?

Ea ridică din umeri.

— Pe cine să înscriu? și-mi arătă lista cu numele dansurilor, lîngă care nu se afla nici un nume de dansator. M-am uitat la acea listă.

— Dansezi cu mine primul cadril?

Ecourile polonezei se stinseră și-n salonaș începură să intre diverse persoane. Se stîrni gălăgia obișnuită după primul dans — cel oficial — și n-am auzit răspunsul Verei. Dealtfel, nici nu-i ascultam cuvintele. Mă uitam doar atent la ea — arăta foarte bine și oarecum aparte, într-un fel cumva solemn: întocmai ca în clipele cînd asculta acompaniamentul și era gata să cînte o melodie de Ceaikovski.

În acel moment, făcîndu-și drum prin mulțime, Vitali își făcu apariția în salonaș. De-aproape arăta și mai rigid în uimitoarea sa uniformă.

Mă salută în treacăt — cu doamnele pesemne că se mai văzuse.

— Îndată va începe cadrilul în salonul pătrat — zise. Vino mai iute, Vera! Numai că n-avem un vizavi.

Vera se ridică, lăsînd mamei carnetul și evantaiul — și Vitali o trase de mînă în salonul cel mare. Neștiind ce fac, mă luai după ei.

— Ia o doamnă — zise prietenul meu — și vino să dansezi vizavi de noi.

— De unde să iau o doamnă, spusei eu, doar nu cunosc pe nimeni.

Stăteam în pragul salonului. Către noi veni prințesa Volkonska în persoană.

— Imaginează-ți, zise rîzînd, că n-am partener pentru cadril.

— Totdeauna se-ntîmplă așa — ridică din umeri Vitali — toți sînt convinși că stăpîna casei e înconjurată de cavaleri și-n realitate n-o invită nimeni la dans.

Se uită la mine.

— Ei, fă o plecăciune Soniei — rîse el — și ne vom balansa vizavi.

Am făcut plecăciunea, șovăitor.

— Se cade oare, întrebai, ca prințesa Volkonska să danseze cu fiecine?

Prințesa mă luă hotărîtă de mînă.

— Ah, n-are nici o importanță. E un mic bal în familie. *C'est même amusant.*[1]

Se auzi preludiul cadrilului și ne-am așezat unul în fața celuilalt. Dansau o mulțime de perechi.

[1] E chiar amuzant. (Fr.)

— N-o să greşiţi figurile cadrilului?
— Mă voi sili să nu greşesc. Dealtfel, toată speranţa mea e-n domnia-voastră.

După uşurinţa cu care mi-a venit pe buze acest răspuns, ca şi după hotărîrea de-a fi cavalerul gazdei, mi-am dat seama că alcoolul tot îmi mai aburea creierii.

Orchestra cînta zgomotos şi într-un ritm săltăreţ.

— *En avant*, zise partenera mea şi ne-am avîntat drept înainte.

Sala era destul de vastă, aşa încît trebuia să ne grăbim pentru ca s-ajungem în mijloc, să ne-ntîlnim cu vizavi-ul nostru şi pe urmă să revenim la loc. Volkonska, în ciuda rochiei lungi şi grele, precum şi-a anilor săi, dansa uşor şi sprinten. Totuşi, eu observam mai atent perechea de vizavi.

Vitali şi Vera formau o pereche minunată. Altminteri, amîndoi păreau speriaţi sau neliniştiţi, ceea ce li se ghicea doar în ochi. Vera mă privea cu înţeles, ca şi cum voia să-mi spună ceva. Cînd ajunserăm la mijloc, Vitali făcu o reverenţă puţin şovăitoare către partenera mea şi se retrase la locul său, ager ca un balerin. Nu le mai zăream veşmintele, le vedeam numai trupurile, numai armonia mişcărilor şi tot ceea ce hainele nu puteau ascunde. Eram uşor înnebunit.

Cînd a doua oară am pornit-o „*en avant*" şi a urmat schimbarea partenerelor, Vitali, retrăgîndu-se cu Volkonska, părea şi mai frumos. Vera mă ţinea de braţ.

— Ai văzut-o pe maimuţa aceea cu care a dansat poloneza?

— Cea în rochie roşie?
— Da, vor să-l însoare cu ea.
— N-are decît să se-nsoare, am răspuns. Şi din nou am pornit înainte, după care ne-am schimbat iar partenerele.

Acel şirag de dănţuitori, balansîndu-se cînd înainte, cînd înapoi, foşnetul rochiilor, zăngănitul pintenilor, pasul cadenţat al picioarelor încălţate uşor, alcătuiau ceva ca o vrajă blestemată. Preocupat de grijile mele şi temîndu-mă în fiece clipă să nu greşesc figurile, îmi aruncam totuşi ochii la acea gălăgioasă şi pestriţă adunare, la drept vorbind plin de mirare şi de ceva mai apropiat de spaimă decît de-ncîntare. Dealtfel, observasem prea curînd că Vera nu-şi dezlipeşte privirea de partenerul ei, iar el, sub înrîurirea magnetismului acelei priviri şi desigur sub aceea a considerabilei cantităţi de vin băute, se-ntrecea pe el însuşi în eleganţa mişcărilor şi-aş zice — în sonoritatea tuturor podoabelor pe care le purta pe sine şi pe care le-nfăţişa sub toate unghiurile, în rotirile lui jucăuşe.

La un anumit moment, cînd aşteptam rîndul nostru pentru executarea unei figuri dificile, respirînd gîfîit unul în faţa celuilalt, Volkonska îmi zise:

— Ce credeţi despre nepotul meu?

N-am ştiut ce să-i spun.

— Azi e atît de vesel, începui eu.
— Vesel? N-aş putea spune asta. Azi pare cu deosebire ahtiat după dans.
— Îi place să danseze.
— Da. Însă voi, bărbaţii, nu vă daţi seama — astăzi este chiar fermecător.

M-am uitat la Vitali, care tocmai o rotea pe Vera în mijlocul parchetului luminos, strălucitor. Avea chipul mereu crispat într-o grimasă înghețată, buzele strînse, dar ochii îi fulgerau ca două stele și din ei radia o flacără pe care n-o mai văzusem la el niciodată.

Sonia Volkonska mă strînse de mînă.

— Uitați-vă — zise — luminează întregul salon cu ochii săi.

Cadrilul a durat mult.

După cadril urmă un vals. Vitali m-a prezentat domnișoarei cu rochie roșie și cu evantai negru și a trebuit să mă-nvîrtesc puțin cu ea.

Pe urmă a fost o mazurcă. Eu nu dansez mazurca, deci m-am retras deoparte să mă răcoresc și să mă uit la cei ce dansau. Vitali a dansat și valsul și mazurca împreună cu Vera. Era ceva cu totul neașteptat și de-a dreptul necuviincios.

Dar prietenul meu se reînsuflețise. Figura lui pierduse acea crispare glacială, mușchii se destinseseră, sălta cu tot mai multă vioiciune. Trebuia să recunosc că mazurca o dansa minunat. Și Vera dansa într-un mod ce atrăgea atenția generală, înainta ușor și nesimțit, întovărășind cu precizie salturile lui agile și pline de temperament. Într-o anumită clipă, cînd au executat în mijloc o figură solistică, sala izbucni în aplauze. Dar pentru mine asta nu constituia încă nimic neplăcut.

După mazurcă, trebuia să fie supeul. După supeu, programul prevedea un cotilion și cotilionul avea să dureze foarte mult, pînă cînd apărea în carnetele de bal mazurca pentru domnișoare, așa-zisa mazurcă albă. Retrăgîndu-mă

spre salonașul considerat acum drept centrul acțiunilor mele, observai pe mese și măsuțe pernițele cu obiectele decorative pentru cotilion. Mă uitam la aceste decorații de hîrtie cu un sentiment de încîntare. Stele și cruciulițe, aurite și ornate, înconjurate cu dantele din hîrtie de diferite culori, aveau în ele ceva de basm și ceva de zeflemea. Parc-ar fi fost pregătite pentru niște copii, ce trebuiau să se joace cu ele la o curte împărătească. Și totodată poate — pentru niște satirici, care-și băteau joc de ordine și decorații. La drept vorbind, eu nu știam ce destinație au și cum se manevrează ele în timpul dansului.

Lîngă aceste pernițe cu decorații, m-a găsit mama Verei. Rîse de privirile mele încîntate.

— Vitali a spus, îmi întrerupse dînsa contemplația, că trebuie să mă conduci tu la supeu. M-am bucurat.

— Nu știam că voi avea de condus o doamnă atît de superbă.

Și entuziasmul meu pentru decorațiile de cotilion și complimentele pe care i le făceam bătrînei vădeau starea anormală a intelectului meu. Să fi fost oare atmosfera balului sau nenorocitul ăla de punci sau poate altceva? Nu știam nici eu.

Asta pînă în momentul cînd răsunară acordurile marii poloneze a lui Chopin, suflate puternic în trîmbițele militărești. M-am crispat: instrumentația era și mai rea decît a lui Glazunov, pe care eu unul o consideram drept o parodie. Însă mama Verei spunea:

— E tocmai semnalul că-ncepe supeul.

I-am oferit brațul bătrînei și-am mers pe urma celorlalți sus, la etaj, într-o sală enormă, unde

se-ntindeau mese imense, lungi, acoperite cu veselă și mîncăruri, strălucind de lumînări și unde se-nvîrteau de colo pînă colo vlăjgani în fracuri și livrele, mai numeroși chiar decît oaspeții. Un domn vioi, în frac și cu cravată neagră, ne plasă într-o parte, la o masă. Nici Volkonska, nici soțul ei, nici nepotu-său nu se aflau în sală. Pesemne cinau într-un apartament special împreună cu Marea Ducesă. Dar lucrul mai de mirare era că nici Vera nu se afla în acea sală.

— Ai văzut cum au dansat ei mazurca?

— Am văzut, am replicat scurt.

Și chiar atunci parcă mă-mpunse ceva în inimă. Nu mai eram atît de calm ca în clipele cînd urmăream evoluțiile lor fugarnice pe parchetul salonului de bal. Toți aplaudaseră și mie nu mi se păruse neplăcut. Iar acuma mi se strîngea inima.

— Oare n-au dansat prea mult împreună? am întrebat.

Servitorii îi îndrăgesc mai degrabă pe musafirii întîmplători. Știu că pentru ei aceasta înseamnă o aventură excepțională; pe oamenii de serviciu asta-i amuză și se străduie să le facă oaspeților de ocazie vizita sau balul cît mai profitabil. Un servitor în livrea se ocupa de noi foarte grijuliu, ne oferea cele mai bune mîncăruri și — cînd era vorba de mine — îmi turna necontenit în pahar un vin tare bun și-mi zicea, aplecîndu-se la urechea mea:

— Beți, domnule, că-i foarte bun. Așa vin mai rar.

Fapt e că în curînd mi se cam tulbură capul. Bătrîna înghițea cît trei și vlăjganul în livrea

violetă îi aducea mereu platourile cu mîncare. După un foarte vechi obicei, la fiecare „serviciu" se prezentau mai bine de zece feluri, pe alese, unul mai bun decît altul. Apoi serviră un punci zis roman, precum și mîncărurile din carne de pasăre. Erau foarte arătoase, însă din păcate serviciul se lungea peste măsură și nu mai rezistam să tot stau atîta pe scaun.

Deodată mi-a trecut prin cap un gînd de om beat: să mă uit la broderia cu trandafiri mari, roșii, de pe paravanul din salonașul cel mic. Așa cum li se-ntîmplă bețivilor, mi se părea că în clipa aceea chiar, neîntîrziat, trebuie să văd, să examinez acel desen de pe atlazul de culoare crème. Am încercat să-i explic vecinei mele, dar ea s-a uitat la mine cu spaimă.

— Petia — zise — tu ești beat de-a binelea.

— Trebuie să mă duc și să văd cum arată.

— Stai liniștit, pentru numele lui Dumnezeu, nu te duce, c-ai să faci vreo poznă.

— De ce să fac o poznă? și mă smulsei de la locul meu.

— Petia, șezi locului, mă imploră bătrîna.

Dar eu mă-ncăpățînasem. M-am încordat și-am aruncat ochii prin sală. Acea mulțime grămădită în jurul mesei, egretele cucoanelor, epoleții ofițerilor, decolteurile albe făcură să se nască-n mine o pornire violentă de ură. Înfulecau, beau, sporovăiau, rîdeau atît de senin, pe cîtă vreme în sufletul meu creștea un talaz de indignare și de suferință. Lacheul violet veni lîngă mine repede și-mi șopti confidențial: „Ce-i cu dumneavoastră? Stați liniștit! Stați, o să vină

și desertul." L-am îndepărtat cu mîna, m-am scuturat oarecum de tonul acela familiar — de parc-aș fi fost de-o seamă cu el! În ce privință de-o seamă? Adică în serviciul acestei gloate împopoțonate în rochii și uniforme bătătoare la ochi? Lacheul își permise chiar să mă prindă de braț. M-am smucit cu violență. Mama Verei se uita cu spaimă, pe cap i se clătina penajul înalt. Am pornit cu pași mari, dînd la o parte servitorii. Dar cei de la masă erau atît de ocupați cu ale lor, încît nimeni n-a observat.

Mă dusei în salonașul acela, în care acum nu era nimeni, m-am așezat pe scaun de cealaltă parte a paravanului crème, ce căpătase pentru mine în acea clipă semnificația unui simbol. Mă uitai la rozele brodate, la firul neted de mătase roșie, la ramuri, la flori, la frunze. Totul era broderie. Apoi începui să mîngîi cu vîrful degetelor florile și tulpinele, simțeam sub degete mătasea broderiei, mai reliefată în comparație cu fondul de atlaz crème. Încetul cu-ncetul, acea mîngîiere m-a potolit, vîjîitul din cap a-ncetat să mai fie atît de chinuitor, aveam impresia lunecării într-un somn dulce, blînd, adînc. Dar asta a durat numai o clipă.

Am simțit deodată că se-ntîmplă ceva. Cu mine sau lîngă mine. M-am încordat ca un cîine care adulmecă fiara, am ciulit fără veste urechile, mi-am desprins mîinile de pe atlazul paravanului. Mi-am dat seama că nu eram singur în cameră.

De cealaltă parte a paravanului, ca de pe cealaltă parte a existenței, cineva vorbea cu glas scăzut. Am deosebit două glasuri: de bărbat și de femeie, dar cuvintele mi se-nvălmășeau în cap, nu le puteam pricepe. Și poate nici nu voiam să le pricep, căci după o clipă văzusem cine se afla după paravan, după culisele existenței mele de pîn-atunci. Erau ei doi.

— Dragostea mea, zicea Vera, crede-mă, asta n-are nici un sens. Însoară-te, cum vor ai tăi, cu fata ceea grasă și roșie, așa trebuie, așa e bine, așa trebuie să fie.

— Niciodată, șoptea Vitali, niciodată n-am să accept una ca asta. Tu știi că te iubesc numai pe tine și nici o fată grasă și roșie, cum zici tu n-o să mă prindă în mrejele ei. Nu mă pot gîndi la nimeni altcineva în afară de tine. Cînd ai să vii iarăși?

— Vezi, continua să vorbească Vera, încetișor și cu glas dulce, tu mă și ai, nu te mai poți aștepta la nimic nou de la mine. Peste o lună, peste două, ai să te saturi cu totul. Și nici eu nu-mi mai doresc altceva. Trei zile de fericire în viață e și-așa prea mult.

— O viață întreagă de fericire e încă prea puțin, o întrerupse Vitali.

— E prea mult, șopti Vera, prea mult. O viață întreagă e prea mult. Parcă noi știm ceva, sîntem atît de tineri, atît, atît de tineri! Trebuie luat din viață ce ne dă ea și să nu cerem lucruri imposibile. Nu te poți căsători cu mine. Tu — și-o cîntăreață acolo, nici măcar foarte bună.

— Aiurezi, sîntem creați unul pentru altul, zicea el, violent. Se cunoștea că voia s-o îmbrățișeze pe Vera, însă ea îl respinse.

— Astîmpără-te, nu aici, spuse.

— Sînt major, fac ce vreau, zise el. Să nu cumva să mă pețească pentru toanta aceea...

— Dar e bogată.

— Putem trăi și fără bani.

Vera rîse cu poftă.

— Nici nu știi ce spui, ești un caraghios, chiar așa. Oare nu-ți ajunge dragostea mea?

— Vorbești ca Petia, rîse Vitali.

— Ah, Petia, oftă Vera. Petia e altceva. Petia e un artist.

— Destul acum, haidem la supeu.

S-au ridicat amîndoi. M-am ridicat și eu. Paravanul s-a răsturnat, ori îl voi fi răsturnat eu, nu știu, știu doar că între noi nu mai era acel obstacol. L-am apucat pe Vitali de umeri, de epoleții lui masivi și-am început să-l scutur cum scuturi un pom ca să-i cadă fructele. Simțeam în mine o forță herculeană.

— Tu, nemernicule, strigam, frămîntîndu-mă, tu, porcule, așa prieten îmi ești! Vrei să te-nsori cu logodnica mea, amăgești fetele, îți petreci timpul cu ele și pe urmă le-arunci!

Am strigat tot felul de lucruri, nici nu mai știu ce, vorbe fără nici un sens, nici un temei, nici un motiv, strigam tot ce-mi venea pe limbă odată cu saliva, lucruri neadevărate și nedrepte, dar le strigam tare, hîrîind și scuipînd, ca un smintit.

Vitali se smuci din mîinile mele, mă lovi zdravăn peste obraz. Vera striga și ea — și deodată am simțit că m-apucă două perechi de brațe puternice și că mă duc repede undeva. Văzui numai parchetul unei săli goale și dintr-o dată mă aflai în vîrful scării celei înalte ce cobora drept

spre ieșire. Cei doi valeți care mă conduceau mi-au dat drumul brusc. M-am uitat în jur și i-am văzut pe Vitali și pe Vera în spatele meu în vîrful treptelor, palizi și cu ochii măriți.

Nu le-am putut suporta privirile și din nou m-am aruncat asupra lui Vitali, mi-am pierdut echilibrul și întocmai ca doi cățelandri ne-am rostogolit de-a lungul treptelor de marmoră pînă jos de tot. Mi-am revenit abia cînd Vitali m-a ridicat de pe podea și m-a pus în fața lui ca pe-o păpușă.

— Zevzecule, zise, ce ispravă ai făcut?

M-am dat doi pași îndărăt și-apoi dintr-un salt m-am repezit să-l izbesc peste gură.

Iute ca fulgerul scoase revolverul din buzunarul de la spate și trase de două ori în aer. Ca ofițer pălmuit, era obligat să tragă-n mine. În susul scărilor Vera țipa isteric. Se grămădise tot mai multă lume. Rezemat de clanța ușilor de la intrare, gîfîiam din greu.

— Șuba dumnealui, zise Vitali către unul dintre lachei.

Nu știu prin ce minune s-a și găsit mantaua mea croită după moda lui Nicolae I. Cineva mi-o azvîrli pe umeri.

M-am scuturat.

Am apucat mantaua cu ambele mîini și am trîntit-o în capul lui Vitali. Ne-au înconjurat și mai mulți oameni.

Pînă ca frumosul ofițer să se descotorosească de mantaua blănită, așa cum eram, în frac, m-am repezit în stradă. Și-n fracul meu subțire am alergat — nu știu în ce chip — peste pod, prin

bulevardul Zanciovski[1] pînă la noi acasă. Dunia, abia sculată din somn, îmi deschise ușile.

— Maică-Precistă! strigă ea. Cum ai umblat așa?

Am dat-o la o parte din ușă, mi-am smuls hainele de pe mine și m-am prăvălit în pat ca un buștean.

IV

Orășelul R. situat la 180 kilometri la vest de Moscova, îmi era cunoscut din copilărie. Abia mă vindecasem de congestie pulmonară și-am primit ordinul să plec din Petersburg (comportarea mea la bal n-avusese alte urmări); am pornit, deci, spre orășelul acela, de la lacul Ciaro, pe care mi-l alesesem drept reședință statornică. Nu aveam dreptul să plec de-acolo sub nici un motiv și, dealtfel, nici n-aveam asemenea intenții. Deocamdată, m-am instalat la vară-mea, așteptînd ca mama și Dunia să lichideze locuința petersburgheză și să vină la mine, cum fusese convenit. Totodată, căutam — sau mai bine zis căuta Zula — o casă liniștită de închiriat unde să putem locui. Totul s-a prelungit pînă către

[1] „Zanciovski“ (în text: Zanczowski) prezintă pronunția petersburgheză familiară pentru numele Zajączkowski, demnitar al lui Nicolae I, de origine polonă, al cărui nume s-a dat unui bulevard central din Petersburg, nu departe de Palatul de iarnă și de Gara Moscovei, relativ aproape de canalul Moika, ceea ce explică acțiunea protagonistului nuvelei, despre care se spune că locuia lîngă acest canal.

primăvară, care-n anul acela foarte de timpuriu a sfărîmat ghețurile pe lac și-a netezit undele ca oglinda, de se vedeau în ele cele douăzeci și nouă de cupole ale celor cinci biserici pravoslavnice, cuprinse între murii cetățuii orașului. Zula mai umbla prin tîrg și ca să-mi facă rost de niște lecții. N-a fost greu, deoarece aveam diploma conservatorului din Petersburg. Nu tîrzie vreme a trebuit să refuz pe elevii ce se grămădeau la mine de pretutindeni. Puteam să-mi consacru numai cinci ore pe zi muncii mele pedagogice, căci voiam să-mi rezerv și ceva timp liber pentru compoziție. La-nceput, dădeam lecții acasă la Zula, pe urmă am găsit la marginea orașului, aproape de lac, căsuța în care stau acum și scriu cuvintele acestea. A venit și mama cu Dunia, cu samovarul și cu pianina veche. Și-așa, din primăvara aceea frumoasă, mi-am reînceput noua mea viață.

Zula, deși foarte guralivă, era plină de tact și a primit apariția mea în orășel drept lucrul cel mai firesc de pe lume. N-a pus nici o întrebare. Și mama, după sosire, a tăcut de parcă era sortită muțeniei, de parcă nicicînd nu existase Petersburgul cu locuitorii săi. Pînă și Dunia — desigur prevenită cu străşnicie de mama — nu făcea nici o aluzie. Numai cîteodată, cînd îmi aducea după ritual ceaiul cu biscuiți, ofta din greu sau chiar șoptea: „Ei? Nu ți-am spus?“ Dar eu mă prefăceam că n-aud.

Îndată după sosirea mamei și după instalarea în căsuța cea mărginașă, întru totul semănînd cu cea vîndută cînd ne mutaserăm la Petersburg, numai cît mai micuță, am vizitat-o într-o

zi pe vară-mea. Acum era primăvară de-a binelea, se topeau zăpezile și pe copaci prindeau să se ivească primii mîțișori. Casa Zulei, un conac vechi, era înconjurată de liliac bătrîn și crescut înalt. Casa, de fapt, se scufundase-n pămînt pe măsură ce crescuse liliacul și, la drept vorbind, se cam prăbușea. Ploua prin acoperiș, iar prin streșinile găurite țîșneau șiroaiele apelor de primăvară. Ici și colo tencuiala căzută lăsa să se vadă zidul gol.

Însăși Zula îmbătrînise de cînd trecuse vremea vizitelor noastre la Sonia Voronțova. Pesemne, impresia ultimei mele aventuri temperase într-o măsură entuziasmul ei pentru aristocrație. Adesea, prin ceea ce spunea îmi amintea mustrările Duniei. În ziua cînd am vizitat-o, mi s-a părut cu totul abătută. Se uita mereu la mine de parc-ar fi vrut să-mi spună ceva. Ochii ei mari, albaștri, sub sprîncenele negre, căutau din cînd în cînd la mine, cu stînjeneală cumva și puțintel cu jale.

— Cum se simte mama? întrebă după o clipă.

— E în culmea fericirii. Nu-i plăcea deloc Petersburgul și-acum se bucură grozav că s-a întors la bîrlog. Dunia — la fel!

— Și situația ta n-o supără pe maică-ta?

Mă uitai la Zula. Expresia chipului ei era mai degrabă binevoitoare, însă pentru prima dată punea în discuție tema asta, pentru mine îndeajuns de penibilă.

— Situația mea? Situația mea e mai bună decît la Petersburg. Încep să lucrez, încep să compun... aici aveți o primăvară minunată.

— Nu-ți pare rău după lumea bună?

— Știi tu bine cum e lumea aceea.

— N-ai primit nici o știre de la Vera?

— Nu. N-a scris. Dar sigur o să scrie.

— O iubeai?

— Da, o iubeam.

Am răspuns simplu și sincer. Și întrebarea indiscretă a Zulei nu mă irită cîtuși de puțin. Simțeam în ea, de fapt, o bunătate — și pe deasupra eu însumi poate că simțeam nevoia să vorbesc despre ceea ce-mi zăcea pe inimă ca o povară. Și-abia în momentul cînd am zis: „Da, o iubeam", am devenit conștient de forța uriașă a pasiunii mele — și m-am simțit de-a dreptul copleșit de conștiința asta. Poate niciodată nu cugetasem la toate acestea atît de limpede ca în clipele cînd îi răspundeam Zulei. Căci, în realitate, îmi răspundeam mie însumi. Tare rău îmi părea că Vera îmi spulberase toate sentimentele față de ea, dar nu era de mirare, o atrăsese Vitali. El era o ființă atît de neobișnuită.

— Dealtfel, ea nu-mi promisese nimic — mi-am încheiat gîndurile cu glas tare. Și Zula s-a uitat la mine cu mîhnire și uimire.

— Dar, la urma urmei, ți-a stricat viața, zise ea.

— Ce prostie! strigai. Dar viața mea nu-i stricată defel, sînt încă foarte tînăr. Am și început să compun „A patra simfonie"...

— „A patra simfonie"? se miră Zula.

— Ei, încă nu compun chiar cu adevărat. Dar am să compun. Îmi umblă prin minte fragmente întregi.

— Interesant, spuse Zula.

Și oftă. Nu știu de ce.

De fapt, o mințeam pe Zula. O mințisem cu bună știință, voind să mă conving pe mine însumi că simfonia o și am în cap. N-o aveam cîtuși de puțin, cînd mă gîndeam la ea, simțeam un gol complet. Cînd mi-am adus pianina, am schițat pe clape acea chemare, acea fanfară, pe care-o auzisem în capul meu încă la Petersburg. Dar dincolo de fanfara aceea n-am putut păși. Nimic nu se putea îmbina cu ea, nu știam ce ar trebui să urmeze. Atîta știam că fanfara trebuia să se repete la sfîrșit, să răsune ca o chemare și ca un triumf, dar nu ca triumful meu, ci al elementelor ce mă fură și mă copleșesc.

Pe lac mai lunecau crîmpeie de gheață. Știam că n-are să le topească fanfara mea. Dar cine știe, poate că apele dezlănțuite ale primăverii or să mă poarte cu ele și-or să-mi dea o nouă viață.

În timpul acesta capul mi-era gol și-o mințeam pe Zula. Îmi repetam: o iubisem pe Vera. Și, rătăcind așa pe lîngă lac, în ploaia densă de primăvară, îmi reaminteam ochii ei, îi auzeam glasul cîntîndu-mi melodiile. Nici o altă melodie nu cînta Vera astfel.

Plimbarea pe lîngă lac avea farmec și pe ploaie — dar ce să mai spun, pe vreme frumoasă!

În felul ei, priveliștea era unică.

Eram obișnuit cu ea din copilărie, însă acum, cînd revenisem după atîția ani petrecuți la Petersburg, învățasem să-i prețuiesc întreaga frumusețe. Îndeosebi, dacă făceai înconjurul lacului și te opreai drept în fața orășelului, pe-o vreme de primăvară ca asta, tabloul era ca din basme.

Se vedeau limpede murii cetățuii cu toate cele cinci bastioane, primitive, bătrîne, fiecare cu altfel de creneluri, stînd de strajă neclintitei fortărețe. Deasupra acelor muri, înnegriți de vechime, se-nălțau, precum florile dintr-un urcior de lut, cupolele colorate ale bisericilor din cetate. Erau acele cupole în număr de douăzeci și nouă. Unele — verzi, altele albastre cu stele aurite, altele chiar aurite pe de-a-ntregul și toate licăreau cu luciri de aur vechi, răsfrînt în apele lacului, pure, netede, străvezii, de se părea că un alt oraș cu scînteietoare cupole odihnește adînc în apă.

O altă biserică se afla dincoace de ziduri, pe-un colnic crescut cu mesteceni. Singuratică și ciudată, își oglindea cele cinci cupole în aceeași undă a lacului.

Alături de cea mai mare dintre biserici stătea o zidire aparte, în care atîrnau clopotele: o clopotniță cu totul deosebită. Cînd clopotele sunau către seară, o muzică neobișnuită răsuna peste lac și printre mesteceni. Sunetul clopotelor parcă se topea deasupra apelor, se multiplica în ecouri, rezonanța lor ajungea pînă hăt-departe, peste cîmpii.

„Ce-mi trebuie altă muzică — gîndeam eu — nu-mi ajung clopotele?“

Dar clopotele erau prea elementare, închideau atît de mult în sine propriul lor suflet, încît nici nu puteai gîndi să le transpui așa, pe viu, în orchestră. Clopotele exprimau o lume încheiată, finită, o problemă oarecum rezolvată sub raport filozofic. În acea muzică de clopote nu găseau nici un acces golul și disperarea — de fapt, lipsite

de obiect, — care-mi stăpîneau inima cu totul. Aceste clopote însemnau pentru mine prea mult și prea puțin.

Înflorise liliacul. Pe malul lacului erau hățișuri de liliac, petreceam pe malurile acelea ceasuri întregi din timpul meu liber, uneori fugeam acolo chiar în timpul lecțiilor — ceea ce pe Zula o supăra grozav — ca să stau cît mai îndelung pe malul apei, să mă uit la liliacul ce-nflorea ici-alături și la cupolele colorate de lîngă lac și din lac. Acuma îmi pare că treaba asta a dăinuit foarte mult, de fapt, însă, cît poate să dureze liliacul în floare? Cel mult două săptămîni.

Ascuns în rămuriș, citeam scrisoarea Verei, unica pe care am primit-o de la ea. Scrisoarea era destul de lungă, dar cuprindea atîtea lucruri nerostite, încît puteam să brodez orice pe fondul ei.

„Dragă Petia — scria — au și trecut vreo două luni de la plecarea ta. Mi-a părut foarte rău că nu ți-ai luat rămas bun de la mine. Credeai poate că voi fi supărată pe tine? Toate laolaltă au fost o mare nenorocire și pe o nenorocire cum să te mai și superi..."

„Toate laolaltă", repetam. Ce vrea să spună prin „toate laolaltă"?

„De la plecarea ta nu s-a schimbat nimic. Pe fostul tău prieten nu-l văd deloc. Ce-a fost între noi s-a destrămat în mod ireversibil. Și drept urmare și prințesa m-a uitat și nu-mi mai cere să cînt la dînsa. În schimb, cu canto îmi merge foarte bine și mereu îmi sporesc repertoriul. Dacă mai scrii niște lieduri, trimite-mi-le la Petersburg. Știi că-mi place mai mult ca orice să-ți cînt compozițiile. Mi s-a propus un lung turneu

pe toamnă, în sudul Rusiei, încă n-am acceptat, condițiile materiale nefiind prea bune, dacă însă n-o să se ivească altceva, am să accept și asta. Mă acompaniază acum totdeauna Borîsov, excelent acompaniator și băiat foarte simpatic. Ne-am împrietenit mult..."

— Ce vrea să spună prin prietenie? mă-ntrebam. „Ne-am împrietenit mult..." și așa mai departe, așa mai departe.

Scrisoarea venea parcă dintr-un ținut scufundat, pierdut, asemenea murilor și cupolelor răsfrînte în lac. Abia după ce-am citit și recitit scrisoarea, am înțeles cît de definitiv se sfîrșise totul și cît de desprins eram de toate. Uitasem acea stupidă „lume bună". Lumea mea era acum aici. Atît de mică și de tihnită...

În aceeași seară, după plimbarea prin hățișul de liliac și recitirea scrisorii Verei, am compus un lied pe versuri de Tiutcev. Era vorba și-acolo de liliac și de primăvară — textul mă cucerise și scrisesem un lied care chiar îmi plăcea. Era prima mea compoziție de cînd plecasem din Petersburg. I-am arătat-o Zulei. Însă ea mă-ntreba de „simfonia a patra". Tăceam. În cîntecul meu însă vibra o notă de fericire. Meditam îndelung la faptul că tot scandalul, din pricina căruia mi se poruncise să plec din Petersburg, toată aventura aceea prostească, provocată de mine nu știu din ce motiv, nu-mi lăsase nici un gust amar. Dimpotrivă, mă simțeam foarte bine — mă chinuia doar inactivitatea în creație. Deși din ultima perioadă a șederii mele în capitală adunasem amintiri mai curînd luminoase. Da, fusesem fericit la Petersburg, avusesem lîngă

mine prieteni aleşi, o atare prietenie e posibilă doar în tinereţe. Fusese o tinereţe adevărată, fericită, acum îmi dădeam limpede seama. Şi locuinţa noastră micuţă, şi aspra iarnă petersburgheză, şi nopţile albe de vară — în amintire toate alcătuiau un întreg. Iar pe-acest fond vedeam făptura Verei şi mi-o aminteam cu deosebită emoţie. Ea cea dintîi îmi cîntase liedurile — seara aceea neuitată de la Sonia Voronţova, de cînd parcă începuse noua mea viaţă. Liedul acela cu accente neliniştite, violente, cîntat în seara aceea de Vera, — şi mirarea din ochii Voronţovei, care mă socotise pîn-atunci un fel de servitor al Zulei şi căreia îi apăream dintr-o dată ca un tînăr şi neobişnuit de interesant compozitor. Da, gîndeam în sinea mea, atunci a fost o zi mare în viaţa mea.

Şi poate tocmai fiindcă avusesem parte de ziua aceea în şiragul altor zile sure şi trudnice, mi se lumina ziua de astăzi. De aceea îmi era mai lesne să respir în acest orăşel de pe malul lacului Ciaro, mai lesne să stau de vorbă cu elevii mei şi chiar cu mama, care era fericită şi mă-ntîmpina în căsuţa noastră — ce-i drept, nu chiar a noastră — cu zîmbetul de care mă dezobişnuisem la Petersburg. Cîştigul meu modest, pianina noastră veche, presimţirea unor cadenţe de frumoasă şi mişcătoare muzică necompusă încă, alcătuiau un întreg armonios. Abia acum îmi dădeam seama că existenţa mea la Petersburg nu fusese deloc armonioasă.

Tocmai pe vremea aceea l-am întîlnit pe Vasia. L-am cunoscut într-o zi pe malul lacului.

Vasia pătrunsese-n crîngul de liliac şi se pitise acolo. Apoi se dezbrăcă şi se scăldă în lac, înotînd nu prea departe. S-ascundea, fireşte — căci, după cum am aflat mai tîrziu, era păcat mare să te scalzi înainte de joia Înălţării. Toţi i-ar fi luat în nume de rău asemenea scaldă şi cine ştie ce-ar mai fi născocit pe seama lui! Era el, Vasia, băiaş, avea el din belşug aburi şi apă clocotită şi săpun pe deasupra — dar el voia să se bălăcească-n apă „adevărată". Cel puţin aşa mi-a destăinuit într-o bună zi cînd, ieşind din valuri, oblici că şedeam după tufele de liliac şi-i observam — nu pentru prima dată — scăldătoarea... I-a fost tare ruşine şi — ce mirare! — s-a rumenit pe tot trupul, cînd m-a zărit. Şi-a aruncat pe el cămaşa roşie, a venit la mine şi-a prins a lămuri totul. Dealtfel, mă ştia din vedere.

„Ştiu, ştiu, dumneavoastră sînteţi învăţătorul de muzică." Şi mărturisi că-ncearcă să-i zică şi dînsul din acordeon. — „Asta-i foarte interesant — îi spusei — ia să-mi cînţi o dată şi mie." Cînd ne reîntîlnirăm, aduse cu sine acordeonul — o biată hodoroagă cu clape. Mi-a cîntat cîteva danţuri şi melodii populare. Erau toate primitive, dar nu lipsite de farmec. Curioasă era tratarea cheii de fa, căci băiatul nu se mulţumea cu simple acorduri sau cu acompaniament de cvartă ori cvintă, ci lua nişte semitonuri alcătuite uneori cromatic, ce sunau sălbatic, strident, însă erau pline de caracter.

În acele întîlniri pe malul lacului, în plină înflorire a tufelor de liliac şi după ce s-a trecut floarea lor, înainte de Înălţare şi după Înălţare, mi-a depănat Vasia toată viaţa lui. Avea el ani

douăzeci şi doi, deci existenţa nu-i fusese nici lungă, nici complicată, dar ştia băiatul să povestească de minune. Vorbea despre bătrînul taică-său, ţăran din satul vecin, de maică-sa — era mezin între copii şi se vedea că-şi iubeşte mult părinţii. Mai cu seamă îl ţinea pe taică-său la mare cinste, pentru firea lui şi priceperea de plugar şi pentru stima de care se bucura în sat. Puteam să-i ascult poveştile ceasuri întregi. În fine, odată, l-am luat acasă la mine, fiindcă voia să m-audă cîntînd la pian. Pentru el asta era curată vrăjitorie.

— Ia te uită ce repede mai schimbi degetele!

Iar cînd luam acordurile ample, sufla zgomotos şi cu mirare. Voia să-i cînt mereu, fugea de la baia lui şi mă temeam să n-aibă vreo neplăcere. Dealtfel, mereu mă-mbia să merg cu el la baie.

— Am să te frec cu săpun şi-am să te bat cu măturica de-o să-ţi fie mai mare dragul! zicea.

Dar eu la baie nu m-am dus.

Vrînd totuşi să mă bucur de tovărăşia lui, care îmi făcea o adevărată plăcere, l-am poftit odată la crîşmă. Voiam ca la un păhărel de horilcă să devină ceva mai slobod faţă de mine, deşi nu observasem nici pîn-atunci că prezenţa mea l-ar fi stînjenit.

Totuşi expediţia asta nu mi-a prea reuşit. Tocmai la crîşmă prietenul meu a devenit cumva mai ciudat în purtări, vorbindu-mi cu jumătate de glas, nedorind să guste nimic şi cătînd cu coada ochiului la celelalte mescioare şi la tejghea, unde se grămădeau oameni ce n-ar fi trebuit să-l intimideze cîtuşi de puţin.

— Ce-i cu tine, Vasia? l-am întrebat. Nu-ţi place aici?

— Nu, de ce să nu-mi placă... Îmi place, răspunse, dar după ton ghiceam eu că nu e prea sincer.

Cînd a intrat la un moment dat cineva—era un simplu muncitor, cu rubaşcă — şi i-a dat bineţe ca unui cunoscut, Vasia s-a roşit pînă la rădăcina părului. N-am putut pricepe reacţia lui.

Am băut vreo două păhărele de votcă, am ronţăit un castravecior murat cu slăninuţă afumată şi-apoi am ieşit în uliţă. În faţa crîşmei ne-am despărţit, dar Vasia nu mi-a dat mîna, şi-a luat doar rămas bun şi-a plecat zorit în altă direcţie decît aceea în care trebuia să merg eu. Asta m-a cam supărat.

Ajungînd acasă, i-am povestit totul Duniei. Adevărul e că n-ar fi trebuit să fac aşa ceva, însă cele două păhărele de votcă îşi vădeau puterea şi-mi dezlegaseră limba.

— Spune-mi, Duniaşa, de ce s-o fi ruşinat? o întrebai pe babă, convins fiind că ea ştie totul, că doar în povestea ceea cu Vitali şi cu Vera se dovedise a-toate-ştiutoare!

Dunia clătină din cap.

— Ah, Petia, Petia, zise, de ce-l cari după tine între oameni? Doar el e un simplu muncitor. S-a ruşinat să s-arate în tovărăşia unui burjui ca tine.

— Dunia, ai înnebunit, ce burjui, eu sînt artist! Muzician, compozitor — nu burjui!

— Apoi nu-ţi stă scris pe obraz că nu eşti burjui, se-ncăpăţînă Dunia. Nimeni nu ştie ce

fel eşti tu. Şi lui îi e ruşine faţă de cei de-o seamă cu el că bea votcă c-un burjui.

— Baţi cîmpii! i-am zis Duniei.

Însă mai tîrziu, cînd am cugetat puţin la treaba asta, i-am dat dreptate. Da, neîndoios, Vasia se ruşina cu mine. Nu se cădea să fie văzut de-ai lui în tovărăşia unui surtucar, cu lanţ de aur la buzunarul vestei.

Am început deci să-l chem la mine acasă, unde Vasia era foarte iubit. Numai Zula mă ţinea de rău şi-mi făcea reproşuri discrete, dar foarte lămurite, că mă „irosesc" în asemenea tovărăşie. În realitate, nu mă „iroseam" deloc şi deşi aş fi avut mare poftă să-l mai iau pe Vasia la crîşmă şi să beau cu el un păhărel-două din aşa-zisul vin de monopol, îmi dădeam seama că nu se prea cuvenea. Şi-apoi, un profesor de muzică, un compozitor să bea votcă! Poate că Zula avea dreptate?

— Totdeauna întreţii nişte relaţii nepotrivite, făcea dînsa, cu mutrişoara ei încruntată — acolo, la Petersburg cu boiernaşul acela, iar aici cu ţăranul ăsta.

Spusele ei îmi atraseră atenţia asupra unui alt fapt. Înfăţişarea exterioară a lui Vitali şi-aceea a lui Vasia aveau ceva comun. Anumite mişcări, anumite căutături, pînă şi glasul asemănător, adînc, de bas. Sesizînd aceste similitudini, am început să-l observ pe Vasia cu tot mai multă luare-aminte. N-am descoperit nimic nou la Vasia însuşi, dar în amintirea mea imaginea lui Vitali parcă se completa, se desăvîrşea. Remarcasem atunci cît de rus era prinţul în fiece gest al său, în fiece glumă franţuzească. Şi mi s-a revelat

dintr-o dată un fel de caracteristică comună celor două personalităţi atît de diferite în aparenţă. Ele aveau trăsături comune. Şi Vasia devenise simbolul acestor trăsături.

Mă legasem tot mai mult de Vasia. Îmi trecu prin minte ca — în partea a patra a simfoniei mele — înainte de pasajul cu fanfară, să folosesc tema aceea folclorică, jucăuşă, pe care mi-o cîntase Vasia pe malul lacului sub liliacul înflorit, pe cînd admiram cupolele colorate ale bisericilor. Încă nu schiţasem nimic pe portativ, dar aveam deja în cap tot finalul simfoniei. Danţul atingea un paroxism de bacanală, apoi dintr-o dată se frîngea. Atunci izbucneau fanfarele, întîi în acord tonic, apoi cu o cvintă mai sus — apăsat şi cu putere. Acum auzeam totul şi habar n-am de ce şovăiam să trec schiţa definitiv pe hîrtie. Poate nu voiam să încep cu finalul cîtă vreme nu erau gata primele părţi?!

Într-o bună zi, către sfîrşitul verii, mi-am dat seama că finalul cel cu danţ şi cu fanfare sună-n capul meu foarte strident. Sunetul trîmbiţelor mă obseda, parcă ameţindu-mă cu sonoritatea lor. Nu m-am putut concentra la lecţiile de dimineaţă, nu m-am dus la plimbare după-amiază. Vasia, neliniştit, a venit el la mine, mi-a pus mîna pe frunte, mi-a spus să-mi iau temperatura. Aveam febră mare. M-am culcat şi — straniu! — în fierbinţeala mea, auzeam noi teme, pe care însă nu izbuteam să le stăpînesc, ceea ce mă chinuia cumplit. Aşa s-a declanşat tifosul. Şi-am zăcut cu febră ridicată timp de şase săptămîni, doborît de boală. Grea boală, mai ales fiindcă nu-ţi poţi controla conştiinţa. Tot ce ţi se năluceşte, chiar

atunci cînd scade temperatura, ţi se pare aievea. Aveam impresia că într-adevăr cînt din trîmbiţă şi încă din două trîmbiţi dintr-o dată sau că dirijez orchestra formată numai din acordeoane. Era un chin, fiindcă mă străduiam să redau cu această orchestră cele mai subtile nuanţe, iar Zula mă oprea şi altcineva, nu ştiu cine, m-apuca de mîini şi mă ţinea locului cu de-a sila. Eu mă smulgeam, nu mă lăsam stăpînit, şi în lupta asta găseam o plăcere, o afirmare a eului meu, aşa cum va fi simţit biblicul Iacov în lupta cu îngerul. Mereu mă gîndeam la asta: cum că Iacov, luptînd cu îngerul, trebuie să fi simţit cea mai înaltă desfătare. Ceva similar încercam şi eu în timpul tifosului meu. Dar mai apoi îmi pierdeam puterile şi răcneam la cei de faţă (cine-o fi fost, nu ştiu): „De ce nu mă lăsaţi să-mi termin simfonia?!"

Abia după ce-am început să-mi revin, după şase săptămîni de boală, am observat că pe lîngă mama şi Zula, cel mai mult îşi face de lucru în jurul meu Vasia. Acum şedea cu-adevărat la căpătîiul meu zile-ntregi şi desigur şi-o fi pierdut şi slujba de băiaş. Tocmai atunci, în timpul convalescenţei mele, s-a dovedit foarte util, căci eu devenisem capricios, mereu trebuia să alerge încolo-ncoace pentru a-mi împlini dorinţele. Iar cînd s-a constatat că sufăr de-o uşoară paralizie a muşchilor piciorului stîng, cum se întîmplă adesea după tifos, Vasia şi-a pus în practică talentul său în materie de masaj, cu care se-ndeletnicise şi la baie. De două ori pe zi îmi ridica plapuma şi cearşaful, îmi rezema piciorul de pieptul său şi-ncepea să mă maseze, să mă ciocănească, să mă tragă, muindu-şi din belşug

mîinile în talc. Asta mi-a îmbunătăţit nu numai starea muşchilor, dar şi-a dispoziţiei mele în general. Am devenit mai puţin pretenţios faţă de mama şi de Zula.

Vasia îmi amintea că Tolstoi, în a sa „Moarte a lui Ivan Iliici", descrie cum un servitor de rînd, care-l îngrijea pe Ivan, născoceşte un mijloc de a-l înlesni pe bolnav, punîndu-i picioarele pe umerii săi şi trăgîndu-i perna de sub cap — şi această poziţie ciudată, de ceasuri întregi, îi producea lui Ivan Iliici o uşurare... Şi contactul acesta cu un om simplu şi bun îi compensa bolnavului tot ce nu putea să suporte din partea propriei familii. I-am spus şi lui Vasia să mă ia de picioare, să mi le rezeme de umerii săi şi să mă ţină aşa. În acest fel mi-a adus multă uşurare în diversele complicaţii ce au urmat după tifos.

Uneori, îmi imaginam că Vitali a venit să mă-ngrijească şi mă ţine de picioare, iar călcîiele mele îi ating epoleţii şi franjurile aurii. Îi ceream lui Vasia să-mi spună basme. Avea glasul asemănător cu-al lui Vitali şi o pronunţie plăcută, ca prin părţile Vladimirului, ca şi Vitali îl accentua pe „o", rostind cuvintele întocmai cum se scriu. Pesemne că o dată am aţipit în poziţia asta şi eram sigur că e Vitali cel care-mi susţine picioarele. Îmi era atît de bine, simţeam atîta uşurare după suferinţele mele, că rostii aproape în somn: „Îţi mulţumesc, Vitali", la care Vasia izbucni într-un rîs nestăpînit.

— Ce ţi se năzare? făcu el. Doar aici sînt numai eu, Vasia.

M-am dezmeticit şi n-am încercat nici un fel de amărăciune că în locul frumosului ofiţer l-am

văzut la căpătîiul meu pe Vasia. Dimpotrivă, asta m-a liniştit oarecum. Şi pe Zula cîteodată, cînd aveam febră, o numeam Vera.

Dealtfel, nu numai Vasia mi-a fost aşa devotat. Şi mama, şi Zula se-ntreceau în a mă ocroti. Zula mi-a adus prima cafea turcească. N-am să uit cum ultimele raze trandafirii ale soarelui în asfinţit se reflectau în farfurioara de sticlă cu jeleu de vin, pe care mi-o dădea Zula. Era prima „mîncare“ îngăduită după boală. Mi s-a părut ceva miraculos.

Era toamnă tîrziu, dincolo de geamuri atîrnau cele din urmă frunze pălite ale frasinilor ce mărginesc uliţa noastră. O luai pe Zula de mînă.

— Ce buni sînteţi cu mine, zisei.

— Fiindcă te iubim, răspunse Zula drăgăstos.

— Adevărat.

— Şi-apoi ne gîndeam mereu că-l îngrijim, că-l ocrotim pe marele nostru compozitor.

— O, Doamne — oftai eu — ce mai compozitor!

Şi Zula mă privi oarecum ciudat cu ochii ei mari, de culoarea safirului. Am văzut în ei duioşie.

— Tare v-aţi mai trudit cu mine.

— De ce? Arăt rău? se nelinişti ea.

— Aş, de unde, numai că ai slăbit şi ochii tăi par acum şi mai mari.

Atît am zis şi ea se-ntoarse, stingherită. Pasămite eu o ţineam tot mereu de fată bătrînă.

În sfîrşit, totul s-a încheiat cu bine. Tifosul s-a terminat şi m-am sculat din pat.

La-nceput am umblat încetişor prin odaie, dar masajele lui Vasia îşi făcuseră efectul şi piciorul s-a înzdrăvenit. În cele din urmă, spre marea

bucurie a lui Vasia, doctorul îmi prescrise o baie de aburi, ca să nu mai rămînă nici o urmă după tifos.

Am stabilit cu Vasia ziua cînd venea mai puţină lume la baie şi cînd el avea mai multă vreme ca să mă-mbăieze cum se cuvine.

— Şi după baie, zise el, am să-ţi spun un secret.

Nu ştiu de ce, însă inima mi-a bătut mai tare.

— Ce fel de secret? întrebai.

— Un secret important, rîse el. Ai să-mi fii recunoscător pentru secretul ăsta.

— Nu fă pe prostul — spune-l acuma şi basta.

— Nu se poate, se-ndărătnici Vasia, că te încăpăţînezi şi n-ai să vrei să mai vii. Şi eu te aştept de-atîta vreme...

— Nu pricep, ridicai eu din umeri, la ce minune te-aştepţi tu după baie.

Ei, şi-am plecat.

Eram puţin stînjenit, dar Vasia s-a pus cu sîrg pe treabă. M-a aşezat gol pe o masă mare şi a turnat deasupra mea apă fierbinte cu căldarea. Apoi, c-un mănunchi zdravăn din rogoz a-nceput să-mi săpunească tot corpul.

Am avut o senzaţie neobişnuită de căldură şi de plăcere. Sîngele prinse a circula mai viu şi simţeam o delectare la care nu m-aşteptasem de la o asemenea baie. Brusc, mi s-a limpezit mintea, cum nu mi se mai întîmplase, de parcă apa fierbinte şi săpunul alunecos mi-ar fi înlăturat o perdea de pe creier. În urechi începură să-mi sune note muzicale şi-am simţit cum toată simfonia mi se rînduieşte în minte, ca o splendidă catedrală, alcătuită din mici crîmpeie de lemn, asemeni unor

cuburi de jucărie. Mi-era teamă să mă mişc, gîndind că totul s-ar putea prăvăli într-o clipă.

— Ah, ce bine e, Vasia! zisei eu. Încă puţin — să nu te opreşti.

— D-apoi cum! Trebuie să-ţi mai trag o săpuneală, rîse Vasia.

Am deschis ochii şi m-am uitat la el. Era şi el plin tot de săpun. Abia acum observam cît e de frumos clădit. Şi el mă privi pe mine, îşi arătă toţi dinţii într-un surîs plin de voioşie. În fine, terminînd cu săpunitul şi cu mînuirea mănunchiului de rogoz peste picioarele mele, grăi:

— Ei, acum să-ţi spun şi eu secretul cela.

S-apropie de mine şi se plecă lîngă urechea mea. L-am prins de grumaz şi simţii sub palmele mele umerii lui tineri, vînjoşi.

— Ian'ascultă, Petia, şopti el cu mare gravitate. Zula te iubeşte grozav. Nici n-ai idee cum a fost în cursul bolii tale. Devotată ca un cîine... Însoară-te cu ea... Ce-i dacă-i mai mare decît tine? Are să-ţi fie ca o mamă. Tu mereu te gîndeşti la Vera ceea. Mi-a spus mie Dunia. Las-o dracului! Te sfătuiesc eu din toată inima. Însoară-te cu Zula, dragă Petia.

Şi m-a sărutat după obiceiul nostru, pe buze.

Între timp se petrecu în mine un fenomen ciudat. Sculîndu-mă şi uitîndu-mă la Vasia, am avut în minte simfonia întreagă. Suna într-aşa fel, de parcă tot timpul bolii ar fi stat în creierul meu orchestra, iar acum cînta cu tot şartul. N-a încetat să cînte nici cînd Vasia s-a apropiat de mine, nici cînd l-am luat de după gît şi nici

cînd mi-a şoptit la ureche „secretul" său. Iar cînd m-a sărutat, mi-au răsunat în urechi fanfarele de trîmbiţi, la-nceput în acordul tonic, apoi cu o cvintă mai sus şi tot mai puternic, aproape ameninţător — aşa cum sună astăzi în simfonia mea, a patra.

Şi m-am însurat cu Zula şi-s foarte fericit. Simfonia a patra am scris-o şi-am trimis-o la Petersburg. Au executat-o cu mare succes, dar eu nu m-am dus la concert.

Şi nici pe malul lacului nu m-am mai dus vreodată.

PRISACA MOARTĂ

Motto:

Dacă simulez înțelepciunea,
tocmai aceasta este filosofia.
DIOGENE DIN SINOPE

Cuvîntul autorului

CÎNDVA, CU MULȚI, MULȚI ANI ÎN URMĂ, cînd nu ajunsese încă o mare stea hollywoodiană ca după aceea, Igor Stravinski ne-a arătat, mie și soției mele, sonata lui pentru pian. Era o lucrare nu prea mare, dar divinul Igor ne-a explicat că fiecare interval, ba chiar fiecare notă este gîndită aparte și își are semnificația specifică. Ne-a cerut să admirăm faptul că în momentul în care urechea noastră așteaptă un mi natural, vine un mi bemol — ceea ce nu reprezenta o ciudățenie, întrucît sonata era scrisă în mi major și asta nu însemna decît folosirea unei terțe minore în locul uneia majore. Într-adevăr, sonata era compusă din sunete izolate, în vreme ce la Beethoven baza ideii muzicale o constituie măsura, iar la Schubert sau Chopin chiar o frază muzicală întreagă.

Socotesc că în același fel e compusă și *Prisaca moartă*. Aici joacă rol de elemente compoziționale nu diferitele descrieri sau etape, ci fiecare frază, ba chiar fiecare cuvînt are o poziție specială, bine gîndită în ansamblul operei. Prin aceasta, povestirea mea, ca dealtfel multe altele, are o anumită formă muzicală.

Este esențial ca cititorul să observe tocmai asta și să nu-și îndrepte atenția spre intriga propriu-zisă care este absurdă și nu are prea mult sens.

Aș mai vrea să adaug că sonata pentru pian a lui Stravinski nu joacă un rol deosebit în creația muzicală a acestuia.

Personajele din această povestire, topografia locurilor și desfășurarea întîmplărilor sînt ficțiune pură și fără vreun corespondent în realitate.

La fel și autoritățile, întreprinderile și procesele tehnologice sînt anume ținute de autor în niște contururi vagi și necorespunzătoare relațiilor actuale reale.

J. I.

Coliba din pădure, cu mult înainte de a fi locuită de Karolina și mai apoi de Ludwik, își avea istoria ei proprie, destul de încîlcită, deși nu ieșită din comun. Odinioară, pădurea ce o împresura făcuse parte din niște uriașe latifundii care, la început aparținuseră unui șleahtic polonez, iar mai apoi, preschimbate în așa-zisă „avere donată“, fuseseră oferite în dar unui înalt dregător rus drept recompensă pentru meritele sale dobîndite în slujba Regatului Polon[1]. Atunci, cu prilejul acelei donații, au fost delimitate pădurile aflate în posesia proprietarului rus, de porțiunea pe care se aflau „servituțile“[2] țărănești,

[1] *Regatul Polon sau Regatul Congresului*, creat în 1815 la Congresul de la Viena și atribuit imperiului țarist. Din 1918, parte componentă a Statului polon.

[2] În epoca feudală, termenul se aplică drepturilor țărănimii la folosirea pădurilor, luncilor și a pășunilor. În timpul împroprietăririi, atît în Galiția cît și în Regatul Polon i se atribuie moșierimii proprietatea terenurilor

sporite după anul 1861[1]. Pădurile donate au fost fracţionate în parcele nu prea mari şi pe fiecare dintre ele a fost construită o căsuţă forestieră. Pe una din aceste parcele, cea mai apropiată de şoseaua ce duce de la Projec la Parka, nu apucaseră să construiască o căsuţă mai de doamne-ajută, fie din lipsă de mijloace, fie din delăsare. Încropiră o colibă mare, cu patru încăperi, unde locuiau funcţionarii silvici mai mărunţi. În perioada dintre cele două războaie mondiale, cînd averile donate au fost trecute în patrimoniul statului, coliba a fost pur şi simplu repartizată unui locuitor din satul vecin, Granie, fiind şi pe plan administrativ subordonată primarului din acelaşi sat. A avut loc şi un proces, intentat statului de fostul proprietar al averii confiscate, un magnat polonez, cerînd să i se restituie bunurile. Erau moşii întinse şi de preţ, datorită codrului care le acoperea aproape întreaga suprafaţă, aşa încît o colibă oarecare nu a jucat în procesul ăsta nici un rol. Magnatul a pierdut procesul şi pădurea a trecut în 1945, fără alte încurcături, în patrimoniul statului Republicii Populare. Numai că locatarii colibei, ţăranul Wójcik şi ai lui, au plecat în vest, iar Karolina a achiziţionat coliba cu o sumă foarte mică de bani.

A cumpărat-o? De la cine? Tocmai asta nu era prea limpede: poate că i-o vînduse primarul din

deţinătoare de „servituţi“, iar ţărănimii dreptul de a le folosi. Au fost sursa a nenumărate conflicte între latifundiari şi ţărănime. Au fost desfiinţate la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

[1] Reforma agrară efectuată de regimul ţarist în Regatul Polon sub presiunea maselor ţărăneşti.

Granie, sau Wójcik înainte de plecare, cînd, de fapt, s-ar fi cuvenit să i-o vîndă statul în patrimoniul căruia intrase odată cu întreaga pădure. De la aceste incertitudini începură necazurile Karolinei, dar asta cu mult mai tîrziu şi pe noi n-au să ne privească. Pînă una, alta, aici îşi află Karolina liniştea, precum şi cumnata ei Maria, împreună cu care făcuse greaua călătorie spre Kazahstan.

Cele două femei, care începeau să îmbătrînească (acum sînt bătrîne de tot), se mutară în colibă în anul 1948.

Instalîndu-se în „coliba din pădure“, Karolina mai avusese şi alte intenţii. Alipită de moşia donată mai era alta, de asemenea acoperită de pădure, numită Wyrwidęby, neconfiscată după răscoală şi care, de-a lungul acestor ani, pînă în 1945, se aflase în mîna unei singure familii Mastai-Domaniewski. Străbunul ultimului proprietar al moşiei, acel Domaniewski, la care se referă Odyniec[1] în *Scrisori din călătorie* spunînd că s-ar fi întîlnit cu Mickiewicz la Roma, petrecuse multă vreme în Italia, din cauza sănătăţii şubrede a soţiei sale. Pe vremea aceea era foarte răspîndită convingerea că sudul ar oferi o climă propice persoanelor bolnave de plămîni şi medicii îşi expediau pacienţii cu dare de mînă în ţara unde chiar şi astăzi umezeala, frigul din case şi

[1] *Odyniec*, Antoni Edward, (1804—1885) poet şi dramaturg romantic polonez, prieten cu Adam Mickiewicz, pe care l-a însoţit în călătoria sa în Europa. A publicat *Scrisori din călătorie* şi *Amintiri din trecut, povestite Deotymei*, în care transcrie amintirile sale despre Mickiewicz.

ploaia romană necurmată îl pot da gata pe omul cel mai sănătos. Domaniewski, ins de treabă, rămase la Roma pînă îi muri nevasta, ba şi după aceea, pînă în anul 1848. Atunci cînd Papa Pius IX fugi la Gaeta, nu li se alătură compatrioţilor săi, care luptau sub Garibaldi, ci dimpotrivă, luă apărarea papii şi îl însoţi în exil, stîrnind recunoştinţa Sfîntului Părinte care îi acordă un privilegiu neobişnuit. Nu numai că îi dădu titlul de conte, dar, într-un fel, îl introduse în propria sa familie, făcîndu-şi-l nepot, adause propriul său nume celui al unui simplu şleahtic polonez. De atunci se numea Mastai-Domaniewski, ceea ce stîrnise în ţară mii de glume şi de observaţii ironice. După o vreme, se căsători pentru a doua oară, nu mai ţin minte cu cine, şi, înapoindu-se la Wyrwidęby, înfiinţă acolo un spital micuţ, dar excelent utilat, vrînd astfel să cinstească memoria soţiei sale care murise pe pămînt străin. Spitalul se menţinu de-a lungul mai multor generaţii îndeplinind un rol important în această regiune cam neglijată, şi astfel ajunse în vremea Poloniei Populare. Pădurea Wyrwidęby trecu în întregimea ei în administraţia statului care păstră şi spitalul în funcţiune. Karolina mutîndu-se în coliba din pădure, aflată la numai cîţiva kilometri de spital, nutrea speranţa să poată lucra acolo ca infirmieră. Învăţase această minunată profesiune în timpul războiului şi ocupaţiei, avea multă practică şi grozav o atrăgea ideea să fie „soră" la Wyrwidęby.

Între timp, Ministerul Sănătăţii schimbă destinaţia spitalului. La Parka luase fiinţă un spital mare, de medicină generală, aşa încît cel din Wyrwidęby deveni spital pentru incurabili. Asemenea nefericiţi erau aduşi aici din Varşovia şi din toată ţara, dar munca într-un lăcaş al morţii nu-i surîdea defel Karolinei. Era lucru ştiut că cel adus la Wyrwidęby nu mai ieşea de acolo decît cu picioarele înainte. Atmosfera din spital era atît de apăsătoare, încît Ministerul se învoise pînă şi să le păstreze pe călugăriţele surori de caritate, infirmierele laice nerezistînd la Wyrwidęby. În felul acesta speranţele Karolinei de a găsi de lucru în apropierea casei se spulberară cu totul. Şi totuşi exista o legătură între „Coliba din pădure" şi spital. Era o fată tînără, Jadwiga, care-i ajuta Karolinei la gospodărie şi a cărei mamă, doamna Parczewska, era administratoarea spitalului. Spitalul se gospodărea singur, ţinea cai (pe care-i folosea mai ales la înmormîntări), creştea porci şi găini, supraveghea tăierea copacilor din pădure — şi de toate răspundea Parczewska. Iar Jadwiga alerga zilnic, ca o căpriţă, de la colibă la spital, apoi se înapoia, aducînd cu sine fel de fel de povestiri triste de ţi se rupea inima.

Karolina mai avusese încă un gînd atunci cînd se stabilise aici. Poate doar în subconştient — dar îl avusese. Uneori, se trezea în ea speranţa (care s-a dovedit a nu fi deşartă) că Ludwik are să se întoarcă la dînsa. Iar aici, apropierea spitalului, poate că avea să-l determine să se ocupe iar de medicină, pe care o abandonase după război într-un mod atît de necugetat şi fără nici un temei. În genere, tot ce făcuse Ludwik după război rămînea pentru Karolina inexplicabil. Nu putea pricepe agitaţia şi zbuciumul unui om

care — orice s-ar spune — părea serios. Că nu-şi intrau în voie unul altuia era limpede. Iar atunci cînd dispăru şi legătura fundamentală dintre ei, pe care o reprezenta Janek, se văzură nevoiţi să ducă existenţe separate. Atitudinea lor faţă de moartea lui Janek era total diferită. Karolina, deşi mamă, se comportă cu mai mult calm. Se îngriji de piatra funerară a lui Janek în cavoul familiei la Cimitirul Powązki şi se ducea mereu pe acolo, deşi trupul lui Janek nu odihnea sub acel monument, nu se ştia nici măcar unde fusese înmormîntat. Stătea de vorbă cu oamenii despre Janek, despre moartea lui incertă, fusese deportat undeva de nemţi, împuşcat la Skierniewice, aşa umbla zvonul, dar nimic nu era sigur. Pe cînd Ludwik nu rostea niciodată nici măcar numele fiului său, nu pomenea de jocurile lor comune din copilărie, cînd alerga şi el de parcă ar fi fost tot un copil. Iar dacă Maria sau Karolina spuneau vreo vorbă despre fiul decedat, părăsea încăperea.

Cînd aranjă Coliba, deşi cu treaba asta se îndeletnici mai mult Maria, una dintre cele patru încăperi Karolina o destină lui Ludwik, fără măcar să ştie pe unde se afla. Imediat după război, înapoindu-se din Wilno, jucase într-un teatru de provincie (participase la echipele de amatori încă înaintea războiului), dar cum nu absolvise nici o şcoală de dramaturgie, i s-a cerut să se prezinte la nişte examene. Se revoltă spunînd că el nu are de gînd să dea examene, o vreme îşi luase serviciu ca funcţionar, ceva de tipul unui plasator-şef la un teatru din Cracovia, dar curînd dispăru şi de acolo, iar Karolina şi Maria îi pierdură urma.

În felul acesta cele două femei se văzură nevoite să se întreţină din pensie. După cum se ştie pensiile erau extrem de mici, aşa încît în coliba lor nu domnea huzurul. Maria se gîndise să dea una din odăi cu chirie, dar cine ar fi vrut să locuiască în acele pustietăţi? Karolina se împotrivi cu hotărîre acestei propuneri — şi atunci îi spusese Mariei:

— Odaia asta o păstrez pentru Ludwik, pentru orice eventualitate!

Maria, auzind-o, se cruci de parcă cumnată-sa şi-ar fi pierdut minţile. Dar nu spuse nici un cuvînt.

Deşi, la urma urmei, poate că s-ar fi găsit un amator pentru această odaie. Acolo, în pădure, femeile mai aveau şi alţi vecini, destul de misterioşi. Printre nenumăratele idei ale Centralei Industriale Regionale, care astăzi ni se par o culme a naivităţii, domnea tendinţa de a „camufla" fabricile de armament undeva în adîncul pădurii, ca să fie greu descoperite şi ca pădurea să le ascundă de bombardiere. Construiră acolo în pădurea „donată" o fabrică mare de muniţii pe care hitleriştii n-au distrus-o. Era limpede că aviaţia o cruţă, considerînd că în curînd le va fi de trebuinţă.

În timpul războiului, cînd frontul trecu prin acea regiune, fabrica a fost totuşi distrusă, deşi — lucru uimitor — muniţii nu se găsiră acolo. După război, clădirile fură reconstruite şi începu producţia de discuri de patefon, pentru început din materie primă de import. Laboratoare mari experimentau prepararea substanţei cu care se

acoperă discurile şi în care se imprimă opera muzicală. Dar toate încercările lor dădeau greş şi producţia se baza în continuare pe substanţa adusă din străinătate. Pe la fabrică se perindau puzderie de ingineri, intreprinderea creştea — se vede că mai produceau şi altceva — iar locuinţe erau prea puţine, şi cu toate că fuseseră construite înainte de război, deci în cea mai bună perioadă pentru construit, erau cam precare şi mulţi lucrători din fabrică s-ar fi mutat cu plăcere la Karolina. Pentru început însă ea n-ar fi vrut nici să audă măcar. Şi-apoi deşi întreprinderea se afla în vecinătatea Colibei, un drum direct care să ducă pînă acolo nu exista, şi dacă n-o luai pe jos, cu un vehicul trebuia făcut un ocol mare pe şosea, aşa încît nici un inginer nu putea locui la Colibă. Mult mai aproape era pînă la spitalul din Wyrwidęby.

Toate aceste elemente de „vecinătate" influenţau viaţa femeilor din Colibă. La Granie se mai afla şi primăria, tot la Granie era şi parohia. O bisericuţă mică şi o casă parohială şi mai mică încă ofereau un cadru modest pentru inima mare a preotului Dudarz, care în timpul războiului colaborase activ cu partizanii adăpostiţi în pădure. Nici Karolina şi nici Maria nu mergeau la biserică, dar părintele Dudarz sau părintele Andrzej cum îi spuneau toţi nu le-o lua în nume de rău, vorbea politicos cu ele ori de cîte ori le întîlnea, ba într-un rînd, vara, venise la Colibă, băuse ceaiul cu care-l ospătară şi trăncănise puţin despre enoriaşii săi recalcitranţi.

Toate persoanele pe care le amintesc aici trăiesc şi astăzi, unele locuiesc în Colibă, dar au îmbătrînit de tot. Maria a împlinit optzeci şi doi de ani. Nu le place să povestească despre ce-a fost şi întîmplările care fac obiectul acestei povestiri parcă le-a înghiţit pămîntul. E foarte greu să afli ceva despre ele.

Ludwik apăruse prin octombrie 1956. Atunci ieşise din închisoare, unde stătuse trei ani, şi nu avea unde să se ducă. Nici să înnopteze n-avusese unde la Varşovia. Aşadar se urcase în personal la Gara Varşovia-Sud şi noaptea tîrziu, chiar foarte tîrziu ca pentru obiceiurile care domneau la Colibă — îşi făcu apariţia în casa nevestei şi a soră-si. Cînd după ce bătuse multă vreme, uşa se deschise şi în prag se arătă Maria, Ludwik isbucni în rîs, într-atît i se părea situaţia de neobişnuită şi de inimaginabilă.

Maria sta în uşă fără un cuvînt.

Karolina strigă din odaie:

— Cine-a venit, Mario? E Wójcik?

Iar Maria îi răspunse aspru:

— E Ludwik.

Ludwik rîse pentru a doua oară.

— Nu mă lăsaţi să intru?

Karolina, cu capotul pe ea, ieşi în tindă.

— Doamne păzeşte, Ludwik, de unde ai răsărit?

— Lăsaţi-mă să intru şi nu mai luaţi numele Domnului în deşert. Am să vă povestesc tot.

Aşa a început.

Dar convieţuirea cam şchiopăta, şi nu cu Karolina ci — lucru uimitor — cu Maria. Karolina îşi păstră calmul, ascultă tot ce le povesti şi la urmă rosti:

— Ai făcut bine c-ai venit. Unde era să te duci, dacă nu la nevastă-ta?

Anii de după război aveau darul, cel puțin așa susținea Karolina, să treacă pe nesimțite. Lipseau pînă și elementele care să-l deosebească pe unul de celălalt. Trecură astfel trei sau patru ani, de trai foarte strîmtorat (Ludwik n-avea nici un fel de venituri), și vrednic de luare aminte se arătă a fi abia anul cînd se ivi Staś, iar odată cu vizita lui începură o serie de probleme care tulburară cursul normal al vieții din Colibă.

Staś era fratele mezin, cu mult mai mic decît Ludwik și Maria. Se străduiseră să-l dea uitării, să nu-l pomenească și să nu întrețină cu el nici un fel de relații. Staś umblase întotdeauna pe căi proprii și nici el nu se simțise îmboldit să vină la sînul familiei. Dar cînd, în sfîrșit, se ivise la începutul toamnei, venirea lui a fost luată în Colibă drept ceva normal. Îi așternură un culcuș pe canapeluța din odaia lui Ludwik și acolo dormi. Abia a doua zi începu cu sclifoselile.

— Vai ce sărăcie lucie e la voi, începu el să spună la micul dejun. Cum puteți trăi așa și într-un ungher uitat de lume ca ăsta?...

— Nu te-a poftit nimeni să stai la noi, îi răspunse Ludwik, cu ochii în paharul cu ceai.

— Apără-ne, Doamne, exclamă Maria.

Jadwiga le puse pe masă niște scrob de ouă. Un adevărat eveniment în cinstea oaspetelui, dar acesta îl primi ca pe ceva pe deplin firesc.

Anii treceau și Jadwiga se mai maturizase și ea, nu mai era fetișcana care o ținea tot într-o fugă pînă la Wyrwidęby. Dar era la fel de mlădioasă ca mai înainte.

— Cine-i fata? întrebă Staś.

— Una. Lucrează la noi chiar de la început, răspunse Karolina.

— Mă mir că-i convine, zise Staś. Nu se mărită?

— Unde vrei să-și găsească un bărbat prin aceste pustietăți? spuse Karolina oftînd.

— Nu orice fată se grăbește cu măritișul. Mare chilipir, se oțărî Maria.

— Așa spun mereu. Karolina vrea ca Jadwiga să se mărite, iar Maria afirmă că nu-i cine știe ce chilipir, preciză Ludwik rîzînd.

— Cred și eu, rosti Staś cu un zîmbet, că doar ea n-a avut bărbat.

Maria își măsură fratele cu o privire aspră.

— Știam eu ce fac, spuse.

Avusese cîndva un logodnic, dar rupsese chiar ea logodna.

După micul dejun Ludwik își luă fratele la el în odaie. Se așezară la masă pe două taburete. Paturile rămăseseră desfăcute.

— Hai, deșartă desaga. Doar n-ai venit de ochii noștri.

Staś își cam pierdu cumpătul și mîngîindu-și mustața zise:

— Va să zică nu crezi c-am vrut să văd cum stau rudele mele cele mai apropiate?

— Și ți-ai pierdut toate iluziile! N-avem un chior.

— Ce idee. N-am luat niciodată nimic de la voi și nici acum n-aș lua. Deși mă aflu într-o situație dificilă.

— Știu, știu, spuse Ludwik. Ai stat la zdup, de curînd.

— Iar frăţiorul meu o ştie.
— A scris la ziar.
— Numai în unul.
— Şi tocmai acela mi-a căzut mie în mînă.
— Şi tu ai fost închis, spuse Stanisław.
— Din cu totul alte cauze, se răsti la el Ludwik.
— Să fie chiar atît de diferite? întrebă cu glas dulce fratele mai mic.
Ludwik se sculă şi începu să umble prin odaie.
— Îţi baţi joc, or vrei să-ţi fac vînt? i se adresă Ludwik pe un ton ameninţător.
— N-aş fi vrut să te supăr, continuă Staś cu aceeaşi dulceaţă în glas.
— Hai, dă-i drumul! De ce-ai venit? întrebă Ludwik aşezîndu-se iar la locul lui.
— Nu ştiu dacă îţi dai seama de situaţia mea familială.
— N-o cunosc deloc, zise Ludwik cu destulă brutalitate.
— Despre asta n-au scris ziarele. Klocia m-a părăsit.
— Ce înţelegi prin te-a părăsit?
— A plecat în R.F.G. şi nu mai vine îndărăt. Ne-am despărţit ca nişte buni prieteni. Mi-a promis să-mi trimită o maşină.
— Din R.F.G.?
— Da. Mi-a scris că nu se mai întoarce, că să mă consider liber, că să nu-mi bat capul în legătură cu ea, că îşi poartă singură de grijă.
— Are acolo pe cineva?
— Naiba ştie. Cred că are. N-ar fi rămas ea aşa singură, la voia întîmplării.
— Fir-ar ea de nemţoaică...

— Originea ei germană e foarte îndepărtată. În timpul ocupaţiei se considera poloneză.
— Pe atunci era aproape un copil.
— Dar nici părinţii ei nu s-au trecut pe liste ca *Volksdeutsche*[1].
— S-a trezit în ea sîngele străbunilor.
— Hai s-o lăsăm baltă. Am rămas deci singur şi iau în arendă o fermă mică de lîngă Mszczonowy.
— Mai bine te-ai lăsa păgubaş de arenzile astea. Iar ai să vinzi totul...
— Ludwik, eu nu-ţi cer sfatul şi nici nu ţi l-am cerut vreodată. Dealtfel am asociaţi de toată încrederea.
— Asociaţi? Poate asociate...
— Poate. Dar trebuie să mă ocup de Tolo, să-l rostuiesc pe undeva.
— Aha! Ludwik pricepu unde bate.
— Un bun amic de-al meu, inginerul Gustaw Liński îi va da de lucru, aici, la fabrică.
— La noi?
— Da, chiar aici. Am vrut să vă rog să-l primiţi să locuiască la voi.
— La noi? În pustietatea asta? Păi ar mai trebui să înveţe. Cîţi ani are?
— Şaisprezece.
Ludwik îl privi lung. I se părea că nu prea era aşa.
— Mă rog, poate că ceva mai mult, adăugă Staś precipitat.
— Şi ce-are să facă la fabrică?

[1] Ca avînd origine etnică germană.

— Un fel de practicant sau muncitor mai mare în grad. Mi-ar plăcea să-şi completeze studiile. Va avea o meserie interesantă. Arde de dorinţa să lucreze cu discurile alea.

— Şi-o fi închipuind că are să le asculte cît e ziua de lungă. Dar cu şcoala cum stă?

— Cu şcoala n-a prea scos-o la capăt.

— Calcă pe urmele lui taică-su.

— E un băiat bun, dar tare nefericit. N-are noroc şi pace.

— Un adevărat membru al familiei noastre. Mai ştii, poate că şi-o lua licenţa la întreprinderea asta. Ce zici?

— Cam proastă gluma.

— Stai să-ntreb muierile. Ne-ar prinde bine un băiat ca el. Dar pîn-la fabrică e departe. Cu ce-are să ajungă pînă acolo?

— Tolo are motocicletă.

— Ohoho! A luat-o cam devreme. S-ar fi putut duce zilnic pe jos. E sănătos să umbli.

— Am să vă plătesc pentru întreţinerea lui.

— Din arendă?

— Te asigur că-i o treabă cum nu se poate mai bună. Un adevărat măr cu mere de aur. O să cultiv sparanghel, roşii.

— Numai să nu te-apuci iar să creşti cai.

— Cai acum? Asta-i treaba asociaţilor mei.

— Iar ai să te pomeneşti cu o furcă în cap, şi Ludwik rîse în gura mare.

— Isprăveşte, Ludwik.

Intră în odaie şi Karolina:

— V-a apucat rîsul? Ce-i bucuria asta pe voi?

— Ne bucurăm, cum să nu ne bucurăm? zise Ludwik. Uite că Staś iar ia în arendă o fermă,

împreună cu nişte asociaţi... Şi Tolo s-ar putea să-l deranjeze. E băiat frumos?

— Foarte frumuşel.

— Ei, şi vrea să ni-l vîre nouă pe gît.

— Vai de mine, Staś, ce-are să facă aici?

— L-a şi băgat la fabrică. S-a aranjat cum nu se poate mai bine.

— Dar de Klocia ştii? întrebă Staś.

— Ştiu, noi femeile, avem felul nostru de a prinde de veste, zise Karolina.

— Veniţi dincolo, c-am ceva pentru voi, îi pofti Maria.

Pe masă se afla un sfert de vodcă şi o strachină în care era un hering presărat cu ceapă tocată.

— Oricum, eşti oaspete, i se adresă Maria lui Staś.

— Oricum!

— Oaspete rar, adăugă Karolina. Maria le umplu păhăruţele.

— Spune-mi, Karolcia, cum ai ajuns să pui mîna pe Colibă? întrebă Staś din nou cu glas mieros.

— Ah, e o istorie întreagă. Şi n-am pus mîna bine, că uite Sfatul Popular îmi contestă dreptul de proprietate. Iar eu am plătit-o de două ori, e drept, nu sume prea mari, dar am plătit, aşa cum le zic mereu: „şi primarului şi lui Wójcik". Că pe atunci la Granie mai era încă primar, iar Wójcik era chipurile proprietarul Colibei. Dar s-a mutat în vest.

— După ce-a pus mîna pe bani, zise Staś cu părere de rău. A luat mult?

— Foarte puţin. Şi în bani vechi. Bine măcar că i-am băgat în casă, altfel tot se duceau pe apa sîmbetei.

— Ba nu, că doar i-au mai şi schimbat, spuse răutăcios Staś.

— S-au salvat perlele pe care le aveam de la bunică-mea Lewkowiczowa, mai spuse Karolina. Le dădusem în păstrare Wandei, ştii care, doctoreasa. Ea le-a îngropat în grădiniţă, în cartierul Zoliborz, şi după război s-au găsit. Caz rar.

— Cine putea să le cumpere? se miră Staś.

— S-a găsit cine. Mai mult degeaba. Erau nişte perle foarte valoroase. Cinci şiraguri şi o încuietoare de safir. Bunicii îi plăcea să se gătească.

— Şi toţi banii i-ai băgat în Colibă? mai întrebă Staś.

— Pe toţi, îl asigură Ludwik, înălţînd paharul. În sănătatea lui Tolo al tău. De fapt mă bucur c-o să avem şi pe cineva tînăr printre noi.

Ludwik aruncă o privire Karolinei, dar ea întoarse ochii.

— Apoi eu o să mă mut cu Karolina de tot, preciză Maria care aflase de proiect.

— Ştii, spuse Ludwik, Maria stă iarna cu Karolina, eu stau în odaia alăturată, Jadwiga în bucătărie, iar a patra odaie iarna nu o încălzim. Ca să facem economie. Sper că ai să-i trimiţi nişte bani lui Tolo, ca să ia şi lemne şi să facă focul în a patra odaie. E cam strîmtă, dar ca pentru el, ajunge.

2

Ei, şi peste cîteva zile veni şi Tolo. Pe motocicletă. Într-adevăr, băiatul nu semăna cu taică-su, avea trăsături frumoase, dar la chip aducea cu un şobolan..

La început umbla cam mofluz.

— Are să-i treacă, zicea Karolina, cînd are să se mai înveţe. Noi sîntem pentru el nişte străini.

— Că se învaţă ori nu se învaţă îl priveşte, răspunse Maria, are o căutătură ca de lup.

— Mai mult ca de şobolan, rîse Ludwik.

— Lăsaţi-l în pace, îi ţinu partea Karolina.

Cu aerul lui posomorît, Tolo era cam plicticos. Şi un pic te nelinişte a. Dar îi trecu. Peste cîteva săptămîni părea vizibil mai destins. Parcă ar fi băgat de seamă că unchiul şi mătuşa erau oameni de treabă, nu-l sîcîiau, nu se amestecau în treburile lui. La şapte se ducea la lucru, pe la trei, patru se înapoia, Jadwiga îi servea prînzul în bucătărie, ceilalţi mîncau mai devreme, mînca şi pleca la el în odaie. Motocicleta o ţinea în magazia din spatele casei, o magazie încăpătoare în care ţineau găini, raţe şi uneori gîşte. Pentru porc aveau o îngrăditură aparte.

Ce făcea Tolo la el în odaie nu ştia nimeni. Mai scria, mai citea; Ludwik îl întreba despre aceste lecturi, dar nu putea scoate mare lucru de la el. Dealtminteri, era o vară frumoasă, ieşeau să se plimbe fiecare singur, aşa cum trăiau. Tolo îl lua cu el la plimbare pe Kruczek, dulăul curţii, care ziua sta legat în lanţ.

În toamnă veni şi Kazio Wójcik.

Era fiul cel mai mic al fostului proprietar al Colibei. Pe Karolina venirea lui o cam sperie. Dar Kazio îi explică că i se făcuse dor de Granie, că în vest nu-i plăcea, se simțea străin, parcă ar fi fost numai printre nemți. Mai întîi se tocmi la un gospodar din Granie, apoi lucră la Wyrwidęby ca ajutor de portar, și-o ducea bine. Se mută în aceeași odaie cu Tolo.

Karolinei îi venea cam greu. Fără să vrea îi fugea mereu gîndul la Janek. Își reproșa că e rea cu tinerii, că le poartă pică fiindcă sînt tineri, fiindcă trăiesc, lucrează. Pe cînd Janek al ei? El acum n-ar mai fi fost un băiețandru, ar fi putut avea și el copii. Împletea pulovere și astfel mai scotea un ban peste pensie, dar vara mergea mai greu. Se lăsa furată de gînduri, Maria o certa.

— Nu te mai gîndi atîta, Karolina, n-ai să dobîndești nimic cu gîndurile.

— Știu, Marysia.

Era singura împrejurare cînd Karolina îi spunea cumnată-si astfel: „Marysia".

Într-o duminică se pomeniră cu inginerul Liński, care venise s-o întrebe pe Karolina cum se comportă protejatul lui.

— Dar la lucru cum se poartă? întrebă Maria.

— Foarte, foarte bine. Decît că se ține deoparte. De parcă n-ar vrea să intre în vorbă cu nimenea.

— Și acasă tot așa e.

— E trist.

— I-o fi dor de maică-sa, e un copil, spuse Karolina.

— Păi aici are o a doua casă părintească, remarcă inginerul.

— Mda, făcu Karolina, dar pînă a nu veni aici nu ne știa.

Vara mai era încă în toi cînd, plimbîndu-se pe drumul de țară, chiar lîngă pădure, Karolina îl întîlni pe părintele Dudarz. Nici ea n-ar fi putut spune de ce-i făcu plăcere întîlnirea.

— E o seară atît de frumoasă că nu-ți vine să stai în casă, spuse. Părintele se înapoie din drum și o porni alături de ea.

— La voi e tot mai strîmt, spuse părintele.

— O, nepotul meu nu ocupă prea mult loc, dădu să-i explice Karolina. E un copil foarte liniștit. Deși...

— Aveți unele rezerve? o întrebă preotul.

— N-am nici un fel de rezerve. De fapt nu vreau să mi-o mărturisesc nici mie. Dar îmi vine cam greu să-l am toată vremea sub ochi. În timpul războiului am pierdut și noi un fiu.

— Da știu, știu.

— Și într-un mod atît de prostesc. Eu mă aflam departe, dar oricum n-aș fi putut să-l ajut. Încă nu se descoperise penicilina.

— Cum, n-a pierit în lupta de partizani? părintele părea mirat.

— Nu, părinte. În vreme de război se mai întîmplă să mori și de moarte naturală. A avut apendicită, l-au operat prea tîrziu. Și asta a fost...

— Nici măcar nu-l puteți numi erou, comentă preotul zîmbind cam ciudat.

— De asta îmi pasă prea puțin, spuse Karolina. Moartea unui copil oricum ar fi tot moarte e.

— Și-acum vi le-a răscolit pe toate?

— Fără nici un motiv. Tolo e cu totul diferit de Janek. E și cu mult mai tînăr, mult mai tînăr...

— Desigur...

— Adică mai crud, mai puţin dezvoltat decît a fost Janek la vîrsta lui. Dar încep să mă leg de el. Cînd nu e acasă îi duc lipsa. Aşa e omul, tras de sentimente diferite, şi Karolina zîmbi de parcă s-ar fi luat singură în rîs.

Preotul se opri o clipă şi o privi cu băgare de seamă. Privirea lui o tulbură.

— Draga mea, rosti el de parcă s-ar fi pornit să-i ţină o cuvîntare mai lungă, dar se opri brusc şi spuse pe nerăsuflate: Draga mea, să nu precupeţim dragostea.

— O, mi-e inima uscată, îi mărturisi Karolina.

— Ce altceva poţi avea în viaţă afară de picul ăsta de dragoste? se întreba preotul parcă pe sine. Dar pînă şi pentru asta ne decidem greu.

Se oprise în mijlocul drumului, se întoarse cu faţa spre Karolina, şi cu sprîncenele înălţate, i se adresă de-a dreptul ei atunci cînd repetă cuvintele: — Dar pînă şi pentru asta ne decidem greu.

Karolina îşi spunea mereu vorbele astea de cînd se ivise şi Kazik, iar odată cu el în Colibă se instăpîni o altă viaţă. Băieţii rîdeau, vorbeau tare şi Tolo se schimbă cu desăvîrşire.

Atmosfera cea nouă din casă deveni pentru Karolina insuportabilă. Voia să se stăpînească, intra în odaia băieţilor, vorbea cu ei, se înapoia la ea, unde o întîmpina privirea aspră şi întrebătoare a Mariei, şi repeta:

— Dar pînă şi pentru asta ne decidem greu! Vai cît e de greu.

Într-un rînd, stînd la masă îl întrebă pe Ludwik:

— Ai cunoscut o familie Drucki din Lvov?

— Drucki-Lubecki sau Drucki-Sokolnicki?

— Drucki, simplu. Parcă erau din Colomeea.

— Ştii doar, că n-aveam nici un fel de cunoştinţe pe acolo. Mergeam atît de rar la Lvov!

— Tocmai. Tu preferai Vilno.

— Aşa e. Dar de ce mă întrebi?

— Doamna Drucka de care-ţi spuneam a fost cu noi în Kazahstan. A murit lîngă noi.

— Te gîndeşti la Emilka? o întrebă Maria. E tot la Varşovia.

— Am remuşcări, spuse Karolina. I-am promis doamnei Drucka să mă ocup de Emilka.

— Cred că nu prea-i poţi fi de folos, aruncă Maria sarcastic.

— Mai ştii? Trebuie să-i scriu...

— Să-i scrii? se miră Maria.

Într-adevăr, a scrie o scrisoare era un eveniment de seamă în Colibă.

Se puseră pe căutat un toc şi hîrtie. Întreţineau numai relaţii oficiale cu Sfatul Popular, cel mult cu Raionul. Nu le mai rămăseseră nici rude şi nici prieteni. Pînă şi de sărbători primeau un număr minim de felicitări.

— Şi cum e Emilka asta? întrebă Tolo, care lua masa cu ei, fiind duminică.

— Hm, greu de spus, rosti Karolina pe gînduri, e o fată foarte ciudată. Dealtminteri n-a acceptat s-o ocrotesc. Nu am nimic să-mi reproşez.

— Şi totuşi ceva te roade, îi spuse zîmbind Maria. Ai fi putut s-o vezi, deşi fata n-a prea vrut.

— E foarte încăpăţînată. Şi zvăpăiată...

— Cum zvăpăiată? întrebă Ludwik, luîndu-i-o înainte lui Tolo.
— M-am exprimat prost. Am vrut să spun „independentă".

3

A fost o duminică excepţional de frumoasă şi de caldă. În martie zilele de felul ăsta sînt rare. Pădurea era superbă, carpenii dăduseră cele dintîi lăstare, zada se învăluise ca într-o pulbere roşietică, iar mestecenii erau verzi — toate pe fundalul întunecat al desişurilor de brazi şi al pinilor înalţi. Toată lumea ieşise la plimbare în pădure. Fiecare singur.
Tolo ieşi şi el împreună cu Kazio, îndată după prînz.
— Închipuie-ţi, că azi la masă, au vorbit de Emilka, spuse Tolo.
— De Emilka? Te-o fi luat gura pe dinainte, se burzului Kazio.
— Pe cuvîntul meu că nu. „Dînsa" o ştie de pe undeva din Turkestan.
— Nu se poate!
— Ba uite că-i aşa. Unele probleme atîrnă parcă în aer. Ei presimt c-o să vină încoace.
— Sau poate că pur şi simplu au aflat.
— Da de unde. Încă nu ştie nimeni de plecarea călugăriţelor surori de caritate din Wyrwidęby.
— Mda. Eu am fost primul care am mirosit ceva. Dealtminteri are să fie o plecare treptată,

pentru moment vor veni numai trei infirmiere laice.
— Dar cum de-a aflat Emilka? Cum o fi făcut?
— Asta nu mai e treaba noastră, ea ştie tot.
— Mă mănîncă palmele.
— Ţi se pare numai.
— Cum o duci la popa?
— Mişto. Are ăsta o bibliotecă pe cinste. A dosit cîte a putut, cînd le-au cărat de pe la conace.
— Vezi, nu te nărăvi la citit de-adevăratelea. Din citit nu poate să iasă nimica bun.
— Păi, ceva musai să citesc şi eu. De cîte ori iau o carte, trebuie după aceea să-i povestesc başibuzucului cîte ceva din ea. Ba cîteodată chiar citesc cu mare plăcere. Ehei, are pe acolo cîte şi mai cîte...
— Vezi, ai grijă cu cărţile. Tu şi la casa de corecţie aveai apucăturile astea rele. Îi linguşeai pe belferi. Şi cum stai? Încă n-ai dibuit nimic?
— Nimic. E tare ascuns, boaita. Împărţeala pe dinăuntru a parohiei o ştiu şi cu ochii închişi, ca pe casa mea.
— Atît nu ajunge.
— Popa ţine la mine. Mă descoase. Tocmai despre cărţi. Pîn-la urmă scapă el o vorbuliţă, altfel nu se poate.
— E mare parohia?
— Micuţă, şi toată ticsită de cărţi.
— Lăzi au?
— N-am băgat de seamă.
— Dar dulapuri?
— Dulapuri, sînt. Dar ce-i în ele încă n-am aflat.
— Şi cu hramurile ce se aude?

— Unul a fost. Iar al doilea e de sfîntul Bartolomeu.

— Asta ştiu, de 24 august.

— Primul a fost în martie.

— Păi atunci rămîne pentru august.

— Numai de-aş afla ceva pînă atunci.

— Bine, măi omule, mai sînt patru luni.

— Trec atît de iute!

— Ian ascultă, măi Tolo, nu te pierde cu firea. Din cauza hahalerelor alea. Ai ajuns sentimental. Cîine au?

— Au, de curte.

— Aşa-i mai bine.

— Îl cunosc. Mi se gudură la picioare. Se zbenguie cu Kruczek. Latră numai cîteodată.

— Nu există nimic mai rău decît un cîine în casă, înăuntru. Şi îngrijitoarea?

— Bătrînă ca lumea. De abia se mai ţine pe picioare.

— Bătrînii au cîteodată o putere în ei, de te miri.

— Grozav mai eşti. La toate te pricepi. Ai sugrumat vreodată o babă ca asta?

— Eu, nu. Dar mi-au zis băieţii.

— Iar tu nu le mai da crezare băieţilor. Mint aşa, de sanchi, de cele mai multe ori.

— Aoleu, Tolek, Tolek, văd că te-au îmbrobodit.

Ajunseră astfel pînă la spital. Kazik se duse să taie lemne pentru a doua zi.

— Salutare, îi strigă lui Tolek, şi o rupse la fugă.

— Da grăbit mai eşti, constată Tolo, oftînd, şi se înapoie acasă.

Dar apoi se răzgîndi şi-o porni spre parohie. Nu-şi punea el la inimă planurile lui Kazik, iar cu părintele Andrzej tare îi mai plăcea să stea de vorbă. Se simţea adult în aceste convorbiri. Nu discutau decît probleme serioase.

Dar în ziua aceea nu i-a fost dat să ajungă pînă la preot şi la biblioteca acestuia. Cînd, umblînd pe şosea, se apropie de locul unde pornea lateral potecuţa care ducea la parohie, băgă de seamă că un ins mergea în faţa lui şi în aceeaşi direcţie cu el. Îl nedumeri înfăţişarea acelui tip. Umbla destul de iute, dar se vedea că e obosit. Cizmele lui vechi şi stricate erau acoperite de un strat gros de praf. Pe cap purta o şapcă de ciclist în carouri, aşa cum astăzi se mai întîlneşte doar în comicsuri, iar în mînă ţinea o valijoară de piele avînd nenumărate etichete multicolore.

Se miră văzînd că tipul acela ciudat o ia pe potecă şi că se îndreaptă spre parohie sau spre biserică. Se opri, aşteptînd, şi-l văzu pe străin cum urcă scările spre casa preotului.

— N-am ce să mai caut, îşi spuse, şi-o luă din loc.

4

Noul-venit sună la uşă. Preotul însuşi îi deschise şi rămase uluit în prag. O clipă tăcură amîndoi.

— Isuse, sfîntă Fecioară, exclamă preotul. Tu eşti, Pius?

Bărbatul cel înalt rîse forţat.

— Ce-ar fi să mă poftești înăuntru? spuse.
Preotul se trase îndărăt, îi luă din mînă valijoara ciudată și de modă veche, și-l conduse la el în odaie.
Străinul se uită la pereții acoperiți de polițele bibliotecii și, fără să fie poftit, se așeză în fotoliul de mușama.
— Am obosit, zise scoțînd șapca în carouri. Vin pe jos de la gară.
— Trebuia să iei un taxi sau o căruță.
— Îhî, rîse iar Pius cu rîsul lui neplăcut. Nu știam dacă ai să-mi faci tu cinste.
— De ce?
— N-am un chior. De la Varșovia am venit pe blat.
— N-ai avut nici patroni și nici cine să te finanțeze?
— Am rupt-o cu toate...
— Asta-i frumos, domnule moșier.
— Poți spune chiar și domnule conte.
Preotul se așeză în fața lui.
— Ce ai de gînd să faci?
— Habar n-am, e rău de mine.
— Mă îndoiesc, zise preotul.
O clipă tăcură amîndoi.
— Ai venit de mult din America?
— Acum o săptămînă.
— Ai ceva lucruri?
— Valiza asta.
— Și?
— Mi-au făcut vînt din America.
— Parcă te invitaseră?
— Da, dar voiau să lucrez.

— Și tu n-ai vrut?
— N-am putut.
— N-ai putut? Haidade!
— Te rog, Andreiașule, lasă încolo tonul ăsta de preceptor de altădată.
— Mi-ar fi și greu să-l regăsesc. L-am uitat.
— L-ai uitat cu desăvîrșire. Părintele-patriot.
— E mai bine să folosești aceste cuvinte separat: preot și patriot.
— Sigur?
— Foarte sigur.
— Și unul și al doilea?
— Și unul și al doilea.
— Una vorbim, bașca ne înțelegem.
— Tot colțos ai rămas.
— M-am muiat, m-am muiat rău.
— Vom vedea.
— Sînt nevoit să stau cîteva zile la tine. N-ai să ai neplăceri?
— Ce fel de neplăceri? Cameră este. Mîncare este. Nu atît de aleasă ca pe vremuri la Wyrwidęby, dar se găsește. La dejun avem lapte acru.
— Ai vaci?
— Una singură.
— Asta-i grozav. Du-mă la mine în odaie, pic din picioare.
— Vino. Să-ți aduc ceva de mîncare?
— Adă.
Cînd preotul veni la Pius în odaie aducînd ceaiul, acesta adormise. Îl privi o clipă, arăta încă tînăr cu toate că avea... „Ia stai, cîți ani o fi avînd? În jur de cincizeci? Nu era prea mare diferența între noi, de vreo zece, unsprezece ani."
Pius deschise ochii.

— Ce te uiţi aşa la mine?
— Ai slăbit.
— Cred şi eu, cu viaţa asta de cîine. Să tot goneşti întruna, ca un iepure peste cîmp.
— Pentru ce te-ai înapoiat în Polonia?
— Ce era să fac? Aici barem se ştie cine eşti. Şi-apoi mi-au poruncit.
— Tocmai de aia că se ştie.
— Ai nişte idei foarte ciudate...
— Tu ai nişte idei ciudate, îi spuse preotul Andrzej, şi se aşeză în fotoliul de lîngă patul lui Pius. Imaginea pe care ţi-ai făcut-o tu despre Polonia de astăzi e greşită. Ţi se pare că e ca o ramă prea îngustă în care tu nu încapi. Nicăieri nu-i de tine, nicăieri nu-ţi afli locul. Dar de ce zic eu „Polonia"? Tu nu te poţi adapta nicăieri în lume. Ai fost în America... de două ori. Dar asta e o altă Americă decît cea pe care ai cunoscut-o înainte de război. Atunci te-ai dus la vînătoare în Alaska. Vouă, marilor latifundiari, nu vă mai ajungea Africa, te-ai dus în Alaska să vînezi urşi. Acum cel mult poţi să mai tragi într-un urs cu un ochi de sticlă în frunte, la iarmaroc. Şi le duci lipsa urşilor de altădată. Vino-ţi în fire, Pius, nu-i vremea acuma de vînat urşi. Aşa încît, las-o încolo de vînătoare.
— Poate că e momentul de vînat altceva.
— Ei, iacătă, numai asta mai lipsea. Tu nu poţi găsi alt punct de vedere decît al celui care ocheşte dintr-o armă de vînătoare. Să tragi în oameni nu ştii şi nici nu vrei. Ori poate că ai învăţat? Ţi-a mai rămas munca. Dar cum să munceşti? Habar n-ai cum să te apuci de o treabă ca asta...

— Nu mă mai chinui, Andrzej, te-am mai rugat. Nu-mi place cînd mi se aminteşte că sînt un om sfîrşit.
Părintele Andrzej se sculă în picioare şi se uită la Pius de sus.
— Sfîrşit? spuse. Tu nu te-ai început vreodată. Te ştiu din copilărie.
— N-aveai decît să mă începi tu.
— Pe tine? Dacă cineva nu vrea să-şi construiască o casă, n-o construieşte nici dacă îi aduci o sută de trenuri cu cărămizi. Ajunge. De mult n-am ţinut o predică atît de lungă.
— Şi la spital ce se mai aude? se însufleţi deodată Domaniewski.
— Se schimbă surorile de caritate călugăriţe cu infirmiere laice.
— Dar aici? Ai să poţi să-mi rezolvi cumva?
— Ce anume?
— Şederea aici. Nu am voie să stau în acelaşi poviat în care am avut şi moşia.
— Ba aproape chiar pe aceeaşi moşie. N-am încotro, trebuie să ţi-o aranjez într-un fel. E un tip aici, Preşedintele Sfatului Popular, un om foarte de treabă. Mă înţeleg eu cu el.
— Asta-i bine.
— Deşi nu prea pricep la ce îţi trebuie. Că doar n-ai să rămîi aici o veşnicie. Şi dacă e vorba numai de cîteva zile...
— Aş prefera să am această posibilitate. Trebuie să mă adun.
— Păi atunci adună-te. Sau dormi. Eu mă duc jos. Muzica n-are să te deranjeze?
— Cum? Tot aşa o ţii?

— Ce să fac, e slăbiciunea mea. Dormi, am să vin peste vreo două ceasuri.

Jos se afla un pian și pe pupitru era întinsă partitura pentru pian din *Văduva veselă*. Tot pe pian era și fotografia Mesalkăi. Murise în ziua cînd se spovedise. Murise parcă *in odore sanctitatis*. O chema Magdalena. Și avusese un zîmbet...

Preotul execută încetișor la pian aria Annei din actul II. Minunată melodie. Cea mai frumoasă din cîte știa.

— Trebuie să fie minunat, își spuse.

Pianul era plin de partituri din operete pentru pian. Era pasiunea părintelui Andrzej, dar la teatru nu fusese niciodată. Adică la operetă nu fusese, că altminteri se dusese să vadă niște drame clasice. Îl cam plictisiseră, dar nu îndrăznea să și-o mărturisească nici lui însuși. Piesa *Samuel Zborowski*[1] de Słowacki[2] nici n-o înțelegea. Dar n-avea prea mult timp pentru *Văduva veselă*, trebuia să se ducă la vacernie.

5

Iar Tolo nu știa ce să facă. N-avea nici un chef să se înapoieze acasă. Așa c-o luă drept înainte prin pădure, lăsînd pe stînga ultimele case din

[1] *Samuel Zborowski*, poem dramatic, asemuit misterelor din evul mediu, una dintre cele mai stranii creații ale romantismului polonez.

[2] *Słowacki* Juliusz (1809—1849), reprezentant de seamă al romantismului polonez.

Granie. Nu umblase niciodată prin părțile astea și pădurea i se părea cam sălbatică, deși rariștea dispăru repede și trecea acum numai printre pini înalți. Din cînd în cînd dădea peste un stejar foarte bătrîn și singur, rămășiță a codrului care hălăduise odinioară pe aici, înaintea pădurii de pini. Pinii erau bătrîni și ei. Tolo mergea liniștit și fluiera (nici nu-și dădea seama că fluiera o melodie din operetele părintelui Andrzej), chibzuind la soarta lui. Nu atît la soarta lui cît la aceea a tatălui său, care se împletise destul de straniu cu a lui. Cei trei ani pe care îi petrecuse la casa de corecție se acopereau cu cei trei ani cît stătuse taică-său la închisoarea din Jędrzejowie. Tolo își spunea că pe amîndoi îi lovise năpasta pe nedrept. Dar așa se întîmplase, n-aveau ce-i face, și trebuiau să se împace cu soarta.

Încet, încet, iar începea rariștea, carpenii și alunișul, precum și alte feluri de tufișuri. De la o vreme hățișul deveni atît de des, încît era nevoit să se strecoare printre crengi. Terenul în mod vizibil se înălța și brusc zări în fața sa o rîpă nisipoasă. Era o trecătoare, destul de îngustă, iar pe celălalt mal al ei creșteau tot tufe de aluni și se înălțau tot trunchiuri zvelte și roșii de pin. Pe fundul trecătorii luneca o potecă acoperită cu iarbă.

— Aha, își zise Tolo, aceasta este Măgura vrăjită. Mi-a vorbit de ea Jadwiga.

Și începu să coboare, dar se opri la jumătatea drumului.

Auzi un fluierat ieșind din hățișul de vizavi. Se opri și trase cu urechea. Cineva fluiera o arie din *Văduva veselă*.

Cu multă băgare de seamă desfăcu ramurile de alun acoperite cu frunzulițe mărunte, și privi în direcția de unde venea fluieratul. Nu văzu nimic și păși mai în față. Fluieratul se opri. Peste o clipă mai făcu un pas. Și atunci zări un băiat stînd de partea cealaltă, chiar în fața lui. Îl vedea limpede. Celălalt nu-l observase, ținea capul aplecat într-o parte și părea că supraveghează fundul trecătorii și potecuța care șerpuia acolo.

Băiatul era îmbrăcat ciudat, gol pînă la brîu, purta niște *bluejeans* vechi și jerpeliți, iar pe cap căra ca pe-un cuib de pasăre o imensă căciulă de blană.

După un timp iar începu să fluiere. De astă dată era tangoul din *Bal la Savoi*. Lui Tolo îi plăcea grozav de mult melodia.

Dar socoti că era mai bine să nu se arate. Se trase îndărăt, sub perdeaua crengilor de alun, și totuși îl mai zărea încă pe băiatul străin care îi amintea de cineva. Pe obrazul acestuia, deși la distanță, desluși ca un fel de încordare. Înțelese că puștiul nu fluiera numai așa, într-o doară, ci că semnaliza. Că aștepta pe cineva. Și în același moment îl văzu cum se lasă să alunece pe malul surpat, printre tufișuri.

„Are să se julească“, îi trecu prin minte lui Tolo.

Se aplecă din nou dintre crengi și zări pe cineva trecînd pe potecă. Băiatul se întîlnise cu acel cineva în trecătoare. Tolo rămase cu gura căscată. Era inginerul Lińska.

Cînd se trase îndărăt spre cărarea ce-avea să-l ducă acasă, oprindu-se în vîrful rîpei, văzu cum la

curmătura trecătorii se înalță o fîșie îngustă de fum.

— De unde a mai apărut și acest wigwam? își vorbi singur. Oare fumegă Prisaca Moartă?

6

Părintele Dudarz, înapoindu-se de la vecernie la parohie, își găsi oaspetele dormind adînc. Se îndreptă deci spre Sfatul Popular din Granie. Dyla, președintele, se afla singur la el în odaie, cu un vraf de hîrtii în față. Era un bărbat nu prea înalt, cu trăsăturile feței liniștite și, cu o privire a ochilor săi cenușii netulburată de nimic.

Se salutară.

— Ce faci, părinte, ce vînt te aduce la mine?

— Aș fi preferat să viu fără vreun interes anume.

— Și eu aș fi preferat.

— Dar parcă în vremurile noastre există vizite dezinteresate?

— Nu prea există. Sînt vremuri interesate.

— Altminteri ce se mai aude?

— Uite, avem necazuri cu rapița.

— A înghețat?

— A fost o toamnă proastă, pe urmă a dat gerul, dar ninsoare ioc. Toate au înghețat.

— La mine au degerat căpșunile.

— De căpșuni nu ne doare capul. N-avem culturi mari de căpșuni. Dar rapița e altceva! La

noi, la colectivă, au trebuit să are pentru a doua oară.

— Şi acum ce-aveţi de gînd?

— Au pus zarzavaturi. Dar nu le prea prieşte. Iar e secetă.

— Aşa-i întruna. Or e ploaie prea multă, or e secetă. Cum o suceşti tot rău e.

— Nu-i chiar mereu aşa.

— Domnule preşedinte, am un oaspete.

— Şi?

— Apoi, un oaspete mai aşa.

— Şi ce-mi pasă mie?

— Păi tocmai despre asta e vorba, să nu vă pese.

— O! Ce soi de oaspete?

— Nu ştiu dacă dumitale îţi sînt cunoscute amănuntele biografiei mele? întrebă preotul.

Preşedintele înălţă din umeri.

— În orice caz nu în mod oficial, răspunse.

— Eu sînt intelectual pe cît eşti şi dumneata. Dar am umblat prin case mari ca institutor.

— Asta cred că ştiu, zise Dyla.

— Am fost şi aici, în Wyrwidęby, încă pe vremea contelui celui bătrîn.

Preşedintele căscă uşor şi spuse brusc cu un ton total schimbat faţă de cel cu care vorbise pînă atunci:

— Să vezi, părinte, ce-am visat! Toată noaptea m-am frămîntat, parcă eram pe front, eu, răposata maică-mea, şi soră mea, şi se făcea că toate erau bune, că trebuia să trecem frontul şi acolo avea să se întîmple ceva important, nu ştiu bine ce. Şi brusc ne vine ordin de evacuare. Cum? Cu ce? Cum s-o evacuez pe bătrîna mea mamă?

Mă duc la soră-mea să mă sfătuiesc cu ea, şi-o găsesc înfăşurată în cearceaf, numai capul i se mai vedea... Şi-i spun, Janinka, trebuie să plecăm, ne evacuează, închipuie-ţi dumneaţa, părinte, ce poate să-i treacă omului prin minte în vis...

— Ai fost vreodată pe front? îl întrebă părintele Dudarz.

— Apoi, care dintre noi, la vîrsta noastră, n-a fost pe vreun front oarecare? Numai că fronturile astea erau diferite. Nu-i aşa?

— Cîteodată erau numai în aparenţă diferite, spuse preotul accentuînd în mod semnificativ cuvintele.

— Chiar aşa, chiar aşa, confirmă precipitat preşedintele. Era greu să le deosebeşti. Frontul pentru patrie şi atît.

— Nu prea sună a dreaptă credinţă vorbele astea în gura unui preşedinte al Sfatului Popular, remarcă preotul.

— Dar ce, eu mi-s plămădit din altă humă decît dumneata?

— Nu, fireşte, dar vezi că acestui oaspete al meu i s-a părut cîndva că el ar fi plămădit din altă humă decît noi.

— Aha, se dumiri Dyla. Cine a sosit încoace ştiu.

— S-a şi aflat?

— Muierile sporovăiesc. O verişoară de-a mea a venit cu trenul de la Varşovia, ea e de pe aici. Şi mi-a spus.

— Mare noroc am avut că n-am tăinuit-o, spuse părintele oftînd.

— Ba i-am cerut şi şefului miliţiei să închidă ochii. Ce-o să facă pe aici? O să stea cîteva zile şi are să se ducă.

— Şi eu tot aşa gîndesc. A tras la mine fiindcă numai pe mine mă ştie. Pe vremuri am fost institutor la ei în casă. Eram foarte tînăr...

— Nu l-ai învăţat prea multe, părinte.

— Asta cam aşa e.

— Mă rog, dar ce caută prin părţile astea?

— Tocmai că nu ştiu. Acum doi ani a fost la Tîrgul din Poznań. Şi-a reînnoit prieteniile americane. Cum sînt privite astăzi asemenea lucruri se ştie.

— Poate că fără nici un rost...

— Cum adică, fără rost?

— O fi umblat prin tîrg. Ce ştie să facă?

— Nu prea multe. Dalde ăştia ştiu să se adapteze ba chiar sînt plăcuţi atunci cînd sînt bine crescuţi. Din păcate, Pius al meu n-a fost niciodată bine crescut.

— Ce spui, părinte? E atît de mare boierul?

— N-a fost niciodată bine crescut. Era tare răsfăţat. Aşa era şi maica lui... Iar de acum încolo... nici vorbă să se mai adapteze.

— De ce mi-o spui mie, părinte, eu n-am de gînd să-l educ.

— Păi tocmai de aia. Mi-e să nu-l ducă la vreo instituţie educativă. E prea bătrîn.

— Ehe, l-ar mai putea învăţa multe. Dar am înţeles. Deocamdată închid ochii şi aşa i-am cerut să facă şi şefului miliţiei. Iar el mă ascultă şi crede în mine ca în Dumnezeu.

— Dar în Dumnezeu sigur nu crede.

— În Dumnezeu nu, dar în mine da.

— Bine-ar fi să nu-i dezamăgeşti credinţa. Ar fi păcat.

— Credinţa şefului de miliţie nu trebuie să ne privească. Ne privesc doar acţiunile lui.

— Acţiunile se bazează întotdeauna pe credinţă.

— Iată o axiomă identică pentru noi amîndoi.

— Presupunînd că este o axiomă.

— Şi ăsta, cum îi zice, Pius sau Benedykt, are ceva relaţii, ceva cunoştinţe pe aici? S-a văzut cu cineva?

— A sosit acum cîteva ceasuri.

— Dar inginerul Lińskі n-a fost pe la dumneata?

— Inginerul Liński? Cel de la fabrică? Ce-are el comun cu toată tărăşenia? De ce mă întrebi?

— Nu, eu nu întreb nimic. Dar Liński ăsta i-a fost ortac.

— Ortac? Unde?

— Au stat împreună la zdup.

— Ia te uită, habar n-am avut.

— Păi, bineînţeles.

— Totuşi, sînt cam neliniştit, şi pentru el, şi pentru mine. El nu are pe nimeni aici. Iar eu sînt vechiul lui profesor. Pasămite. A fost elevul meu... Ce fel de elev, mai bine să nu mai vorbim. Dar oricum. N-are pe nimeni care să răspundă pentru el.

— Poate că mai degrabă are el nevoie de cineva de care să răspundă.

— Desigur. Dar aşa, bătînd din palme, e mai greu să găsească pe cineva. Şi el toată viaţa lui n-a avut pe nimeni.

— Săracul.

— Acum e greu... să iubeşti... aşa.

— Crezi, părinte, c-ar fi în stare să iubească pe cineva?

— Că ar putea să iubească ceva, sublinie preotul în mod semnificativ.

— Măcar atît cît iubim noi doi.

— Ceea ce iubim noi doi e foarte mult. Nu oricine ar fi în stare.

— Ce tot spui, părinte? Orice se învaţă! De ce-ar fi atît de greu? Bucăţica asta de pămînt, bucata asta de pădure, şoseaua, ocolul din spatele casei. Să fie chiar atît de greu?

— Iubirea ca explicaţie a existenţei?

— Eu asta n-o înţeleg. Dar cred că poţi trăi dacă iubeşti. Pe cînd dacă nu iubeşti...

— Doamne Sfinte, zise părintele Andrzej în şoaptă. Ce lucruri ciudate discutăm noi aici. Şi nu era vorba decît ca el...

— Nimeni nu se va lega de el.

— Mulţumesc. Dar cînd stau şi chibzuiesc la tot ceea ce mi-ai spus dumneata, domnule preşedinte, nu prea găsesc multe motive de reconfortare. Găsesc prea puţine motive la el. Deşi încă nu mi-am pierdut curajul.

— Asta e bine, e foarte bine, spuse preşedintele privind undeva în gol. Da, da, e foarte bine, mai adăogă maşinal, şi se sculă să-şi ia rămas bun.

7

Tolo se înapoie acasă. Coliba stătea pustie şi liniştită. Rămase o clipă pe gînduri în tindă, şi după aceea abia observă pe Karolina la el în odaie, apoi se corectă în mod loial: Karolina era la ei în odaie.

„Ce-o fi făcînd acolo?“ se întrebă.

Intră.

Karolina şedea pur şi simplu la masă, cu braţele pe tăblia mesei şi se gîndea la ceva.

— N-ai fost la parohie? îl întrebă.

— A venit cineva la părintele, răspunse Tolo.

Karolina nu reacţionă. Tolo se opri în faţa mesei.

— De ce stai aşa dusă pe gînduri? o întrebă.

— Am vrut să-ţi spăl cîte ceva, îi răspunse Karolina. Caut lucruşoarele şi nu le găsesc.

— Chiloţii, sau cum le zici tu, izmenele, mi i-am spălat singur. Cămăşile sînt în sac.

Karolina nu răspunse nimic.

— Întotdeauna îi spălai lingeria lui Janek? o întrebă Tolo.

— A lui Janek nu, niciodată, o dădeam la spălătorie.

— Mătuşă, de ce vorbeşti întotdeauna altcum despre Janek. Altcum decît a murit. De parcă ai vrea să ascunzi că l-au ucis nemţii.

— Pentru că nu ştiu dacă l-au omorît nemţii. Ştiu că l-au deportat. Iar Wacek, fiul prietenei mele, a murit de apendicită.

— Şi-atunci, de ce?

— Îmi vine atît de greu să vorbesc despre asta, Tolo, spuse Karolina de parcă şi-ar fi cerut scuze.

— Iartă-mă că te-am întrebat.

— Nu, n-are nimic. Chiar eu am vrut să-ţi spun. Să povesteşti că l-au ucis nemţii, e atît de banal, de comun. Şi nici nu vreau să mă văicăresc. Îmi vine mai uşor să spun că a murit din cauza apendicitei. E mai de înţeles. Mai de înţeles chiar şi pentru mine... Pe cînd aşa, că l-au deportat... cine ştie asta? Şi Karolina înălţă din umeri.

— Totuşi v-a adus cineva ştirea, nu?

— A venit unul de la Skierniewice. Zicea că pe Janek şi pe alţii i-au dat jos din vagoane şi i-au împuşcat. E atît de greu să-ţi închipui una ca asta. La cimitirul din Powązki, la cavoul nostru, am pus o tăbliţă pentru Janek, ba am trecut şi o dată, scornită... de mine... sau poate de Ludwik, dar data e fictivă... la fel de fictivă ca şi această moarte.

— Îmi pare rău.

— Da, e neadevărată, nu poţi s-o atingi. Oare poţi explica oamenilor una ca asta? E cu mult mai simplu să spui c-a murit la spital. Şi în felul ăsta nici oamenii nu se căznesc prea tare să-şi exprime compătimirea. Ceea ce e amuzant. Doar moartea tot moarte e. Dar cînd le spun că a murit la spital nu încearcă să-şi „exprime" nimic. Iar această „exprimare" e un lucru cumplit, Tolo dragă. E cumplit.

— Nu prea înţeleg bine, mătuşică.

— Fireşte. De unde să cunoşti lucrurile astea? E cu mult mai bine că nu le înţelegi! Karolina

se sculă în picioare şi continuă: Tu să spui întotdeauna că Janek a murit la spital, gîndeşte-te la el ca şi cum ar fi murit la spital. Voia să plece. Brusc se opri şi adăogă: Ştii, cînd sînt enervată ca acum, îmi trec prin faţa ochilor tot felul de imagini. Mătuşa mea avea o grădiniţă, într- n orăşel de provincie, ne duceam acolo cu mama. În grădiniţa aceea creşteau o mulţime de agrişe. Era înainte de a fi dat o molimă peste agrişe şi agrişele erau minunate. Tufele creşteau chiar lîngă potecile grădiniţii. Şi în grădiniţă ciocănitoarele băteau atît de tare...

Tolo se uită uimit la Karolina. În ochii ei se iviseră lacrimi.

— E cald astăzi şi e zăduf, spuse Karolina, ieşind din odaie.

Tolo stătu multă vreme nemişcat privind tăblia lustruită a mesei.

„Mîine urmează să se trimită nigrozină pentru preparatul masei plastice din care se fac discurile", îşi spuse. Şi brusc îi veni în minte inginerul Liński şi băiatul care fluiera tangoul din *Bal la Savoi*.

8

Preşedintele Dyla avu chiar în după-amiaza acelei zile o convorbire cu şeful miliţiei Paligóra. Vorbiră despre părintele Andrzej.

Preşedintele îi povesti:

— Mi-a spus că amănuntele biografiei sale trebuie să ne fie cunoscute. Problema e că, deși el n-a avut cum s-o ghicească pe fața mea, nu toate amănuntele biografiei sale îmi sînt cunoscute.

— La ce s-o fi referit? întrebă șeful miliției.

— S-a gîndit, ba chiar mi-a și spus, că pe vremuri a fost institutor în casa acestor Mastai-Domaniewski. Bineînțeles c-o știam.

— Și ce anume nu știi?

— Tu îi cunoști toată biografia?

— Și-a făcut-o de vreo trei ori în scris, dar de fiecare dată parcă îmi lipseau cîțiva ani.

— Uite asta e, spuse roșind de mînie șeful. Și mie îmi lipsesc cîțiva ani.

— Pare-mi-se, e vorba de cîțiva ani din perioada ocupației.

— Toată vremea a stat aici.

— Cu excepția anilor 1944 și 1945; s-a înapoiat la sfîrșitul anului 1946.

— Ce înseamnă: s-a înapoiat, că doar nu s-o fi vînturat din bună voia lui?

— Avea relații și căpăta numirea acolo unde poftea.

— Adică și în acei doi ani fusese numit undeva. Era vicar sau paroh...

— Dar unde?

— Aș vrea s-o știu și eu.

— Nu ne-ar putea-o spune acest Pius?

— Să-l întrebăm cred că n-are nici un rost.

— N-am să-l iau la întrebări. E mai bine să evităm orice discuție cu acest domn.

— Da, fiindcă asta ar fi ori totul, ori nu ar fi nimic.

— Deocamdată e nimic.

— Și după aceea are să fie totul?

— Totul.

— De nu ne-ar sta în cale.

— Nu-i o figură chiar atît de barosană!

Paligóra se uită cu luare aminte la președinte.

— De fapt, de ce ții să afli totul despre cei doi ani din viața părintelui Andrzej? îl întrebă.

— Din pură curiozitate.

— Ia te uită! Doar atît?

— Eu cred că ai vrea să știi ca să-l ai la mînă pe popă.

— Da de unde! La ce mi-ar folosi? Și apoi cum poți avea la mînă pe un om ca parohul nostru? Dimpotrivă, aș zice că el ține prea multe fire în mînă. Dar ne va fi de folos prin bunătatea sa. Bunătatea duce și ea direct în iad. Iar pe el însuși n-ai să-l poți duce.

— Ba nici nu se știe încotro să-l duci.

— Un locșor, acolo, s-ar mai găsi. Dar eu mă gîndeam la scop. Ce să faci cu el? Nu-i de noi.

— Și nici de el.

— Ai dreptate, nici de el, spuse Dyla pe gînduri, privind undeva în zare peste capul interlocutorului său. Uneori, îi admir pe oamenii ăștia cum știu să trăiască, să trăiască pentru ei înșiși.

— Poate or fi trăind pentru alții.

— Nici vorbă. Dar mie mi se pare că acela care nu știe să trăiască pentru el, nu știe să trăiască nici pentru alții.

— Tare mai ești naiv, cum de te-ai păstrat astfel? se miră Paligóra.

— Doreşti amănunte în legătură cu autobiografia mea? îl întrebă rîzînd Dyla. Nu te mulţumesc datele din dosar?
— E cam subţirel dosarul tău. Nu cumva te-ai rătăcit şi tu împreună cu părintele Andrzej în anii aceia?
— Dacă m-oi fi rătăcit, n-a fost în anii aceia, ci în alţii. E ciudat cum fiecare dintre cetăţenii Poloniei Populare are în viaţa lui cîte doi ani de acest fel, pe care ar prefera să nu-i recunoască...
— Doi ani, hai să zicem, dar de obicei sînt mai mulţi. Cu mult mai mulţi.
— Dar cel puţin doi.
— Păi da.
— Ai şi tu doi ani din ăştia, Paligóra?
— Eu sînt o lăudabilă excepţie. Eu n-am decît două zile pe care aş prefera să nu le recunosc. Dar două zile aproape că nici nu contează.
— Nu aproape, ci efectiv nu contează.
— Ştii la care două zile mă refer?
— Cred că ştiu. Dar poate că nu ştiu.
— Poate?
— Poate.

9

Peste cîteva zile, Kazio iar nu găsi aproape pe nimeni din personalul spitalicesc de la Wyrwidęby. Trecu prin faţa pavilionului de spital şi prin faţa fostului conac transformat în casă de locuit pentru personal. Se îndreptă spre magazia

cu lemne, să taie nişte surcele pentru bucătărie În drum o întîlni pe doamna Parczewska.
— Nu se poate trăi în spitalul ăsta, îi spuse, duhneşte al naibii.
— Zău? Dar de ce? În curte nu miroase. Şi pe coridoare se poate respira.
— Vi s-o fi părînd dumneavoastră, dar eu vin din pădure. Vă spun că e îngrozitor.
— În saloane e foarte greu. Avem cîte opt bolnavi într-un salon.
— Mai ales femeile duhnesc.
— Da, aşa e, putrezesc, spuse cu tristeţe doamna Parczewska.
Şi Kazio vru să plece.
— Unde te duci? îl întrebă.
— La magazie să tai lemne, ca de obicei.
— Ai tot timpul. Vino la mine.
— Dau de două ori cu securea şi viu. Vreau să vă întreb ceva.
Cînd şedea în odăiţa ei de la mansardă, de la al doilea etaj, bătrîna doamnă îl întrebă:
— Ce-ai vrut să mă întrebi?
— Lăsaţi, după aia.
Era limpede că Kazio venise nu atît să stea de vorbă, cît la perspectiva unui păhărel de lichior de coacăze. Pe negîndite, lichiorul se ivi din dulap. Doamna Parczewska avea chef să pună ţara la cale.
— Umblă vorba că le ia de aici pe călugăriţe, şi cuvintele ei se preschimbaseră într-o şoaptă plină de dramatism. Săptămîna asta ne vin trei infirmiere laice.
Kazio voia s-o întărîte, aşa că spuse:

— De cînd tot umblă zvonul ăsta și nu se vede nimic!

Doamna Parczewska gustă din lichior și constată:

— Cel din sticla asta e mai bun. Ba nu, acum sigur are să fie o schimbare. Sigur.

— Și cine are să vină?

— Naiba știe. Vreau să spun bunul Dumnezeu... Una pe care zice c-o cheamă Emilia Drucka, și încă una Anna...

— Nu știți cumva ce se petrece la Prisaca Moartă? întrebă Kazio și pe dată se căi de vorbele pe care le rostise. Doamna Parczewska își zbîrci obrăjorul de șoarece și deveni toată numai urechi.

— La Prisaca Moartă? Păi ce să se petreacă? îi răspunse ea tot cu o întrebare.

— Habar n-am, decît că se vede ieșind fum din baracă. Tolo mi-a spus. O fi locuind careva acolo, adăugă Kazio, încercînd să bagatelizeze știrea pe care i-o dăduse chiar el, și trase din al doilea păhărel.

— Minți ca un adult, zise Parczewska. Cine să locuiască într-o pustietate ca aceea? Te alungă urîtul în preajma măgurii vrăjite.

— Dar nici duhurile n-au aprins focul, se oțărî Kazio, iar Tolo a văzut fumul cu ochii lui. L-am văzut și eu. Urca drept în sus.

— Semn că are să fie vreme senină, remarcă Parczewska zîmbind.

Kazio în fond se bucură că bătrîna nu-și pusese la inimă această știre. După el, era o știre *importantă* și profund neliniștitoare. Se sfătuiră el și

cu Tolo ce trebuiau să facă. S-ar fi cuvenit să se ducă și să se convingă. Dar le era frică.

— Cînd vine Emilka? întrebă.

Parczewska îi aruncă o privire bănuitoare:

— O cunoști?

— Are să fie mai vesel, cînd or veni și fetele, zise Kazio ca s-o dreagă.

— Nu ți-ar fi rușine, îl certă Parczewska. Mai bine ți-ar sta gîndul la bolnavi.

— Lor nu le mai sînt de folos nici un fel de gînduri.

— Drăguțule, cînd omul moare totul are importanță pentru el. Fiecare cuvînt și fiecare privire. Iar fandositele astea, infirmierele laice, nu sînt în stare nici măcar să se uite la un bolnav.

— Privirea femeii întotdeauna pune bărbatul pe picioare.

— Poftim de te uită la el, mucosul. E și el bărbat! Habar n-ai cum să strîngi în brațe o femeie, și vorbești s-o dai gata dintr-o privire.

— Pe surorile de caritate călugărițe oricum n-am să le strîng în brațe. Mă bagă în sperieți straiele. Pînă ajungi la ce trebuie...

— Nu-mi place cînd faci pe grozavul ca și cum ai avea experiență, spuse Parczewska deșertînd al treilea păhărel. Sînt și călugărițe care-și pun sutana de-a dreptul pe pielea goală.

— Nu mă iau după povești.

Kazio dădu pe gît a treia porție și împinse păhărelul cu un gest hotărît. Apoi spuse:

— Mi-e silă de tot spitalul ăsta.

Chiar atunci se ivi doctorul Szastny și i se adresă Parczewskăi:

— Nu pot să dau de nimeni şi e nevoie să i se facă o injecţie cu morfină Mileckăi.

— Iar? I s-a mai făcut una. Şi-apoi morfină la uremie...

— Neapărat. Şi trebuie să aibă cineva grijă de ea. Cred că azi are să fie sfîrşitul.

— Am pus paravanul.

— Da, dar toate din jurul ei sînt la fel cu ea. Mai bine o puneaţi cu altele mai sănătoase.

— Nu-i tot aia, domnule doctor?

— Am vrea ca bolnavii să moară cu cele mai bune impresii, spuse doctorul cu un zîmbet.

— Atunci ce-ar fi să le cumpărăm trandafiri? Sau să le stropim cu apă de colonie, că prea duhnesc? spuse Kazio asupra căruia îşi făceau efectul cele trei păhăruţe.

— Ce tot vorbeşti? se supără Parczewska, iar doctorul îi aruncă doar o privire.

— Pute groaznic, domnule doctor, pînă şi pe coridoare.

— Milewska a cerut să vină preotul, spuse cu sfială Parczewska.

— Îmi cunoaşteţi părerea în această privinţă. Are un efect deprimant asupra celorlalte bolnave.

— Dar ei are să-i ajute.

— Ei nu-i mai ajută nimic.

— Nu la asta mă refer, ci la faptul că are să-i ajute să treacă peste acest prag.

— Este semiconştientă, stărui doctorul.

— Dar îi e grozav de frică.

Kazio, sub influenţa băuturii probabil, se cutremură:

— Nu-i chiar uşor, domnule doctor.

— Ce te bagi, dumneata? se indignă doctorul.

— Am văzut oameni murind, domnule doctor, spuse Kazio.

— Atunci, trimite pe cineva după preotul Andrzej, spuse doctorul nerăbdător.

— Pe cine să trimit? întrebă Parczewska.

— Mă duc eu, se oferi Kazio înfruntîndu-i. Iau motocicleta lui Tolo. Am să-l aduc pe părintele Andrzej cu motocicleta.

10

Dar motocicleta nu se afla la Colibă. Tolo plecase la fabrică.

Drumul într-acolo ducea prin pădure. Mai bine zis printr-un luminiş — de unde într-un loc anume pornea o alee de tei de ajuns de lungă. Copacii erau bătrîni, de peste patruzeci de ani, aveau coroana bogată şi alcătuiau ca un şirag de corturi verzi. Te puteai adăposti sub ei.

Aleea şerpuia pînă la primul „pavilion" al fabricii propriu-zise de discuri. Era o clădire asimetrică şi greoaie, aşezată de-a curmezişul aleii cu tei. La o distanţă apreciabilă în spatele ei se aflau patru clădiri mari, pe jumătate ascunse în desimea codrului. Acolo avea loc producţia „reală", despre care Tolo nu ştia nimic. Iar inginerul Liński probabil cu nimic în plus.

Tolo voia să se uşureze. Îşi lăsă motocicleta în faţa intrării, păzită de un portar, şi se îndreptă spre latrină. Clădirea fabricii de discuri era gre-

oaie, modernă, curată. Latrina se afla alături, era din lemn, primitivă, murdară. Tolo intră într-una din cabine care i se păruse a fi mai curată, fiindcă fusese văruită de curînd şi închise uşa cu cîrligul.

Fără voie se uita la desenele de pe pereţi. Unul dintre ele era făcut cu îndemînare şi bine desenat: reprezenta organele genitale masculin şi feminin. Alte două cu aceeaşi temă erau stîngace şi primitive.

Pereţii erau împestriţaţi cu inscripţii una mai indecentă decît cealaltă. Într-adevăr nu-l amuzau defel, totuşi citea:

„Aici se..." sau „Te voi întîlni cu plăcere..." Cîteva din aceste inscripţii îi atraseră în mod special atenţia. Nu mai fusese niciodată aici şi începea să regrete. Puteai afla o sumedenie de lucruri despre viaţa intimă a fabricii. Citi cu atenţie: „18 ani. Lungimea 24..."

Pe peretele din faţă citi: „Joi seara, sub al şaselea tei din dreapta, venind dispre fabrică". Cu litere mari era scris: „Inginerule Lińskі, vei fi spînzurat" şi cu litere mai mici era adăogat: „Şi javra ta deasemenea".

În colţ era notat cu un creion obişnuit şi cu un scris normal: „Sîmbătă la şase, ca de obicei, la măgura vrăjită, important".

Inscripţia îl mira, iar scrisul i se părea cunoscut.

Pe deasupra tuturor smîngălelilor scria cu litere mari roşii: „Trăiască"... Şi încă mai sus erau desenate două zvastici mari. Rîse, dar după aceea deveni serios.

Ieşind se îndreptă spre corpul central al clădirii. Se întreba dacă era cu putinţă să te strecori nevăzut pe lîngă ghereta portarului. Se putea.

În cele din urmă, intră în pavilion prin intrarea principală. Era curat şi pustiu. Mirosea a clorură de vinil. Doi sau trei muncitori supravegheau producţia complet automatizată. Tolo privea cu multă plăcere cum se înălţa placa circulară avînd pe ea matriţa, cum se lovea de scîndura neagră acoperită cu nigrozină („a trimis Bydgoszcz!" — gîndi) şi cum nişte degete metalice aruncau discul gata peste stiva de pe care o mînă metalică îl ducea la imprimerie. Tolo ştia că în ziua aceea urmau să imprime lucrarea unui foarte tînăr compozitor, un cîntec religios ortodox.

În mijlocul sălii, îl zări pe inginerul Lińskі. Îl salută cu efuziune.

— Sînt o mulţime de huligani pe la noi, spuse.

— Unde? îl întrebă inginerul.

— Citiţi ce s-au apucat să scrie la latrină.

Lińskі îl privi cu atenţie, apoi îşi luă seama şi spuse:

— Eu nu merg la latrină. Întotdeauna scriu acolo asemenea lucruri. De ce te miri?

— E tare neplăcut, constată Tolo. Într-o întreprindere ca asta.

O clipă rămase să privească maşina în lucru.

— Imprimă cumva, spuse.

— De imprimat imprimă, îi răspunse inginerul oftînd.

— Dar nu cîntă, nu-i aşa?

— Ba cîntă. Acum îţi pun discul.

— Nu, mulţumesc. De atîtea ori am auzit „Doamne miluieşte!“

— Mda, nu-i prea amuzant.

— Şi tot aşa imprimă? întrebă Tolo.

— Ceva mai bine. De trei patru ori poate fi folosită impecabil. După aceea abia începe...

— Ce dracu o fi avînd? întrebă Tolo.

— O să-i dibuim noi meteahna, o dibuim noi.

— Într-o asemenea fabrică, zise Tolo oftînd.

11

Maria era cam îngrijorată din cauza lui Tolo. Discutase despre el şi cu Ludwik, dar acesta rămăsese nepăsător.

— Draga mea, îi spusese, de mine nu s-a ocupat nimeni cînd aveam şaisprezece ani.

— Lucrai cu Rymwid la teatru.

— Ce mai lucru! Aplaudam în culise, îndărătul pădurii, făceam pe Grabiec din *Balladyna*[1], dar un adevărat rol nu mi-au încredinţat. Şi tăcu dus pe gînduri. Ore în şir stăteam la teatru, după culise. Apoi toţi plecau, iar eu rămîneam singur. Stăteam şi mă gîndeam. Mutam mobilele, decorurile. Mă gîndeam la noi puneri în scenă. Totul avea un caracter nici revoluţionar, nici erotic.

— Doamne fereşte, Ludwik.

[1] Piesă de *Juliusz Słowacki.*

— Aia e. Că pe atunci mă cam temeam de catehism. Dar uneori îmi dădeam drumul. Îmi aduc aminte cît m-a emoţionat punerea aia în scenă... cum îi zicea? Principesa lui Yaets[1]... Accepta osînda veşnică în schimbul salvării cuiva... Ce mai, accepta osînda veşnică. Era chiar zguduitor.

— Niciodată nu mi-ai povestit despre asta...

— Surioară, Marie, cînd voiai să-ţi povestesc? În vremea ocupaţiei? Cînd ne urmăreau, ne împuşcau, ne băteau... pe atunci nu se putea vorbi de dramele lui Yaets...

— Da, dar despre literatura noastră vorbeam, deşi era numai literatură.

— Literatura polonă nu e niciodată numai literatură. Mă gîndesc la *Judecătorii* lui Wyspiański[2].

— Ţi-aminteşti c-ai vrut ca eu s-o joc pe Jewdocha?

— Pe atunci mă fascina Jukli. Fiindcă Jukli ţinea la Urlopnik. Iar pe Urlopnik îl punea la încercare Felek roşcatul şi avea un revolver veritabil în buzunar.

— Jewdocha trebuia să fie omorîtă cu nu ştiu ce.

— Jukli nu voia să omoare. El visa. Visa raiul în care toţi îngerii purtau uniformele soldaţilor în permisie.

— Aşa ceva nu există la Wyspiański.

[1] *Yeats,* Williams Butler (1865—1939), poet şi dramaturg irlandez, distins cu Premiul Nobel în anul 1923.

[2] Dramă de *Stanisław Wyspiański* (1869—1907), pictor, dramaturg şi poet polonez.

— Eu însă așa-mi închipuiam.
— Te fascina teatrul.
— Chiar și azi mă fascinează teatrul. Chiar și azi, cînd e atît de nemodern.
— Ce este nemodern?
— Teatrul, suferința, să-ți împuști iubita...
— Dar ai împușcat.
Și Maria recită din rol:
— „...cu tine, cu tine m-or lega“...
— E ciudat, spuse Ludwik peste o clipă. Nu mă simt deloc legat.
— Ia spune, ai fost închis pentru probleme personale sau politice? îl întrebă Maria.
— Ce probleme politice nu sînt astăzi probleme personale?
— Nu te temi pentru Tolo? îl întrebă iar Maria.
— De ce m-aș teme? întrebă la rîndul său Ludwik. Deși cîteodată cu adevărat mă cuprinde o teamă exagerată. Tu de unde știi?
— Presupun și eu. Tolo este atît de frumos, spuse Maria parcă fără nici o legătură.
— Karolina găsește c-ar fi frumos, răspunse Ludwik.
Maria îl privi cu luare aminte.

12

Într-o seară senină de vară (luna răsărea pe deasupra rîului), Pius Mastai-Domaniewski bătu la ușa dormitorului părintelui Andrzej. Preotul

citea, puse hîrtiile și cartea deoparte, și își privi oaspetele la lumina luminării, care era singura lumină din odaie. Îi arătă lui Pius un scaun. Pius se așeză și o vreme tăcură amîndoi.
— Trebuie să plec, îi spuse Pius.
— Abia ai venit și vrei să te duci?
— Vreau să plec în general.
— Cum, în general?
— Nu mai pot locui aici, îi aduse la cunoștință Domaniewski oftînd și netezindu-și nervos părul.
— De ce? îl întrebă preotul. Am aranjat cu toată lumea, presupun cel puțin că cu toată lumea. Nu te amenință nici o primejdie la noi. Fiecăruia i-am spus cîte ceva. În Polonia toți au cîte o taină. Paligóra, de pildă, a dus tratative cu „Ogień“. Din însărcinarea autorităților și a superiorilor săi.
— Și?
— A luat trei ani.
— Ce importanță are „Ogień“? Există lucruri mai grave.
— Te simți ca într-o capcană?
— Întocmai. Și nu vreau să aștept sfîrșitul lumii.
— La mine ai garanția mîntuirii veșnice, spuse preotul zîmbind.
— O prefer pe cea vremelnică.
— Sfîrșitul lumii a început în anul 1917 și n-are să se termine prea curînd. Așa că tot n-ai să-l apuci, chiar dacă ai vrea să aștepți sfîrșitul lumii, sau să zicem sfîrșitul pămîntului. Luna are să se învîrtească înainte.

— Pentru mine e prea mult. Nu mai suport.
— Aşa ţi se pare numai.
— Şi taina ta?
— Taina mea e micuţă. Nu-i ca a ta.
— Ce ştii tu?
— Crezi că e chiar atît de mult? Doi ani în Wolînia. Am organizat apărarea populaţiei polone împotriva ucrainienilor. A fost o prostie. Am rezistat doi ani.
— Nu suport să te ascult povestind cu zîmbetul ăsta. Toate n-au nici o noimă.
— Pentru mine au o noimă.
— Eu i-am apărat pe evrei la Parka, are să-mi ajungă pentru toată viaţa. Tu ştii ce era un ghetou... americanii nu înţeleg.
— Dă-i naibii de americani.
— I-am dat naibii, dar mai vreau încă să trăiesc.
— Şi, unde ai să te duci? Fii atent.
— Nu ştiu. Dar mă mînă din spate. Trebuie să-mi dai nişte bani.
— Ce-ar fi să lucrezi ceva?
— La ce bun? Asta chiar că n-o să-mi aducă nimic.
— Are să-ţi aducă nişte bani, cu ce să te întreţii.
— S-ar putea. Dar mie nu-mi trebuie. Dă-mi cu ce să-mi iau un bilet pînă la Varşovia.
— Doar pînă acolo? Nu mai departe?
— Poate şi ceva mai departe... La Varşovia am o mătuşă.
Părintele Andrzej scoase din sertar trei sute de zloţi.
— E prea mult, drăguţule, nu-mi trebuie atît. Dar dacă mi-i dai... o să-mi ajungă şi de-o vodcă.

— Vodca e mai ieftină.
— Multă vodcă, spuse Pius rîzînd, şi poate nu numai pentru mine. Eşti totuşi un suflet de treabă. Eşti singurul care nu mă dispreţuieşte.
— De ce te-aş dispreţui?
— Toţi mă dispreţuiesc. Contele fluieră - vînt.
— Pare-mi-se c-ai şi dat de duşcă un păhărel pe ziua de azi.
— Vai cum te exprimi, Andrzej? *comme une douairière.* Am băut, am turnat în mine toată ziua.
— Şi acum?
— Totul zadarnic.
— La drept vorbind, se porni părintele Andrzej de parcă era gata de un discurs mai lung, ţi-ar trebui o femeie. Nu fiziceşte, dar ca să ai pe cine iubi. Ca să afli puţină putere. Oare te-ai gîndit vreodată — în timpul războiului şi după război — că forţa reală care ne permite să suportăm totul, această torturată şi complicată, şi torturantă apocalipsă nu-i altceva decît dragostea? Trebuie să existe o rezolvare a acestei lumi. Numai dragostea oferă o rezolvare. Mediază între toate paradoxurile. Nu neapărat dragostea pentru o femeie, ci dragostea în general.
— Nu înţeleg.
— Nu-i nimic de înţeles. Ai iubit vreodată?
— Zău, Andrzej, ce întrebare mai e şi asta?
— E adevărat că sînt un naiv, dar mi se pare că am dreptate, decît că lucrul ăsta trebuie exprimat într-un mod mai filozofic şi mai ştiinţific. Dar nu mă mai pricep. Am devenit greoi şi mintea mi-e greoaie.

— Aşa mi se pare şi mie.
— Eşti politicos.
— Nu de politeţe e vorba. Ci de faptul că-mi vorbeşti de lucruri imposibile şi irealizabile. În situaţia mea de animal hăituit n-am de ce să mă gîndesc la dragoste. Cerbul încolţit nu-şi caută perechea.
— Iar acelaşi lucru. Ţi-am spus clar. Nu-i vorba de o femelă.
— Scumpul meu paroh! răspunse Pius cu un soi de îndărătnicie care îi trăda starea. Scumpul meu paroh, eu am fost şi sînt în slujba urii. Mîntuirea mea se află în iad.
— Vorbe de clacă. Sună urît.
— Atunci nu asculta. Tu ai luat-o pe tonul ăsta înalt. Eu fug. Pricepi, fug. Sau poate că mă arunc de bună voie în gura leului. Ai să vezi mîine.
— Unde te duci?
— Acum mă duc să mă plimb în pădure.
— E o seară minunată.
— Chiar aşa. Să priveşti luna în pădure, e minunat.
Se ridică şi vru să iasă. Se opri în uşă.
— Iar după plimbare aş vrea să dorm.
— Plimbarea are să-ţi facă bine. Va să zică te înapoiezi după plimbare?
— Credeai că nu mă mai înapoiez?
— Presupuneam că vrei să iei trenul de noapte.
— Nu, aş vrea să adorm. Să dorm zdravăn. Ai nişte hapuri pentru somn, Andrzej?
— Hapuri pentru somn? Dormi prost?
— Foarte prost. Aş vrea să dorm şi eu o dată bine.

— Le găseşti în baie jos. Cînd treci pe acolo ia-ţi. Dar numai unul! Sînt foarte tari.
— Bine. Mulţumesc.
Pius plecă. Preotul ascultă cu luare aminte cum coboară scările. Apoi cum intră în baie. Şi cum peste o clipă iese. Se închină făcînd o cruce mare.
— Îndură-te, Doamne, de sufletul lui, îşi spuse. Şi de sufletul meu.

13

Tolo şi Kazio se înapoiară în seara aceea la ei în odaie de ajuns de tîrziu. Trecuse de zece. Strălucea luna. Şedeau pe patul lui Kazio şi fără să aprindă lumina sporovăiau în şoaptă.
— E atît de ciudat totul, spunea Tolo. Nu înţeleg nimic şi nu ştiu ce să cred.
— Nu ştii ce să crezi? se oţărî Kazio.
— Fiindcă pare ciudat.
— Ciudat? Sau mai degrabă suspect?
— Suspect. Americanii au vîndut fabricii documentaţia şi n-au vîndut tehnologia. LińSki zice că n-are nimic, că descoperim noi singuri tehnologia.
— Şi?
— Şi între timp toate merg anapoda. Discurile sînt de nefolosit. După ce le imprimi cîntă o dată sau de două ori, iar după aceea se strică.
— Nu-i bună masa din care le produce?

— Se moaie. Avem şi un stabilizator termic adus anume. Ergoterm, aşa îi spune, dar se vede că nu este eficace.

— Ei drăcie!

— Să-l vezi cum funcţionează, o maşinuţă ca o jucărie. Stanţează discul. La noi, la casa de corecţie, erau nişte tigăi din astea mobile pentru făcut clătite...

— Dar masa de bază o fabricaţi la faţa locului?

— Da, şi pute de te trăzneşte a dioxan şi a clorură de vinil. Îţi vine să-ţi dai duhul...

— Să vezi la spital cum miroase, replică Kazio.

— Acum miroase urît peste tot. Chimia organică şi cea anorganică, spuse rîzînd Tolo. Oare totul pe faţa pămîntului trebuie să miroasă astfel?

— Fiindcă omul e cel care miroase urît, afirmă sentenţios Kazio. Duhneşte cînd e sănătos, darămite cînd e hoit. Fusese vorba să-l aduc pe popă pentru Milecka. Unde ai fost cu motocicleta?

— La fabrică. Aşa m-am obişnuit de tare, încît pînă şi duminica.... mai arunc o privire.

— Şi?

— I-am găsit lucrînd duminica, şi l-am găsit şi pe Liński. Iarăşi nu mi-a spus că fac probe cu vinilul şi cu o nouă nigrozină. Naiba să-l ştie ce tot învîrteşte! Şi popa n-a venit?

— A venit pe jos.

— Uite, taman într-un moment ca ăsta am putea da lovitura, cînd popa e dus pe la vreun bolnav...

— Şi eu tot aşa mi-am spus...

— Ascultă Kazio, i se adresă Tolo luîndu-l de mînă, tu chiar vrei să facem trebuşoara asta? Ce

zici? Şi după aia s-o ştergem? Unde să ne ducem? Mie mi-e bine aici.

— Te-ai dat pe brazdă.

— N-aş vrea să-i pricinuiesc necazuri Karolinei. E o femeie minunată.

— Cine? Karolina? E o babă.

— Ei asta-i bună! Bineînţeles că e bătrînă, e mătuşa mea. E nevasta unchiului meu, dar e bună ca pîinea caldă, şi-i atît de tristă. Asta ar da-o gata...

— Pe popă trebuie să-l dăm gata. Ipochimenul stă cu fundul pe bani.

— Despre bani încă nu ştim nimic. Şi cu asta s-a zis cu noi.

— Nu se ştie! Nu-i chiar atît de uşor să ne vină cineva de hac.

— Îmi face impresia că aici se petrec lucruri mai importante.

— Ce poate fi mai important pentru noi?

— Ştii ce mi-a spus Ludwik? Pare-se că timp de doi ani a organizat un orăşel din Wolynia, nu mai ţin minte cum îi zicea, unde locuitorii se apărau de bandele UPA.

— UPA, halal.

— Hai că eşti prost. Nimic nu înţelegi. Popa a fost căpetenia lor.

— Nu mai spune! Atunci o fi ştiind şi să tragă cu arma?

— Ai poftă să te convingi?

— Nu prea-mi vine a crede.

— Toţi bătrînii ăştia care au supravieţuit trebuiau să ştie să tragă cu arma — în oameni.

— Cu atît mai bine. Îi vom da prilejul să tragă.

14

Părintele Andrzej intră la doamna Parczewska. Îl trată şi pe el cu un păhărel.

— Mieleckăi nu i-am ajutat prea mult, spuse preotul.

— Ea a cerut. Îi era atît de frică. Spuneţi şi dumneavoastră, părinte, de bătrînă era bătrînă, îi murise pînă şi cîinele pe care-l avusese paisprezece ani. Şi tare ar mai fi vrut să trăiască. A muncit, a muncit din greu, şi cînd a fost să moară, i-a părut rău.

— Cu orice animal se întîmplă la fel, îi răspunse preotul zîmbind. Se apără cu ghiarele şi cu dinţii.

— Cum a mai potrivit-o şi Bunul Dumnezeu, de trebuie să moară toţi!

— Şi dumneata ce-ai vrea? Să moară numai unii?

— Nu asta. Ziceam că toţi ne temem de moarte, şi ea nu pregetă în faţa nimănui. Vine la fiecare.

— Vine la fiecare, repetă preotul oftînd.

— Văd că-i adăpi pe toţi cu lichiorul ăsta. Fie bătrîni, fie tineri, spuse doctorul Szastny intrînd. Milecka a murit.

— O, înseamnă că l-am adus pe părinte la timp, spuse Parczewska făcîndu-şi cruce. Fie-i ţărîna uşoară. A fost o femeie cucernică.

— Ai spovedit-o, părinte? întrebă doctorul Szastny.

— Nu s-a mai putut. I-am dat numai binecuvîntarea. *Absolutio completa in articulo mortis.*

— *Completa*, nici vorbă, spuse doctorul aşezîndu-se brusc la masă. A plecat din viaţă complet.

— Cine poate să ştie? Poate că nişte legături ale ei cu viaţa s-au păstrat totuşi.

— Văd atîta moarte, spuse doctorul, dar cea de aici e tare neplăcută.

— Orice moarte e neplăcută, spuse părintele Andrzej.

— Kazik n-a venit, zise Parczewska. E tîrziu şi-ar trebui să se ocupe de înmormîntare.

— În drum spre casă poate mă abat pe la Colibă, am să-i spun.

— Bine, dar să nu mai vină astăzi. Am să rezolv eu cu infirmierele. Oricum e despărţită de celelalte prin paravan.

— Sora cea nouă, infirmiera laică, o priveghează, spuse doctorul.

— A şi venit? întrebă Parczewska.

— Aţi şi primit infirmiere laice? se informă preotul.

— Tocmai au început să sosească, răspunse doctorul. Cea care a venit e atît de tînără...

— Nu vor face faţă, rosti preotul cu convingere, ăsta-i un spital greu.

— Nu există spitale uşoare, spuse doctorul ridicînd din umeri. Credeţi că numai călugăriţele ştiu să umble cu bolnavii?

Părintele Andrzej se uită cu luare aminte la medic.

— Degeaba te enervezi, doctore, tocmai despre asta este vorba, că pe nişte bolnavi ca cei de aici, cu un picior în groapă, o infirmieră laică nu-i în stare să-i îngrijească. Nu face faţă.

Doamna Parczewska vru să intervină, ca să evite disputa.

— Au şi cele laice putere în ele. Numai să vrea să pună mîna.

— În ce priveşte o sclifosită din astea, dinspre partea ei or că cineva trăieşte, or că moare... spuse mîniindu-se preotul.

Dar din fericire doctorul Szastny plecă fără să mai continue convorbirea. Părintele Andrzej stătu o clipă în cumpănă, apoi o întrebă foarte calm pe doamna Parczewska:

— Dumneavoastră răspundeţi de toată lingeria spitalului?

— Fireşte.

— Presupun că nu toată lingeria o folosiţi zilnic, rosti iar după o anumită chibzuinţă părintele Dudarz.

— Adică ce vreţi să spuneţi?

— Bolnavii dumneavoastră sînt mai degrabă liniştiţi. Nu-i aşa?

— Păi, da. Sînt mai mult muribunzi.

— Cămăşile de forţă se află pe fundul dulapului?

— Uneori cîte un muribund trebuie imobilizat peste noapte. Atunci folosim cămăşile de forţă.

— Dar acum nu aveţi bolnavi din ăştia neliniştiţi?

Doamna Parczewska se uită lung la preot.

— Vreţi o cămaşă de forţă, părinte? Ce să faceţi cu ea?

— S-ar putea să-mi prindă bine.

Şi preotul îşi coborî privirea peste păhărelul gol.

15

Inginerul Liński rămase pînă tîrziu la fabrică, apoi fără să mai treacă pe acasă o porni în direcţia pădurii.

Se întunecase, dar strălucea luna şi trunchiurile groase ale copacilor aruncau umbre de un negru întunecat. Simţea înţepături în stînga atunci cînd ajunse la cotul drumului. „Inima îmi joacă festa" — gîndi.

În dreptul aleii de tei se opri o clipă şi trase aer în piept. Se simţea miros de tutun. Numără copacii şi în dreptul celui de-al şaselea se opri. În umbra ramurilor întinse larg, undeva pe jos, sclipea vîrful înroşit al unei ţigări.

— Aşadar eşti aici! spuse. Toată seara te aţii pe aici.

Dar nu-i răspunse nimeni.

Liński se ghemui, se lăsă în patru labe, şi se vîrî sub crengile teiului, care aproape că se tîrau pe pămînt. Brusc se lovi de un trup gol.

— Încă nu ţi-ai pus cămaşa? Ai să răceşti şi o să te apuce tusea, iar aici e nevoie de linişte.

— Linişte, linişte, domnule inginer, şuşoti băiatul chiar la urechea lui. Linişte deplină, aşa-i?

— Ce fumezi?

— Deocamdată nu marihuana. Ai adus?

— Aş! De unde...

— Nu ne-a rămas decît nişte tescovină.

— Cîţi ani ai?

— Dacă e să luăm de bună reclama din closet, am optşpe.

— Am prea multă experienţă ca să dau crezare reclamei. Cîţi?
— Ce-ţi pasă cîţi ani am? Sînt tînăr şi puternic.
— În mînă ce ţii?
— O ţigară.
— Ţigara luceşte astfel?
— Fierul luceşte.
— Care fier?
— Cuţitul.
— De unde ai cuţitul?
— E ascuţit. Vrei să-l încerci?
— La ce-ţi trebuie?
— Ştii doar că-mi place să înjunghii băieţii cu... cuţitul.
— Aoleu, Grześ, Grześ, ai s-o păţeşti!
— Domnul inginer are să mă apere.
— Nu fi atît de sigur.
— Dacă nu, are s-o păţească şi domnul inginer.
— De ce stai aici proţăpit?
— Sub teiul ăsta? Mi-am dat întîlnire cu unu...
— Nu de tei e vorba, ci în general.
— În Prisaca Moartă? Păi ştii prea bine. Am mai vorbit noi despre asta.
— La urma urmei, ce urmăreşti?
— Trebuie să-l atrag aici pe pilangiu.
— Ce-ţi pasă de pilangiu?
— Mi-au poruncit.
— Cine ţi-a poruncit?
— Bătrînul din munţi.
— Lasă fleacurile.
— Ce spun eu e sfînt.
— Şi cum ai să-l atragi? Singur nu poţi să bei?
— Eu nu beau decît în societate.
— Glume proaste.

— Proaste or fi, dar nu sînt glume. Întotdeauna e mai plăcut în societate.
— Şi mai ales să bei sînge.
— O nu. Asta nu. Dar de venit Pius are să vină. I-au poruncit şi lui. I-a poruncit popa.
— Vorbe de clacă.
— Or fi vorbe de clacă. Dar aşa mi se pare.
— Tu ai desenat zvasticile alea?
— Uite că nu eu! Stau şi mă întreb cine a putut s-o facă.
— Vreun amic.
— Am eu amici pe aicea? Numa babe, fir-ar să fie. Şi ăia cu nădragi tot babe sînt.
— Nu te teme ţi-or veni ei de hac.
— Aştia? N-apucă ei. Iar dumneata, inginerule, nu-ţi mai bate tălpile pe aici. N-ai ce căuta.
— Ştii ceva despre Pius?
— Da de unde! Fac ce mi s-a poruncit.
— Şi ai vreun mesaj pentru el?
— Acelaşi ca şi pentru dumneata, inginerule: să tacă.
— Mda, dar cum ai să-l înveţi să tacă?
— Asta-i treaba mea. N-am de gînd să mă spovedesc dumitale.
— Despre ce să tac?
— De unde vin biştarii şi cîţi.
— Ehe, biştarii n-au importanţă.
— Nu te băga în mine că te împung.
— Ce naiba ai astăzi? Vreau să mă conving că-s douăzeci şi patru de centimetri...
— Idiotule ăsta-i cifrul.
— Care cifru?
— Cifrul pentru cheie. E cifrată.

— Mă, prostovane, credeai că n-am aflat? Dar unde ţi-e omul cu cifrul?

— Asta e.

— Te-ai rătăcit?

— Nu te îngriji de mine. Hai, inginerule, întinde-o.

— Douăzeci şi patru şi optsprezece.

— Lasă-te de ghicitori. Nu scapi nici în gaură de şarpe.

— Păi atunci, salutare.

— Salutare şi atenţie.

— Eu îţi spun: atenţie. Ai să vezi tu, chiar azi.

Liński se trase îndărăt de sub crengile teiului. O fi fost doar o părere că se mai afla cineva pe alee? Luna strălumina toată pădurea, dar cu atît era mai deasă întunecimea umbrelor. Se vede că i s-a părut.

— Şi bagă bine de seamă, inginerule, mai spuse Grześ aproape cu glas tare. Afurisita asta de lună luminează tare. Poţi fi văzut din toate părţile.

— Puţin îmi pasă, zise Liński.

16

A doua zi după slujbă, părintele Andrzej urcă sus la Domaniewski. Se mai afla în pat, dar nu mai dormea.

— Văd că încă n-ai plecat, spuse preotul.

— Pur şi simplu n-am putere să mă decid.

— Ţi-e frică?

— Nu, dar mă simt slăbit.

— Hai la mine, să iei micul dejun. Ai să bei o cafea cu lapte şi ai să te simţi mai în putere.

Pius se foi în pat.

— Ce fericit eşti tu, îi spuse, cafea cu lapte la micul dejun, şi uite aşa se rezolvă toate problemele.

— N-am spus asta. Nu se rezolvă astfel problemele mele darmite ale tale.

— Da dar asta înseamnă fericirea. Ai o vacă, vaca trebuie mulsă. Ai să repari biserica.

— E drept, am s-o repar.

— În problema reparaţiilor au fost astăzi la tine cei doi?

— Da, în problema reparaţiilor, mai bine zis a renovării. Biserica trebuie renovată din timp în timp. E destul de complicat.

— Da de unde complicat. E minunat, legat de existenţă, de tot ce trebuie făcut, ce trebuie executat. Pro-gra-mat. Nu simţi că aşa e cel mai bine?

— La drept vorbind nu prea pricep ce găseşti tu că e mai bine, dar mă rog, fie şi aşa.

— E bine pentru tine, nu pentru mine. Pentru mine nu ştiu ce e mai bine...

— Cum ai dormit azi-noapte? îl întrebă preotul.

— Ca de obicei, foarte prost.

— Dar n-ai mai luat caşete de la mine?

— Nu te teme. N-am mai luat.

— Fiindcă ieri mi s-a părut că mă ameninţai.

— Cum aş putea să te ameninţ? Pentru tine moartea mea ar fi ceva de dorit.

— De dorit, spui? Te înşeli, Pius dragă, nici nu mă gîndesc la una ca asta. Ce foloase aş putea trage?

— Probabil că nici un fel de foloase, dar te-ai mai linişti niţel.
— Cum aşa?
— Ţi-ai spune: „În sfîrşit, s-a terminat".
— Eu spun întotdeauna ţărăneşte: „S-a isprăvit". Părintele Andrzej ridică din umeri. E drept că viaţa ta mi se pare cam fără nici o noimă. Dar de la această constatare şi pînă la a-ţi strecura nişte luminal e cale lungă.
— Nu prea am chef să adorm. Aş prefera cînd am să mor să-mi păstrez conştiinţa trează.
— Niciodată nu ai conştiinţa propriei tale morţi.
— Tocmai asta este cel mai cumplit coşmar. Este pentru mine dovada că Dumnezeu nu există. Altminteri n-ar fi putut fi atît de crunt.
— Nu cunoşti toate atributele lui Dumnezeu. Poate că unul dintre ele este tocmai ceea ce oamenii fără minte numesc a fi crunt.
— Crunt are un sens univoc.
— Aşa crezi? După ultimul război?
— Părinte Andrzej, eşti stăpînit de diavol.
— Nu glumi, Pius, îi răspunse preotul. Te pomeneşti că faci vreo vrajă în sensul ăsta.
— Nu am temeri în ce te priveşte, spuse Pius. Oricum ai să ajungi sfînt.
— Sssst, îl ţistui preotul apăsînd cu palma buzele lui Domaniewski.
Acesta începu să se îmbrace...
— Hai, vino la masă, te aştept, îl pofti părintele Andrzej ieşind din odaie.
— Lasă-mă în pace cu micul tău dejun. Acum mă duc în pădure, vreau să respir aer curat. La tine în parohie e zăduf.

— Posibil, zise preotul, uneori îmi vine greu şi mie să răsuflu.
Şi plecă.

17

Pius Mastai-Domaniewski nici gînd să se îndrepte spre pădure. Bătătorise el altă potecă în ultima vreme, care ocolea biserica şi parohia, o ţinea prin spatele Sfatului Popular şi a postului de miliţie şi te scotea dintr-o lature taman în mijlocul tîrgului. De curînd luase fiinţă acolo un club[1] cu o cofetărie şi o bibliotecă a cărei conducătoare era Elżbieta. Se ducea pe la ea să ia cărţi, căci ce altceva putea să facă toată ziulica: citea. De obicei se strecura seara. Acum se înfiinţă în plină zi. Într-o frumoasă zi de vară. În clipa aceea nu se temea că ar fi putut să-l vadă cineva, nu se gîndea la asta. Se obişnuise ca nimeni să nu-l ia în seamă.

Elżbieta avea nişte ochi care priveau cu înţelepciune şi devotament. Îi plăcea cînd îl privea astfel.

— Vreţi o cafea? îl întrebă.
— Vreau.
— Şi iar nu aveţi cu ce-o plăti?
— Ba azi poate că aş avea cu ce, dar n-am chef.

[1] În original Empik *(Międzynarodowa Prasa i Książka)*, mic centru de difuzare a presei şi cărţii străine.

— Şi nu vă simţiţi jenat că o fată vă oferă o cafea?

— De ce m-aş simţi jenat? O fată bună este...

— Ce fată bună este,
Mereu îşi aminteşte...

— În privinţa asta nu-mi fac iluzii. Am să dispar din faţa dumitale şi n-ai să-ţi mai aminteşti de mine pînă la Judecata de Apoi.

— De ce la Judecata de Apoi?

— Pentru că atunci îşi vor aminti de mine toate femeile pe care le-am iubit.

Elżbieta îi puse în faţă o ceaşcă de cafea şi-i spuse:

— Nu-mi plac glumele proaste. De ce nu vă apucaţi de o treabă? Ajutaţi-mă la bibliotecă.

— Nu am voie să lucrez în acest raion.

— Schimbaţi-vă numele.

— Am încerçat dar nu merge. Nu pot să mă numesc Rac, Vulpe sau Pasăre.

— Ce importanţă are? Nici Domaniewski nu sună mai frumos.

— Primeşte-mă la numele dumitale.

— Ei poftim, pentru asta ar trebui să ne căsătorim.

— Căsătorie, necăsătorie, ne binecuvintează Dyla.

Elżbieta îi apăsă braţul cu palma.

— Uite, ce-i, Pius, nu vă mai copilăriţi, prostiile astea sînt mai rele ca văicăreala. Trebuie s-o luaţi de la capăt.

— Cîţi ani ai Elżbieta? Eu am peste patruzeci...

— Nu-i păreţi.

— Dar îi am. Crezi c-aş mai putea s-o iau de la început în vreo privinţă?

— Aţi luat-o vreodată de la început?

— Vouă vi se pare că dacă cineva s-a născut în bogăţie, după aia n-a mai făcut nimic, n-a înţeles nimic, nu s-a chinuit... n-a lucrat.

— De lucrat n-aţi lucrat.

— Am încercat.

— De ce v-a dat afară din America? N-aţi ştiut să lucraţi?

— Să stai înfipt la telefon şi să dictezi unei netoate de dactilografe sau unui dictafon socoteşti că înseamnă a munci? Hai să nu mai vorbim de munca mea în America.

— Putem şi să nu vorbim.

— Habar n-ai de nimic.

— Totuşi nu lucrez fără să-mi pun mintea la contribuţie.

— Cu mintea la contribuţie ori fără, tragi mîţa de coadă.

— Toţi tragem mîţa de coadă.

— Şi consideri că asta este atît de interesant?

— Ce să vă dau de citit?

— Ţi-l restitui pe Conrad, spuse scoţînd din buzunar cartea, o fi fost frumos cîndva, dar e atît de neadevărat...

— Neadevărat?

— Nu corespunde realităţii noastre. Lucrurile astea se fac cu totul altfel.

— Ce se face altfel? Să vă dau ceva mai adevărat?

— Nu mulţumesc, nu mai iau nimic...

— A, da vă pregătiţi de plecare...

— Cum de ai ghicit?

— Nu-i chiar atît de greu de ghicit. Aşadar vă pregătiţi de drum?

— Da, de drum fără întoarcere.

— Nu mai vorbiţi prostii, nici nu pot să-mi închipui să nu mai veniţi pe la mine.

— Numai pentru că nu-ţi poţi dumneata închipui... Ce egoiste sînt femeile.

Brusc Elżbieta spuse cu glas uşor gîtuit:

— Ştiu, vă vine foarte greu.

Pius rămase cîteva clipe dus pe gînduri, apoi spuse:

— Nici nu ştii cît de greu.

— Şi nu vă pot ajuta cu nimic?

— Nu e greu că e greu, ci că nu există altă ieşire. Trebuie să mă duc unde sînt chemat.

Elżbieta îl privi drept în ochi:

— Nu credeţi că totuşi s-ar putea găsi o soluţie?

— Poate. Dar nu la conducerea Sfatului Popular Comunal.

18

Într-o frumoasă dimineaţă de vară, dar asta a fost mai demult, Paligóra se ivi peste drum la Dyla.

— Salutare.

— Salutare.

— Ştii, dragul meu preşedinte, se întîmplă o istorie destul de ciudată şi trebuie să fim cu ochii pe ea.

— Sînt pe deplin convins că eşti cu ochii pe ea. Nu e nevoie să-ţi dea ghies nimeni. Despre ce e vorba? Tot cu neisprăvitul nostru de conte?

— Avem probleme şi cu el, dar poate că se vor rezolva. Acum a intervenit cu totul altceva, dintr-o direcţie neprevăzută. Ştii că puştii ăia doi au fost împreună la aceeaşi şcoală de corecţie?

— Cum, care?

— Păi Tolo şi Kazik. Pe Tolo l-a adus taică-său aici la fabrică, iar Kazik s-a înapoiat la Coliba lui. Chipurile i se făcuse silă să mai stea la părinţii lui în vest. Au stat amîndoi la casa de corecţie.

— Şi au fugit de acolo?

— Nu, şi-au făcut stagiul şi le-a dat drumul. N-avem nici un motiv să ne legăm de ei.

— Pentru ce-au fost închişi?

— Se înhăitaseră într-o bandă, dădeau lovituri. Cîţiva băieţi şi o fetişcană care era căpetenia.

— Păi dacă şi-au ispăşit pedeapsa şi le-a dat drumul, n-avem ce să ne mai agităm.

— Mda, numai că fata a venit şi ea acum aici.

— Ei, nu mai spune! Cum aşa?

— A venit ca infirmieră la spital. Aşa încît, te întreb, de ce s-or fi adunat cu toţi grămadă în acelaşi loc? Toţi trei. Nici în banda de odinioară nu erau cu mult mai mulţi. Şi-au venit aici cu toţii în păr.

— Crezi că e cu schepsis?

— S-ar putea. Nu trebuie să-i scăpăm din ochi.

— Tu îl bănui şi pe acest Domaniewski că e în cîrdăşie cu ei?

— Naiba să-l ştie, e un ins cam suspect.

Dyla zîmbi.

— Oricare poate fi suspect. Şi pe mine erau să mă împuşte.

— Şi desigur nu o singură dată.

— Ba nu, o singură dată, dar cît pe ce să mă înalţ la ceruri. Mai erau vreo şaptesprezece împreună cu mine, arestaţi din cauza mea. Eram tînăr şi prost.

— Bagă de seamă, spuse Paligóra întrerupîndu-l pe Dyla a cărui povestire nu vroia s-o asculte. Ştia ce are să spună şi nu dorea să-şi ia pe umerii săi povara acestei confesiuni. Bagă de seamă, cei de la Colibă probabil că habar n-au.

— Staś ăsta a fost pe la mine acum vreo două zile, îşi aminti Dyla. Vrea să fabrice apă gazoasă la Parka.

— Şi să locuiască aici?

— Păi da, a închiriat de la Marchwicz o parte din casă, la jumatea drumului între Granie şi Parka.

— Vezi şi asta e suspect. Nu cumva acest tată le netezeşte drumul? Fă şi tu o plimbare pînă la Colibă şi stai de vorbă cu Ludwik sau cu muierile. Femeile alea nu-s proaste. Dar ia-le şi tu mai pe departe.

— Lasă, nu mă învăţa tu pe mine.

19

Elźbieta venea din cînd în cînd pe la Karolina. Ludwik lua cu împrumut cărţi de la bibliotecă şi uneori trebuia să vină după ele, pentru că el le

ţinea prea mult şi tocmai pe acelea mai cerute. Karolina nu împrumuta cărţi, zicea că nu are timp de citit. Iar Elźbieta o lua din cauza asta în rîs.

Şi aşa făcuse şi acum, neliniştită de vizita ciudată a lui Domaniewski, se repezise pînă la Colibă. Nu era nevoită să se furişeze, cum făcea Pius. O lua simplu pe drum, iar după aceea intra pe şosea. Obosise, venind foarte repede. Dedusese de aici că era cam nervoasă. Dar de ce?

La Colibă atît Pius cît şi problemele lui erau necunoscute. Elźbieta îi găsi pe toţi la masă. Îi puseră şi ei în faţă un pahar cu ceai. Tolo lipsea.

— Tare aş vrea să pot veni la dumneavoastră mai des. Întotdeauna mă liniştiţi.

— Ai nevoie să te linişteşti, copila mea? o întrebă Karolina.

— Ştiţi bine că aşa e, cîteodată sînt atît de naivă. Îmi pun la inimă orişice, mărturisi Elźbieta.

— Ai păţit ceva? o întrebă cu asprime Maria.

— Nu s-a întîmplat nimic, spuse Elźbieta, dar azi-dimineaţă a fost pe la mine domnul Domaniewski, era atît de tulburat.

— Îşi pierduse jartierele? întrebă Ludwik.

— Nu înţeleg, răspunse Elźbieta.

— Ca atunci cînd vine Hamlet la Ofelia.

— O, domnul Domaniewski nu prea seamănă cu Hamlet.

— Ce tot dă tîrcoale pe aici? întrebă iar cu asprime Maria. Nu-i moşierul din Wyrwidęby?

— Ba da, a venit de curînd din America şi stă la părintele paroh.

— Ce de-a întîmplări se petrec pe la noi, la Granie. Cine s-ar fi aşteptat! zise Ludwik şuierînd de admiraţie.

— Ce fel de cărţi citeşte, ce împrumută? o întrebă Karolina pe Elżbieta.

— Azi mi l-a restituit pe Conrad şi mi-a zis că e neadevărat.

— Şi dumneata crezi că e?

Elżbieta roşi şi răspunse bîlbîindu-se:

— E atît de frumos!

— Iar după dumneata ce-i frumos e şi adevărat, spuse Ludwik. Să ştii, că nu prea-i aşa.

— Aţi aflat că la spital au şi venit infirmierele cele noi? întrebă Elżbieta.

— Să fie chiar atît de important? spuse Karolina ridicînd din umeri. Pe una din surorile astea o şi cunosc. Pe Emilka.

— Eu am auzit numai despre ea, vorbi iar Elżbieta roşindu-se.

— Ai auzit despre Emilka?

— Parcă dumneavoastră mi-aţi povestit că şi-a pierdut mama în Kazahstan... şi că...

Chiar atunci intră pe uşă Jadwiga zicînd că a venit preşedintele Dyla şi că doreşte să stea cu ei de vorbă.

— Dyla la ora asta! se miră Ludwik. Oare ce-o fi vrînd?

— Păi atunci eu am plecat, spuse Elżbieta şi o şterse după Jadwiga. În prag se încrucişă cu preşedintele.

20

Elżbieta o opri pe Jadwiga şi o întrebă:

— Ce face maică-ta?

— Acuşica mă duc la ea. Hai şi tu cu mine. O iau prin pădure, e foarte aproape.

— Nu cunosc acest drum.

— Am să-ţi arăt. Nu trebuie să ieşi în şosea. În zece minute ai ajuns.

— E foarte bine. Vroiam atît de mult s-o văd pe maică-ta. Cum se mai simte?

— Cum poate să se simtă printre muribunzii ăia? Aş vrea atît de mult să-i găsesc altă slujbă.

— Numai că aici te are pe tine, spuse Elżbieta, şi tu o ai pe maică-ta alături. E un lucru preţios.

— Ihî! făcu Jadwiga cu nepăsare. Infirmierele laice au şi venit.

— Ştiu, despre una din ele am auzit.

— Se zice că e frumoasă ca o actriţă franţuzoaică.

— Zău? Şi-a venit aici să lucreze ca infirmieră?

— O fi avînd ea nişte planuri.

De asta Elżbieta se putu convinge numaidecît. Emilka se găsea la doamna Parczewska. Într-adevăr era frumoasă şi elegantă ca într-un film francez. Numai ochii îi fugeau de colo colo, într-un fel neplăcut.

— Nu ţi-e frică să lucrezi aici? o întrebă Elżbieta.

Emilka îi aruncă o privire cam ciudată şi nu răspunse nimic. Abia peste un timp rosti:

— Am nişte cunoscuţi pe aici.
— Cunoscuţi?
— Nişte băieţi cunoscuţi: îi ştiu pe Kazio, pe Tolo...
— Încă de la Varşovia?
— Încă de la Varşovia.
— Aha, va să zică de la Varşovia.
— Îl cunosc pe Grześ.
— Cine e Grześ? întrebă doamna Parczewska.
— Un fel de sperietoare, un soi de pustnic. Umblă dezbrăcat şi nu se spală niciodată. Îşi zice copil al florilor.
— Stă pe aici, prin părţile astea. Şi-o fi zicînd copil al florilor fiindcă n-are părinţi.
— Şi ai tăi? o întrebă doamna Parczewska.
Emilka făcu o schimă şi răspunse:
— Maică-mea a murit la Kazahstan. A fost acolo cu doamna Karolina şi cu Maria...
— Deci le cunoşti şi pe doamnele de la Colibă?
— Le cunosc, dar sînt atît de uricioase.
— Uricioase? se mirară într-un glas Elżbieta şi doamna Parczewska.
— Se gîndesc numai la ele, ca toate persoanele în vîrstă. Numai la ele.
— Hm, se îngîndură doamna Parczewska. Vrei să spui că tu te gîndeşti la alţii.
— Da, altminteri nu mă făceam soră.
— Chiar mă şi mir de tine, spuse Elżbieta. Mie mi se pare că nu eşti deloc potrivită pentru a fi soră.
— Dar de ce?

— Ştiu şi eu? Eşti atît de frumoasă şi parcă din altă lume. Semeni cu eroinele Nałkowskăi[1] sau ale Gojawiczyńskăi[2]...
— Se vede de la o poştă că eşti bibliotecară, spuse Emilka, pe care comparaţia o cam scosese din sărite. Eu nu citesc asemenea romane.
— Am fugit, zise Elżbieta sărind de la locul ei. Mai am o bucată bună pînă la bibliotecă. Acum trebuie s-o iau pe şosea. Drumul acela n-am să-l mai găsesc singură.
— E atît de simplu, spuse Jadzia.
— Aşteaptă-mă şi te duc eu o bucată, se oferi Emilka. Trebuie să fac o plimbare înainte de-a mă culca.
Ieşiră. Emilka o luă pe Elżbieta de braţ.
— Parcă mi-ar fi urît să umblu pe aici singură.
— Ai să vezi tu la toamnă sau la iarnă, îi răspunse Elżbieta rîzînd.
— Cred că n-am să văd, rosti Emilka pe gînduri.
În pădure, undeva departe, cineva fluiera tangoul din *Bal la Savoi*. Elżbieta izbucni în rîs.
— Poate că părintele Dudarz se plimbă prin pădure. E ceva din opereta lui.
— Cum din opereta lui?
— Părintele Dudarz e mare amator de operete. Nici nu ştii cîte are şi le tot cîntă la pian.

[1] *Nałkowska*, Zofia (1884—1954), reprezentantă de seamă a realismului polonez, autoare a unor cunoscute romane psihologice ca *Dragostea Teresei Hennert*, *Graniţa*, *Dragoste rea* etc.

[2] *Gojawiczyńska*, Pola (1896—1963), autoare a unui cunoscut ciclu de romane sociale şi de moravuri din lumea proletariatului şi a micii burghezii varşoviene.

— Cam ciudată ocupaţie pentru un preot.
— Părintele Andrzej e oricum o persoană ciudată.
— Da, ştiu, spuse Emilka, mi-a mai spus cineva despre el lucruri foarte ciudate.
Elźbieta se opri şi spuse:
— Poţi să te întorci. Acuşi începe şoseaua.
— Da, mă întorc. La revedere, dragă, aveam ceva să-ţi spun, dar rămîne pe altă dată.
Şi Emilka plecă iute, dar spre mirarea Elźbietei n-o luă spre spital.

21

— Preastimabilul preşedinte! exclamă nu fără ironie Ludwik la intrarea lui Dyla. Cărui fapt îi datorează umila noastră casă această neaşteptată vizită?
Dyla însă nu păru descumpănit de felul în care fusese întîmpinat.
— Nu rîde, domnule Ludwik, spuse Dyla aşezîndu-se în faţa ceştii de ceai pe care Elźbieta o lăsase nebăută. Am trecut anume pe la dumneavoastră. Tolo nu-i acasă?
— Nu e.
— Poate că-i mai bine. Ştiţi că tatăl lui, domnul Stanisław deschide o fabrică de apă gazoasă la Parka?
— Nu, nu ştim, mărturisi Ludwik.
— Şi cu arenda lui de lîngă Mszczonowe ce s-a făcut? întrebă cu sarcasm Maria.

— S-o fi dus pe apa sîmbetei, spuse Dyla. Dar poate că acum o să-l ia pe Tolo la dînsul.
— Ne-ar părea rău, rosti Karolina oftînd. M-am obişnuit cu el.
— E mai bine pentru un asemenea băiat să fie sub supravegherea părintelui său, rosti Dyla sentenţios.
— Credeţi cumva că supravegherea noastră a fost neîndestulătoare? întrebă Ludwik. S-ar putea şi să aveţi dreptate.
— A furat ceva? întrebă Maria.
— Acuma nu, răspunse Dyla.
— Aoleu, domnule preşedinte, tare nu-mi place felul acesta de a te da după deget. Ce te-a adus la noi? Zi-i răspicat, se repezi Ludwik, pierzîndu-şi răbdarea.
Acum Dyla se simţi atins.
— Eşti cam iute din fire, domnule Ludwik, spuse. Dacă am venit, înseamnă c-am să spun şi de ce.
— Despre ce e vorba? întrebă cu glasul gîtuit Karolina.
— Îmi face impresia că fratele dumneavoastră, domnul Stanisław, nu v-a avertizat cu privire la o chestiune foarte serioasă.
— Ca de pildă? întrebă Ludwik cu aceeaşi ironie nestăpînită.
— Nu v-a avertizat, e limpede că n-a făcut-o. Că Tolo atunci cînd a venit aici tocmai ieşise de la casa de corecţie.

— De unde? întrebă Karolina de parcă n-ar fi auzit bine.

— De la Casa de Corecţie din localitatea Chmurze de lîngă Zielona Góra. A stat trei ani, avînd dealtfel un comportament ireproşabil.

— Şi ce-i cu asta? Ludwik era în continuare iritat.

— Nimic, mă gîndeam că s-ar putea să nu ştiţi, continuă Dyla, iar Kazio... şi se opri.

— Ce-i cu Kazio? întrebă Karolina cu un ton de parcă s-ar fi dumirit cu privire la cele întîmplate.

— Kazio, ce-i drept este fiul familiei Wójcik, dar n-a locuit la părinţii săi... Kazio a fost coleg cu Tolo, din... casa aceea.

Se înstăpîni tăcerea.

— Ce făceau ştiţi? întrebă Ludwik de astă dată îmblînzit.

— Se constituiseră într-o bandă. Atacuri. Spargeri. Căpetenia lor era o fată, ceva mai mare decît băieţii.

— Îngrozitor, şopti Maria.

— Şi fata este acum aici.

— Aici?

— La spital. A sosit ieri ca infirmieră laică. Emilia...

— Emilka? Sfinte Dumnezeule, şi Karolina duse mîinile la tîmple.

— Ăştia ne taie pe toţi, decretă Maria.

— N-ar avea nici un motiv, încercă să-i liniştească Dyla.

— Tolo e foarte ataşat de noi, iar Kazik se comportă bine, nu văd de ce ne-am nelinişti, spuse Ludwik.

— Aşa e cel mai bine, spuse Dyla răsuflînd zgomotos. Considerasem de datoria mea să vă spun. Deşi, bineînţeles, ştiu că nu are importanţă.

22

Cam în acelaşi timp, părintele Dudarz se ivi la şeful miliţiei, Paligóra, care se cam miră văzîndu-l.

— Domnul fie lăudat, spuse preotul intrînd.

— Fie, se învoi şeful. Ei, care e baiul, părinte? întrebă Paligóra după o clipă de tăcere. Cîteodată e bună şi miliţia la ceva?

— Cum cîteodată? se miră preotul. Întotdeauna e trebuincioasă, mereu se întîmplă cîte ceva.

— Azi a fost linişte, spuse oftînd Paligóra.

— Da, azi. Deşi e seară, încă nu s-a isprăvit ziua. Nopţile se întîmplă să fie periculoase.

— Ce vorbă-i asta, părinte, vă ameninţă ceva?

— Aşa s-ar părea, dar nu mi-e frică, cutia milei din biserică e plină cu nasturi.

— V-aţi uitat înăuntru?

— M-am uitat.

— Şi într-adevăr vă aşteptaţi la ceva?

— Într-adevăr mă aştept.

— Şi pentru asta aţi venit?

— Nu, nu pentru asta, domnule şef, răspunse preotul aşezîndu-se mai comod în scaun.

— Dar pentru ce?

— Vream numai să vă spun să nu acordaţi prea mare importanţă întregii tărăşenii. Astea-s copilării. De ce l-aţi trimis astăzi pe Dyla la Colibă?

— Nu l-am trimis eu.

— Mă rog, atunci s-a dus singur. Dar fără nici un rost.

— Poate să fie fără nici un rost.

— Băieţii ăştia sînt nişte copii. Dealtminteri Tolo e un material uman foarte bun. Aţi citit vreodată povestea lui Kipling *Kim?* Nu? N-are nimic comun cu cele de faţă, vă rog să mă credeţi. Mă pricep la chestiuni de felul ăsta. Am lucrat cu asemenea tineri.

— Cînd?

— Cîndva. Împrumutaţi cărţi de la Elżbieta? Atunci citiţi *Kim*, deşi după război nu s-a reeditat.

— Şi al doilea?

— Al doilea e mai puţin bun. Dar rea de-a binelea este fandosita aia care s-a strecurat la spital.

— Aşa îi ziceţi dumneavoastră, părinte, fiindcă reprezintă o concurenţă pentru călugăriţe.

— S-ar putea. O să mai vedem.

Preotul se foi iar pe scaunul său şi întrebă:

— Domnule şef, supravegheaţi şi fabrica?

— Fabrica? De ce?

— De nimic.

— Îşi au paza lor, organizaţiile lor de bază. Nici nu prea am voie să-mi vîr nasul pe acolo...

— Da, înţeleg. Şi discurile nu reuşesc.

— Vă pare rău de ele, părinte? Vreţi să vă imprimaţi operetele?

Părintele Andrzej rîse.

— Chiar aşa. Singurul disc care a reuşit, încă pe vremea experţilor americani, este aria Annei Glavary din *Văduva Veselă.*

— Aţi avut noroc, părinte.

— Pe cînd ei nu prea au.

— De ce mi-aţi pomenit de fabrică? se nelinişti brusc Witold Paligóra.

— Ce să vă spun eu, ar trebui să aflaţi singuri.

— Aţi mirosit ceva la spovedanie, părinte?

— Mai întîi că eu nu divulg tainele spovedaniei, şi în al doilea rînd nimeni din fabrică, dar nici unul nu se spovedeşte la mine.

— Asta-i fain. Îşi au propriile lor convingeri.

— Că le au ori că nu le au, aşa stau lucrurile.

— Şi ce-aţi vrea dumneavoastră, părinte, să văd eu la fabrică?

— Ştiu eu, poate că v-aţi duce cu vreo treabă proprie?

—Vai, părinte, ce tot spuneţi!

— Sînteţi, tovarăşe şef, sînteţi om dintr-o bucată, dar nu prea observaţi ce se întîmplă în jurul dumneavoastră.

— Şi ce anume se întîmplă?

— Ar fi bine să vă duceţi odată pe la club. Mai împrumutaţi o cărticică...

— Părinte paroh, eu cred că dumneata nu-ţi dai seama de orarul meu. N-am o clipă liberă.

— Tocmai asta nu e bine. În timpul liber mai te gîndeşti, mai stai de vorbă.

— Consider palavrageala cu oamenii pierdere de vreme.

— A, da. Vă rog să mă scuzaţi. Am vrut numai să vă avertizez. Ar putea să înceapă nişte

treburi urîte. Politica e politică, dar uite c-ar putea fi vorba de vieţi omeneşti.

— Ce-mi tot cobeşti, părinte, ca un corb deasupra gropii?

— Fiindcă s-ar putea să ştiu ceva mai mult decît ştiţi dumneavoastră. M-am exprimat greşit spunînd — ştiu. Am numai presupuneri şi nici o informaţie exactă. De aceea nici nu pot să vă spun nimic.

— La urma urmei...

— Azi m-a şi ameninţat unul cu luminalul.

— Dacă a început cu ameninţarea e bine.

— Ce-aţi vrea să vă povestesc? Despre visele mele? Despre umbrele din pădure? Pentru asta şi există pădure, ca arborii să dea umbră. Nu-i aşa? Vă amintiţi doar şi dumneavoastră?

— Îmi amintesc, cum să nu-mi amintesc...

— Prin urmare, fiţi atent... Vedeţi, alaltăieri am găsit pe altar această foaie de hîrtie.

Şi puse în faţa şefului miliţiei o foaie mică de hîrtie ruptă dintr-un carnet de notiţe:

„Douăzeci şi patru de pîini şi optsprezece peşti nu-ţi vor sătura oamenii", citi Paligóra. Ce înseamnă?

— Nu ştiu, dar un înţeles are.

— Dumneavoastră nu vă spune nimic?

— Nimic. Nu se referă la Sfînta Scriptură. Nu este un citat.

— Aoleu, părinte, m-ai ameţit de tot.

— Şi eu sînt ameţit. Vă rog să mă iertaţi. Şi acum tăcere.

Părintele puse degetul pe buze şi ieşi. Paligóra ridică din umeri.

23

Acea noapte cu lună în pădure era stranie. Luminişurile dintre trunchiuri păreau scăldate de reflectoare, pe cînd trunchiurile şi hăţişurile erau negre. Tolo purtase o lungă convorbire cu părintele paroh şi mergînd prin pădure se îngîndurase. Kruczek păşea lîngă el. Brusc cîinele se năpusti printre crengi şi, scheunînd încetişor, se porni pe lătrat. Tolo se îndreptă în direcţia aceea.

— Ia cîinele, că de nu îl împuşc, răsună un glas pe care Tolo îl recunoscu numaidecît. Îl trase pe Kruczek de zgardă.

— Încetişor, domnule inginer, nu trageţi, că poate mă nimeriţi pe mine.

În glasul lui Tolo suna ca o notă de triumf, de parcă l-ar fi învins pe Lińskі.

— S-ar părea că asta şi meriţi.

— Aşa vi se pare, domnule inginer.

Se îndepărtă cîţiva paşi împreună cu Kruczek. Prefera să rămînă în umbră. Inginerul rămase ascuns în desiş.

— Îmi face impresia că mă spionezi, spuse ca în treacăt.

— Mi-ar plăcea s-o fac. Dar pare-se că mai degrabă eu ar trebui să mă tem de spioni. Dumneavoastră ştiţi tot.

— Ce să ştiu?

— S-ar putea să existe ceva ce-ar trebui ştiut.

— Mă şantajezi?

— Nu eu, domnule inginer.

— Ce înseamnă asta?

— Asta înseamnă c-ar trebui s-o ştergeţi. E timpul. La noapte se decide totul.

— Ce se decide?

Inginerul făcu cîţiva paşi în întuneric.

— Vă rog să nu vă apropiaţi, că dau drumul la cîine.

— Îl împuşc.

— Am şi eu revolver, spuse Tolo triumfător. Şi vă văd limpede ca în palmă.

Liński amuţi.

— Te-ai amirosit cu ăla de la Prisaca Moartă?

— Nu eu am umblat pe la Prisaca Moartă.

Inginerul fu cuprins de o mînie neputincioasă.

— Şi nici la al şaselea tei nu eu m-am dus.

— Taci, derbedeule!

— Uite că tac. Vă spun numai s-o întindeţi, cît mai e timp.

— De ce?

— Am dat o declaraţie în faţa lui Paligóra, acum ştie tot.

— Ce să ştie? vorbi mai liniştit inginerul.

— Habar n-am. Eu am spus doar ce-am observat.

— Mucosule.

— Adică foarte mult, domnule inginer. Şi dibutil oxidul, şi răşina epocsidică... Sună ca nişte versuri din *Twórczóść*. Şi întreprinderile de la Boryszew? Dar cele de la Bydgoszcz? Pe cine îl trageţi dumneavoastră pe sfoară, domnule inginer?

Şi ascunzîndu-se în umbră, fluieră cîntecul Annei Glavary. După care rîse voios.

— Unicul disc care nu se fărîmă. În cinstea părintelui Andrzej, mai spuse şi se lipi de pămînt fluierînd tangoul din *Bal la Savoi*.

— Taci, neisprăvitule, nu trebuie, strigă Liński.

— Nu vă temeţi, domnule inginer, se auzi glasul lui Tolo în beznă. N-are să vină. N-are să mai vină niciodată.

Inginerul iar amuţi.

— Ce, ce, ce? făcu.

Dar nu se auzi decît un foşnet printre crengi, şi Tolo împreună cu Kruczek fură înghiţiţi de tufişurile întunecate.

Inginerul trase trei focuri de armă. În liniştea nopţii cu lună loviturile sunară prelung, chemară ecoul şi fură semnalul stihiei dezlănţuite peste Prisaca Moartă.

24

Mai înainte încă de a fi răsunat zgomotul focurilor de armă, Grześ se desprinse din braţele Emilkăi, în desişul de pe marginea rîpii unde se afla. Erau goi, iar Emilka încerca să-l oprească.

— Unde pleci? Noaptea mai e lungă.

— Vreau să alerg niţel. Pînă la Prisaca Moartă.

— De ce nu m-ai luat şi pe mine acolo?

— Uite că nu vreau. Nu doresc ca cineva să-şi vîre nasul în bîrlogul meu. Şi-apoi nu-mi place nicăieri unde e închis. Mi-e frică.

— De ce anume ți-e frică?
— Numai de mine.
— De mine nu te temi?
— De tine? O biată muieruşcă? Te las lui Kazio. Lui Kaziutek.
— Ce tot îndrugi? Vino mai aproape şi nu vorbi aşa tare. Dacă vine cineva prin trecătoare, şi-l cuprinse pe după umeri. Miroşi urît, îi spuse.
— Am transpirat.
— Parcă ți-a venit mai greu azi decît altădată?
— În ultimul timp m-am învățat cu alt soi de muncă.
— Şi-ți place?
— Le urăsc deopotrivă. Mai degrabă te-aş omorî.
— N-ai cu ce.
— Poate că am. Dar de o bucată de vreme sugrum.
— Nu mai trăncăni, Grześ.
— Am sugrumat un puişor uite atîtica. De aia a trebuit s-o întind. Mi-a făcut şi plăcere, dar mi-a părut şi tare rău de el. Aş vrea să se roage părintele Andrzej pentru el.
— Cum adică?
— Am şi fost la părintele Andrzej, se roagă şi pentru mine.
— Asta-i bună! Ții la lucruri din astea?
— Rahat. Dar îmi face bine să ştiu că se roagă cineva pentru mine.
— Ciudate gusturi.

— Aşa o fi. Ia ascultă, Emilka, lăsați-vă păgubaşi de organizarea bandei, astea-s jocuri de copii.
— Şi eu cred la fel.
— Acum avem aici probleme mai importante.
— Aşa zic şi eu.
— Iar acu m-am dus. Îți dau eu de veste la spital cînd ne vedem.
— Cum ai să faci?
— Ai să vezi. Eu mă învîrt pe aicea peste tot.
— Pînă ce-or pune mîna pe tine.
— Mai devreme ori mai tîrziu, ce importanță are?
— Întotdeauna e mai bine mai tîrziu.
— Iar după mine, cel mai bine e la timpul potrivit. La țanc.

Şi chiar în clipa aceea răsunară cele trei împuşcături ale inginerului. Scurte, seci, dintru început se rătăciră în cuprinsul pădurii, iar apoi ecoul lor se răsuci printre trunchiurile copacilor şi se repercută îndelung. Grześ ascultă cu atenție trăgîndu-şi pantalonii.

— Trebuie să mă duc, spuse, se întîmplă ceva în pădure.

— Salutare, zise Emilka, mai rămînînd culcată pe muşchiul şi rochița pe care şi le aşternuse.

Luciul metalic al lunii era tot mai intens, iar umbrele trunchiurilor păreau să se clatine pe fundul trecătorii.

Emilka trăgea cu urechea ascultînd cum de sub paşii zoriți ai lui Grześ se risipeau peste malul surpat al rîpii cetina şi bulgării de lut.

25

Bineînțeles Pius venea prin pădure. Cunoștea fiecare potecă. Nu se întreba dacă are să nimerească, nu se codea. Mergea. În direcția Prisăcii Moarte.

Prisaca se născuse (și pierise) îndată după război. Fusese întemeiată și apăruse după parcelare. Dar Pius știa unde se află teiul uriaș și bătrîn care se vedea înălțîndu-se peste pădure și din șosea și din sat ba chiar și din Parka. Știa că stă înfipt chiar peste Măgura vrăjită, căreia acum i se mai spunea și Prisaca Moartă, după cum auzise de atîtea ori la părintele Andrzej.

Luna strălumina cu putere, noaptea era liniștită, doar din cînd în cînd trecea ca un fior printre frunze de parcă s-ar fi sumețit copacii. Dar boarea aceea întrerupea foarte rar liniștea nopții. Pașii lui Pius răsunau apăsat pe potecă.

Coborî iute în trecătoare, apoi se cățără în sus și ajunse la marginea rîpii. Coliba din mijlocul prisăcii, de fapt o magherniță, sta goală și neluminată, împrejmuită de stupi. Deși era noapte și chiar de-ar fi fost vii albinele ar fi dormit, se simțea totuși că stupii erau goi, că în acele căsuțe nu era nimeni. Că albinele muriseră. Stupii erau învăluiți de o tăcere de moarte, ca la cimitir. Pius aflase că o molimă le venise de hac cu trei ani în urmă, și de atunci totul rămăsese neschimbat. În sinea lui era convins că albinele pieriseră otrăvite de substanțele insecticide, că le ucisese civilizația.

Ușa magherniței era închisă cu zăvorul. Se vede că nu era nimeni prin preajmă. Înconjură de cîteva ori casa, apoi începu să umble printre stupi. Erau de diferite feluri, căsuțe noi și cîteva trunchiuri vechi acoperite cu paie. Pius vru să se convingă dacă stupii erau cu adevărat goi și deschise unul. La lumina lunii zări o bucată de fagure și pe fund cîteva albine moarte. Al doilea stup era complet gol. Abia cînd îl deschise pe al treilea sări în lături ca ars.

Înăuntru se afla o șapcă. În văpaia lunii părea neagră. Dar razele scoteau la iveală ca o șa de argint brodată pe margine, și avînd chiar lîngă ceapraz un cap de mort, un craniu micuț și strălucitor ca o nestemată.

Se stăpîni și peste o clipă se înapoie la stup, vru să scoată șapca. Chiar atunci auzi o voce joasă în spatele lui.

— Nu pune mîna, e a mea!

Se întoarse cu violență. În fața lui stătea un băiat pe jumătate gol, cu o claie imensă de păr negru în cap.

— Pleacă de lîngă stup, îi spuse.

— De unde o ai? întrebă Pius fără să vrea, deși în clipa aceea nu asta îl interesa cel mai mult.

— Nu te privește, lătră celălalt. Du-te la colibă.

Pius se codi.

— Ia-o înainte, îi porunci băiatul și-l împinse ușor.

Pius făcu cîțiva pași în direcția colibei și simți că băiatul îi împunge spinarea cu un vîrf ascuțit.

— Azvîrle cuțitul, spuse încetișor.

— Așa are să fie mai bine, zise Grześ.

Deschise ușa. Înăuntru era întuneric. Grześ scoase chibritele din buzunar și aprinse trei lumînări într-un sfeșnic. Flăcările se înteţiră pe încetul, luminînd interiorul. Un divan-prici, lîngă el un scaun. Masa stătea lîngă fereastră.

— Stai jos, îi porunci Grześ.

Pius se așeză cuminte pe scaun.

Deasupra divanului era atîrnat un tablou ciudat. Înfățișa un banal bust al lui Cristos, o poză din acelea zugrăvită cu roșu și albastru, cum vînd negustorii ambulanți. Dar nu era o cromolitografie, ci era pictat pe pînză. Expresia feței lui Crist era dulce ca o acadea, dar pe umăr ducea o simplă carabină militară.

— Ce tablou ciudat, spuse Pius. Cristos cu carabina?

— Nu-i Cristos. E Che Guevara.

— Aiurea. E Cristos toată ziua.

— S-ar putea. Nu-mi amintesc cum arăta Cristos. Dar pe ăsta eu l-am pictat, și ziceam că e Che Guevara...

Se așeză pe divan, trase lîngă el o ladă de lemn și se apucă să scoată din ea niște fiare zornăitoare. Cuțitul și-l pusese alături.

— De ce te-ai prezentat atît de tîrziu? Ești aici de peste trei săptămîni, spuse.

— N-am vrut, răspunse Pius.

— Ce înseamnă că n-ai vrut? Trebuia să vii la mine imediat după ce-ai sosit.

— Trebuia, repetă Pius. Nu trebuia deloc. Și pe deasupra la un copilandru ca tine.

— Taci, zbieră Grześ.

Sări în picioare și-l izbi pe Pius cu lanțurile pe care le ținea în mînă. Acesta duse mîinile la frunte.

— Ai căpiat?

— Să mă asculți. N-am trimis după tine? Nu știai ce înseamnă douăzeci și patru optsprezece?

Pius cu mîna la cap repetă cu un glas jalnic:

— Pentru ce mă lovești?

— Culcă-te.

Grześ se sculă de pe prici și-i ajută lui Pius să se întindă. Apoi muie un prosop într-o găleată cu apă și-i acoperi cu el fruntea lovită.

— Ține cîrpa la ochi, îi spuse. Să nu faci vînătăi.

Pius ținea cîrpa udă, dar simți că Grześ îi prinde picioarele în cătușe.

— Ce faci? strigă. Smulse cîrpa de la ochi, dar nu se putea scula.

— Taci! porunci Grześ. Dă-mi mîna!

— Ai înnebunit? Ce faci?

— Fir-ar să fie, dă-mi mîinile.

Cu o putere neobișnuită, Grześ imobiliză cu o singură mînă ambele brațe ale lui Pius, iar cu cealaltă îi puse cătușele, și le închise.

— Acum am pus mîna pe tine, spuse cu jumătate de glas.

Cu tot trupul său îl apăsă pe cel culcat pe prici, în timp ce cu o mînă pipăia după cuțit. Pius simțea că-l îneacă o duhoare ca de capră, de cîine ud, de fiară.

— Așa am să pun mîna pe voi toți, șuieră Grześ smulgîndu-i cămașa. Dezgoli trupul unui

bărbat mai în vîrstă, acoperit cu peri cărunţi. Pe toţi am să vă prind, pînă la unul. M-am săturat de voi toţi.

Lui Pius i se făcu rău.

— De cine te-ai săturat, de cine?

— De cine? De oameni. De ce să existe toate? Fabrici, biblioteci, şcoli, biserici? Vor pieri, la fel ca albinele, şi cu cît vor pieri mai repede, cu atît mai bine.

— E plăcut aşa? întrebă la un moment dat.

Pius simţea că leşină.

— Vezi tu, băieţaş, moşulică, n-are să se aleagă nimic din tine, nici pentru lume, nici pentru oameni, nici pentru organizaţia noastră. Eşti prea bătrîn pentru lumea asta, şi lumea e prea bătrînă pentru tine. Ia, dă-mi căpşorul!

Îi cuprinse capul, într-o mînă ţinea cuţitul.

— Vezi tu, iubitule, îi spuse. Stai cuminte, nu te mişca. Vezi tu, iubitule, aici în spatele capului ai ca o adîncitură. Acolo, prin *cistercia magna*, cuţitul meu are să se împlînte în *medulla oblongata*, unde sînt concentrate toate afurisitele tale centre vitale. Ai crezut că ai să faci ceva pe lumea asta. Ei, bine, n-ai să realizezi nimic.

— N-am crezut deloc că am să realizez ceva pe lumea asta. Nu-i făcută lumea pentru aşa ceva.

— Atunci de ce ţi-ai vîrît nasul în probleme importante?

— Tu şi probleme importante. Minţi ca un cîine.

— Taci.

Grześ îi astupă gura cu o şosetă murdară, pe care o trase de pe divan. Pius se sufoca.

Cu un gest rapid Grześ îi reteză artera gîtului şi îşi lipi de ea gura.

— Pulsezi de parcă te-ai scurge, spuse pe nerăsuflate.

Pius ţipa tot mai slab. Grześ apucă încă mai strîns capul lui Pius şi manevră încă o dată scurt cuţitul la ceafa acestuia. Pius nu mai scotea nici un sunet.

Sîngele încetase să mai curgă. Spasmele braţelor şi picioarelor se opriră. Grześ lunecă jos de pe cadavru.

În faţa colibei răsunară glasuri. Grześ se repezi în prag. În lumina lunii îi zări pe Kazio şi pe Tolo.

— Salutare, băieţi, îi întîmpină, aţi venit la ţanc. Apoi adresîndu-i-se lui Tolo adăogă:

— Ţine asta o clipă.

Şi-i vîrî în mînă cuţitul însîngerat. Se repezi apoi la stup, smulse din el şapca de gestapo şi le făcu băieţilor un semn de adio cu mîna.

— Pa şi pusi, acum am să-i trag o petrecere în pădure, le spuse.

Speriaţi băieţii intrară în colibă. Ceea ce văzură îi năuci, lăsîndu-i fără glas. Aşa încît, atunci cînd Paligóra împreună cu doi miliţieni sosiră la Prisaca Moartă îl găsiră pe Tolo stînd cu cuţitul în mînă. Lumînările pîlpîiau pe sfîrşite.

— Aţi venit prea tîrziu, tovarăşe şef, spuse Kazio.

— Poate-i mai bine aşa, răspunse acesta.

26

Era noapte adîncă atunci cînd părintele Andrzej se opri lîngă scara care ducea spre cripta familiei Domaniewski de sub altarul cel mare. Jos ardea o singură luminiță.

— Cine e? întrebă.

Nu se auzea nici un zgomot deşi se simțea prezența cuiva.

— Cine e acolo? repetă.

Deslușí numai un hohot de plîns înăbuşit.

— Este cineva acolo? mai întrebă încă o dată părintele Dudarz.

Ajunse pînă la el un glas, ca un geamăt uşor sau ca un suspin.

— Un om.

— Un om, repetă ironic părintele Dudarz.

Răsuci comutatorul şi toată cripta se ilumină. În capătul ungherului sub altarul de jos zări o siluetă ghemuită. Grzegorz plîngea.

— Cu adevărat un om, mai spuse preotul.

Coborî cîteva trepte şi se uită lung la băiat. Nu purta şapcă, avea numai propria lui claie de păr creț în cap. Pieptul gol îi era mînjit cu sînge, avea şi gura însîngerată şi o ţinea strînsă de parcă ar fi avut în ea o înghiţitură de sînge. Se uita la preot cu o pereche de ochi imenşi, negri, de nebun.

— Ce faci aici? îl întrebă preotul, stînd chiar deasupra capului acestuia.

Îi răspunse cu un geamăt nedeslușit.

— Hai, spune, ce doreşti?

— Eu am să rămîn aici, murmură Grześ cu un glas răguşit, şi se lipi cu tot trupul de altar. De aici n-au să mă ia. Declar greva foamei.

Tremura din tot corpul.

— Cu ce scop? Şi apoi aici mîine va avea loc o înmormîntare.

— O înmormîntare? Ce înmormîntare?

— Înmormîntarea ultimului descendent al neamului Domaniewski. Dealtfel nu mai e decît un singur loc în acest zid. Aceasta este cripta familiei Domaniewski.

Grześ schelălăi ca un cîine. Preotul se aplecă peste el.

— Ce-ai făcut din tine, băiatule?

— Să nu mă atingi, părinte, cuțitul e asupra mea.

Preotul îşi îndreptă spatele, apoi spuse:

— N-ai nici un cuțit, cuțitul tău este la Paligóra. Apoi repetă:

— Ce-ai făcut?

— Te rog foarte mult, fără observaţii şi fără morală. Păstrează-ţi predicile pentru Tolo şi Emilka. Mie vorbele tale nu-mi sînt de trebuinţă. Destul mi-aţi împuiat urechile cu ele.

— Eu cred că prea puţin. Şi n-ai ţinut minte nici un cuvînțel măcar din cele ce ţi-am spus. Hai, scoală şi ieşi.

— Unde să mă duc?

— Tu-ţi dai seama de ceea ce faci?

— Mai tacă-ţi gura. Îmi dau seama, cum să nu-mi dau. Şi schimbînd tonul spuse: Numai de mititelul ăla îmi pare cam rău.

— Care mititel?

— Parcă nu știi. Ăla ultimul. Dar de ce mi s-a împotrivit? I-am cerut eu cine știe ce lucruri mari? Era frumos, mai frumos decît toți. Și ce i-am cerut? Iar el nu și nu...

— Ce i-ai făcut?

— Nu mă-ntreba de pomană.

— Ce i-ai făcut?

— L-am sugrumat. Mi-a părut rău de el, că era un pui. Atît era de mititel. Dar îndărătnic, afurisitul. M-a zgîriat. L-am învățat eu minte.

— Gata, ai trăncănit destul. Pleacă de aici, du-te unde ți-o plăcea.

— Unde să plec? N-am nici tată, nici mamă... nici casă, nici lucru, nu vreau să lucrez. Pentru ce să lucrez, pentru scîrba voastră de societate?

— Tu ce fel de societate ai vrea? Douăzeci și patru-optsprezece?

— Una dreaptă.

— Societatea dreaptă îi pedepsește pe ucigași.

— Societatea dreaptă nu știe ce este crima. Societatea dreaptă înțelege de ce se comit crime. O societate dreaptă are să-mi spună mie de ce ucid, apoi adăogă șuierînd: de ce beau sînge.

— Nu vei scăpa de pedeapsă.

— Dar tu, boaită? zbieră Grześ. Doi ani ai ucis pe cei ce vroiau să ucidă, timp de doi ani cîți ai omorît, cît sînge ai vărsat? Ia spune?

— Sîngele acesta n-a căzut pe capul tău. Te-ai născut după război. Fericit!

— Da, dar pentru un nou război, răcnea băiatul. Pentru un nou război în care să vă ia naiba pe toți.

Apoi adăogă mai liniștit și mai încet, privind în jurul său:

— Unde mi-am pus șapca, unde o fi?

Și dintr-un ungher întunecat din spatele altarului trase afară cascheta neagră cu cap de mort, apoi încercă să și-o îndese pe cap.

— Să nu îndrăznești s-o îmbraci aici, în biserică, strigă părintele Andrzej și întinse mîna să ia șapca.

Grześ sări în picioare ca o pisică. Vroia să-l apuce pe preot de beregată. Acesta însă îi înșfăcă brațele și i le încrucișă peste pieptul însîngerat. Șapca se rostogoli iar pe jos, îndărătul altarului. Grześ gîfîia.

— Liniștește-te, îi spuse preotul. Nu te zbate, am să te salvez.

Atunci în băiat se produse o schimbare. Se muie, deveni ca o cîrpă. Se lipi cu tot corpul de preot.

Părintele Andrzej îl strînse la piept în acea penumbră și-i mîngîie părul cîrlionțat.

— Liniștește-te, băiețaș, liniștește-te, repeta. Ți-e frig aici în subteran. Ești gol.

Grześ se smiorcăia ca un copil.

— Nu, nu mi-e frig. Mi-e frică.

— Asta-i! Ți-e frică. Pune-ți cămașa.

Și părintele Andrzej trase pînza care sta pregătită pe altar.

— Îmbracă asta, copilule, îmbrac-o, repeta, trăgîndu-i mînecile, legîndu-i șireturile.

Apoi cu o singură mișcare apucă mînecile și i le înnodă la spate. Grześ înțelese brusc ce se întîmplă.

— Ce faci? începu să zbiere. Dă-mi drumul. Dă-mi drumul!

Părintelui Andrzej îi trecu atunci prin minte formula sacramentală. Continuînd să țină în mînă nodul mînecilor, îl mîngîie pe Grześ pe umerii spătoși, peste pieptul cumplitei cămăşi şi rosti ca la botez:

— *Accipe vestem candidam...*

Dar sus în capul scărilor (în biserică se făcuse lumină) se şi iviseră doi bărbaţi voinici cu halate albe. Erau blonzi şi frumoşi ca doi arhangheli.

— Daţi-mi drumul, urla Grześ căznindu-se să-l lovească pe preot cu piciorul. Dă-mi drumul, împeliţatule, am să mă afurisesc, dă-mi drumul!

Şi se vede că mai ţinea încă un pic de sînge în gură, fiindcă îl scuipă stropind cu roşu sutana preotului, caftanul lui cumplit dar alb şi faţa de masă de pe altar.

Cei doi infirmieri coborîră încetişor scările apucîndu-l strîns pe Grześ, de umerii înlănţuiţi...

Părintele Andrzej îşi înfundă mîna în chica lui mare şi răvăşită şi grăi calm privindu-l în ochii tulburaţi de nebunie:

— Cum aş putea să te salvez în alt fel? Şi sufletul să ţi-l salvez şi... trupul.

Infirmierii călcînd apăsat şi opintindu-se îl duseră pe Grześ la trăsura care aştepta în faţa bisericii.

— Nu vreau, nu vreau, nuuu vreaaaauu, urla Grześ cît îl ţineau puterile, şi ecoul se frîngea sub tavanul scund.

27

Ludwik îşi luase obiceiul de a se duce la bibliotecă. Schimba cărţile, pe care le citea cu mare conştiinciozitate, e adevărat, dar scopul real al acestor excursii era de a o întîlni pe Elżbieta. Se împrieteniseră mult în ultima vreme. Liniştea şi căldura care emanau din făptura ei aveau asupră-i un efect calmant. Şi în zilele acelea avea neapărată nevoie de un sprijin. Maria şi Karolina se închiseseră într-o muţenie inaccesibilă, încît uneori îl cuprindea spaima cînd stăteau astfel la masă ca două păsări împăiate.

Acum venise să restituie o carte de Conrad. Aceeaşi carte pe care Pius Mastai-Domaniewski o adusese îndărăt la bibliotecă în chiar ziua morţii sale şi despre care vorbise atît de dezamăgit. Ludwik nu avea o părere precisă despre carte, o citise, dar frumuseţea ei i se păruse cam trucată, şi cam ca la operă. Acum îşi închipuia în altfel nevoia de a salva. De a salva copiii şi această pădure ce-l înconjura şi Coliba aceea dărăpănată.

Cînd să intre în comuna Granie se întîlni cu preşedintele Dyla. Îşi dădură ziua bună şi se opriră unul lîngă altul, fără să ştie pe moment ce să-şi spună.

— Bine, bine, domnule Ludwik, zise Dyla, dar ce-or fi vrînd de la noi?

— De la noi nu vor nimic, vor în general.

— Îmi vine foarte greu să înţeleg. Nepotul dumneavoastră a fost atît de bine primit la fabrică.

— Da, dar l-a primit inginerul Liński, şi acesta nu mai e acolo. Se pare că au fost comise nişte abuzuri, spuse Ludwik făcînd pe prostul.

— Aşa e, dar numai la discuri. În fabrica propriu-zisă totul e în regulă. Acolo Liński nici nu era lăsat să intre. Paza bună trece primejdia rea.

— E păcat însă de Domaniewski. A pierit într-un mod îngrozitor... Făcea parte pare-se dintr-o organizaţie secretă... nu-i aşa?

— Naiba să-i ştie, domnule Ludwik, noi muritorii de rînd n-o s-o aflăm şi nici n-o s-o înţelegem vreodată. Lumea se învîrte ca un cîine în jurul cozii sale, şi cîteodată te pomeneşti că sare o drăcie.

— Lumea e lume şi aşa o să rămînă, domnule preşedinte. Poate că nouă doar ni se pare că se învîrte ca un cîine în jurul cozii sale. Uneori îmi spun că avem o perspectivă prea redusă. Nu credeţi, domnule preşedinte?

— Nu numai lumea dar şi oamenii ne fac uneori surprize. Uite, de pildă unul ca preotul Dudarz. Îndrăzneţ, domnule, şi înţelept. Toate le-a prevăzut.

— N-o fi prea viclean, domnule preşedinte?

— Vai, nu vorbiţi aşa, domnule Ludwik!

— Ştia nişte lucruri care nouă nici nu ne trec prin cap.

— Dumneata poate că nu ştiai. Stai acolo în Coliba dumitale. Păcat de dumneata să tot stai astfel. Dar şi eu, prost ca noaptea...

— Uneori stai aşa şi tot stai. Pînă ce deodată îţi dai seama că trebuia să stai astfel. Să nu ne agităm prea tare, domnule preşedinte, poate că şi lucrul acesta e important.

— Aşa crezi? Aşa o fi. Vino totuşi într-o zi pe la mine. S-ar putea să-ţi fac o propunere.

— Mie? Haida-de! Eu mi-s un om sfîrşit.

— Cei cîţiva ani de închisoare te-au terminat?

— Nu atît detenţiunea, cît faptul c-am fost închis pentru ceea ce mă aşteptam mai degrabă să fiu decorat.

— N-o mai lua razna cu închipuirea, domnule Ludwik.

— Aş vrea să existe vreo posibilitate de salvare. De salvare a demnităţii umane.

— Cum de ţi-a dat aşa ceva prin gînd?

Ludwik îi arătă lui Dyla cartea pe care o ţinea în mînă.

— Vedeţi titlul acesta: *Salvarea?* Dar la sfîrşitul secolului al XIX-lea salvarea arăta în alt fel. Părea mai uşoară decît acum. Şi mai simplă. Pe cînd acum e foarte complicată. Şi poate că ei vor de la noi tocmai asta. Să le arătăm calea salvării. Iar noi nu sîntem în stare. De aceea ne taie.

Dyla se uită la Ludwik cu o expresie de spaimă în ochi. Un anumit fel de spaimă.

— Nu sîntem decît oameni, pentru Dumnezeu, spuse cu un soi de disperare.

— Tocmai de aceea. Pentru că sîntem oameni. Şi pentru că nu putem construi o altă lume decît una pentru oameni. Nici îngerească, nici de maimuţe, ci una simplă, omenească.

— Tristă lume mai e şi lumea asta, domnule Ludwik.

— Tristă, dar ce putem face?

— Păi atunci la revedere.

Şi fiecare dintre ei îşi văzu de drum.

28

La cîteva zile bune după înmormîntarea lui Pius Domaniewski, pentru care se mai găsi un locşor în cripta bisericii, Karolina intră seara în odaia băieţilor. Tolo era în pat. Trupul lui firav de abia se contura sub plapumă, iar obrăjorul lui ca de şoarece se întindea spre Karolina cu multă curiozitate.

— Ai venit să-mi urezi noapte bună? o întrebă.

Karolina se aşeză pe scaunul de lîngă pat, şifonînd hainele lui Tolo. O clipă nu scoase nici un cuvînt. Apoi rosti:

— Vroiam să stau de vorbă cu tine.

Dar Tolo i-o luă înainte:

— Ştii că din fabrica de ape gazoase, pe care urma s-o conducă tata, s-a ales praful. Era grevată de atîtea datorii, încît datornicii s-au unit împotriva tatii, iar cei de la PSS au refuzat să preia apa pe care o producea el. Într-un cuvînt iar o afacere în stilul tatii.

— Poate că-i mai bine, spuse Karolina, altminteri ar fi vrut să te ia de la noi. Iar eu tare n-aş fi vrut să pleci tocmai acum.

— Nici eu n-aş fi vrut, spuse încetişor Tolo.

— O duci bine la noi?

— Cum să-ţi spun? începu Tolo. Tu eşti atît de mare, încît pe lîngă tine mă simt ca un copilaş. Şi mă exprim ca un copil. Dar mă simt bine aşa.

— Atunci să rămînă aşa.

— Acum şi la fabrică situaţia mea e mai bună, Liński ăla se cam ţinea de capul meu.

Karolina tăcu un timp, apoi vorbi de parcă ar fi luat-o de la început.

— Dragul meu, de ce nu mănînci?

— Cum nu mănînc? Pîine, unt, tot ce-mi dai la micul dejun.

— Dar nu mănînci prînzul. De ce?

— Mai faci şi dumneata economie, nu-i aşa, mătuşă?

— Lasă fleacurile, spune-mi clar despre ce e vorba.

— Nu pot să mănînc carne.

— De ce? Ce-ai păţit?

— N-am păţit nimic. Dar atunci cînd mănînc carne mă gîndesc într-una de unde provine carnea aceea.

— De la măcelar.

— De la măcelar, nici vorbă. Dar măcelarul la rîndul lui ucide animalele. Ai văzut vreodată, mătuşică, cum sînt ucise animalele?

— Am văzut, cum nu.

— Kazik la spital la el omoară cîte un purcel aşa cum trebuie, cu multă îndemînare. Mi-a arătat şi mie cîndva.

— De ce ţi-o fi arătînd lucruri din astea?

— Zicea: ar putea să-ţi prindă bine.

— Să-ţi prindă bine? Nu prea văd cum.

— Noi am avut de gînd să-l... ameţim pe părintele Andrzej, poate că nu să-l omorîm, dar să-l ameţim. Întocmai aşa cum ameţeşte Kazik purcelul înainte de-l taie. Noi însă nu l-am fi tăiat după aceea. N-aveam de ce, şi-apoi eu n-aş fi admis.

— Aţi vrut să-l omorîţi pe părintele Andrzej? Cine?

— Păi noi, grupul nostru. Ne ziceam „albinuțe", asta mai demult, înainte de casa de corecție. Emilka, eu, Kazik și alți cîțiva. E un nume frumos, nu-i așa, „albinuțe"?

— Vorbești, Tolo dragă, ca un copil, de parcă n-ai înțelege ce spui.

— Nici nu prea înțeleg. Înainte de a adormi e ca un gol în capul meu. Toate se amestecă. Mi-o amintesc pe mama, iar acum în ultima vreme te visez pe tine împreună cu mama. Că pe mama o visez în fiecare noapte.

Karolina se foi neliniștită pe scaun.

— Biata ta mamă tare s-ar mai bucura să afle tot ce s-a întîmplat.

— Mama a știut tot, totuși a plecat în Germania. Dacă am fi atacat parohia, poate că scriau și ziarele despre noi. Ar fi aflat și mama. Dar Grześ i-a zis lui Emilka să nu. El era într-adevăr important. El omora oameni.

— Vai de mine și de mine, iar vorbești prostii.

— Emilka ne-a povestit că Grześ ăsta a lucrat la un măcelar. El bea sîngele cu cana.

— Ce scîrbos!

— Și Kazio bea sînge. Cînd omoară un purcel, bea. Mănîncă și carne crudă. Caldă.

— Cîte vă dă vouă prin cap!

Tolo se sculă în capul oaselor.

— Dar vouă nu vă dă niciodată nimic prin cap?

— Adică ce?

— Vouă ăstora în vîrstă. Înfulecați carnea parcă n-ați avea habar de nimic. Zilele trecute la spital au omorît un vițel așa de frumos. L-au omorît.

— Iar tu ți-o pui la inimă, Tolo dragă. E ceva atît de obișnuit. Așa e viața.

— Așa e viața, că trebuie să omori? Să bei sînge? Nu-mi trebuie o astfel de viață.

— Bine, drăguțule, bine. De aici încolo am să-ți fac găluște, găluște cu brînză, cu morcovi, cu scrob de ouă. N-ai să mai mănînci carne! Bine!

— Uite, unul ca părintele Andrzej, sigur mănîncă în fiecare zi carne. O fi postind vinerea. Dar peștii ca să-i mănînci nu trebuie să-i omori? Oricum, nu poți să știi, că papa l-a dezlegat de toate posturile, nu-i așa?

— Părintele Andrzej e un om foarte bun.

— Așa se zice. Dar pe ucrainienii ăia tot i-a omorît.

— Cine ți-a spus?

— Toată lumea spune, și doamna Parczewska.

— I-a apărat pe polonezi de bandele UPA.

— Sigur că da, erau bande. Pe ele trebuia să le omoare! Dar tu ai luat parte la răscoală și Ludwik la fel, și atîția alții. Iar nemții cum le spuneau polonezilor, participanți la răscoală? *Die polnischen Banditen* — banditii polonezi.

— Hai, mai bine dormi, nu te agita trăncănind înainte de-a adormi.

— Eu în ultima vreme aproape că nu dorm deloc. La fel ca la casa de corecție. Mă trezesc noaptea și mă apucă o spaimă... Mi-e tare frică, mătușă, tare de tot. Ce să fac?

— Să nu te mai gîndești atît. Mai bine să lucrezi. Să-ți vezi de treabă ca orice om...

— Hm. Ce simplu e.

— Da, Tolo, caută să fii cît se poate de simplu.

— Se duce omul la latrină şi acolo află totul. Am aflat totul la latrină.

— Îndrugi verzi şi uscate, Tolo.

— Ba nu. Abia după aceea mi-a explicat Kazio. Dar eu am ştiut şi aşa. De aceea a şi tras inginerul Liński în mine.

— Liński a tras în tine?

— Da. N-ai ştiut? Şi cuţitul lui Grześ mînjit cu sînge tot eu l-am primit. Fiindcă eu eram *iniţiat*.

— Iar o iei razna, Tolo, spuse Karolina cu lacrimi în ochi. Te rog să încetezi.

— De ce e lumea asta atît de cumplită? întrebă Tolo şi se porni pe plîns.

— Tu nu vezi decît o parte a lumii: cea cumplită. Dar lumea mai are o altă faţă, una minunată. Priveşte cît de frumos e codrul. Iar omul de asta e om, ca să le accepte pe amîndouă.

— Şi dacă nu vrea să le accepte?

— Trebuie. De aceea e om. Iar dacă refuză îl bagă la balamuc.

— Ca pe Grześ?

— Ca pe Grześ.

Roma, 9 aprilie 1970

PSYCHE

Pentru J. A.

I

(Psyche)

PSYCHE A FOST CRESCUTĂ ÎN ARCADIA. Arcadia era o țară sălbatică, departe de orice centru civilizat, acoperită de păduri, de fapt de hățișuri joase unde-și aflau ascunziș animale sălbatice: lupi și porci mistreți. Între hățișuri se întindeau poieni pe care pășteau vaci și oi, păzite de păstori îmbrăcați cu cojoace din blană de oaie. Acești păstori de obicei țineau în mîini bîte, mari cît niște măciuci, fiindcă nu puteau ști cînd avea să se năpustească o sălbăticiune din pădure și să prăpădească turma.

Casa în care locuia Psyche se afla în mijlocul uneia dintre poieni. O casă confortabilă, caldă și, ca pentru o țară atît de sălbatică cum era Arcadia, neașteptat de plăcută și de primitoare. Jos casa avea patru odăi, apoi bucătăria, cămara și sufrageria, iar sus două dormitoare. Într-unul din dormitoare dormea Psyche iar în celălalt mătușa Lucyna.

Mătușa Lucyna îi ținea loc de părinți, căci biata Psyche și-i pierduse pe amîndoi cînd era micuță de tot. Mătușa Lucyna avu grijă de ea, iar mai tîrziu, cînd Psyche crescu mare, se ocupă de educația ei. Tot ea organiză în cinstea fetii un bal minunat în ziua în care Psyche împlini optsprezece ani. În acea zi Psyche devenea majoră și putea dispune după voie atît de avere cît și de persoana ei. Dar mătușica își avea planurile sale punînd la cale acea petrecere pentru familie

și societate. Înainte de a începe balul, se sfătui îndelung cu Apollo Kostecki, unchiul și tutorele legal al lui Psyche, care era medic în orășelul învecinat. De pe urma acestei convorbiri ieși la iveală faptul că din averea personală a lui Psyche nu mai rămăsese nici un bănuț, și că era cazul să i se găsească fără întîrziere un soț bogat.

Orășelul în care profesa medicina doctorul Kostecki se numea Micul Parnas. Doctorul, deși avea nouă fiice, cinci de la prima soție și patru de la a doua, ducea o viață cam dezmățată și se vede că de aceea irosise și micuțul capital al lui Psyche. Mătușa Lucyna era indignată.

— Cum poți vorbi astfel! strigă atît de tare, încît îi lunecă de pe nas pince-nez-ul cu ramă neagră, atunci cînd doctorul Kostecki încercă să se justifice. Ai nedreptățit-o pe biata copilă.

Kostecki zîmbi pe sub mustață și spuse:

— Psyche e prea frumoasă ca viața să n-o nedreptățească necurmat. Frumusețea rareori merge mînă în mînă cu norocul.

Dar mătușa Lucyna îl repezi:

— Să-ți fie rușine, Apollo! Te aperi cu sofisme prostești. Și mai adăogă: Prin urmare nu-i rămîne decît casa asta amărîtă și cele trei mii de oi care pasc în munți?

— Ți se pare puțin? întrebă Kostecki.

— Din ce-o să trăiască?

Doctorul răspunse ridicînd din umeri:

— De-asta să se preocupe viitorul ei soț.

În clipa aceea sosiră primele trăsuri cu oaspeți și mătușa Lucyna trebui să iasă în pridvor.

Încet, încet, veniră toți invitații. Deci cele două surori mai mari ale lui Psyche, împreună cu soții

lor, după aceea lumea bună din Micul Parnas, judecătorul, medicul, farmacistul cu nevestele şi fiicele. În sfîrşit, cîţiva cavaleri „pentru dans“, printre care se afla unul pe care nu-l cunoştea nimeni, dar pe care nimeni nu-l lua în seamă. În schimb toţi îl înconjurau pe un holtei mai vîrstnic, înalt şi voinic, care avea o moşie mare în imediata vecinătate. Opinia generală îl destina drept soţ lui Psyche, de aceea toată adunarea voia să ştie cum are să decurgă prima întîlnire dintre cei doi.

Psyche apăru abia atunci cînd toţi se adunaseră în salon. Purta o rochie de tarlatan bleu pal, aproape albă, care se înfoia în jurul ei ca un nor. Pe chipul ei tînăr şi uimit era ceva atît de atrăgător, încît toată lumea adunată, fie bărbaţi fie femei, nu-şi puteau lua ochii de la ea. Nu se putea spune c-ar fi fost o frumuseţe, dar prospeţimea trăsăturilor, supleţea părului strîns modest la spate şi strălucirea deosebită a ochilor o puneau în centrul atenţiei generale.

— E ca un vis, grăi unul dintre domni către necunoscut, dar necunoscutul nu răspunse nimic. Dealtfel tăcu toată seara. Era foarte tînăr şi probabil sfios.

Doctorul Kostecki făcu cîţiva paşi galanţi în direcţia lui Psyche şi îi adresă cuvenitele felicitări. Apoi, luîndu-l de braţ pe acel vecin bogat, Natręcki, i-l prezentă lui Psyche. Ascunsă îndărătul plantelor aranjate artistic, orchestra din Micul Parnas începu să cînte, domnii invitară doamnele la dans şi pentru început porniră cu gravitate să danseze poloneza. Doctorul Kostecki

o luă la dans pe Psyche, iar vecinul cel bogat pe mătuşa Lucyna, surorile lui Psyche, Credinţa şi Nădejdea, dansau cu soţii lor.

Era un minunat apus de soare, ca primăvara. Se întunecase treptat şi o boare uşoară adia prin tufişurile şi ierburile din jurul casei, iar în poiana din faţa casei se adunaseră păstorii care, neîndrăznind să se apropie de ferestre, priveau de la distanţă la dansatori.

Psyche dansă fără încetare, şi-o smulgeau unii altora din braţe. Credinţa şi Nădejdea o priveau mirate. Pînă atunci o socotiseră pe sora lor mezină un copil, iar acum constatau că avea la bal un succes pe care ele nu-l avuseseră nicicînd.

Cu un singur cavaler nu dansă Psyche deloc, cu necunoscutul. Îi aruncă de cîteva ori o privire cam distrată, şi-l văzu c-o priveşte stăruitor, ceea ce o umplu de uimire. I se părea că l-ar mai fi văzut în treacăt. Poate că vreunul dintre păstori îi semăna. Lui Psyche îi plăceau plimbările lungi în jurul casei şi poienii din faţa acesteia, pe dealuri şi printre boschete îşi întîlnea turmele de oi — şi bineînţeles şi pe păstorii tineri şi bătrîni care le păşteau.

Încet, încet, în timp ce dansau, se scurse şi scurta noapte. Şi, uitîndu-se pe fereastră, Psyche observă cum cerul se acoperă de o culoare albastră, iar apoi se luminează.

Toţi dispăruseră undeva. Într-un colţ şedea mătuşa Lucyna şi unchiul Apollo. Dar în salon nu mai era nimeni. Muzica intonă o polcă-mazurcă şi atunci se apropie de Psyche acel necunoscut şi o pofti la dans. Îi întinse mîna în silă şi cu

aceeaşi neplăcere îl cuprinse pe după gît, dar ţinea capul în jos, nu i se uita în ochi şi nu-i vedea chipul. În salturile acelei polci-mazurci îi căzu pe frunte o şuviţă de păr. Păcat că Psyche nu-şi privea dansatorul, era atît de frumos.

Se luminase de-a binelea. Slujitorii aduseră borşul de sfeclă cu cîrnăciori şi muzica tăcu.

Dansatorul păstră o clipă mîna lui Psyche în ale sale, mulţumindu-i pentru dans. Apoi brusc rosti:

— Stăpînul meu mi-a poruncit să-ţi spun să accepţi tot ce ţi se va propune. Va fi spre binele tău.

Psyche se sperie auzind aceste vorbe. Îşi părăsi în grabă partenerul şi fugi la mătuşa Lucyna, care şedea pe o canapeluţă roşie cu o expresie triumfătoare pe obraz.

— Mă bucur, copila mea, îi spuse. Domnul Natręcki ţi-a cerut mîna. Atît unchiul Kostecki cît şi eu ne-am dat consimţămîntul.

Psyche roşi. Dar îşi aminti cuvintele dansatorului care i se imprimaseră în memorie.

— Atunci mă învoiesc şi eu, spuse.

Aduseră şampania, băură în cinstea tinerei perechi, Credinţa şi Nădejdea se bucurară şi ele, pentru că Natręcki era cu mult mai urît decît soţii lor. Psyche se uită prin sala de bal în timp ce se deşertau cupele în sănătatea ei, dar nu-şi mai zări cavalerul.

— Mîine ne ducem la domnul Natręcki în vizită, spuse mătuşa Lucyna. Va avea loc logodna oficială.

Aşadar, vezi şi tu Psyche, ce fel de copilărie şi ce fel de tinereţe ţi-am dăruit. Nu ştiu nici eu cum să-ţi explic de ce-am făcut-o. Poate pentru că asemeni lui Cesar Franck am vrut să văd în tinereţea ta ceva dintr-a mea, ca într-o oglindă deformantă. Şi totuşi, în Arcadia astfel descrisă în care te-ai născut tu, nu există nimic din Arcadia mea. Mai degrabă există în ea impresii amestecate despre unele tablouri de la Luvru şi cîteva secvenţe de film despre care chiar de ţi le-aş descrie amănunţit tot n-ai avea habar.

Ştiu prea bine că toate au fost altfel — şi ţara, şi oamenii şi numele au fost altele. Dar am socotit că vei fi bucuroasă să ţi le descriu, aşa cum mi s-au orînduit ele în minte, atunci cînd ascultam poveştile despre tine.

Fiindcă cum aş putea descrie în alt fel şi tinereţea ta şi întreaga Arcadie? Aprins-am astăzi un chibrit, ferind cu palma flacăra de vînt, şi mi-am spus de cîtă îndemînare şi de cîtă experienţă de viaţă e nevoie în vederea acestei mărunte operaţii: să aperi flăcăruia să nu se stingă. La fel şi aici: pentru descrierea primului tău bal a fost nevoie de multă experienţă. Dar numai de experienţa mea. Nimeni nu-i în stare să descrie experienţa altuia. De aceea tinereţea ta i s-ar putea părea cuiva ciudată; ea este însă tinereţea mea. Şi scriu numai despre mine. Cînd scrii — fie c-o faci după Apuleius sau după Cezar Franck — întotdeauna scrii conform cu tine, şi din cercul acesta magic nu-i chip să ieşi.

Ai intrat, Psyche, în sfera mea. Și pentru asta te iubesc. Azi am depus un sărut gingaș pe buzele tale, fiindcă ești încă foarte tînără. Trupul tău e fraged ca miezul de migdală scos din coaja-i verde. Și iată că te invit să ne continuăm călătoria.

Sau mai degrabă tu ești cea care mă inviți. Că doară pleci într-un rădvan împreună cu mătușa Lucyna în călătoria ta, care începe într-un mod atît de banal și se va încheia atît de ciudat. Îngăduie-mi să mă așed în spatele trăsurii, pe o micuță banchetă făcută în acest scop. De-aș ști să cînt din flaut, ți-aș intona o minunată melodie, sau aș îngîna doar o temă muzicală, acea temă care-mi umblă prin minte de atîția ani fără să-i pot da de capăt.

Mai știi, poate c-am s-o cînt în această călătorie?

II

(Zefirii)

Totul avea să înceapă cu vizita la acel Natręcki. Nu mai departe decît ieri, Psyche nu s-ar fi lăsat convinsă pentru nimic în lume să întreprindă o asemenea expediție, dar acum, amintindu-și vorbele dansatorului necunoscut, se învoia cu orice.

— Trebuie să cercetezi totul cu atenție, draga mea Psysia, spunea mătușa Lucyna cu mare convingere, îndreptîndu-și neîncetat pince-nez-ul, care îi tot aluneca de pe nas, și casa, și grădina, și orangeria și ocolul oilor. Trebuie să cunoști totul peste ceea ce vei fi stăpînă. Iar Natręcki ăsta, flăcău cam tomnatic, cu siguranță că neglijează trebile gospodărești ce cad în sarcina femeii.

Apoi, luîndu-și seama brusc, că nu se cuvenea să vorbească astfel despre un viitor soț, adăogă repede:

— Dar ce bărbat, iubita mea Psysia, ai văzut ce frumos dansează?

În zori, rădvanul trase în fața casei și slugile alergau de colo-colo—potrivind pernele, așezînd coșurile cu merinde, cutioara cu săruri de aspirat, că dacă Psyche are să fie cuprinsă de vreo slăbiciune! Psyche ca Psyche, dar mătușei Lucyna sigur are să i se facă rău pe drum. Vor trebui s-o readucă în simțiri, fiindcă bineînțeles n-are să îndure vederea prăpastiei peste care trebuiau să treacă la jumătatea drumului spre moșia domnului Natręcki.

După ce toate fură pregătite și maldărele de boccele și pernele stivuite în rădvan, toți ieșiră în pridvor, să-și ia rămas bun de la călătoare. Unchiul Apollo, și Credința, și Nădejdea înnoptaseră acasă la Psyche, și toți prinseră să-i ureze rămas bun de parcă ar fi plecat pentru totdeauna către propria ei gospodărie.

Și oamenii de la curte, mînați fie de curiozitate, fie de inima lor bună, se adunară în fața casei. Păstorii își înălțau bîtele lungi, cîinii ciobănești lătrau și în jurul rădvanului se iscă larmă. Unchiul Apollo îi liniști, spunînd:

— Îți urăm drum bun, scumpa noastră fiică! (De ce îi spunea fiică lui Psyche, nu știm, poate fiindcă îi risipise avutul.) Socotim că te vei înapoia printre noi ca logodnica domnului Natręcki. Iar după aceea, nici cu nunta n-om mai zăbovi.

Psyche, încă obosită de emoţiile zilei trecute, se simţea cam năucită. Se temea de această călătorie, deşi se învoise s-o facă şi i se strîngea inima de o presimţire dureroasă. Ceva în călătoria asta o umplea de presimţiri rele.

— E mai degrabă ca un alai de înmormîntare decît ca de nuntă, îi spuse unchiului Kostecki.

— Scumpa mea copilă, astea-s flecăreli din pricina emoţiei. Dar eu te înţeleg.

Iar mătuşa Lucyna îi cuprinse umerii, o conduse pe scară în jos încetişor şi se îndreptară spre uşa deschisă a rădvanului.

La drept vorbind, mătuşa Lucyna nu se prea încredea în supunerea lui Psyche, şi-o ţinea strîns, de teamă că în ultima clipă are să-i scape din mîini, are să se urce în spinarea unui măgăruş şi are să se afunde în stîncoasele livezi de măslini ale Arcadiei, lăsînd-o pe mătuşă-sa cu buzele umflate, în faţa rădvanului gol.

Dar nu se întîmplă astfel, Psyche se lăsa condusă de Lucyna şi se apropia cuminte de rădvan.

— Ce-nseamnă asta, strigă mătuşa Lucyna chiar la uşa trăsurii, vine şi Bononcio cu noi? Domnul Natręcki are sigur cîini răi de vînătoare, care au să-l sugrume numaidecît.

Dar Psyche nu se lăsă.

— Mătuşică, o rugă ea, vreau să vină cu noi şi Bononcio.

Era căţeluşul ei iubit, alb şi pufos.

— Am să-l ţin pe genunchi, iar domnul Natręcki, cum are să-l vadă, sigur are să poruncească să-i închidă pe cîinii aceia răi, de vînătoare. Şi apoi, Bononcio nu s-a temut de dulăii noştri, n-are de ce să se teamă de cîinii domnului Natręcki.

Cu multă neplăcere, Lucyna se învoi. Şi Bononcio se instală pe genunchii înlăcrimatei Psyche. Lacheul trînti scăriţa şi închise uşa trăsurii. Porniră. Se mai vedea doar mănuşa roz a lui Psyche, care le făcea semne rudelor, celor ai casei şi păstorilor adunaţi în faţa casei.

În curînd călătorii pierdură din ochi toată această privelişte şi un nor gros de praf învălui rădvanul. Bononcio strănută cu îndîrjire, iar Psyche se tot freca la ochi cu batiscioara de batist.

— Draga mea, grăi mătuşa Lucyna, acum de tine depinde nu numai fericirea ta, dar şi a mea. Unchiul tău Kostecki ţi-a irosit toată averea şi eu n-aş avea unde să-mi pun la adăpost bătrîneţele. Iar bătrîneţea îmi bate la uşă...

Psyche se înduioşă şi vru s-o îmbrăţişeze pe mătuşa Lucyna, dar drumul, ca de obicei în Arcadia, era numai hîrtoape, rădvanul se hurducă şi o azvîrli în sus pe Psyche, care o izbi cu capu pe mătuşa Lucyna, drept în nas spărgîndu-frumuseţe de pince-nez.

— Ce faci, Psysia dragă? strigă mătuşa Lucyna, dar cuvintele acestea ajunseră la urechile fetii cu totul deformate, fiindcă trăsura atît se clătina şi duruia pe drumul pietros, încît nu se putea sta de vorbă.

Pe măsură ce se înălţa soarele pe cer, în trăsură era tot mai cald, iar Bononcio începu să se foiască neliniştit. Făcuseră o bună bucată de drum.

Mătuşa Lucyna întinse mîna după coşul cu merinde. Dar Psyche refuză şi sandviciurile cu şuncă, şi oul tare şi castraveţii. În schimb acceptă un splendid măr roşu de Arcadia şi îşi înfipse în el cu bucurie dinţii sănătoşi.

Pe măsură ce înaintau, inima lui Psyche încetă să se i mai zbată în piept și-o cuprinse un simțămînt luminos și calm. Ar fi vrut să-i împărtășească și mătușii aceste impresii, dar băgă de seamă că mătușa Lucyna era tot mai nervoasă. Cu cît se apropiau de prăpastie cu atît mătușa Lucyna era mai înspăimîntată.

— Care dintre vizitii mînă rădvanul? întrebă mătușa. Eu nu mă încred în oricare. Nu toți știu să conducă o cvadrigă și gîndul la trecerea peste prăpastie nu-mi dă pace.

Psyche zîmbi.

— E Ludwik, spuse, și lui i se pot încredința și doisprezece cai.

Mătușa Lucyna era atît de neliniștită, încît și Psyche începu să se tot uite spre drum. Dar nu izbuti să vadă nimic, praful stîrnit de roțile trăsurii devenea tot mai des și prinse a înfășura vehicolul în ceva de felul unui nor.

Mătușa era îngrozită de-a binelea.

— Ludwik, striga ea, Ludwik, de ce s-a făcut atît de întuneric?

Într-adevăr, norul acela gros ajunse de nepătruns și-i învălui pe călători într-o negură deasă.

— Doamne, Doamne, striga mătușa Lucyna, ce se întîmplă?

Se sperie și Psyche. Numai Bononcio nu-și pierdu cumpătul și dădea din codiță și se bucura de parcă îndărătul ferestrei ar fi zărit un prieten.

Brusc trăsura trosni. Se aflau chiar deasupra prăpastiei și, uluită, Psyche desluși prin ceață cum caii și Ludwik rămîneau undeva în drum, pe cînd trăsura deshămată se înălța în văzduh, purtată ca un balon. Totodată o boare călduță le învălui, ca răsuflarea înmiresmată a unei nopți de vară, și cele două femei simțiră o ciudată amețeală.

Mătușa Lucyna o apucă de mînă pe Psyche și strigă:

— Psyche, ce am, ce se întîmplă cu mine?

Iar Psyche băgă de seamă că glasul mătușii se aude limpede și că rădvanul nu se mai hurducă, ci se înalță ușurel pentru a coborî apoi moale în jos. Psyche simțea adierile aerului cald care parcă întrețeseau trăsura cu panglici de mătase și o lăsau să coboare în jos, tot mai jos.

În sfîrșit, trăsura se opri. Norul care le înconjurase se risipi cătinel și treptat, treptat se făcu iar lumină.

Psyche deschise brusc ușița și sări jos.

— Unde ne aflăm? se văicărea mătușa.

— Nu știu, răspunse Psyche, dar aici e minunat.

Trăsura sta pe clina unei văi înverzite, prin mijlocul căreia se prelingea un fir de apă limpede. În vale, ici-colo se aflau pîlcuri de arbori înalți, iar în depărtare strălucea un minunat palat aurit.

Din palat ieșiră grăbite niște mîndre slujitoare, aducînd straie, băuturi și fructe, și se îndreptară către noii-veniți.

— Coboară, mătușă, striga Psyche. Am ajuns!

A doua epistolă

Cît ești de înțeleaptă Psyche că te-ai învoit cu tot ce ți-a scos în cale soarta. Ajuns-ai astfel la palatul fermecat.

Tot astfel vreau să accept şi eu tot ceea ce îmi dictează Muza — sora ta — şi-ţi transcriu povestea cum mi se pare mai la îndemînă. Nu ştiu ce vor spune cititorii. Probabil că vor zice: „stilizare", făcînd o schimă de parc-ar fi pus pe limbă ceva prea dulce. Stilizare, negreşit, dar cît material propriu, cîte reminiscenţe de trăiri proprii şi foarte profunde cuprinde această stilizare. Iar că sînt exprimate într-un limbaj care azi nu se mai foloseşte e un capriciu al creatorului, al artistului.

Oare nu crezi, „draga mea Psysia", cum spune mătuşa Lucyna, că artistului îi este îngăduit să-şi aleagă pe paletă acele culori care în momentul respectiv îi exprimă cel mai exact intenţiile, gîndurile? Că din aceste culori se poate deduce cu mult mai mult decît a spus şi că te poţi simţi legat tocmai de aceste culori, poate cam artificiale, poate prea lustruite, dar sub a căror suprafaţă, la fel ca la marii pictori italieni, se ascunde furtuna clocotitoare a experienţei?

Prin urmare, socot că n-ai să te superi că ţi-am zugrăvit călătoria, care în alt fel a arătat, aşa cum apare în unele tablouri. Dar am pus în ea multe amintiri proprii, amintiri despre călătorii proprii, despre numeroasele mele mătuşi, dintre care multe purtau pince-nez în ramă neagră, atîrnat la capătul unui şnur negru. Ai să mă întrebi poate: dar de ce cîinele? Nu te poţi lipsi de cîine? Motivul cîinelui revine în ultima vreme la tine prea des. Chiar aşa, ai dreptate. La bătrîneţe întotdeauna oamenii se ataşează de cîini. Dar şi în călătoriile din vremea copilăriei mele, cîinii jucau un rol deajuns de important. Iar

Bononcio — ai să vezi — îşi are destinul lui şi va juca în povestirea mea un rol însemnat şi jalnic.

Într-un cuvînt să nu-ţi închipui că tot ceea ce scriu şi cum scriu este improvizat, la voia întîmplării. O, nu, eu cred că din aceste bucăţele, aparent necoordonate, pînă la urmă se va compune un tablou întreg.

Mă justific în faţa ta, probabil pentru că nu sînt prea sigur că aş avea dreptate. Poate că alcătuind acest mozaic am încurcat ceva. Poate că lucrurile nu se înfăţişează în felul în care le descriu eu. Poate că se zămislesc undeva, la o asemenea profunzime, încît nu-mi dau nici eu seama bine. De aceea ţi le expun cu această aparentă claritate şi de fapt foarte confuz.

Zadarnic ţi le spun pe toate, Psyche, ştiu că mă înţelegi oricum. Eşti cu mine bună şi toate aprehensiunile mele sînt rodul propriei mele imaginaţii.

Tu însă, Psyche, ai încredere în mine. Şi din această încredere ia naştere generozitatea ta.

III

(Palatul fermecat)

Înainte însă ca acele sclave pline de farmec să se apropie de Psyche şi de mătuşa Lucyna, înmărmurite de uimire, o suflare dulce şi caldă învălui iarăşi trăsura şi o înălţă în aer spre spaima călătoarelor. Trăsura pluti o clipă în văz-

duh, șovăind între o parte și alta, apoi țîșni ca o săgeată în tării și pieri din ochii privitorilor.

Cînd priviră spre pămînt, slujitoarele erau lîngă ele. Desfășurară un minunat covor, așternură din loc în loc perne și le poftiră prin semne pe cele două femei să se așeze. O slujitoare mai vîrstnică, se vede mai mare peste celelalte, se apropie de Psyche, se închină în fața ei ca în fața unei stăpîne și spuse:

— O, frumoasa mea Psyche. Aici te afli acasă la tine. Poruncește numai și fiecare dorință îți va fi îndeplinită.

— Perfect, spuse mătușa Lucyna, trăsura noastră s-a mistuit în văzduh și în ea se aflau toate merindele, îmbrăcămintea și obiectele noastre de toaletă!

— Nu vă faceți griji. Deocamdată v-am pregătit aici o mică gustare, iar ceea ce vă așteaptă în palat depășește cu frumusețea sa orice închipuire.

Le serviră gustări ușoare pe talgere de aur, fructe, pe care Psyche nu le mai văzuse vreodată, și vin în sticle învoalte. Mătușa Lucyna bău zdravăn și începu să se clatine toropită. Se găsi și o străchioară pentru Bononcio.

O muzică neasemuită de flaute și harfe răsuna neîncetat în văzduh. Psyche asculta cu atenție acele sunete în surdină.

— Ce-o fi bîzîind așa? întrebă mătușa Lucyna nerăbdătoare.

Dar chiar atunci două slujitoare aduseră o lectică ușoară, o așezară în ea pe mătușă, care adormi numaidecît, și-o duseră la palat. În ziua aceea Psyche n-o mai văzu.

Hotărî să se plimbe singură prin acea minunată vale. Se îndreptă de-a lungul pîrîiașului spre palat. Muzica o însoțea.

Poienile erau minunate, iarba verde, smălțată cu miliarde de flori.

Psyche urcă pe treptele aurite în pridvorul palatului. Coloanele lui erau din marmură albă, deasupra coloanelor se înălța triunghiul alb al timpanului, iar prin colțurile aticului acestui palat-templu stăteau minunate metope înfățișînd muncile lui Hercule. Muzica părea că izvorăște din aceste metope.

Psyche se simți deodată obosită și mînată de instinct trecu prin cîteva săli și se pomeni într-o mică încăpere a cărei ușă transparentă dădea în cealaltă parte a văii la fel de frumoasă ca și aceea din care venise.

În mijlocul odăii se afla un pat mare, așternut cu perne și blănuri. Psyche se simți biruită de somn, așa că se întinse pe patul moale. Bononcio sări și el în așternutul de puf și se culcă alături de stăpîna lui.

Psyche adormi.

Cînd se trezi, amurgise. Îndărătul ferestrei lumina era albastră. În semiîntuneric zări lîngă pat o măsuță pe care se aflau fructe și o amforă cu vin. Mîncă un măr și bău un strop de vin.

Apoi căzu iar într-un somn adînc.

O trezi Bononcio care se tot mișca.

Deschise ochii; dar nu desluși nimic, în jurul ei era întuneric beznă. Se sperie nițeluș. Bononcio mîrîi încetișor, dar nu ca la un dușman. Cînd se apropia de el cineva față de care nutrea senti-

mente prietenești, cățelușul mîrîia la fel cum toarce o pisică.

Un pas ușor îi atinse urechea; atît de ușor și de înmiresmat nu puteau păși decît florile. Simți în inimă o mare bucurie.

Și iată că o mînă trase cuvertura și simți pe umăr o atingere mîngîioasă.

— Nu te teme, auzi un glas șoptit, sînt eu, soțul tău. Ai făcut bine că ai dat ascultare sfaturilor dansatorului tău. Era prietenul meu, Mars, el te-a adus aici și toată ziua, nevăzut, ți-a cîntat din flaut.

— Cine ești tu? întrebă Psyche cu vocea gîtuită.

— Soțul și iubitul tău. Nu te teme de mine. Cuprinde-mă în brațele tale.

— De ce-i atît de întuneric? vru să știe Psyche.

— Nu ai putea suporta să mă vezi, auzi un glas șoptit, dar îmbrățișează-mă, ai să-mi simți trupul, care este acum trupul tău.

Psyche întinse brațele și simți catifeaua pielii care înveștimînta — după cum i se părea ei — cele mai măiestrite forme.

— Soțul meu, spuse, te iubesc deși nu te văd.

— Asta e bine, scumpa mea Psyche.

Psyche era fericită. Trupul acela, lipit strîns de al ei, îi tălmăcea propriul ei trup. În clipa în care își cuprinse soțul de grumaz, apoi de umeri, apoi lunecînd cu palma peste șolduri, înțelese ce însemnau propriul ei grumaz, umeri și șolduri. Nimic din acest trup nu semăna cu al ei. Și totul în mîngîierile cărora li se supunea și pe care, treptat, începu să le restituie, era un soi de comunicare, o ființare comună, ceva ce-i unea făcîndu-i una.

Simțea palmele iubitului ei lunecîndu-i peste sîni. Dar îi simțea și gura ca un fruct. În acel trup, în acea gură, în acele brațe și picioare era ceva atît de plăpînd, încît își spuse că soțul ei trebuia să fie foarte tînăr.

— Cine ești? îl întrebă.

— Sînt un zeu.

— Oare nu te voi vedea niciodată?

— La ce ți-ar folosi să mă vezi? Mă simți lîngă tine, mă simți în tine. Iubito, oare atît nu-ți este de-ajuns?

— Te aud și te ating, ești aromitor ca o floare, spuse Psyche, prin urmare aș vrea să te și văd.

— Nici o rază de lumină nu trebuie să ne atingă, vorbi misteriosul oaspete, fiindcă dacă ne-ar lumina cea mai slabă luminiță, mama mea ne-ar vedea. Și ea te urăște.

— Cu ce mi-am atras vrăjmășia ei? întrebă în șoaptă Psyche. Aș iubi-o atît de mult. Pe propria mea mamă n-am apucat-o.

— Ferit-a Zeus, să te vadă maică-mea la față. De aceea trebuie să ne întîlnim în bezna nopții. Dar aceasta nu ne tulbură fericirea și nici nu micșorează dragostea ce ți-o port, spuse tînărul.

— Bineînțeles, se învoi Psyche.

— Cere-mi orice, îți voi îndeplini orice dorință. Numai aceasta, singură, nu ți-o pot îngădui, să mă vezi.

— Am totul, spuse Psyche, ce-aș putea să mai cer? Am și palatul, și slujitoarele și această minunată vale. Și pe tine, adaose la urmă, îmbrățișîndu-l din toate puterile.

După aceea tăcură şi dezmierdările lor erau nesfîrşite. Psyche, deşi lipsită cu totul de experienţă, era mirată de vigoarea acelui tînăr subţiratic. Şi fericită.

Cînd furtuna dragostei se potoli, Psyche simţi o dulce oboseală în tot trupul, se întinse şi culcîndu-şi capul pe pieptul iubitului, adormi.

Cînd se trezi era lumină. Păsărelele ciripeau. Dar iubitul ei plecase. Doar urma capului său pe pernă stătea mărturie că totul se întîmplase aievea. O, nu! Nu era doar un vis părelnic.

A treia epistolă

O, Psyche, m-am atins de chestiuni foarte personale şi peste care s-ar fi cuvenit mai degrabă să nu-mi arunc privirile. Dragostea şi fericirea şi nopţile calde de vară — mi se cuvine oare să vorbesc despre ele? Dar am dorit să fie povestit aici şi ceea ce constituie esenţa destinului tău. N-am găsit pentru a o face cuvintele cele mai potrivite. Oare, oricît de mult te-ai strădui, poţi descrie iubirea zeilor?

Acum nu vreau să-ţi mai spun nimic, Psyche. Acum crezi în puterea dragostei, ea te umple în asemenea măsură, încît nu mai rămîne loc pentru nici un fel de întrebări. Şi e bine că e astfel. Va fi de-ajuns o singură întrebare, o singură ezitare, ca pustiul să ţi se strecoare în suflet. Să ţi-l apese. O întrebare va urma celeilalte, îndoiala va lua locul iubirii. Nu, nu vreau să-ţi vorbesc despre aceste lucruri, ca să te poţi dărui fericirii care nu are seamăn în lume.

Şi deşi nu împarţi cu iubitul tău grijile şi preocupările cotidiene, deşi nu vă uneşte nici lucrul comun şi nici comunele strădanii, nu vreau să-ţi spun că de aceea iubirea ţi-e sărăcită. Cu toate că fericirea e mai deplină atunci cînd lumina dimineţii vă trezeşte pe amîndoi pentru fapte şi vorbe comune. E neîndoielnic că duci lipsa celuilalt chip, diurn, al fericirii, dar nu-ţi dai seama de asta. Totul e pentru tine nou, totul înseamnă o nouă viaţă. Stărui în iubire ca muiată în miere şi umbrele nopţii dau zilelor tale cele mai profunde tonuri.

O muzică divină îţi umple palatul. Şi ea este o parte din existenţa ta de astăzi. Asculţi ziua, la fel ca şi noaptea, şoaptele iubitului tău. Ea cuprinde o parte din răsuflatul divin care te-nvăluie în fiece seară. Ascultă, ascultă aceste sonuri nepămîntene, în curînd s-ar putea să nu le mai auzi. Ascultă aceste acorduri care răsună şi se înalţă, apoi parcă pogoară asupră-ţi, te iau în braţe şi te leagănă pe tine, leagăn al tonurilor, pe tine, odrasla fericirii.

Sunetele acestea vin din lumi ţie neştiute şi pentru tine fără înţeles. Ele cuprind cifre divine al căror tîlc nici iubitul tău nu-l cunoaşte. Dar cuprind şi existenţa veşnică şi veşnica reînviere a cifrelor, luminilor şi existenţelor. Şi spune-ţi că prezenţa ta în palatul fermecat cheamă aceste sunete. Fără tine ele nu ar fi, n-ar exista, nu s-ar înălţa peste acoperişul casei tale ca nişte coloane de lumină. Ele se înfiripă din dragostea ta şi a divinului tău iubit.

Şi nu-ţi pleca urechea la spusele mătuşii Lucyna. Ea sunetele acestea nu le aude. Sau în orice

caz în urechea ei se orînduiesc în alt fel. Ea n-a cunoscut niciodată iubirea.

Nu te mîndri cu fericirea-ți, care e întotdeauna prea scurtă. Ci scaldă-te în clipele de astăzi ca în valurile reci ale izvoarelor veșnice.

Trăiește Psyche, dragostea conține viață.

IV

(Eros și Psyche)

De-abia la micul dejun o întîlni mătușa Lucyna pe Psyche. Era în mod vizibil neliniștită și vroia să afle ceva cu tot dinadinsul.

Cînd se întîlniră, răsună din nou acea frumoasă muzică.

— Iar bîzîitul ăsta, spuse mătușa. N-aud o vorbă din ce-mi povestești.

— N-am nimic să-ți povestesc, se apără Psyche.

— Am dormit astăzi un somn deosebit de adînc, vorbi înainte mătușa. Ceva nu-mi place. Și tu, copila mea?

— Și eu am dormit adînc, răspunse Psyche.

În palat exista o splendidă bibliotecă. Găseai în ea romane de dragoste dar și cărți serioase. Psyche se cufundă pentru o jumătate de zi în bibliotecă. Sta cu nasul în poze dar nu citea. Se gîndea necontenit la oaspetele ei de ieri. Veni-va oare și în noaptea asta?

Veni și în noaptea aceea. Veni în toate nopțile. Iar Psyche aștepta cu nerăbdare clipa cînd Bononcio începea să mîrîie. Îl auzea cum pășește lin,

ca atunci cînd lunecă petalele florilor, apoi îi simțea atingerea ușoară a mîinii tandre.

Peste o săptămînă Psyche nu mai putu să tacă și-i povesti totul mătușii. Fapta ei să nu ne mire. Cine iubește, acela dorește să vorbească despre iubirea lui cît de mult, și în fața cui putea Psyche să-și deșerte sufletul! Nu avea pe nimeni altul în preajmă decît pe mătușa Lucyna.

Iar mătușa Lucyna se sperie grozav și dădu alarma:

— Ascultă-mă bine, copilă, dacă nu-l vezi niciodată atunci poate că e un monstru!

— Ba nu, mătușă, nu e un monstru.

— Bun. Dar ce-are să fie după aceea? Prea multă vreme lucrurile nu pot să dureze astfel. Ai să te plictisești de moarte în această vale închisă.

— Deocamdată nu mă plictisesc.

— Te ține în robie. E un vrăjitor. Toată mîncarea de aici parcă-i făcută din aer. Unt bun nu au, și nici pîine neagră. Iar de lapte acru nici pomeneală. O țin numai cu salate, numai cu fructe. N-o fi cumva un zmeu?

— E un zeu, mătușă.

— De unde știi?

— Mi-a spus chiar el?

— O, cîți flăcăi nu cunosc și eu care vorbind de ei înșiși, zic că sînt zei. Cine stă să-i asculte? Ei, nu, trebuie să întoarcem foaia.

Și atîta o bătu la cap pe Psyche, atîta o sîcîi și-o cicăli, pînă ce aceasta promise că-și va ruga soțul să le-aducă în valea vrăjită și pe surorile ei, Credința și Speranța.

Mătuşa Lucyna se împrietenise cu una dintre slujitoarele ce-i fusese dată pe seamă. Fata, care se numea Clevetirea, ştia să ţi se vîre sub piele. Bine că avea cine să-i ţină de urît mătuşei Lucyna. Psyche obosită şi plină de dor pînă ce se lăsa noaptea, sau îngîndurată şedea pe malul pîrîiaşului sau se închidea în bibliotecă unde citea tot soiul de cărţi, vechi şi noi, mari şi mici.

În sfîrşit, Psyche se lăsă înduplecată de rugămințile mătuşii, şi într-o noapte, înainte de a adormi obosită de mîngîieri îl rugă pe misteriosul ei soţ să-i îngăduie să-şi aducă în valea vrăjită cele două surori: Credinţa şi Nădejdea.

La început acesta nici nu vru să audă. Dar Psyche reveni cu aceeaşi rugăminte şi noaptea următoare.

— Ar putea avea urmări foarte proaste, îi spuse iubitul. Tu nici nu ştii cît sînt de rele aceste femei.

În cele din urmă cedă şi spuse:

— Ei bine, mîine vor veni şi surorile tale. Numai de n-ai regreta după aceea.

Mătuşa Lucyna bătu din palme, cînd Psyche îi repetă aceste cuvinte.

— Ah, în sfîrşit, are să se întîmple ceva, spuse mătuşa. O plictiseală de moarte domneşte în această vale. Apoi adresîndu-i-se Clevetirii adăogă:

— Draga mea, pregăteşte odăile pentru surorile doamnei Psyche. Sînt foarte pretenţioase şi le place confortul.

A doua zi de dimineaţă, Psyche văzu cum vîntul de pe malul înalt al văii îi poartă surorile. Rochiile li se înfoiaseră ca nişte baloane, panglicile şi buclele lor pluteau în văzduh, pînă ce amîndouă

se lăsară chiar lîngă Psyche, şi se repeziră s-o sărute şi s-o îmbrăţişeze pe-ntrecute.

Şi chiar la masa de prînz se consfătuiră. Cunoşteau o mulţime de detalii despre viaţa ce-o ducea Psyche aici, în valea fermecată. Cum de apucaseră să afle, zadarnic se întreba Psyche. Se năpustiră asupră-i certînd-o că-i atît de credulă şi neprevăzătoare, cum să nu-şi privească soţul? Şi dacă-i un zmeu cumplit care-i intră în fiece noapte în pat?

— Nu, nu poate fi zmeu, prea are pielea mătăsoasă, le asigura Psyche pe surorile ei, iar ele chicoteau prosteşte auzindu-i spusele.

— Ţi-am adus o lumînare, spuse Nădejdea.

— Iar eu am să-ţi dau chibrite, completă Credinţa.

— Vei piti lumînarea lîngă pat, îi spuse mătuşa Lucyna, şi cînd soţul tău va fi adormit, ai să aprinzi chibritele, cu ele lumînarea şi-ai să-ţi priveşti iubitul. Ai să vezi dacă n-are aripi de liliac, de pildă, sau o coadă de măgar. Dacă are atîtea degete cîte se cuvin la picioare şi la mîini, şi-ai să vezi şi altele.

Ciudat e că mătuşa Lucyna era perfect sinceră în naivitatea ei de mătuşă. Tot ea le avertizase cu ajutorul Clevetirii pe cele două surori despre ceea ce se petrecea. Dar surorile lui Psyche ştiau, fireşte, că jocul se va sfîrşi prost şi anume vorbeau aşa, de invidie, şi ca s-o lipsească pe Psyche de soţul ei ceresc.

Ciudat este că Psyche deveni brusc grozav de curioasă. Ştia că soţul ei nu are nici aripi de liliac şi nici coadă de măgar, că are la subsoară şi în altă parte cîţiva peri încreţiţi, iar pielea catifelată —

dar deodată dori aprig să se convingă cu propriii ei ochi, să-i vadă culoarea pielii, nuanța părului, dacă într-adevăr are ochii viorii, cum o asigura el în dezmierdările nopții. Fiindcă dacă Psyche n-ar fi dorit, nimeni n-ar fi putut-o convinge.

Pînă la urmă se decise să ia lumînarea și chibritele și să le ascundă lîngă pat, în faldurile pologului. Bononcio, care o văzu ce face, mîrîi avertizînd-o. Dar biata Psyche crezu că roade un osișor, iar atunci cîinii îi latră și pe cei mai apropiați.

Acele muieri rele și proaste se ascunseră în grădină sub ferestre, în timp ce Psyche, cu inima bătîndă, sta întinsă pe pat. I se păru că iubitul ei întîrzie în acea noapte ca niciodată și își închipui că nici n-are să mai vină.

Dar în liniștea adîncă a nopții îi auzi pașii ușori și-i simți atingerea mîinii.

— Ești aici, scumpa mea Psyche, spuse zeul necunoscut. Ce bine că ești aici.

Dezmierdările lor în noaptea aceea mai fierbinți ca oricînd, ținură pînă foarte tîrziu. În sfîrșit soțul ei adormi obosit, iar Psyche, încetișor, ca să nu-l trezească, se aplecă, luă chibritele și aprinse lumînarea.

O, Doamne, ce priveliște ca de pe alte tărîmuri! Cît era de frumos tînărul zeu în somn, buzele lui întredeschise erau ca zmeura, iar culoarea pielii o avea ca fildeșul. Părul de aur resfirat în neorînduială era numai inele. Iar brațele desfăcute îi erau ca marmura.

— Este Eros, Eros, adevăratul zeu, își șopti Psyche.

Dar încîntarea ei nu dură decît o clipă. Bononcio mîniat împotriva stăpînei sale, că încalcă porunca soțului ei, începu să mîrîie spre a o face să stingă lumînarea aprinsă; lumînarea se aplecă și ceara fierbinte picură pe umărul zeiesc.

Eros se trezi. Cu o lovitură de picior, pe cînd din talpa lui țîșni o scînteie, zvîrli din pat cățelul mort, apoi privind-o pe Psyche cu lumînarea în mînă, vorbi astfel către dînsa:

— Mi-ai încălcat porunca, Psyche. Mi-ai ars umărul. Ți-am ucis cățelul, iar muierile cele rele, preschimbate în broaște rîioase stau sub fereastra noastră. Dar fapta ta nu se va șterge, picătura de ceară va rămîne pe umărul meu pînă la sfîrșitul lumii. Iar noi nu ne vom mai vedea niciodată. Rămîi cu bine, Psyche, pe vecie.

În timp ce vorbea, din umeri îi crescură aripi de curcubeu, ca la fluturi, mișcă din aripi, se înălță pînă la tavan și dispăru în noapte.

Chiar atunci izbucni o furtună năprasnică, se stîrniră vînturi reci și puternice, Psyche simți cum palatul întreg îl înghite pămîntul, iar pe dînsa o înșfăcă de umeri crivățul, o ridică în sus și-o depuse pe un drum stîncos, luminat de fulgere.

Psyche se lipi de pămînt. Dintr-o fundătură se ivi în fața ei o femeie mare, minunată și deosebit de frumoasă. Era aproape goală și strălucea de propria ei lumină. Chipul ei răspîndea scîntei.

Psyche înțelese că era însăși Venus.

— Fiică a pămîntului, îi spuse zeița cu un glas răsunător, pentru că ai îndrăznit să fii cu frumusețea ta pe potriva măreției mele și pentru că ai întinat puritatea fiului meu, care e încă un copilandru, te osîndesc să colinzi drumurile și străzile orașului, pînă vei da naștere pruncului a cărui sămînță o porți de astăzi în tine. De va fi zeu ori

om, tu singură vei decide. Dacă timp de nouă luni nu vei mărturisi nimănui că ești însărcinată și cine este tatăl pruncului tău, vei naște un zeu, iar de îți vei trăda taina vei naște doar un om.
Spunînd acestea le făcu semn porumbeilor și dispăru în caleașca ei în adîncurile nopții. Psyche rămase singură, cu rochița ruptă, pe drumul numai pietre.

Epistola a patra

Rostind aceste vorbe, draga mea Psyche, zeița te-a osîndit să rătăcești toate cele nouă luni ale sarcinii tale. Dar nu numai umbletul acesta a fost o grea încercare, ci dilema pe care ți-o pusese în față Venus rostindu-și pedeapsa: să povestești totul și să naști doar un om, sau să taci, să te chinui atît de lungă vreme, dar să naști un zeu.
Zadarnic ai să cauți să afli răspunsul în mulțimea oamenilor cu care te amesteci. Chiar de le-ai povesti despre tine și despre soarta ta, le-ar veni greu să te înțeleagă, ba și să se gîndească la tine.
Cum să le stea mintea la tine în îmbulzeală, în goana scărilor de metrou, în duhoarea care-ți apasă creștetul ca un bolovan, în mijlocul celorlalți la fel de zoriți, încotro și pentru ce—nu se știe. Doar mai iute, mai departe, să mai facă măcar cîțiva pași pe lumea asta ticsită, cîțiva pași care nu-i apropie de nici un țel.
Poate îți vei arunca o privire în restaurante unde lumea înfulecă prînzul în pripă, oricum, numai să-și astîmpere foamea, care nu este foame adevărată, fiindcă nu conține nici boarea cîmpului

și nici suflarea mării sau a pădurii, nimic din ce îngăduie să recunoști foamea adevărată, foamea fericită.
În culisele teatrelor vei vedea nefericiți care-și pun peruci și straie, și-și colorează obrajii și-și lipesc gene false, fiindcă nu vor să fie ei înșiși. Vor să fie alții, și ce înseamnă a fi altul? Oare poți înceta să fii tu însuți? Nefericiții aceștia ies în fața oamenilor, rostesc vorbe străine, fac gesturi străine, își expun chipurile străine, dar ochii și glasul le aparține. Și se chinuie, mai rău poate decît tine, cea singuratică, părăsită, de la care nimeni nu pretinde nimic, pe care nimeni n-o știe. Iată și poșta. Ai vrea să expediezi o telegramă mamei iubitului tău, dar nu-i știi adresa. Vrei să-i telegrafiezi: „Îndură-te de mine!". Dar nu știi unde. Locuiește în Cipru. În toată lumea poșta e la fel. Funcționara de la ghișeu ori stă de vorbă cu un coleg, ori lipsește cu desăvîrșire. Iar atunci cînd va veni, se va întoarce cu spatele, ca Sibilla lui Michel Angelo, și are să înceapă să caute. Ciprul este Kipros sau Kipr sau Chipre. Ce vrei, ea nu-i în stare să găsească o localitate din țara ei, darămite Ciprul! Iar tu nu știi să-i arăți cum să facă. Dealtminteri e chiar mai bine, de ce să-ți mai faci iluzii că mama iubitului tău are să-ți răspundă? La asemenea telegrame nu există niciodată răspuns. Nimănui nu-i va fi milă de tine.
Și nici prieteni să nu-ți cauți. Nicăieri. Ei au atîtea de făcut. Lucruri atît de însemnate. Se așază la cină sau dejun, trebuie să știe ce mănîncă,

trebuie să le placă ce mănîncă, chiar și atunci cînd n-are cum să le placă. Stropesc cu zeamă de lămîie bucățile de calamare și pe fiecare bucățică stăruie un strop din sucul proaspăt. Ce frumoase sînt lămîile tăiate felii. Dar trebuie să le cumperi, să le tai, să le storci. Asemenea oameni nu te vor compătimi, draga mea Psyche.

Oamenii trebuie să agonisească. Știi tu cum agonisesc: își fură unul altuia timpul și din ce-au furat cos săculețe. E greu să coși un săculeț din timp și să păstrezi în el totul: chitanțe vechi, mărci poștale, flori uscate din trecute primăveri, boabe de mătănii, pe care nu le-a folosit nimeni niciodată pentru rugăciune, și coji de fructe. E foarte important, draga mea Psyche, ca toate acestea să se păstreze pînă la urmă, pînă la groapă și dincolo de ea, pînă la sfîrșitul lumii. Fiindcă lumea se sfîrșește, trebuie să se sfîrșească, dar mai înainte tu trebuie să naști. Un zeu sau un om?

Zici că tinerii cîntă cu veselie, că ai putea avea încredere în ei. E drept, cîntă, dar numai pentru că nu au ce să-și spună, nu cunosc alt mod de a comunica între ei, în afara vorbelor stupide ale cîntecului. De aceea răcnesc, dar să nu-ți închipui, Psyche, că sînt veseli.

Iar bătrînii, cu toate că sînt bătrîni, sînt dornici de dragoste. Dar cum s-o dobîndească la bătrînețe dacă n-au cunoscut-o în tinerețe? Poate un moșneag, înduioșat de tinerețea ta, ți se va adresa ca unui copil și are să te roage să-ți lepezi

veșmintele. Sper că n-ai să te încrezi în bunătatea lui și că n-ai să-i adresezi nici o întrebare.

Un filozof posomorît stă sprijinit de terfeloagele sale: zice că în viață nu există nimic adevărat și că întreaga viață n-are nici un sens. Înduioșată de disperarea lui nu-i mărturisi că porți în pîntece un zeu. Poate că pe el asta l-ar izbăvi, dar pe tine te va pierde, fiindcă atunci vei naște un om. Ia-l de mînă pe acest filozof și roagă-l să treacă împreună cu tine strada. Du-l în crîngul unde cresc portocalii și domnește un parfum amețitor. Mai știi, poate că acel parfum îl va învăța să prețuiască din nou darul vieții? Dar nu, el nu te va însoți. Pentru dînsul negrele lui terfeloage sînt mai de preț decît parfumul florii de portocal.

Și nu plînge, cînd vei auzi printre coloanele templului grec ce-ți va aminti de patria ta, Arcadia, tonurile hîrîitoare ale tranzistorului, pe care rîzînd grosolan îl duc cu ei tinerii ce nu seamănă defel cu păstorul de oi din vremea tinereții tale. Cel care, travestit, a dansat cu tine în zorii dimineții cînd ai împlinit optsprezece ani. Și nu plînge, pentru Dumnezeu, nu plînge, ca să nu fii întrebată de ce plîngi.

Nu te teme, n-au să te întrebe. Poți umbla singuratică și liniștită pe străzile orașului, în infernul zgomotelor și uruitul automobilelor care se grăbesc nu se știe încotro și nu se știe la ce. Cum nu se știe? Ba se știe — la moarte.

Dacă cineva ți-o da un pahar cu apă, aruncă-i-l în obraz, iar de-ți va întinde un măr, mușcă din el și aruncă-i-l la picioare — fiindcă va dori să te mituiască cu apa și cu mărul, iar tu nu te lăsa ispitită.

Și nu te-ncrede în cele două babe care stau la o mesuță de cofetărie și te privesc compătimitoare. S-au dumirit că ești însărcinată. Nu te încrede în ele și nu le zîmbi. S-ar putea să fie surorile tale rele, Credința și Nădejdea, care te vor îndemna la fel ca atunci la palat, să aprinzi lampa. Să nu mai aprinzi niciodată lampa, draga mea Psyche, căci uite ce-ai pățit aprinzînd-o. L-ai trezit, ba chiar l-ai ars pe Eros! Și ce piele minunată avea! De aceea s-o fi mîniat atît de tare, poate că l-a durut locul unde a picat ceara lumînării tale, aprinsă la îndemnul Credinței și Nădejdii. Sau poate că ți-au întins chiar ele focul, pe ascuns? Iar acum stau pe terasa cofetăriei dintr-un oraș mare, și au această expresie de triumf pe față, deși te privesc cu milă.

Și nici la concerte nu te duce, Psyche. Încă Platon a spus că muzica demoralizează. Vei asculta o simfonie și brusc ți se va părea totul limpede și inteligibil. Nu există păcat mai mare, Psyche, decît să consideri totul limpede și inteligibil. Este păcatul trufiei și al încrederii în sine, pe care era gata să-l comită Eva, cînd a rîvnit să fie egală cu zeii. Tu nu vei comite acest păcat, vei tăcea, vei privi tenebrele din jurul tău, te vei înspăimînta de tenebre, dar vei tăcea.

Vei păstra o tăcere deplină, iar apoi — ca o făptură mitologică, vei da naștere unui zeu. Iar zeul va zbura deasupra ta ca un fluture, ca iubitul tău de odinioară, care avea aripi ca de fluture.

Sau poate că-i mai bine să mărturisești totul celui dintîi milog pe care-l vei întîlni în fața bisericii. Iar atunci, după cum ți-a spus zeița, vei naște un om. Nu-i oare mai bine astfel? Deoarece să naști un om e cu mult mai greu decît să naști un zeu.

Palermo — Roma 1968, 1969.

Cuprins

MEFISTO-VALS în româneşte de ***Beatrice Buracu*** 5

NOTRE-DAME-LA-GRANDE în româneşte de ***Rodica Ciocan-Ivănescu*** 63

A PATRA SIMFONIE în româneşte de ***Rodica Ciocan-Ivănescu*** 89

PRISACA MOARTĂ în româneşte de ***Olga Zaicik*** 161

PSYCHE în româneşte de ***Olga Zaicik*** 275

Lector : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

*

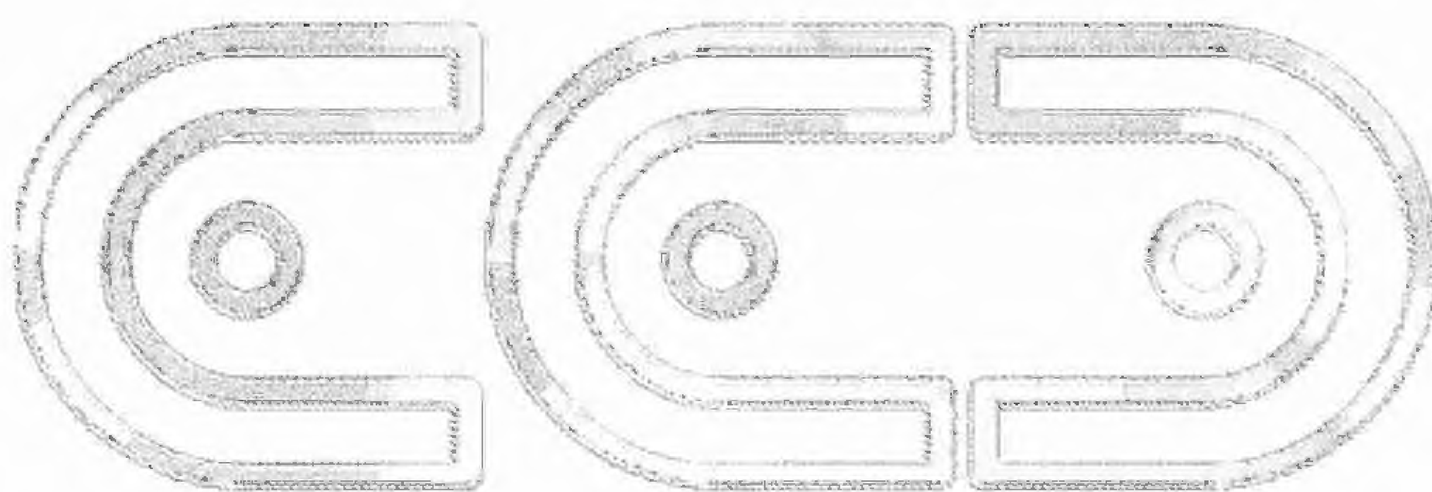
Tiraj 20.110 ex. broşate. Bun de tipar 28.XII.1978.
Coli tipar 9,75.

*

Comanda nr. 80 014
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

AVENTURA

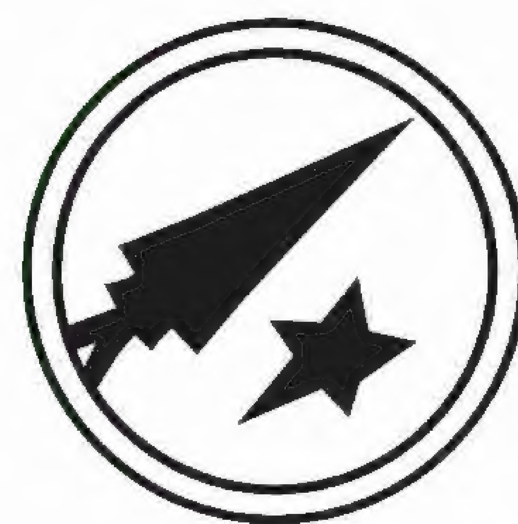

de

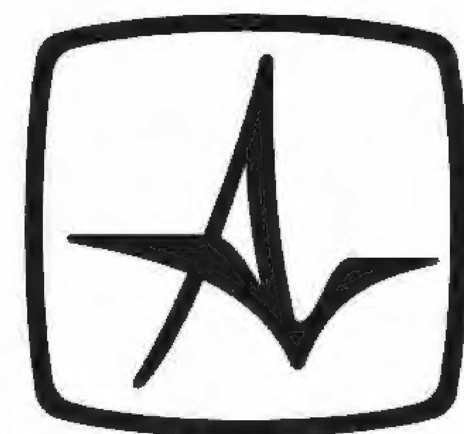
Anonim

și

CAT Graur

COLECȚIA SFINX

Antwerpen

2024

